

T.C.

BURSA ULUDAĞ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
FELSEFE VE DİN BİLİMLERİ ANABİLİM DALI
DİN SOSYOLOJİSİ BİLİM DALI

KÜLTÜREL SERMAYEDEN SOSYAL SERMAYEYE
MANEVİYAT VE DİN: HÜKÜMLÜLERİN MANEVİ
DANIŞMANLIK DENEYİMLERİ

(DOKTORA TEZİ)

Merve Reyhan BAYGELDİ

BURSA – 2022

T.C.

BURSA ULUDAĞ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
FELSEFE VE DİN BİLİMLERİ ANABİLİM DALI
DİN SOSYOLOJİSİ BİLİM DALI

KÜLTÜREL SERMAYEDEN SOSYAL SERMAYEYE
MANEVİYAT VE DİN: HÜKÜMLÜLERİN MANEVİ
DANIŞMANLIK DENEYİMLERİ

(DOKTORA TEZİ)

Merve Reyhan BAYGELDİ

Danışman:
Prof. Dr. Vejdi BİLGİN

İkinci Danışman:
Prof. Dr. Kemal ATAMAN

BURSA-2022

TEZ ONAY SAYFASI

T. C.

BURSA ULUDAĞ ÜNİVERSİTESİ SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

Felsefe ve Din Bilimleri Anabilim Dalı, Din Sosyolojisi Bilim Dalı'nda 711521002 numaralı **Merve Reyhan Baygeldi**'nin hazırladığı “**Kültürel Sermayeden Sosyal Sermayeye Maneviyat ve Din: Hükümlülerin Manevi Danışmanlık Deneyimleri**” başlıklı doktora tezi ile ilgili savunma sınavı, .../...../2022 günü ..... - ..... saatleri arasında yapılmıştır. Alınan cevaplar sonunda adayın ..... (başarılı / başarısız) olduğuna ..... (oybirliği / oy çokluğu) ile karar verilmiştir.

Üye (Tez Danışmanı ve Sınav
Komisyonu Başkanı)
Prof. Dr. Vejdi BİLGİN
Bursa Uludağ Üniversitesi

Üye
Prof.Dr. Abdurrahman KURT
Bursa Uludağ Üniversitesi

Üye
Prof. Dr. Çağfer KARADAŞ
Bursa Uludağ Üniversitesi

Üye
Doç. Dr. Adem DAĞ
Bursa Teknik Üniversitesi

Üye
Dr. Öğr. Üyesi Ekber Şah AHMEDİ

..../..../ 2022

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
DOKTORA İNTİHAL YAZILIM RAPORU

BURSA ULUDAĞ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
FELSEFE VE DİN BİLİMLERİ ANABİLİM DALI BAŞKANLIĞI'NA

Tarih: 11 / 01 / 2022

Tez Başlığı / Konusu: Kültürel Sermayeden Sosyal Sermayeye Maneviyat ve Din:
Hükümlü ve Tutukluların Manevi Danışmanlık Deneyimleri

Yukarıda başlığı gösterilen tez çalışmamın a) Kapak sayfası, b) Giriş, c) Ana bölümler ve d) Sonuç kısımlarından oluşan toplam 207 sayfalık kısmına ilişkin, 11 / 01 / 2022 tarihinde şahsım tarafından Turnitin adlı intihal tespit programından (Turnitin)* aşağıda belirtilen filtrelemeler uygulanarak alınmış olan özgünlük raporuna göre, tezimin benzerlik oranı % 8 dir.

Uygulanan filtrelemeler:

- 1- Kaynakça hariç
- 2- Alıntılar hariç/dahil
- 3- 5 kelimedenden daha az örtüşme içeren metin kısımları hariç

Bursa Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tez Çalışması Özgünlük Raporu Alınması ve Kullanılması Uygulama Esasları'nı inceledim ve bu Uygulama Esasları'nda belirtilen azami benzerlik oranlarına göre tez çalışmamın herhangi bir intihal içermediğini; aksinin tespit edileceği muhtemel durumda doğabilecek her türlü hukuki sorumluluğu kabul ettiğimi ve yukarıda vermiş olduğum bilgilerin doğru olduğunu beyan ederim.

Gereğini saygılarımla arz ederim.

11.01.2022

Adı Soyadı: Merve Reyhan Baygeldi

Öğrenci No: 711521002

Anabilim Dalı: Felsefe ve Din Bilimleri

Programı: Din Sosyolojisi

Statüsü: Y.Lisans Doktora

11.01.2022

Danışman

Prof. Dr. Vejdi Bilgin

* Turnitin programına Bursa Uludağ Üniversitesi Kütüphane web sayfasından ulaşılabilir.

YEMİN METNİ

Doktora tezi olarak sunduğum “Kültürel Sermayeden Sosyal Sermayeye Maneviyat ve Din: Hükümlülerin Manevi Danışmanlık Deneyimleri” başlıklı çalışmanın bilimsel araştırma, yazma ve etik kurallarına uygun olarak tarafımdan yazıldığına ve tezde yapılan bütün alıntılarının kaynaklarının usulüne uygun olarak gösterildiğine, tezimde intihal ürünü cümle veya paragraflar bulunmadığına şerefim üzerine yemin ederim.

Tarih ve İmza

Adı Soyadı : Merve Reyhan Baygeldi

Öğrenci No : 711521002

Anabilim Dalı: Felsefe ve Din Bilimleri

Programı : Din Sosyolojisi

Tezin Türü : Doktora

ÖZET

Yazar adı soyadı	Merve Reyhan Baygeldi
Üniversite	Bursa Uludağ Üniversitesi
Enstitü	Sosyal Bilimler Enstitüsü
Anabilim dalı	Felsefe ve Din Bilimleri
Bilim dalı	Din Sosyolojisi
Tezin niteliği	Doktora
Sayfa	xv +194
Mezuniyet tarihi	...../...../2022
Tez danışmanları	Prof. Dr. Vejdi Bilgin, Prof. Dr. Kemal Ataman

Kültürel Sermayeden Sosyal Sermayeye Maneviyat ve Din: Hükümlülerin Manevi Danışmanlık Deneyimleri

Modernleşme, iş gücüne katılım ve göç ile birlikte bireylerin maneviyata ve dinî gelişime ayırdıkları zaman aralıkları da değişmiştir. İş gücü alanı, özel alan, kamusal alan gibi birçok mekânsal bölünmenin deneyimlenmesi, gündelik yaşam pratiklerinin dönüşmesi ve zaman planlamasının büyük çoğunluğunu örgün eğitim ya da iş gücünün oluşturması, bireylerin manevi ve dinî olarak destek almasını bir ihtiyaç haline getirmiştir. Diyanet İşleri Başkanlığı tarafından sunulan manevi danışmanlık uygulaması, Türkiye'deki bireylerin bu ihtiyaçlarını farklı alanlarda ve mekânlarda karşılamaktadır. Bu uygulama, hükümlülerin ve manevi danışmanların taşıyıcılığını yaptığı sosyal sermayelerinin ilgili mekândaki karşılaşmasını kapsamaktadır.

Çalışmamızda, hükümlülerin manevi danışmanlık deneyimlerini kültürel ve sosyal sermayeleri bağlamında incelemekteyiz. Bu incelemeyi gerçekleştirebilmek için uygun analitik kurgu fenomenolojik desene göre inşa edilmiştir. Elde edilen veriler, MAXQDA programında kategorik içerik analizine tabi tutulmuştur. Bahsi geçen veriler, Bursa H ve E Tipi Ceza İnfaz Kurumları'nda bulunan hükümlülerle bire bir görüşmelerden oluşmaktadır.

Çalışmamızın birinci bölümü olan giriş bölümü, araştırmanın soruları, deseni ve analizi kapsayan yöntemden oluşmaktadır. İkinci bölümünde suçun toplumsal bağlamını irdeleyen teorileri, sosyal ve kültürel sermaye açısından değerlendirdik. Gerilim, sosyal bağ, etiketleme ve Şikago okullarının sorunsallarında yatan sosyal sermaye ile kültürel sermaye arasındaki çatışmaya dikkat çektik. Üçüncü bölümde, hükümlülerin cezaevi öncesi sosyal ve kültürel sermaye deneyimlerini ele aldık. Dördüncü bölümde, bu sermayelerin cezaevine taşınması ve sürdürülmesini inceledik. Beşinci bölümde, manevi danışmanlık deneyimlerinin bu bağlamda nasıl deneyimlendiğini ortaya koyduk. Çalışmamız neticesinde hükümlülerin manevi danışmanlığı; kültürel ve sosyal sermayenin çatışması, köprü ve bağ kuran sosyal sermayenin eksikliği, sosyal sermayenin kültürel sermayeyi ötekileştirmesi ve hayatlarının her alanında taşıyıcılığını yaptıkları habitus bağlamında deneyimlediklerini tespit ettik.

Anahtar kelimeler: Suç, Cezaevi, Hükümlü, Sosyal Sermaye, Kültürel Sermaye, Manevi Danışmanlık

ABSTRACT

Name & surname	Merve Reyhan Baygeldi
University	Bursa Uludağ University
Institute	Institute of Social Sciences
Field	Philosophy and Religious Studies
Subfield	Sociology of Religion
Degree awarded	Ph.D.
Sayfa	xv +194
Date of degree awarded	...../...../2022
Supervisors	Prof. Dr. Vejdi Bilgin, Prof. Dr. Kemal Ataman

Religion and Spirituality from Cultural Capital to Social Capital: Pastoral Counseling Experiences of Convicts

Along with modernization, labor force involvement, and migration, the amount of time people devote to spirituality and religious development has shifted. Experiencing many spatial divisions such as labor space, private space, public space; the transformation of daily life practices and the fact that most of the time planning consists of formal education or workforce has made it a necessity for individuals to receive spiritual and religious support. The pastoral counseling application offered by the Presidency of Religious Affairs meets these needs of individuals in Turkey in different fields and places. This implementation includes the encounter of the social capitals of the convicts and pastoral counselors in the relevant place.

In this study, we look at inmates' pastoral counseling experiences in relation to their cultural and social capital. The proper analytical construction is developed according to the phenomenological research design in order to conduct this investigation. In the MAXQDA program, the acquired data are submitted to category content analysis. The aforementioned data consists of one-to-one interviews with convicts in Bursa H and E Type Penal Institutions.

The method section of our study, which covers the research questions, design, and analysis, is the initial component of our research. The theories investigating the social context of crime in terms of social and cultural capital have been reviewed in the second half. We brought attention to the tension between social and cultural capital, as well as social bonding, labeling, and the problems in Chicago schools. We have drawn attention to offenders' social and cultural capital experiences before they went to prison in the third chapter. In the fourth chapter, we have examined the transfer and maintenance of these capitals to the prison. We describe how spiritual counseling experiences are felt in this environment in Chapter 5.

As a result of our research, we have discovered that convicts have experienced pastoral counseling in the context of conflict between cultural and social capital; deprivation of social capital that builds linkages, bridges and bonds; otherization of cultural capital by social capital; and the habitus they carry in all areas of their lives.

Keywords: *Crime, Prison, Convict, Social Capital, Cultural Capital, Pastoral Counseling*

ÖNSÖZ

Teknolojinin hızlı gelişimi, iş gücü alanında yayılması ve modern dönem orta sınıf gerçekliği, bireylerin üretim potansiyeline yönelik beklentilerini yükseltmiştir. Bu durum, iş gücünde var olmaya çalışanların gündelik yaşamlarından en öznel insani alışkanlıklarına kadar geniş bir yelpazede hissedilmektedir. Din ve maneviyat gelişiminde en büyük pay, çocukluk dönemindeki aileden ve dönemsel olarak alınan dinî eğitimlerden oluşmaktadır. Bu durum, din ve maneviyatın mekânsal ve zamansal bütünlüğüne aykırıdır. Dolayısıyla, insanların din ve maneviyat gelişimlerinde, kurumsal veya bireysel düzeyde desteğe duyduğu ihtiyaç, son zamanlarda daha da görünür hale gelmiştir. Maneviyata yönelik günümüz gerçekliğine ek olarak cezaevleri, diğer mekânlardan kendilerini farklılaştıran daha kısıtlı koşullardan oluşmaktadır. Bu bağlamda, kaynağını dinî referanslardan alan bir program olarak manevi danışmanlığa yönelik deneyimler, çok katmanlı boyutlara sahiptir. Konu sadece dinî tecrübelerle indirgenemez. Hükümlülerin sosyal, kültürel ve ekonomik birikimleri, bu realiteyi anlamak için geniş bir perspektif sunmaktadır.

Çalışmamızda, hükümlülerin manevi danışmanlık deneyimlerini sosyal, kültürel ve ekonomik sermayeleri çerçevesinde inceledik. Bu inceleme, giriş dahil olmak üzere toplam beş bölümden oluşmaktadır. Giriş'te araştırmanın yöntemini ortaya koyduk. “Sınırlandırılmış Koşullardaki Suça Dayalı Sosyal Sermayelere Nüfuz Etme İmkânı: Cezaevlerinde Manevi Danışmanlık” başlıklı ikinci bölümde suçun sosyolojik bağlamını ele alan teorilerin problematiklerindeki sosyal sermaye kodlarını ve bu teorilerin sorunsallaştırdığı konularda, Türkiye'deki genel durumu inceledik. “Hükümlülerin Cezaevi Öncesindeki Sosyal Sermaye Deneyimleri” başlıklı üçüncü bölümde, hükümlülerin cezaevi öncesi sosyal, kültürel ve ekonomik sermayelerini, birebir görüşmelerden elde ettiğimiz verilere göre analiz ettik. Hükümlülerin bireysel sosyal sermaye deneyimlerini cezaevine taşıma ve pratiğe dönüştürmelerini mercek altına aldığımız, “Cezaevi Hayatında Sosyal Sermaye” başlıklı bölüm ise çalışmamızın dördüncü bölümünü oluşturmaktadır. “Hükümlülerin Sosyal Sermaye Realitesinde Manevi Danışmanlık Deneyimi” adlı beşinci bölümde, manevi

danışmanlık deneyimlerinin sosyal, kültürel ve ekonomik sermaye birikimlerine konuşlanan boyutunu irdeledik.

Yukarıda bahsedilen çerçeveyi ortaya koyabilmek için farklı alanlarda desteğe ihtiyaç vardı. Öncelikle bu çalışmanın gerçekleşmesini borçlu olduğum Bursa H ve E Tipi Ceza İnfaz Kurumları'ndaki hükümlülere teşekkür ederim.

Doktora sürecim akademik gelişimin birikimsel karakteri gereği, birçok kıymetli insanın katkısı sayesinde tamamlandı. Öncelikle hem lisansüstü eğitimim boyunca hem de tez sürecinde akademik birikimleri, çalışma ahlakları, profesyonel tutumları ve disiplinlerine şahit olmaktan çok büyük mutluluk duyduğum, kendileriyle çalıştığım için hep avantajlı hissettiğim danışman hocalarım Prof. Dr. Vejdi BİLGİN'e ve Prof. Dr. Kemal ATAMAN'a teşekkür ederim. Sosyolojik olayları değerlendirme biçimleri ve yaklaşımları, ilham aldığım önemli kaynaklardan biri olacaktır.

Akademik çalışmalara ve kaynaklara ulaşımında destek olan yönetici ve idarecilere sahip olan şanslı insanlardan biriyim. Çalışmalarımızda motivasyonumuzu yüksek tutan ve desteklerini hep hissettiğim Polis Akademisi Başkanımız Prof. Dr. Yılmaz ÇOLAK'a en kalbi şükranlarımı sunarım. Ayrıca, tez çalışmam boyunca akademik ve profesyonel katkılarını sunan, idari desteğini ve teşviklerini bizden hiç esirgemeyen Polis Akademisi Güvenlik Bilimleri Enstitü Müdürümüz Prof. Dr. Bayram Ali SONER hocama teşekkür ederim.

Aldığım sosyoloji eğitimini, felsefe ve sosyoloji alanlarındaki tartışmalarla sundukları lisansüstü derslerle zenginleştiren hocalarımda da bu tezin ortaya çıkmasında büyük payı vardır. Özellikle sosyal bilimlerde yeni kaynakları ve klasikleri aynı anda sahadan örneklerle değerlendirmemize katkı sunan ve ilgimizi sürekli besleyen Prof. Dr. Abdurrahman KURT hocama; tez sürecinde uyarıları ve yönlendirmeleriyle araştırma süreci üzerine dikkatimi canlı tutan Prof. Dr. Çağfer KARADAŞ hocama şükranlarımı sunuyorum.

Doktora tezimi zenginleştiren, konuyu farklı açılardan görmemi sağlayan birçok proje çalışmasında bulundum. Bu projelerde birlikte çalışma şansını yakaladığım ve

bana yol gösteren Prof. Dr. Atilla ARKAN hocam sayesinde elde ettiğim kazanım ve beceriler, akademik hayatım boyunca beni avantajlı kılacaktır. Hocamın sadece bilgi ve birikimini değil; saha çalışması sürecinde beklenmeyen koşullar karşısında profesyonel, yaratıcı çözümler üretmesini ve kapsayıcı yöneticiliğini bundan sonraki çalışmalarında örnek alacağım. Sosyal bilim alanındaki proje çalışmalarımın önemli bir bölümünü de Dr. Murat YILMAZ hocamın kılavuzluğunda gerçekleştirdik. Hocamın sosyal bilimler birikimine ve tecrübelerine şahit olmak, ileriye yönelik tasarladığım yeni çalışmalar için ilham alacağım önemli bir deneyimdi. Her iki hocama, akademik gelişim sürecimdeki destekleri için teşekkür ederim.

Dr. Nergis DAMA hocamın yeri bende çok ayırdır. Güçlü duruşu ve dinamik akademik donanımını masada gösteren kadın bir akademisyen olduğu için kendisiyle gurur duyuyorum. Sosyal bilimlerdeki birikimini öğrencileriyle hep cömertçe paylaşmıştır. Bütün bunlarla beraber, akademinin heyecanını hissettirdiği için kendisine nasıl teşekkür edersem edeyim hep eksik kalacaktır.

Çoğu bilimsel araştırma kurumsal destek olmadan gerçekleştirilemez. Cezaevlerinde gerçekleştirdiğimiz araştırma için bize fırsat veren sayın Hakim Namık Kemal VAROL'a; çalışma sürecinde yetişkin eğitimi biriminde destek olan uzman Ali Burhan ÖZTÜRK'e ve Elçin ÇAKAR TERZİOĞLU'na; Bursa H ve E Tipi yönetimine ve psikososyal servis görevlilerine teşekkür ederim.

Tez sürecinde bulgularımı uluslararası güvenlik ve adli bilimler açısından da tartıştığımız akademik sohbetlerimizle ve manevi destekleriyle bu süreci güzelleştiren, tanıma fırsatı bulduğum için kendimi çok şanslı hissettiğim araştırma görevlisi arkadaşlarım Simge VARLIK ve Orhan ÇİFÇİ'ye teşekkür ederim.

Yusuf ŞAHİN hocam, tez sürecinde sosyal bilimlerde metodoloji ve yöntem konularını tartışma fırsatı bulduğum, lisans döneminden itibaren kesintisiz olarak emeğini bütün çalışmalarında taşıdığım bir hocadır. Akademik gelişimimdeki emeği için kendisine şükranlarımı sunarım.

Lisans döneminden doktora sürecine değin akademik konularda danıştığımda birikimini cömertçe sunan ve çalışmalarımnda hep örnek alacağım Doç. Dr. Mustafa ŞEN hocama; tez sürecinde yeniden düşündüren kritik sorularla bakış açımı geliştirmeme katkı sunan Dr. Tahir Enes GEDİK hocama; tecrübeleriyle bana yol gösteren ve akademik sohbetlerimizle bu süreci benim için kolaylaştıran Dr. Sümevra ÜNALAN TURAN hocama; süreçte geri dönütleriyle destek olan Şeyma KARAMEŞE, Bahar TIRAKOĞLU, Ceyda YOLGÖRMEZ, Dr. Hazal Erçin SWEARINGER, Sanam VAGHEFİ ve Akife ALAN'a çok teşekkür ederim.

Her zaman yanımda olduklarını hissettiren, en zorlu zamanları dayanılabilir kılan arkadaşlarım Elif DAVUN, Gizem YAKIŞIR, Büşra MUSAOĞLU, Dilek ŞAHİN, Kübra KUTBAY, Sema BALCI ve Esmâ ŞAHİN'e teşekkürlerimi sunarım.

Lise dönemimden itibaren tecrübeleri bana kılavuzluk eden kuzenim Cengiz ORHAN'a, her zaman desteğini hissettiğim amcam Niyazi BAYGELDİ'ye teşekkür ederim.

Her konuda büyük fedakârlıklarla destek oldukları, bizi sevgiyle yetiştirdikleri ve bana hep inandıkları için babama ve anneme; her ihtiyaç duyduğumda fedakârlıkta bulunan, hep saygılı ve hep "iyi çocuk" olan kardeşime; bütün akademik hayatım boyunca beni destekleyen ve emek veren ablama teşekkür ederim.

Hayat devam ederken, bana bambaşka bir evren açan, nefes olan, her haber aldığımda mutlu eden, umut veren, biricik yeğenim Meryem ULUSOY'a sevgilerimi sunuyorum.

Merve Reyhan BAYGELDİ

Ankara, 2022

İÇİNDEKİLER

TEZ ONAY SAYFASI.....	ii
DOKTORA İNTİHAL YAZILIM RAPORU.....	iii
YEMİN METNİ	iv
ÖZET	v
ABSTRACT	vi
ÖNSÖZ.....	vii
İÇİNDEKİLER	xi
TABLolar, ŞEKİLLER VE GRAFİKLER.....	xv
1. GİRİŞ.....	1
1.1. Problemin Arka Planı	1
1.2. Araştırmanın Amacı.....	3
1.3. Araştırma Sorusu ve Alt Sorular.....	5
1.4. Araştırmanın Kavramlara Yaklaşımı	6
1.4.1. Sosyal Sermaye.....	6
1.4.2. Hükümlü	10
1.4.3. Cezaevi	11
1.4.4. Manevi Danışmanlık.....	13
1.5. Yöntem: Fenomenolojik Desen	14
1.5.1. Araştırma Süreci	16
1.5.2. Katılımcı Profili	17
1.5.3. Mekânın Profili.....	24
1.5.4. Veri Toplama Araçları ve Analiz	26
1.5.5. Araştırmanın Etik İlkeleri ve Akademik Güvenilirliği	27
1.6. Kaynaklar.....	29
2. TEORİK ÇERÇEVE.....	32
2.1. Suç ve Sosyal Sermaye İlişkisi	32

2.1.1. Suçun Kaynağını Kültürel ve Sosyal Sermayenin Çatışmasıyla Açıklayan Teoriler (Gerilim Teorileri).....	32
2.1.2. Suçun Kaynağını Köprü ve Bağ Kurucu Sosyal Eksikliğiyle Açıklayan Teoriler (Sosyal Bağ Teorileri).....	38
2.1.3. Suçun Kaynağını Sosyal Sermayenin Kültürel Sermayeyi Ötekileştirmesiyle Açıklayan Teoriler (Etiketleme Teorileri).....	43
2.1.4. Suçun Kaynağını Sermayenin Ortaya Koyduğu Habitus Boyutuyla Açıklayan Teoriler (Şikago Okulu)	48
2.2. Manevi Danışmanlığın Toplumsal Bağlamı Üzerine Yaklaşımlar.....	51
3. HÜKÜMLÜLERİN CEZAEVİ ÖNCESİNDEKİ SOSYAL SERMAYE DENEYİMLERİ	58
3.1. Bir Alt Kültür Olarak Hükümlülerin Genel Profili.....	58
3.2.Cezaevi Öncesi Sosyal Sermaye.....	63
3.2.1.Sosyal Sermayenin Döngüsel Düğümü: Aile	63
3.2.1.1.Sosyal Sermaye Engeli Olarak Akrabalar.....	65
3.2.2.Mahalle/Muhit	73
3.2.2.1.Mekânın Sınıfsal Deneyimi: Eski Ama Temiz Evler	74
3.2.2.2.Ailenin Efendi Oğlu, Şehirdeki Serseri: Göç.....	76
3.2.3.Eğitim: Okul Camındaki Sosyal Sermaye	79
3.2.4.Babanın Ekonomik Otoritesinde Tâli Yol: İş Gücüne Katılım.....	83
3.2.5.Damgalı Mekânın Keşfi: Önceki Cezaevi Deneyimleri	87
4. CEZAEVİ HAYATINDA SOSYAL SERMAYE	91
4.1. Cezaevine Geliş Süreci	91
4.1.1. Suç İşlemeye Karar Verme	93
4.1.2. Cezaevi Alt Kültürüyle İlk Temas: Uyum Süreci.....	99
4.2. Cezaevinde Sosyal Sermayenin İdamesi	104
4.2.1. Cezaevinde Bir Gün.....	105
4.2.2. Dış Dünya ile İlişkiler.....	111
4.2.3. Personelle İlişkiler	114

4.2.4. Cezaevinde İş Kollarına Yönelik Deneyim	117
4.2.5. Eğitim Programları ve Kültürel Aktiviteler	122
5. HÜKÜMLÜLERİN SOSYAL SERMAYE REALİTESİNDE MANEVİ DANIŞMANLIK DENEYİMİ	127
5.1. Hükümlülerin Cezaevinde Maneviyat Deneyimleri	127
5.1.1. Deneyimleri Bireysel Düzeyde İman ve Ahlak Bütünlüğü Açısından Değerlendirme	128
5.1.2. Tevbe ve Değişim	131
5.1.3. Rüya ve Hikmet	134
5.2. Tüm Hükümlülerde Manevi Danışmanlık Deneyiminde Ortak Noktalar	136
5.2.1. Manevi Danışmanın Hoca Olarak Deneyimlenmesi	136
5.2.2. Gelecek Planlamasında Manevi Danışmanlığın Yer Almaması.....	137
5.2.3. Yeniden Suç Üretimi veya Islah Zemininde Manevi Danışmanlık ...	140
5.3. Manevi Danışmanlık Hizmetinden Faydalananlar	141
5.4. Manevi Danışmanlık Hizmetinden Faydalanmayanlar.....	146
5.4.1. Cezaevinde Manevi Alana Yönelmek İstememe.....	146
5.4.2. İbadet Alışkanlığından Dolayı Manevi Danışmana Gereksinim Duyumama.....	148
5.4.3. Koğuştaki Hoca ya da Bilen Arkadaşlar.....	149
5.4.4. Maneviyatın Öznelliği	150
5.4.5. İşlevsiz Görme: Manevi Danışmanlığın Diğer Eğitim Programlarındaki Yeri	151
5.5. Manevi Danışmanlık Uygulamasıyla Çatışmacı İlişkiye Sahip Olanlar	153
5.5.1. Manevi Danışmanın Din Dili ve Yaklaşımını Deneyimleme.....	154
5.5.2. Diyanet Kurumu	155
SONUÇ	158
BİBLİYOGRAFYA	163
EKLER	190

Ek:1. Görüşme Formu	190
Ek:2. Etik Kurul İzin Belgesi.....	192
ÖZGEÇMİŞ	193

TABLolar, ŞEKİLLER VE GRAFİKLER

Şekil 1: Araştırmanın Konusu.....	4
Şekil 2: Araştırma Süreci.....	17
Tablo 1: Katılımcı Bilgileri	21
Şekil 3: E Tipi Görüşme Ortamı	25
Şekil 4: H Tipi Görüşme Ortamı	25
Tablo 2: Merton'un Adaptasyon Türleri	34
Şekil 5:Reckless'in Çevreleme Teorisi.....	39
Tablo 3: Sapma Çeşitleri.....	45
Tablo 4: Suç Teorilerindeki Sosyal Sermaye.....	50
Grafik 1: Türkiye'de Yıllara Göre Suç Dağılımı.....	61
Grafik 2:Yaş Ve Cinsiyete Göre Hükümlülerin Dağılımı... ..	62
Tablo 5: Aile Kategorisinde Kodlara Ait Katılımcı Bilgisi.....	64
Tablo 6: Mekân Kategorisindeki Kodlara Ait Katılımcı Bilgisi.....	74
Tablo 7: Eğitim Kategorisindeki Kodlara Ait Katılımcı Bilgisi.....	79
Tablo 8: İşgücü Kategorisindeki Kodlara Ait Katılımcı Bilgisi... ..	84
Tablo 9: Önceki Cezaevi Deneyimi Kategorisindeki Kodlara Ait Katılımcı Bilgisi.....	88
Tablo 10: Cezaevine Giriş Süreci Kategorisindeki Kodlara Ait Katılımcı Bilgisi...92	
Şekil 6: Gündelik Yaşam Pratiklerine Ait Alt-Kod Ve Katılımcı Bilgisi.....	106
Tablo 11: Katılımcı Aktarımlarına Göre Üretim Atölyesinde Çalışan Bir Hükümlünün Bir Günü.....	107
Şekil 7: Personelle İlişkilere Dair Alt-Kod Ve Katılımcı Bilgisi.....	115
Şekil 8: İş Kollarını Deneyimlemeye Dair Alt-Kod Ve Katılımcı Bilgisi.....	118
Şekil 9: Eğitim Programlarına Dair Alt-Kod Ve Katılımcı Bilgisi.....	122
Şekil 10: Manevi Danışmanlıktan Faydalanmanın Alt-Kodları.....	142

1. GİRİŞ

Nitel araştırma, salt bilimsel bilgidenden değil araştırmacının ona ulaşma sürecinden oluşmaktadır. Bilimselliği ise araştırmanın amacının, sorusunun, deseninin gerektirdiği prosedürlere bağlı kalınmasından ve bütün bu süreçlerle araştırmacının temasının takip edilebilirliğinden gelmektedir. Bu bölüm araştırmanın amacına, kavramlara, araştırmanın sürecine, katılımcılara, verilere, analize ulaşma sürecini kapsamaktadır. Bu bölümün amacı, Türkiye’de cezaevlerinde hükümlülerin manevi danışmanlık deneyimlerini, sosyal sermaye perspektifinden araştırmacının görme sürecinin takip edilebilmesidir.

1. 1. Problemin Arka Planı

Manevi danışmanlığın tarihi, insanoğlunun inancı hakkında konuşması kadar eskiye dayanmaktadır. Anton Boisen’in 1920’de, teoloji öğrencileriyle, ruhsal hastalık ve dinî diyalogun ilişkisini araştırdığı klinik pastoral eğitimini (*clinical pastoral training*) başlatması, modern anlamda manevi danışmanlığın ilk formu olarak kabul edilir.¹ Uygulama Türkiye’de 2001’de cezaevlerinde; 2003’te Aile İrşat ve Rehberlik Bürolarında başlamıştır, Yeşilay, sevgi evleri, hastaneler, devlet yurtları, cezaevleri vb. alanlarda giderek yaygınlaşmıştır.²

Türkiye’de cezaevlerinde manevi danışmanlık uygulamasından önce Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi dersi, 1981’den itibaren eğitim programına dahil edildi. Bu programın amaçlarından biri hükümlülerin dinî referanslarla topluma yeniden kazandırılmasıdır.³ 2011 yılında, din eğitimine ek olarak rehberlik hizmeti de eklenerek, manevi danışmanlık uygulamasına başlanmıştır. 2019 yılında, bu uygulamanın kapsamı, yöntemi ve ilgili kişilerin sorumlulukları daha da

---

¹ Charles Gerkin, *An Introduction to Pastoral Care* (Nashville: Abingdon, 1997), 14-15.

² Metin Erdem - Bedrettin Kesgin, “Türkiye’de Manevi Destek Hizmetlerinin Kurumsallaşması”, *Bingöl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* 8/16 (2018), 69-92.

³ Erdem - Kesgin, “Türkiye’de Manevi Destek Hizmetlerinin Kurumsallaşması,” 70-71.

somutlaştırılmıştır.⁴ Günümüzde, farklı alanlardaki danışanlar sosyal ve dinî yaşamlarındaki başa çıkamadıkları konularda manevi danışmana başvurmaktadır.

Bütün formlarında, manevi danışmanlık, danışan ve danışılanın farklı alanlarda karşılaşmasıyla mümkün olmaktadır. Bu karşılaşma teolojik, kültürel, sosyal, ekonomik, politik vb. birçok bağlamı bünyesinde barındırmaktadır. Manevi danışmanlık uygulamasına yönelik dünya genelindeki tartışmaların ve araştırmaların büyük çoğunluğu, psikoloji, din ve siyaset boyutlarından oluşmaktadır. Manevi danışmanlığın mahiyeti, yöntemi ve kavramsal boyutu psikoloji disiplininde⁵; dinî deneyimin aktarılması, modern bir danışma sisteminde dinin deneyimlenmesi ve manevi danışmanlığın dinî kültürdeki formları ilahiyat disiplininde⁶; dinî grupların, yönetimlerin manevi danışmanlık uygulamasıyla bireylerle girdiği iktidar ilişkisi siyaset disiplininde tartışılmaktadır⁷. Sosyoloji disiplinindeki kısıtlı çalışmalar,

---

⁴ “Adalet Bakanlığı İle Diyanet İşleri Başkanlığı Arasında Tutuklu ve Hükümlülerin Dini ve Ahlaki Gelişimlerini Sağlamaya Yönelik Protokol”, *Adalet Bakanlığı Ceza ve Tevkif Evleri Genel Müdürlüğü* (2011); “Protokoller” (2011).

⁵ Bk.Robert L. Randall, “Self Psychology in Pastoral Counseling”, *Journal of Religion and Health* 28/1 (1989), 7-15; Stephen G. Prichard vd., “Pastoral Counseling”, *Journal of Religion and Health* 13/1 (1974), 40-56; Kenneth C. Haugk - Barry A. Hong, “Pastoral Care and Counseling: A Survey of Recommended Readings”, *Journal of Religion and Health* 14/1 (1975), 58-62; Homer U. Ashby, “Values and the Moral Context of Pastoral Counseling”, *Journal of Religion and Health* 20/3 (1981), 176-185; John B. Houck - David M. Moss, “Pastoral Psychotherapy, the Fee-for-Service Model, and Professional Identity”, *Journal of Religion and Health* 16/3 (1977), 172-182; E. Wayne Hill - Gloria F. Armstrong, “Integrity in Pastoral Counseling”, *Journal of Religion and Health* 37/2 (1998), 105-113.

⁶ Bk.Paul E. Johnson, “A Theology of Pastoral Care”, *Journal of Religion and Health* 3/2 (1964), 171-175; John N. Brittain, “Theological Foundations for Spiritual Care”, *Journal of Religion and Health* 25/2 (1986), 107-121; Philip Endean, “The Responsibility of Theology for Spiritual Growth and Pastoral Care”, *New Blackfriars* 81/947 (2000), 47-56; Richard Dayringer, “The Image of God in Pastoral Counseling”, *Journal of Religion and Health* 51/1 (2012), 49-56; David Belgum, “The Practice of Pastoral Care: Revisiting the Generalist”, *Journal of Religion and Health* 23/1 (1984), 8-18; Eamonn Fitzgibbon, “Theology in Pastoral Practice”, *The Furrow* 66/12 (2015), 642-646; Carrie Doehring, “The Practice of Relational-Ethical Pastoral Care: An Intercultural Approach”, *Navigating Religious Difference in Spiritual Care and Counseling*, ed. Jill L. Snodgrass, Essays in Honor of Kathleen J. Greider (Claremont Press, 2019), 45-70.

⁷ Bk.Larry Kent Graham, “Political Dimensions of Pastoral Care in Community Disaster Responses”, *Pastoral Psychology* 63/4 (01 Ağustos 2014), 471-488; Ryan LaMothe, “Pastoral Care and Politics: Introducing a Special Issue”, *Pastoral Psychology* 63/4 (01 Ağustos 2014), 373-374; Robert W. Burns - Ronald M. Cervero, “Issues Framing the Politics of Pastoral Ministry Practice”, *Review of Religious Research* 45/3 (2004), 235-253; Carmen Schuhmann - Annelieke Damen, “Representing the Good: Pastoral Care in a Secular Age”, *Pastoral Psychology* 67/4 (01 Ağustos 2018), 405-417; Philip Culbertson, “Pastoral Counseling to Men”, *Encyclopedia of Psychology and Religion*, ed. David A. Leeming (Boston, MA: Springer US, 2014), 1303-1309.

ağırlıklı olarak çokkültürlülük, aile ve gençlik araştırmalarından oluşmaktadır.⁸ Dolayısıyla, literatürde bu uygulamanın sosyolojik bağlamının ihmal edildiğini söyleyebiliriz.

Cezaevlerindeki dinî hizmetlere yönelik çeşitli çalışmalar yapılmıştır. Bu çalışmaların büyük çoğunluğu danışmanlar veya denetimli serbestlik nedeniyle cezaevi dışında olan hükümlüler ile gerçekleştirilmiştir. Hükümlülerle gerçekleştirilen çalışmalar, dinî deneyim veya memnuniyet araştırması sınırlarında değerlendirilmiştir.⁹ Biz ise doktora çalışmamızda, bir dinî hizmet olan manevi danışmanlık deneyimini, hükümlülerin cezaevindeki sosyal sermaye gerçekliği kapsamında ele aldık.

1.2. Araştırmanın Amacı

Farklı uygulamaları mevcut olsa da genel anlamda manevi danışmanlık, Diyanet İşleri Başkanlığı tarafından görevlendirilen personelin hastane, cezaevi, yurt vb. yerlerde manevi konularda danışmaya ihtiyaç duyanların başvurusuyla gerçekleşen bir hizmettir.¹⁰ Dolayısıyla manevi danışmanlık hizmeti diğer bütün sosyal

---

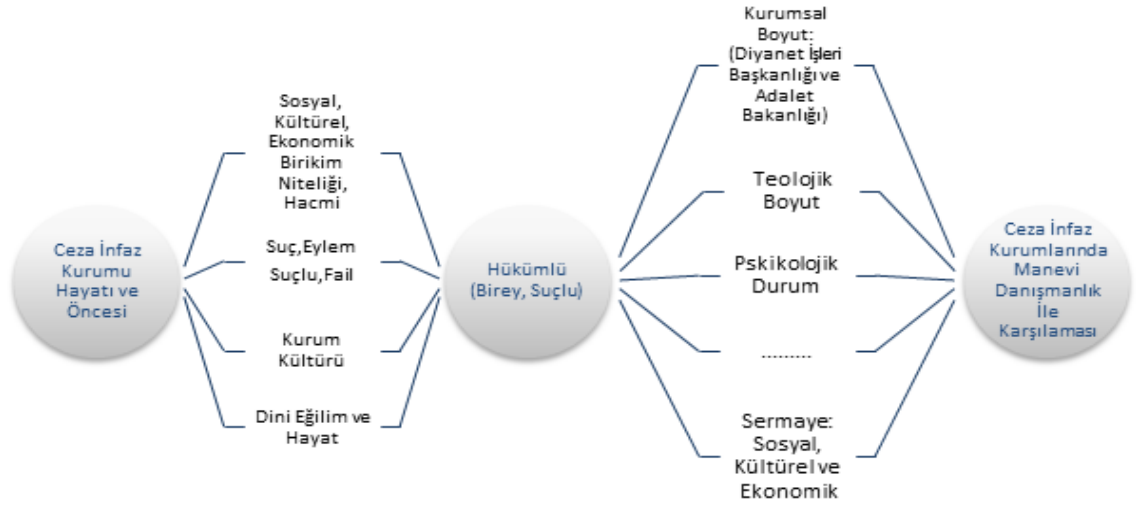
⁸ Bk. Susan D. Lonborg - Neal Bowen, "Counselors, Communities, and Spirituality: Ethical and Multicultural Considerations", *Professional School Counseling* 7/5 (2004), 318-325; Kate Walsh Soucheray, "A White Counselor in a Multicultural World: Understanding the Need for a Spiritual, Multicultural Counseling Course", *Spiritual Psychology and Counseling* 5/2 (15 Haziran 2020), 203-218; Emmanuel Y. Lartey, "Pastoral Counselling in Multi-Cultural Contexts", *American Journal of Pastoral Counseling* 5/3-4 (17 Eylül 2002), 317-329; Shamshad Ahmed vd., "What Does It Mean to Be a Culturally-Competent Counselor?", *Journal for Social Action in Counseling & Psychology* 3/1 (01 Nisan 2011), 17-28; Patricia Arredondo vd., "Operationalization of the Multicultural Counseling Competencies", *Journal of Multicultural Counseling and Development* 24/1 (1996), 42-78.

⁹ Bk. Nimet Ustabaşı Keseli, *Cezaevlerinde Yürütülen Din Hizmetlerinin Mahkumlar Üzerindeki Psiko - sosyal Etkisi: Çanakkale Cezaevleri Örneği* (Çanakkale: Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, Yüksek Lisans Tezi, 2015); Abdurrahman Parlak, *Cezaevlerinde Dini Danışmanlık ve Rehberlik Hizmetlerinin Verimliliği (Yozgat Cezaevi Örneği)* (Çorum: Hitit Üniversitesi, Yüksek Lisans Tezi, 2019); Erhan Tecim, *Cezaevlerinde Dini Yaşantı ve Din Algısı: Konya Örneği* (Konya: Selçuk Üniversitesi, Yüksek Lisans Tezi, 2006); Gazi Pehlivan, *Cezaevlerinde Verilen Din ve Ahlak Eğitiminin Mahkumların Davranışları Üzerindeki Etkileri (İzmir Örneği)* (İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi, Yüksek Lisans Tezi, 2019); Nurbanu Taşçı, *Denetimli Serbestlik Tedbiri Altındaki Hükümlülerin Rehabilitasyonu ve Mükerrer Suçun Önlenmesinde Manevi Danışmanlık ve Rehberlik Hizmetleri (Dindarlık ve Suç İlişkisi Üzerine Araştırma)* (Bursa: Bursa Uludağ Üniversitesi, Yüksek Lisans Tezi, 2021).

¹⁰ "İş Birliği Protokolleri", *Din Hizmetleri Genel Müdürlüğü*, (20.08.2020), <https://www2.diyaret.gov.tr/DinHizmetleriGenelMudurlugu/Sayfalar/SosyalKulturelIsbirligiProtokolleri.aspx>.

politikalarda olduğu gibi temelde bir karşılaşmadır. Bu karşılaşmanın ceza infaz kurumlarındaki tarafları; her birinin kendi sosyal, ekonomik ve kültürel bağlamları olan manevi danışman ve hükümlüdür. Bu tez çalışması, bu karşılaşmanın danışan tarafı olan hükümlülerin manevi danışmanlık deneyimlerini sosyal sermaye gerçeklikleri aracılığıyla anlamayı hedeflemektedir.

Çalışmamız hükümlülerin manevi danışmanlık deneyiminin sosyal sermayeleri kapsamında şekillendiğini iddia etmektedir. Dolayısıyla, araştırma süreci, manevi danışmanın ve hükümlünün karşılaşmasındaki sayısız toplumsal ilişkiden sosyal sermaye damarında ilerlemektedir (Şekil 1). Sosyal sermayeye odaklanarak bu tez, hükümlünün kendi sosyal, kültürel ve ekonomik bağlamının zemininde, farklı bir sosyal gerçekliği olan manevi danışman aracılığıyla yürütülen manevi danışmanlık uygulamasını nasıl deneyimlediği sorusuna cevap aramaktadır. Bu sorunun cevabı üç aşamada ele alınmıştır:

Şekil 1: Araştırmanın konusu

Birinci aşamada katılımcıların cezaevi öncesi sosyal sermayesini ele aldık. Bu aşamanın amacı, manevi danışmanlık deneyimini takip edebilecek sosyal sermaye kodlarını anlayabilmektir.

İkinci aşamada cezaevinde sosyal sermayenin idamesini inceledik. Bu sayede, cezaevi alt kültürüyle temasa geçtiği esnada, sosyal sermaye kodlarının merceğinden hükümlünün tercih ve yaklaşımlarını görmeyi hedefledik.

Son aşamada ise hükümlünün manevi danışmanla olan karşılaşmasını sosyal sermaye kapsamında değerlendirdik. Hükümlünün cezaevi öncesinden manevi danışman ile karşılaşmasına değin sosyal ilişkilerdeki davranışsal örüntülerini bütün içinde takip etmeyi amaçladık.

1.3. Araştırma Sorusu ve Alt Sorular

Sosyal sermaye, hükümlünün manevi danışmanlık tecrübesine yönelik deneyiminin konuşlandığı sosyal ilişki ağları içinde görmeye yardımcı bir araçtır. Çalışmamızın konusu, kavramları ve deseni araştırma sorumuz neticesinde belirlenmiştir:

Hükümlüler sosyal sermaye bağlamında manevi danışmanlık uygulamasını nasıl deneyimlemektedir?

Bu araştırma sorusuna bağlı olarak, bu çalışmada, şu alt sorulara cevap aramaktayız:

- *Hükümlü sosyal sermayesini hangi temalar etrafında deneyimlemektedir?*
- *Hükümlülerin cezaevi öncesindeki sosyal sermaye deneyimi hangi kategorilerde deneyimlenmektedir?*
- *Suçta karar verme sürecinde sosyal sermaye kodları nelerdir?*
- *Hükümlülerin sosyal sermaye deneyimlerindeki aileden kaynaklı kodlar nelerdir?*
- *Hükümlülerin sosyal sermaye deneyimlerindeki yaşadıkları muhitten kaynaklı kodlar nelerdir?*
- *Hükümlünün cezaevi deneyiminde sosyal sermayesinden kaynaklı kodlar nelerdir?*
- *Hükümlülerin cezaevindeki gündelik yaşam tercihlerindeki sosyal sermaye kodları nelerdir?*
- *Hükümlünün manevi danışmanlığa yöneliminde sosyal sermayelerinin tezahürü hangi kodlar etrafında gerçekleşmektedir?*

Putnam, sosyal sermayeyi belirli sınıflara özgü görmekten öte bireylerin kendilerine özgü sosyal sermaye biçimlerine dikkat çekmektedir.¹¹ Bu sebeple, çalışmamızda Putnam'ın perspektifini tercih ettik. Fakat sosyal sermaye kavramının Bourdieu'nun dikkat çektiği sınıfsal boyutlarını kapsam dışı bırakmadık. Belirlediğimiz çerçeve, hükümlünün cezaevi öncesindeki kültürel, ekonomik ve sosyal ilişkiler içindeki konuşlandığı alanı hissetmeyi kolaylaştıracaktır. Dolayısıyla, bu tez çalışmasının amaçları çerçevesinde kavramsal birikim, saha realitesiyle sınırlandırılarak ele alınmıştır.

1.4. Araştırmanın Kavramlara Yaklaşımı

Her kavram kendi içinde tarihsel, sosyal, ekonomik ve siyasal realiteleri içinde barındırır. Kavramların sınırlandırılan kapsamı araştırmacının gerçekliğe yönelimi hakkında fikir verir. Bununla birlikte nitel araştırmanın nihai sonucu olan biricik olanın bilgisi, özgün lenslerle görülebilir. Bu nedenle araştırmaya yön veren kavramlar, veriler ışığında tekrar değerlendirilmiştir.

1.4.1. Sosyal Sermaye

Sosyal sermaye kavramı, toplumsal olayların herhangi bir formuna uygulanabilecek kapsam zenginliğine ve “zamansızlığına” sahiptir.¹² Bu yüzden, kültürel, siyasal, ekonomik ve sosyal olguları sosyal sermaye perspektifinden görme çabası, araştırmacının entelektüel birikimi ve uygulama alanı tarafından şekillenmektedir. Sosyal sermaye kavramını katılımcıların yaşam alanlarını ve manevi danışmanlık deneyimlerini anlamak için bir araç olarak kullanılmaktadır. Güven odaklı toplumsal bağlar açısından verilerin değerlendirilmesini tercih etmemizin nedenleri iki maddede toplanabilir:

---

¹¹ Bk. Robert D. Putnam, *Bowling Alone: The Collapse and Revival of American Community* (New York, NY: Touchstone Books by Simon & Schuster, 2001); Robert D. Putnam vd., *Making Democracy Work: Civic Traditions in Modern Italy* (New Jersey: Princeton University Press, 1994).

¹² Frane Adam vd., *The Challenges of Sustained Development: The Role of Socio-Cultural Factors in East-Central Europe* (Budapest: Central European University Press, 2004), 38-39.

1- Cezaevindeki bir hükümlü manevi danışmanı; gördüğü, konuştuğu ve sonrasındaki izlenimlerini kodlamasında sahip olduğu bir sosyal sermaye bütünü içinde adlandırmaktadır. Manevi danışmanın sahip olduğu sosyal sermayeyi kendi sosyal sermayesinin sunduğu lensler aracılığıyla görmektedir.

2- Sosyal sermaye kavramı katılımcıların din görüşünde etkili olan kod ve temaları ele vermektedir. Örneğin, cezaevi öncesi sosyal sermaye deneyimlerinde ön plana çıkan aile ve din eğitimi gibi kategorilerde katılımcıların taşıdığı dinî hassasiyetler anlaşılabilir olmaktadır. Ailelerinin dinî alışkanlık ve inançlarından farklı bir dünya görüşüne sahip olsalar da katılımcıların, dinî yaklaşımlara karşı geliştirdiği direnç ve değerlendirme noktalarında sosyal, kültürel ve ekonomik birikimlerinin aynı anda ortaya koyduğu lenslerin etkili olduğunu söyleyebiliriz.

Bu tez çalışması kapsamındaki amacımız, bu kavramın sınırsız ve belirsiz alanında soyut çıkarımlar yapmak değildir. Farklı yaklaşımlardan faydalanarak verileri somut aşamalarda değerlendirme amacını gütmekteyiz. Bu bağlamda sosyal sermayeyi iki boyutta ele almaktayız:

1- Katılımcının içinde bulunduğu sosyoekonomik gerçekliğin kültürleşmesi: Bourdieu, sosyal sermayeyi toplumsal sınıfları anlamada daha incelikli bir filtre olarak kullanmıştı. Onun *Ayrım*'daki rafine zevklere sahip egemenlerin diğerleriyle aynı sınıfta olmadığına dair imgelerden oluşturduğu cetveli tam olarak bunu ifade etmekteydi.¹³ Biz katılımcıların egemen sınıf olmama gerçekliğinin kültürleşmesindeki temel kodları keşfederek sosyal sermayelerini anlamaya çalıştık. Sosyal sermayeyi sadece rafine zevklerin üzerine inşa edildiği ekonomik ve sosyal ilişkilerin bütününde değil; her sosyoekonomik sınıfın kendi formunda inceledik. Bu varsayım, aynı zamanda, kullandığımız kavramın Bourdieu perspektifiyle sınırlı olmamasının temel motivasyonudur.

Bourdieu'nun sermaye kavramını teorik olarak değerlendirdiği çalışmaları çok kısıtlı sayıdadır. Aslında o, kültürel sermayeye ekonomik ve sosyal ilişkilerin

---

¹³ Pierre Bourdieu, *Ayrım: Beğeni Yargısının Toplumsal Eleştirisi*, çev. Derya Fırat Şannan - Ayşe Günce Berkurt (Ankara: Heretik Yayıncılık, 2015), 388.

meyvesi olan insan bedeninde ortaya çıkan bir öz olarak bakmaktadır. Buna göre, sosyal ve ekonomik sermaye, bu özü taşıyan beden alışkanlıklar elde etmesi ve güven ilişkilerinin kurumsallaşması için iki farklı fakat kendi içinde bütünlük arz eden kaynaktır.¹⁴ Sosyal sermayeyi Bourdieu'nun tasvir ettiği egemen sınıfa özgü olarak ele almamaktayız. Bununla birlikte, Bourdieu perspektifi, bu sermaye tipinin sunduğu ekonomik ve kültürel sonuçlarıyla birlikte görülmesine yardımcı olmaktadır. Zira katılımcıların sahip oldukları sosyal çevrenin ekonomik ve kültürel gerçekliklerini aynı anda ele almayı hedefliyoruz.

Akkaş ve Tekin, Dünya Bankası gibi kurumların çalışmalarında Bourdieu'nun yer almadığına dikkat çeker. Bunun nedenini, Bourdieu'nun, sosyal sermayeye sınıfsal açıdan yaklaşmasıyla açıklarlar. Kültürel sermayenin seçkin bir bakış açısıyla ele alınması durumunda kurum imajının sarsılacağını ileri sürerler.¹⁵ Çalışmamızda sosyal sermayenin sınıfsal boyutunu göz ardı etmiyoruz. Sosyal sermayenin kültürel ve ekonomik birikime bağlı olarak bir hacim arz ettiği perspektifinden hareketle hükümlülerin mevcut durumunu görmeye çalışıyoruz. Bu çerçeveye, en zor elde edilen kültürel sermayenin bedenleşmesi, ekonomik sermayenin ise kaynaklık etmesi ve buna bağlı olarak bir hacme sahip olmasını inceleyen Bourdieu çalışmaları kılavuzluk edecektir. Bu bağlamdan ayrılan çizgimiz sosyal sermayeyi egemen sınıfa ait olmadığını kabul etmemizdir.¹⁶

2- Katılımcının topluma katılımında belirleyici olan sosyal bağların normatif varlığı, tez kapsamında ele aldığımız diğer bir sosyal sermaye boyutudur. Bu aşamayı, sosyal sermayeyi belirli bir sınıfa özgü olarak değil, farklı formlarda ele alan Putnam perspektifi tamamlamaktadır. Putnam çalışmasında, karşılıklı güven ilişkileri, dinî, ekonomik, sosyal, siyasal, kültürel alana katılım formu ve bunun

---

¹⁴ Pierre Bourdieu, "The Forms of Capital", *Handbook of Theory and Research for the Sociology of Education*, ed. John Richardson (New York: Greenwood, 1986), 241-258.

¹⁵ Hasan Hüseyin Akkaş-Osman Tekin, *Demokrasinin Gelişmesi ve Sürdürülebilirlikte Sosyal Sermaye* (Ankara: Kadim Yayınları, 2013), 68-69.

¹⁶ Bkz. Putnam, *Bowling Alone*; James S. Coleman, "Social Capital in the Creation of Human Capital", *American Journal of Sociology* 94/3 (1988), 95-120.

pratiklerdeki biçimine dikkat çekmektedir. Ona göre, sosyal sermaye ve bireyselleşme, vatandaşlık bağlamında aidiyet geliştirmektedir:

Fiziksel sermaye, fiziksel nesnelere ve insan sermayesi bireylerin niteliklerine, sosyal sermaye ise bireyler arasındaki bağlantılara, sosyal ağlara ve bunlardan ortaya çıkan karşılıklılık ve güvenilirlik normlarından oluşmaktadır. Bu anlamda sosyal sermaye, bazılarının “sivil erdem” olarak adlandırdığı şey ile yakından ilgilidir. Aradaki fark, “sosyal sermaye”nin, yoğun sosyal karşılıklı ilişkiler ağına gömüldüğünde sivil erdemden daha güçlü olduğu gerçeğidir. Erdemli ama izole olmuş bireylerden oluşan bir toplumun, sosyal sermaye açısından zengin olması beklenemez.¹⁷

Putnam için sosyal sermaye bireylerin devletle girdikleri ilişkiye direkt etkisi olan bir güçtür. Sosyal sermaye zayıfladıkça bireylerin devlete olan güvenleri de azalmaktadır. Putnam bu durumda bireylerin sosyal politikalara rağmen bir dünya görüşü geliştirdiklerini savunur.¹⁸ Diğer bir ifadeyle İtalya özelinde gerçekleştirilen bu çalışmaya göre, sosyal sermaye hacmi küçüldükçe devletin yönetim etkisinin taşındığı damarlar da işlevselliğini yitirmektedir.

Bu teze Putnam’ın katkısı dört farklı açıdan olacaktır:

1-Sosyal sermayeye siyaset, din, sosyal yaşam, işgücü, vatandaşlık çerçevesinde yaklaştık.

2-Verileri değerlendirirken, insanlar arasındaki bağın zayıflamasını ve sosyal sermayenin bu nedenle düşmesini göz önünde bulundurduk.

3-Sosyal sermayenin eğitim, suç, komşuluk ilişkileri ve gündelik hayat gibi tezahürlerine dikkat ettik.

4-Sosyal sermaye kavramı, katılımcıların sosyal, kültürel ve ekonomik birikim deneyimlerini, makro ve mikro realitenin bütünselliğinde görmemize yardımcı oldu.

Bu tezde hükümlüleri anlamada katkı sağlayan Putnam’ın geliştirdiği “bağlayıcı sosyal sermaye” kavramı, katılımcıların aile, akraba, mahalle, arkadaş ve cezaevi

---

¹⁷ Putnam, *Bowling Alone*, 16.

¹⁸ Putnam vd., *Making Democracy Work*, 55-57.

ile girdiği ilişkiyi görebilmek için görece net bir lens sunmaktadır.¹⁹ Buna göre, çalışmamızda katılımcıların karşılıklı güven odaklı geliştirdiği sosyal sermayeleri ele alınmaktadır. Mezkûr ihtiyacın niteliği ve bunu karşılamak için sosyal sermayenin niceliği göz önünde bulundurulmuştur.

Bu çerçevede mikro realiteler yoluyla toplumsal yapıyı düşündürmeyi hedeflemekteyiz. Bununla birlikte bu çalışmanın Putnam'dan ayrılan bazı özellikleri de bulunmaktadır. Özellikle *Bowling Alone*'da toplumsal değişim, neden-sonuç ilişkisi çerçevesinde ele alınmıştır. Fakat bu tezde neden-sonuç ilişkisini değil, bireysel deneyimin bağlamını anlamaya çalıştık. Ayrıca toplumsal değişim tezin temas ettiği bir konu değildir. Siyasal katılım da tez kapsamının dışındadır. Bu tez çalışması Putnam'ın sosyal sermaye kavramını ele alırken onun kullandığı karşılıklı güven, sivil katılım, dinî katılım, iş alanındaki bağlantılar, bireysel sosyal bağlantılar, eğitim, gönüllülük, karşılıklılık, samimiyet ve güvene bağlı ilişkiler, teknoloji, ekonomi, nesiller arası etkileşim çerçevesinde hükümlüyü anlamaya çalışmaktadır.

1.4.2. Hükümlü

Geçerli hukuk sistemi suçu diğer davranışlardan ayırır. Suç, hukuk sisteminin tanımlamasıyla belirlenir, suçluluk ise mahkeme kararıyla başlar. Hükümlülük hali, Türk Ceza Hukuku'nda hukuka aykırı davranışı nedeniyle ortaya çıkan ve hapis cezasına tâbi suç nedeniyle kesinleşen infazın kişiye tebliğiyle başlamaktadır.²⁰ Suç, bu tezde, yaptırımlara neden olacağı bilindiği halde failin gerçekleştirdiği, hukuka aykırı hareketlerin tümüdür. Hükümlüyü ise kendi sosyal sermayesinde, yaptırımlarla karşılaşmayı göze alarak hukuk sistemine rağmen suç olarak tanımlanan eylemlerin faili olarak ele aldık. Bu kapsamda, infaz sürecinde olan bireyler biyolojik, psikolojik, felsefi, siyasal, kültürel kapsamda değerlendirilebilir. Bu çalışma kapsamında, sosyal sermayesinin taşıyıcılığını yapan hükümlünün, kendi bağlamında, yaptırımını göz aldığı eylemin ve devamındaki sosyal

---

¹⁹ Putnam, *Bowling Alone*, 21.

²⁰ Timur Demirbaş, *İnfaz Hukuku* (Ankara: Seçkin Yayıncılık, 2019), 59.

sermayenin gerçekliğinde manevi danışmanlık uygulamasını ele aldık. Buna bağlı olarak hükümlüyü üç boyutta değerlendirdik:

1- Cinsiyet Boyutu: Tezin tamamı erkek hükümlülerden oluşmaktadır. Bu kapsamda, yaptırım göze alırken, öncesinde ve sonrasında kendisinin de bir parçası olduğu sosyal sermaye bağlamındaki manevi danışmanlık temel odağımızdır. Toplumsal roller gereği, toplum, erkeklerden özellikle sosyal sermaye ediniminde bağımsız, iddialı ve hırslı davranışlar bekleyebilmektedir.²¹ Bu beklenti karşısında, bir sosyal sermayenin içine doğup ve orada yaşayan hükümlülerin, kendilerine hedef olarak gösterilen amaçlara ulaşımında, meşru veya gayri meşru araçları tercih etme süreci bu kavram kapsamında ele alınmıştır.²² Hükümlülerin sahip olduğu duygusal ve rasyonel bağları²³, damgalanma durumunu²⁴, yaşadığı muhiti²⁵ sosyal sermaye inşasında ve suça yöneliminde dikkate aldık.

2- Alt Kültür Boyutu: Cezaevi içinde hazır bulunan alt kültüre katılımıdır.

3- Sosyal Sermaye Boyutu: Cezaevi alt kültür gerçekliğinde ve bu sürecin öncesini de kapsayan kendine özgü sosyal sermayesini deneyimidir.

1.4.3. Cezaevi

Hapis cezası, insanı özgürlükten yoksun bırakmak suretiyle gerçekleştirilen infaz çeşididir.²⁶ Bu özgürlük kısıtlamasına mekân ve gündelik hayat pratikleri de dahildir. Türkiye’de “kapalı, yüksek güvenlikli kapalı, kadın kapalı, çocuk kapalı, gençlik kapalı, gözlem ve sınıflandırma merkezleri ile açık ceza infaz kurumları ve

---

²¹ Ronald Burt, “The Gender Of Social Capital”, *City and Community* 10/1 (1998), 5-46; Karen Pugliesi - Scott L. Shook, “Gender, Ethnicity, and Network Characteristics: Variation in Social Support Resources”, *Sex Roles* 38/3 (01 Şubat 1998), 215-238.

²² Robert K. Merton, “Social Structure and Anomie”, *American Sociological Review* 3/5 (Ekim 1938), 672-682.

²³ Travis Hirschi, *Causes of Delinquency* (Berkeley: University of California Press, 1969), 19-20.

²⁴ Bkz. Erving Goffman, *Damga: Örselenmiş Kimliğin İdare Edilişi Üzerine Notlar*, çev. Levent Ünsaldı vd. (Ankara: Heretik Yayıncılık, 2014).

²⁵ Olga Siegmunt, *Neighborhood Disorganization and Social Control: Case Studies from Three Russian Cities* (Springer, 2016), 11-13.

²⁶ Şükrü Bilgiç, *Hapsedilme, İyileştirme ve Yeniden Suç İşleme* (Ankara: Vadi Yayınları, 2012), 63.

çocuk eğitim evleri kapsamında çoğunlukla koğuş ve oda sistemleriyle” bu infaz biçimi gerçekleştirilmektedir.²⁷

Cezaevlerinde birçok eğitim²⁸ ve üretim programı²⁹ bulunmaktadır. Bunların temel hedefi hükümlülerin topluma kazandırılmasıdır. Bu tez çalışmasında, cezaevini, hükümlünün koğuş arkadaşlarıyla, eğitim ve atölye programlarıyla, ceza infaz personeliyle ve manevi danışmanla karşılaştığı alan olarak ele aldık. Dolayısıyla cezaevindeki gündelik hayat pratiklerini, diğer hükümlülerle olan ilişkisini, görevlilerle olan etkileşim alanını, cezaevindeki sosyal ve kültürel faaliyetlere dair deneyimlerini, dış dünyayı yeni bir kimlikle ve ona karışmadan yeni deneyimleme biçimlerini inceledik. Bu deneyimlemede “iyileşme” ve “yeniden suç işleme”yi aynı anda mümkün kılan bir mekân olarak görmekteyiz. Her mekân, kendi kültür, ekonomi ve ideolojisinden oluşan stratejisini taşımaktadır. Bireyler mekânın stratejisiyle bazı taktiklerle etkileşime geçmektedir. Bu tez çalışması bu taktiklerin sosyal sermaye boyutuna dikkat çekerek, cezaevinde manevi danışmanlık uygulamasına yönelik deneyimi bütünsellik içinde anlamayı hedeflemektedir. Bu bağlamda, çalışmamızda, cezaevinin üç özelliği ön plana çıkmaktadır:

- 1- Cezaevi farklı sosyal sermayelere sahip bireylerin hükümlü, gardiyan, öğretmen, psikososyal servis görevlisi vb. rollerinde karşılaştığı mekândır,
- 2- Cezaevi önceki hayat ve mevcut durum; içerisi ve dışarısı gibi dualiteleri olan mekândır,
- 3- Hükümlüler, cezaevindeki manevi danışmanı, cezaevine özgü alt-kültürde deneyimlemektedir.

---

²⁷ Ceza İnfaz Kurumlarının Yönetimi İle Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı Hakkında Tüzük, İkinci Kısım : Ceza İnfaz Kurumlarının Türleri, Ceza İnfaz Kurumlarında Görev Yapan Personelin Yetki Ve Sorumlulukları, Kurulların Oluşumu Ve Çalışmaları 10218 (20 Mart 2006), Kanun No. Madde 8.

²⁸ “Eğitim Servisi Faaliyetleri” (Erişim 27 Ocak 2021).

²⁹ “Ceza İnfaz Kurumları İle Tutukevleri İşyurtları Kurumu Ve İşyurtlarının İdare Ve İhale Yönetmeliği”, *Mevzuat Bilgi Sistemi* (2005).

1.4.4. Manevi Danışmanlık

Manevi danışmanlığın dünya genelinde modern bir hizmet olarak sunulması ilk olarak Amerikan Psikoloji Derneği (American Psychological Association /APA) bünyesinde Manevi Danışmanlar Amerika Birliği (American Association of Pastoral Counselors /AAPC)'nin düzenlediği konferans ve toplantılara dayanır. Bu toplantılarda manevi danışmanlığın metodu, prensipleri, kapsam ve sınırları ele alınmıştır.³⁰ Temelde ilgili alanların eğitimini tamamlayan manevi danışman ile danışan arasındaki ilişkiye dayanan bu uygulamadaki tartışmaların iki temel kaynağı, psikoloji disiplininin manevi eğilimlere yönelik bakım ve destek sunmada sınırlı olduğu düşüncesi ve manevi danışmanlığın aslında hangi dinin geleneğine ait olduğudur.³¹ Manevi danışmanlık, bireylerin acıyla başa çıkma, anlam krizleri ve din ile olan ilişkilerini düzeltmek için sunulan modern bir hizmettir. Manevi danışmanlığın kavramsal olarak karmaşası ülkemize özgü değildir. “Manevi”, “dinî”, “danışmanlık”, “rehberlik”, “bakım”, “rehabilitasyon” gibi kavramların her birinin karşılık geldiği teknik, teorik ve kurumsal muhtevaya binaen mevcut uygulamaların isimlendirilmesi konusunda henüz nihai bir konsensüs söz konusu değildir.³² Bu tez çalışmasında, manevi danışmanlığı, psikoloji uzmanlığının gerektirdiği danışmanlığın alternatifi olarak değil; dünya genelinde yaygın kullanımda karşılığı olan dinî referanslarla destek ve rehberlik olarak ele almaktayız.

Türkiye’de 1982 yılından beri hükümlülere hizmet vermek üzere oluşturulan cezaevi vaizliği pozisyonu gündemdedir. Günümüz anlamındaki manevi

---

³⁰ Jill Snodgrass, “Why Pastoral Counseling”, *AAPC.org* (2015).

³¹ Don Browning, “Pastoral Theology in a Pluralistic Age”, *Pastoral Psychology* 29/1 (1980), 24-35; William A. Clebsch - Charles R. Jaekle, *Pastoral Care in Historical Perspective* (Northvale, N.J.: Jason Aronson, Inc., 1994); Charles Gerkin, *An Introduction to Pastoral Care* (Nashville: Abingdon, 1997); Emmanuel Y. Lartey, *In Living Color: An Intercultural Approach to Pastoral Care and Counseling* (Londra: Jessica Kingsley Publishers, 2003); Emmanuel Y. Lartey, “Pastoral Counselling in Multi-Cultural Contexts”, *American Journal of Pastoral Counseling* 5/3-4 (17 Eylül 2002), 317-329.

³² Richard Curtis, “What Is Spirituality?”, *Reclaiming the Sane Society: Essays on Erich Fromm’s Thought*, ed. Seyed Javad Miri vd., *Imagination and Praxis* (Rotterdam: SensePublishers, 2014), 101-115; Sevde Düzgüner, “Manevi Bakımın Temellerine İlişkin Kültürlerarası Bir Analiz”, *Manevi Danışmanlık ve Rehberlik*, ed. Ali Ayten - Nuri Tınaz (İstanbul: Dem, 2016).

danışmanlık ve rehberlik, 1994 yılında hastanelerde uygulanan pilot çalışma ile başlamış, ancak uygulamaya bir yıl sonra son verilmiştir.³³ Ceza infaz kurumlarındaki din eğitimi veren vaizler ise görevlerine devam etmiştir. 2001 yılına gelindiğinde Adalet Bakanlığı ile Diyanet İşleri Başkanlığı tarafından ceza infaz kurumlarında manevi rehberlik hizmeti verileceğine dair iş birliği protokolü imzalanmıştır. Günümüzde hastaneler, aile dinî ve rehberlik büroları, Kredi Yurtlar Kurumu yurtları, sevgi evleri gibi alanlarda hizmet verilmektedir.³⁴

Genelde her alanın özelde kurumların bünyesinde barındırdığı manevi kriz, dinî sorular ve anlam karmaşası kendine özgüdür. Özellikle ceza infaz kurumlarında toplum, birey ve maneviyat ilişkisi hükümlülerin cezaevi hayatı ve öncesindeki sosyal sermayeleri ile birlikte var olmaktadır. Çalışmamızda manevi danışmanlık uygulamasını, toplumdaki sapmayı deneyimlemiş bireylerin, devlet ile dinî referanslar üzerinden karşılaşma zemini olarak ele aldık. Diğer bir deyimle, manevi danışmanlığı cezaevinde sosyal sermaye lensleriyle tercih yapan hükümlülerin sayısız deneyimlerinden biri olarak görmekteyiz. Ayrıca, çalışmamızda topluma yeniden kazandırma uygulamalarından biri olan manevi danışmanlık uygulamasının bir hükümlünün sosyal, kültürel, ekonomik hayatı ve suç hikâyesinde nerede durduğunu sorgulamaktayız.

1.5. Yöntem: Fenomenolojik Desen

Her bilimsel çalışma, araştırma nesnesinin salt bilgisinden değil, araştırmacının ona ulaşma, anlama ve aktarabilme hikâyesinden ibarettir. Sahayla geçtiğimiz teması ve katılımcıların deneyimini kendi doğal bağlamındaki yüklenen anlamları belirli tema ve kategoriler çerçevesinde mümkün mertebe aktarabilmek için nitel araştırma desenlerinden fenomenolojik deseni tercih ettik.³⁵ Dolayısıyla bu kurgunun temel taşlarını fenomenolojik araştırma deseninin prosedürleri oluşturmaktadır. Bu tipteki nitel araştırma deseni, herhangi bir fenomenin ya da herhangi bir kavramın farklı

---

³³ Şuayip Özdemir, *Cezaevlerinde Din Eğitimi* (İstanbul: Arı Sanat Yayınları, 2006), 66-67.

³⁴ "İş Birliği Protokolleri".

³⁵ John Creswell, *Qualitative Inquiry and Research Design: Choosing Among Five Approaches* (Londra: Sage, 2007), 14-17.

bireylerdeki yaşanmışlıklarının anlamını tanımlamak için uygun bir araçtır. Bu tez çalışmasının araştırma sürecinin prosedürleri ampirik fenomenolojik yaklaşım modelinde tasarlanmıştır.³⁶ Bu kapsamda çalışmamızda izlediğimiz yolu maddeler halinde şöyle sıralayabiliriz:

1- Araştırma, cezaevini aynı dönemlerde bulunan hükümlülerin deneyimlerinden anlamaya çalışmaktadır. Sosyal sermaye çerçevesindeki manevi danışmanlığı bu yolla inceledik.

2- Araştırmanın somut ve araştırılabilir bir fenomeni vardır: Farklı nitelikte sosyal sermayeye sahip hükümlülerin cezaevindeki manevi danışmanlık deneyimleri.

3- Katılımcı hükümlülerin manevi danışmanlık uygulamasına yönelik deneyimleri, bağlamını ortaya koyacak nitelikte bilinçli eylemlerdir.

4- Araştırmanın analiz temaları, bizzat hükümlülerin kendi beyanlarından oluşturulmuştur.

5- Cezaevi ve öncesindeki hayatlarını, gelecek planlamalarını, diğer eğitim programlarını, aile hayatlarını vb. hükümlülerle konuştuk. Manevi danışmanlık hizmetine yönelimlerini, motivasyonlarını ve tecrübelerini dolaysız ve açıkça sorduk.

6- Katılımcıların sosyal sermayesini ve manevi danışmanlık deneyimini anlamaya yardımcı olacak aktarımları, direkt olarak not aldık ve tez metninde kullandık.

7- Bu aktarımlar çerçevesinde manevi danışmanlık deneyimini (fenomen), tema ve kategoriler çerçevesinde tanımladık.

8- Bu aşamalar çerçevesinde tez kapsamında manevi danışmanlık uygulamasının farklı sosyal sermayelerde farklı bağlamlardaki doğasını ortaya koymayı amaçladık.

---

³⁶ Creswell, *Qualitative Inquiry and Research Design: Choosing Among Five Approaches*, 59-61.

1.5.1. Araştırma Süreci

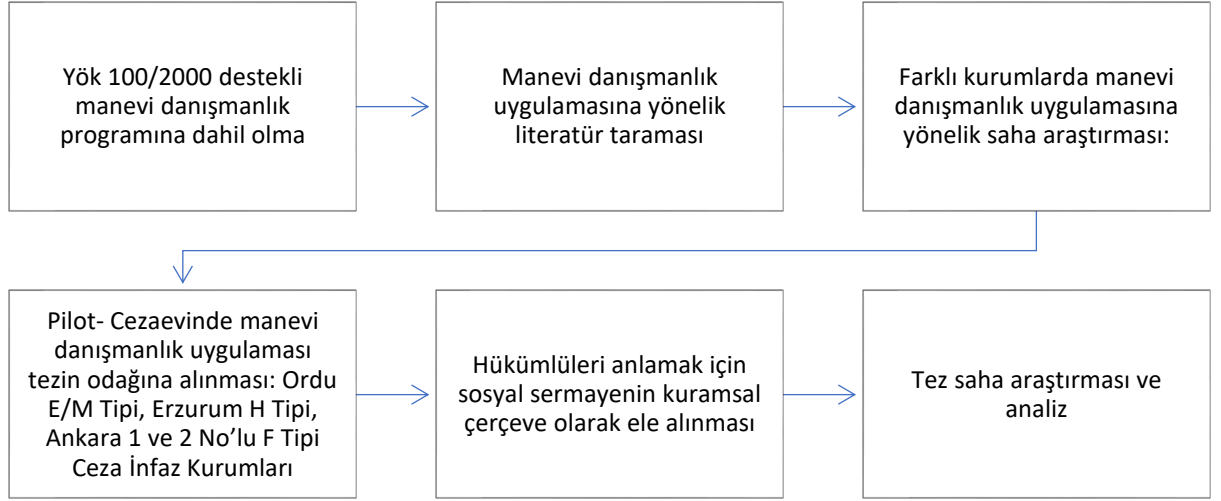
Mart 2017 tarihi itibarıyla, manevi danışmanlık konusunu çalışma şartlı YÖK 100/2000 bursu kapsamında, modern hayatı deneyimlemenin formlarından biri olan manevi danışmanlık uygulamasının Türkiye’deki toplumsal bağlamını anlamaya yönelik araştırmalara başladık. Alanı daraltmak adına 30 Temmuz 2018- 25 Şubat 2019 tarihleri arasında farklı kurumlardaki manevi danışmanlık uygulamasını anlamak ve bir kurumdaki deneyime yönelmek amacıyla 60 katılımcılı iki aşamalı bir pilot çalışma gerçekleştirdik. KYK yurtlarında, cezaevlerinde ve engelli bireyler için hizmet veren manevi danışmanlarla mülakatlar yaptık. Bu araştırma neticesinde cezaevlerindeki manevi danışmanlık uygulamasına yönelik deneyimlerinde sosyal, kültürel, dinî ve güvenlik boyutlarının iç içe geçtiğini gözlemledik. Yukarıda belirtilen tarihler aralığında, Ordu E/M Tipi, Erzurum H Tipi, Ankara 1 ve 2 No’lu F Tipi Ceza İnfaz Kurumları’nda hükümlülerle ikinci bir pilot çalışma gerçekleştirdik. Bu çalışma neticesinde hükümlü ve tutukluların genelde cezaevindeki eğitimlerinin, özelde manevi danışmanlıktaki deneyimlerinin bağlamının önemli bir unsurunun sosyal sermaye hikâyeleri olduğu tespit ettik. Bu süreç neticesinde tez konusunu sınırlandırdık: Mayıs 2019 tarihinde “Kültürel Sosyal Sermayeye Maneviyat ve Din: Hükümlülerin Manevi Danışmanlık Deneyimleri” konusunu tespit ettik.

Pilot çalışmada ön plana çıkan noktalar üzerine yoğunlaştığımızda katılımcıların manevi danışmanlık hizmetinden faydalanıp faydalanmayacağına ve faydalanma sürecinde, sosyal sermayenin belirleyici bir güce sahip olduğu kanısına vardık. Araştırma sorularını katılımcıların mezkûr çerçevedeki deneyimlerini aktarmalarını sağlayacak şekilde revize ettik. Bursa H ve E Tipi Ceza İnfaz Kurumları’nda saha çalışmasını Kasım-Aralık 2019 tarihleri arasında tamamladık.

Yukarıda belirtilen tarihlerde katılımcıların gündelik hayatlarını geçirdikleri açık spor sahaları, yemekhane, konferans salonu, koğuşların sıralandığı cezaevi koridorları, kütüphane, psikososyal servis gibi ortak alanları ziyaret ettik. Ayrıca belirtilen tarih aralığında Bursa H Tipi Ceza İnfaz Kurumu’nda yer alan tekstil ve

otomotiv atölyelerinde bulunduk. Bu süre zarfında, hükümlülerin çalışma rutinlerini, farklı mekânları ve kuralları gözlemledik (Şekil 2).

Şekil 2: Araştırma Süreci

1.5.2. Katılımcı Profili

Fenomenolojik desende araştırılan konunun bütün katılımcı deneyimlerindeki ortak noktaların ele alınması beklenir. Bu çalışma, araştırma sürecinde aynı cezaevi ortamını paylaşan 18 erkek katılımcıdan oluşmaktadır. Dolayısıyla cezaevi öncesi ve sürecini aynı anda göz önünde bulundurarak katılımcı olmaya gönüllü olan hükümlü erkeklerin cezaevi hayatını, sosyal sermaye kavramı çerçevesinde anlamayı amaçladık.

Birebir görüşme sonuçları, hayatı boyunca toplamda en az bir yıl cezaevinde bulunmuş görüşmecilerin katkılarından oluşmaktadır. Tablo 1’de bilgileri görülen katılımcılar, araştırma sürecinde Bursa H tipi ve E tipinde bulunmaktaydı. Tümü hükümlü olan katılımcıların yaş ortalaması yaklaşık olarak 39’dur. Katılımcıların yaş ortalaması ilk cezaevine girdikleri andan itibaren alınsaydı 25-34 yaş sınırında bir rakam elde edilebilirdi. Her halükârda Türkiye’de hükümlülerin yaş grubuna

göre dağılımında, 25-34 yaş aralığından sonra 35-44 yaş grubu en yoğun aralıktır.³⁷ Katılımcılardan üçünün evlilik durumu devam ederken iki katılımcının imam nikâhlı birlikteliği olduğu görülmektedir. 11 ve 12. katılımcılar, cezaevinde buldukları süreçte boşanmıştır. 2018 verilerine göre, ceza infaz kurumlarında evli hükümlüler çoğunluktadır. Hiç evlenmeyenler ise en yoğun olan ikinci gruptur. Hükümlülerin eşlerinden boşananlar bu sıralamada üçüncüyen eşleri ölenler en az sayıda olan gruptur.³⁸ Katılımcılardan 8'i ilkokul, 3'ü ilköğretim, 4'ü lise ve 3'ü üniversite mezunudur. 5.katılımcı, son hükümlülük sürecinde üniversite eğitimini tamamladığını aktardı. Türkiye genelinde ceza infaz kurumlarındakilerin eğitim düzeylerinin sıralaması en çoktan aza doğru şöyledir: İlköğretim, lise ve dengi meslek okulu, ilkokul ve ortaokul ve dengi meslek okulu, yükseköğretim, okur yazar olup bir okulu bitirmeyen, okuma yazma bilmeyen.³⁹

---

³⁷ “Adalet İstatistikleri”, *Türkiye İstatistik Kurumu* (2019).

³⁸ “Adalet İstatistikleri” (2019).

³⁹ “Adalet İstatistikleri” (2019).

<i>KK</i>	<i>Yaş</i>	<i>Medeni Durum</i>	<i>Eğitim</i>	<i>Meslek</i>	<i>Hane Halkı</i>	<i>İnfaz/Ceza</i>	<i>Suç Tipi</i>	<i>CGS</i>	<i>Görüşme Süresi</i>
1	42	Evli	İlkokul	Tır Şoförü	5	2 ay/15 ay	İcra iflas K.M	2	75 dk
2	22	Bekâr	Lise	Öğrenci	5	4 yıl/18 yıl	Öldürme	1	160 dk
3	38	Evli	Lise	İnşaat İşçisi	5	2 ay / 10 ay	Uyuşturucu madde ticareti ve kullanımı	2	90 dk
4	26	Bekâr	Lise	Hurda-geri dönüşüm	4	4 ay/ 11 ay	Belirtmek istemedi	4	45 dk
5	39	Bekâr	Üniversite	Belirtmek istemedi	6	13 yıl/ 22 yıl	Öldürme	2	190 dk
6	29	Bekâr	Üniversite	Muhasebeci	3	2 ay/ 8 ay	Uyuşturucu madde kullanımı	2	110 dk
7	26	Bekâr	İlköğretim	Otopark işletmecisi	7	19 ay/ belirtmek istemedi	Yaralama, öldürmeye teşebbüs	2	70 dk

8	24	Bekâr	İlkokul	Market elemanı	5	6 yıl/15 yıl	Öldürme	1	160 dk
9	70	Bekâr (Boşan mış)	İlkokul	Taksi şoförü	3	11 yıl/20 yıl	Nitelikli dolandırıcılık	-	20 dk
10	24	Bekâr	Ortaokul	Mobil üretim, imalat	5	1 yıl/ 3 yıl	Hırsızlık, uyuşturucu madde kullanımı ve ticareti	2	75 dk
11	53	Bekâr (Boşan mış)	İlkokul	İnşaat İşçisi	1	9 yıl/20 yıl	Cinsel Suç, alıkoyma	1	120 dk
12	43	Bekâr (Boşan mış)	Üniversite	İşsiz	5	18 yıl /60 yıl	Hırsızlık, Nitelikli dolandırıcılık	4	200 dk.
13	30	Bekâr	İlköğretim	Saha görevlisi	Akrabaların- da kalıyor (4 ve 5 kişilik ailelerde yaşıyor)	1 yıl/2 yıl	Yaralama	2	100 dk

14	67	Bekâr	Lise	Dekorasyon	Yalnız	1 yıl/6 yıl	İcra İflas Kanunu'na Muhalefet	1	180 dk
15	42	Bekâr	İlkokul	Geri dönüşüm	2	1 yıl/5 yıl	Tehdit, hakaret, basit yaralama, firar	2	90 dk
16	39	Evli	İlkokul	Aşçı	5	2 yıl/5 yıl	Öldürmeye teşebbüs, yaralama	5	90 dk
17	48	Bekâr (İmam nikahlı)	İlkokul	Aşçı	5	1 yıl/ 2 yıl	Yaralama, hırsızlık	3	70 dk
18	29	Bekâr (İmam nikahlı)	İlköğretim	Pazarcı	4	3 yıl/ 4 yıl	Uyuşturucu madde ticareti ve kullanımı	2	70 dk

Tablo 1: Katılımcı Bilgileri

KK: Katılımcı kodu

CGS: Cezaevine giriş sayısı

Katılımcıların hane halkı 1 ila 7 kişi arasındadır. 13. katılımcı anne ve babasının trafik kazasında vefat etmesi sonucu, sürekli yaşadığı bir ailesinin olmadığını, 4 ve 5 kişilik akrabalarında kaldığını aktardı. Katılımcıların, son infaz kararından sonra cezaevinde kaldıkları süre 2 ay ila 17 yıl arasında değişiyor. Farklı suç türlerinden seçilen katılımcıların çoğu daha önceden cezaevinde bulunmuştur. Dört katılımcı mevcut durumda ilk defa cezaevinde bulunduğunu aktardı. Katılımcılarla yaptığımız görüşmelerin ortalama süresi 1 saat 45 dakikadır.

1. katılımcıyla görüşme sırasında ön plana çıkan temel konu eşine olan özlemdir. Kuruma geldiği günden itibaren diğer hükümlülerle iletişime geçmediğini, eşinin ve çocuklarının da aynı gökyüzünü izlediğini bildiğini ve pencereye yakın yerlerde düşünerek vakit geçirdiğini ifade etti. Bu katılımcı, manevi danışmanlık almayı düşünmediğini belirtti. 2. Katılımcı, bir kaza sonucu suç işlediğini aktardı. Ayrıca aile vurgusu ön plandaydı. 3. katılımcı ağırlıklı olarak ekonomik konular etrafında değerlendirmeler yaptı. Bu katılımcı ekonomik kaygılarla suç işlediğini aktardı. Manevi danışmanla tanıştığını ve sadece sohbet etmek için temasa geçtiğini belirtti. 4. katılımcı, suç tipini söylemek istemediğini belirtti ve bununla alakalı cevaplar vermekten kaçındı. Buna rağmen cezaevi öncesindeki hayat, manevi danışmanlık deneyimi, cezaevi hayatına dair deneyimlerini aktardı. 5. katılımcı, “pişmanlık” duygusu merkezinde cevaplar verdi. “Vatana millete hayırlı evlat olamama utancını” hissettiğini ve koğuş rutinlerini buna göre inşa ettiğini belirtti. 6. katılımcının iş arkadaşlığı ve dayanışma odaklı cevaplar verdiğini gözlemledik. Ailesiyle de vakit geçirdiğini belirten katılımcı, iş arkadaşlarıyla ortak eylemlerinden dolayı ceza aldığını belirtti. 7. katılımcı infaz süresini, farklı suçlar işlediğini de düşündüreceği gerekçesiyle belirtmek istemedi. Aile bireyleriyle birlikte otopark işletmeciliği yaptıklarını, hükümlülüğüne neden olan suçu da aile ile ortak işlediklerini aktardı. Bu katılımcı, görüşme boyunca akraba ilişkileri, cezaevi hayatında koğuştaki yazılı olmayan kurallar, cezaevinin geçiciliği odağında kendini ifade etti. 8. katılımcı arkadaş kurbanı olduğundan bahsetti. Aile bireylerinin kopukluğunu, cezaevinde değişim deneyimlediğini ifade etti. 9. katılımcı suçlu değil mağdur olduğundan bahsetti, ayrıca manevi danışmanlık uygulamasının kendisine namaz kılma

alışkanlığı kazandırdığını ve uygulamada yer alan Kur'an-ı Kerim derslerine katıldığını belirtti. 10. katılımcı cezaevindeki insan ilişkileri odağında konuştu. Ayrıca, kendisinin bahsetmek istemediği özel durumları nedeniyle, suç işlemeye devam etmek zorunda olduğunu ifade etti. Manevi danışmanlık uygulamasından faydalanmadığını ve faydalanmayı düşünmediğini belirtti. 11. katılımcının deneyimlerini paylaşırken sık sık değindiği konu itibar kaybıydı. Bu katılımcı sosyal çevresinin geniş olduğunu fakat ceza aldıktan ve eşi boşandıktan sonra bu durumun değiştiğini ifade etti. Manevi danışmanlık uygulamasından faydalanmadığını belirtti. 12. katılımcı aile ilişkileri, hırsızlık motivasyonu ve bunu gerçekleştirme biçimlerine odaklanarak cevaplar verdi. 13. katılımcıda konuşmaya yön veren temel konu çevresi tarafından sevilme durumuydu. Katılımcı, anne ve babasının olmamasına rağmen akraba ilişkilerinde yoğun bir duygusal bağ olduğunu ifade etti. Bu katılımcı, manevi danışmanlık uygulamasını olumlu bulduğunu fakat faydalanmayı düşünmediğini ifade etti. 14. katılımcının odağında mağduriyet yer almaktaydı. Dolandırıldığını ve bu nedenle ceza aldığını belirtti. 15. katılımcı duygusal ve psikolojik durum odaklı cevaplar verdi. Annesinin vefatının kendisini duygusal ve asabi bir kişiliğe büründürdüğünü anlattı; manevi danışmanlık uygulamasının isabetli olacağını fakat yararlanmayı düşünmediğini belirtti. 16. katılımcı aşçılık yaptığını, ceza infaz kurumunda olduğu için ailesinin maddi zorluk çektiğini, daha önceki cezaevi deneyimlerinde akraba dayanışması olmasına rağmen çok fazla hükümlülük yaşadığı için akrabalarının uzaklaştığından bahsetti. 17. katılımcı akrabalarıyla birlikte daha çok para kazanarak borç ödemek için suç işlediklerini aktardı. Görüşme sırasında cezaevi hayatının geçici bir süreç, bir bekleme yeri olduğunu ifade etti. 18. katılımcı ise kendi mahallesinde bazı suçların gelenek haline geldiğini belirtti. Kolluk kuvvetlerinin mahallerine sık sık uğradığını ve bunun mahallede itibarı arttıran bir şey olduğunu aktardı.

2, 5, 8, 11 ve 12. katılımcılar H tipi cezaevinin aynı koğuşunda (D-9) bulunmaktadır. Bu katılımcıların ortak noktası, buldukları cezaevinde atölyelerde para kazanarak, dış dünyayla ekonomik bağımlılık üzerinden bağlantı kurmamalarıdır. Hepsisi meslek edinerek güvenilirliklerini yeniden sağladıklarını ifade ettiler. Bu katılımcıların,

koşullarında cemaatle namaz kılma, Kur'an okuma, atölyede çalışma, üniversite ve diğer kademelerdeki eğitimlere katılma, spor, kitap okuma gibi rutinleri bulunmaktadır. Aralarında bu rutinlerin ortaya çıkardığı kültürün sunduğu normatif kurallar çerçevesinde bir dayanışma vardır. Bu grubun dışında kalan katılımcılar ise E tipi cezaevindedirler. E tipi cezaevi katılımcılarının ceza süreleri H tipinden daha kısadır. Dolayısıyla cezaevini geçici bir süreç olarak değerlendiren bu gruptaki katılımcıların kalıcı rutinler, bir yaşam alanı oluşturma ve eğitimlere katılma motivasyonları yoktur. Tutuklu sayısının da çok olduğu bu kurumda koğuştaki hükümlü ve tutuklular sürekli bir sirkülasyon yaşadığından bir dayanışma gelişmemiştir. Bunun dışındaki cezaevi koşullarını ve olanakları, her ne kadar fırsat olarak görülse de kısa süreli bir cezaevi süreci için ilgilerini çekmemekte, cezaevinde dış dünyaya geri dönme odaklı yaşamaktadırlar. Her iki grubun, sosyoekonomik olarak, alt orta sınıf özelliklerini taşıdığını söyleyebiliriz. Bütün bu birikimler ortaya bir örüntü koymaktadır. Sosyal sermaye, bu örüntülerin taşıyıcılığını yapan bireylerin kendine özgü, görece rastlantısal deneyimlerinde ifşa olmaktadır.

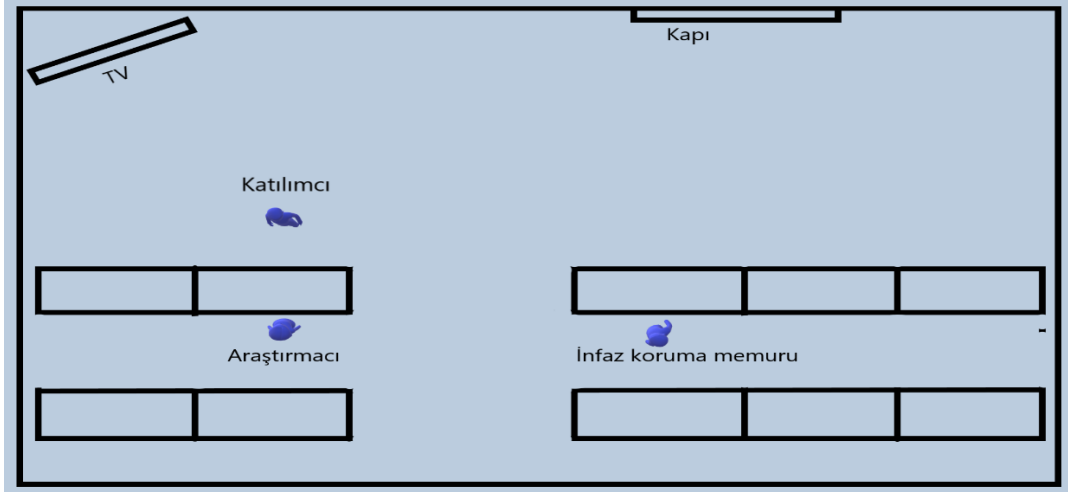
1.5.3. Mekânın Profili

E ve H Tipi Ceza İnfaz Kurumları'nda tamamlanan bu tez çalışmasında, yapılacak olan analizlerin sürecini takip edebilmek için mekânsal koşulları da anlamak önemlidir. Resim 3 ve 4'te görüldüğü gibi, birebir görüşmeler, ceza infaz kurumu koruma memuru nezaretinde gerçekleştirilmiştir. Görüşme odası, kurumun bilgisayar eğitimleri için kullandığı sınıftır. H Tipi Ceza İnfaz Kurumu'nda ise psikososyal servis görüşmelerinin ve etkinliklerinin gerçekleştirildiği salonun bir cep odasında gerçekleştirdik. Şekil 3'te görüldüğü üzere, buradaki görüşmeler yalnız yapılmıştır fakat psikososyal servis görevlileri buldukları salondan dinleme yoluyla görüşmelerimizi takip etmişlerdir.

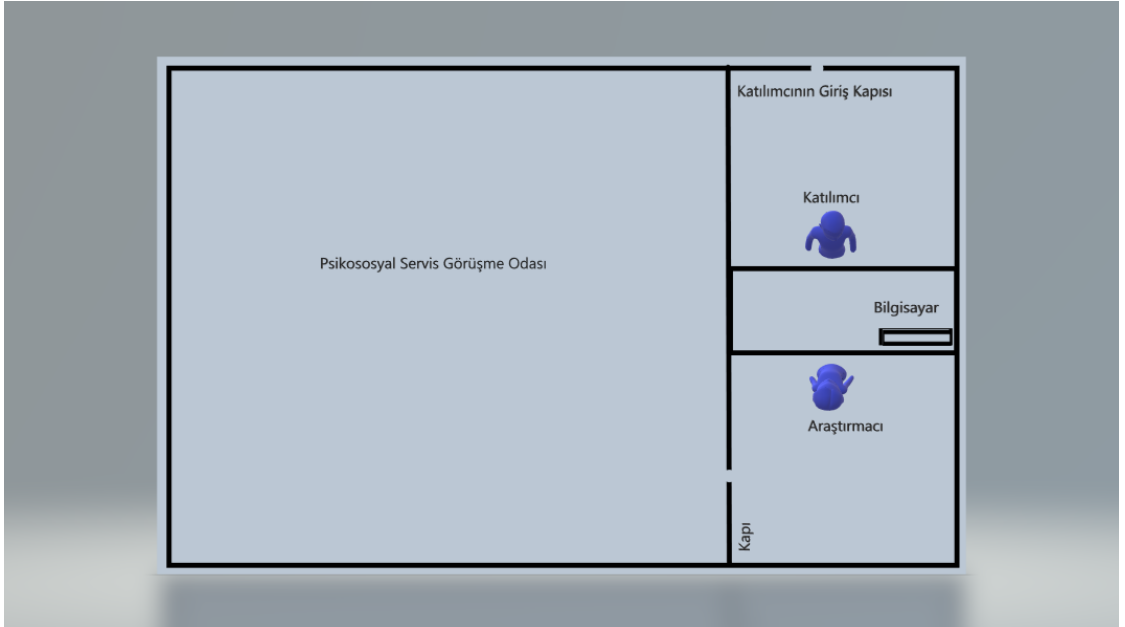
Mekânsal koşulların, katılımcı ve araştırmacı arasında hiyerarşik bir ilişkinin oluşumuna neden olduğunu söyleyebiliriz. Öncelikle araştırmacıya bir masa verilmiş, hükümlü masa önünde bir sandalyede oturmuştur. H Tipi Ceza İnfaz Kurumu'nda kurum bilgisayarının Notepad programı kullanılmasına izin verildi. Araştırmacının bilgisayar kullanımının, hükümlü karşısındaki pozisyonunu

hiyerarşik bir boyuta taşıdığımızı söyleyebiliriz. Bu durumu, soru-cevap formatından ziyade belirli konularda sohbet ortamı oluşturarak ve bu sohbet süreci ilerledikten sonra, not alırken izin isteyerek aşmaya çalıştık. Ayrıca, kavramsal değerlendirmelerden uzak durduk ve kendi hayat tecrübelerimizi paylaşarak aktif dinleyici olarak araştırmayı devam ettirdik.

Şekil 3: E Tipi Görüşme Ortamı

Şekil 4: H Tipi Görüşme Ortamı

1.5.4. Veri Toplama Araçları ve Analiz

Çalışmamızda iki farklı veri toplama aracı kullandık. Bunlardan ilki yarı yapılandırılmış görüşme formudur (Bkz. Ek.1). Bu soruları, birebir görüşme sırasında takip edebilmek için bir kılavuz niteliğinde hazırladık. Dolayısıyla araştırmaya soru kalıpları ve cümleleri değil o soruların odaklandığı temalar yön verdi. Buna göre soru formu temelde üç bölümden oluşuyor:

- 1- Cezaevi öncesinde sosyal sermaye inşası ve süreci,
- 2- Cezaevinde sosyal sermaye,
- 3- Cezaevindeki manevi danışmanlık uygulamasına yönelik deneyim.

İlk aşamada, cezaevi öncesinde kültürel, ekonomik ve sosyal sermayesindeki etkin unsurları ve rolleri ele aldık. MAXQDA programı yardımıyla, verilen cevapların yoğunlaştığı kod, kategori ve temaları tespit ettik. Buna göre, cezaevi öncesinde mahalle muhit, aile, işgücüne katılım, eğitim, boş zaman aktivitesi, harcamalar, arkadaş çevresi, dayanışmada olduğu sosyal çevreler gibi konular ilk aşamada sorularla formüle edilmiştir. İkinci aşamada katılımcının sosyal sermaye düzeninde cezaevindeki yaşamıyla birlikte bir değişiklik olup olmadığı ve buradaki yeni bir sosyal sermaye türünün olup olmadığını anlaşılır kılacak sorular vardır. Son aşamada ise manevi danışmanlık deneyimini ve bu deneyiminin sosyal sermayesindeki anlamının ne olduğuna yönelik sorular oluşturduk.

Araştırmacı günlüğü, aslında etnografik araştırmalarla bilinmektedir.⁴⁰ Bununla birlikte, nitel araştırmaların, araştırmacı rolüyle olan sıkı bağı nedeniyle diğer desenlerde de kullanılmaktadır. Araştırmacı günlüğünü, analizlerdeki lenslerimizi ifşa edebilmesi için⁴¹ el yazısıyla veya dijital ortamda not tutarak oluşturduk. Bu minvalde, günlük 2017 yılının Nisan ayından başlamaktadır. Günlük yazımı, tez

---

⁴⁰ H. Russell Bernard, *Research Methods in Anthropology: Qualitative and Quantitative Approaches* (Walnut Creek, Calif: AltaMira, 2006), 391-393.

⁴¹ Julia Phillippi - Jana Lauderdale, "A Guide to Field Notes for Qualitative Research: Context and Conversation", *Qualitative Health Research* 28/3 (2018), 381-388.

savunmasına kadar devam edecektir. Fakat tez kapsamına alınan günlük tarihi, 2020 yılının Temmuz ayı ile sınırlandırılmıştır.

Çalışmamızda elde ettiğimiz verileri kategorik içerik analizine tâbi tuttuk. Araştırma temalarını, pilot çalışma esnasında, yani teze dahil edilen verileri kodlamadan önce belirledik. Buna göre, hükümlülerin sosyal sermayelerinin cezaevi hayatı (tema 2) ve öncesindeki durumunu (tema 1) değerlendirmeye karar verdik. Akabinde manevi danışmanlığa (tema 3) dair deneyimin kapsadığı kategorileri tespit ettik. Belirlenmiş temaları izah etmesi beklenen kategorileri, araştırmada elde ettiğimiz verilerin MAXQDA programında kodlanması yoluyla ortaya koyduk. Kodlamaları, her temada müstakil olarak ele aldık. Tez yazımında tekrara neden olan kodları, en yoğun olduğu tema ve kategori kapsamında değerlendirip kodlamaları güncelledik.

Analizin sosyal sermaye perspektifinin sunduğu tema ve kategorilerle yapılmasına, ilk pilot çalışmada elde edilen veriler neticesinde karar verdik. Katılımcıların sadece manevi danışmanlığa değil, ceza infaz kurumundaki diğer programlara yaklaşımlarında da sosyal sermayelerinin etkili olduğunu tespit ettik. Dolayısıyla, temaları seçerken sosyal sermaye kavramının sunduğu perspektiften istifade ettik. Kategorileri oluşturan kodlamaları ise sosyal, kültürel ve ekonomik birikim ve bu birikimin manevi danışmanlığa nasıl bir zemin oluşturduğunu anlamaya yönelik inşa ettik. Bu kapsamda ilk katılımcıdan itibaren tekrar eden kodların yoğunlaştığı kategorileri belirledik.

1.5.5. Araştırmanın Etik İlkeleri ve Akademik Güvenilirliği

Araştırmanın etik onayını Bursa Uludağ Üniversitesi Sosyal ve Beşerî Bilimler Araştırma ve Yayın Etik Kurulu'ndan aldık. Bununla birlikte araştırmacıya ve amacına dair bilgilerin içerdiği bilgilendirilmiş onam formu hazırladık. Buna göre katılımcının istediği durumda araştırmadan ayrılabilceğini ve katılımın gönüllülük esasına dayandığını belirttik. Bu kapsamda katılımcıları, araştırmada bilgilerinin kullanımını hakkında bilgilendirdik. Katılımcıların isimlerinin araştırmada kullanılmayacağını da bu kapsamda aktardık. Anlaşılmayan konularda katılımcılar

sorularını ilettiler. Araştırmanın amacı ve katılımcıların gizliliğine dair süreci anladıklarını ifade ettikten sonra görüşmeler başladı.

Görüşme notları, ceza infaz kurumlarının sağladığı olanaklara göre değişiklik gösterdi. E Tipi Ceza İnfaz Kurumu'nda el yazısıyla not aldık. H Tipi Ceza İnfaz Kurumu'nda bulunan kurum bilgisayarının sadece NotePad programı kullanımına izin verildi. Kurumlarda ses kayıt cihazlarının girişine izin verilmedi. Görüşmeler, karşılıklı sohbet niteliğinde geçmiştir. "Araştırma Süreci" başlığında aktarıldığı üzere, çalışma kapsamına alınan katılımcı sayısından daha fazla görüşme gerçekleştirdik. Sadece araştırma amacına yönelik veri doygunluğuna sahip görüşmeleri çalışmamıza dahil ettik. Veri doygunluğuna ulaşırken takip edilen aşamalar şöyledir:

Birinci aşama: Katılımcıların sadece manevi danışmanlık hakkındaki görüş ve deneyimleri sorulmuştur.

İkinci aşama: İlk aşamadaki veriler kodlanmıştır. Neticede ortaya, sosyal birikimlerine yönelik kategoriler çıkmıştır. Bunlardan bazıları şöyledir:

- a) Katılımcıların ekonomik birikimini değiştirebilecek güvene dayalı sosyal ilişkileri
- b) Hükümlülerin hayatlarında değişim yapıp yapmamaya yönelik kararları
- c) Sosyal sermayesinde değişim arayışında olanlar ve olmayanlar
- ç) Manevi danışmanlığın, sahip oldukları sosyal sermayedeki anlamı

Üçüncü aşama: İkinci maddedeki kod ve kategorilerin üzerinde durulmuştur.

Görüşmeler sırasında katılımcıların tepkileri ve reaksiyonlarını da not aldık. Elde ettiğimiz verileri, gizlilik esasına bağlı kalmak koşuluyla, cezaevinin psikososyal servisindeki görevlilerle paylaştık, tutarlılık ve doğruluğunu görmeye çalıştık. Ayrıca, tez çalışması verilerini kriminoloji, sosyal sermaye ve sapma alanlarında çalışmış uzmanlarla ve akademisyenlerle tartıştık. Manevi danışmanlığın teolojik ve kültürel boyutunu ve çalışmanın kendi içindeki tutarlılığını, akademik yetkinliğini, yöntemini irdelemeye yönelik düzeltme notlarıyla ve bu notların metin üzerinde düzenlenmesiyle çalışma sürecini yürüttük.

1.6. Kaynaklar

Bu çalışmada hükümlülerin sosyal sermayelerindeki manevi danışmanlık deneyimlerini inceledik. Kullandığımız kaynaklar ve araştırmalar, bu deneyimleri anlamamızı geliştirme ihtiyacından ortaya çıkmıştır. Bu bağlamda kaynaklar beş başlıkta toplanabilir: Sosyal sermaye, suç, cezaevleri, manevi danışmanlık ve Türkiye’deki araştırmalar.

Sosyal sermaye kapsamında birincil okumalarımız Robert Putnam, Pierre Bourdieu ve James Coleman’ın eserlerinden oluşmaktadır. Putnam’ın *Bowling Alone: The Collapse and Revival of American Community* (New York, NY: Touchstone Books by Simon & Schuster, 2001) isimli eserinden sosyal sermaye kavramı, Amerika toplumuna dair örnekler üzerinden incelenmiştir. Leonardi ve Nanetti ile Putnam’ın ortak eseri olan *Making Democracy Work: Civic Traditions in Modern Italy* (New Jersey: Princeton University Press, 1994)’de, sosyal sermayenin kısıtlayıcı ve dinamik boyutlarına dikkat edilmiştir. Putnam ve Campell tarafından ele alınan *American Grace: How Religion Divides and Unites Us* (New York: Simon and Schuster, 2010), sosyal sermayenin dinî boyutlarını anlamamız için faydalı oldu. Bu eserlerde sosyal sermaye her türlü toplumsal bağ, ulus ve toplum olmanın bir unsuru olarak ele alınmaktadır. Bu eserlerin üçünde de sosyal sermayenin bireysel ve yapısal boyutunu kültürel, ekonomik ve sosyal alanda görmek mümkündür. Bu aşamada faydalandığımız diğer sosyal bilimci Bourdieu’nun sosyal sermaye hakkında uzun kavramsal açıklamaları yoktur. Bunu gerçekleştirdiği çalışması, “The Forms of Capital” başlığıyla John Richardson’un *Handbook of Theory and Research for the Sociology of Education* (New York: Greenwood, 1986) adlı kitabında yer almaktadır. Fakat Bourdieu *Ayırım: Beğeni Yargısının Toplumsal Eleştirisi*, (çev. Derya Fırat Şannan - Ayşe Günce Berkkurt, Ankara: Heretik Yayıncılık, 2015) adlı kitapta, zevk ve beğeni tarzları üzerinden daha inceltilmiş bir sınıf analizi yaparken üç sermaye tipini sahadan örneklerle ortaya koymaktadır. Bu kitabı aslında sermayenin ontolojisi olarak da okunabilir. Bourdieu’nun *The Political Ontology of Martin Heidegger* (Stanford: Stanford University Press, 1991) kitabında da Heidegger eleştirisi bağlamında sermayenin ontolojik boyutu görülebilmektedir. Son olarak, Coleman tarafından

kalem alınan *Equality of Educational Opportunity* (U.S. Department of Health, Education, and Welfare, Office of Education, 1966) başlıklı kitapta ve “Social Capital in the Creation of Human Capital” (*American Journal of Sociology* 94/3 (1988), 95-120) başlıklı makalede eğitimde sosyal sermayenin fırsat eşitsizliği yaratması boyutu değerlendirilmiştir. Sosyal sermayenin belirli sınıfa ait olmayan, kendine özgü sosyal birikimleri yansıtması açısından bu eserlere çalışmamızda yer verdik.

Suçun sosyolojik bağlamına dikkat çeken çalışmalar, kullandığımız kaynakların ikinci aşamasını oluşturmaktadır. Bu bağlamda Merton’un *Social Theory and Social Structure: Toward the Codification of Theory and Research* (USA: Free Press, 1949); Donald J. Shoemaker’ın *Theories of Delinquency: An Examination of Explanations of Delinquent Behavior* (USA: Oxford University Press, 2010) ; Cloward ve Ohlin’in *Delinquency and Opportunity: A Study of Delinquent Gangs* (Londra: Routledge, 2013); Walter C. Reckless’in *The Crime Problem* (Amerika Birleşik Devletleri: Appleton-Century-Crofts, 1967); Erving Goffman’ın *Damga: Örselenmiş Kimliğin İdare Edilişi Üzerine Notlar*, (çev. Levent Ünsaldı vd. Ankara: Heretik Yayıncılık, 2014); Edwin M. Lemert’in, *Social Pathology: A Systematic Approach to the Theory of Sociopathic Behavior* (New York: McGraw-Hill, 1951) başlıklı kitaplarından; Albert Cohen’in “The Content of the Delinquent Subculture” (*Classics of Criminology*. Long Grove: Waveland Press, 1994), 201-206); Charles Tittle’in “Control Balance” (*Explaining Criminals and Crime*, ed. Raymond Paternoster - Ronet Bachman, New York: Oxford University Press, 2001, 315-335); Ross L. Matsueda’nın “Labeling Theory: Historical Roots, Implications, and Recent Developments” (*Explaining Criminals and Crime Essays in Contemporary Criminological Theory*, ed. Raymond Paternoster, Oxford: Oxford University Press, 2001, 223-242); Henry D. McKay ve Clifford Shaw’ın “Juvenile Delinquency and Urban Areas: A Study of Rates of Delinquency in Relation to Differential Characteristics of Local Communities in American Cities” (*Classics in Environmental Criminology*, ed. Martin Andersen vd. Londra: Simon Fraser University Publications, 2010, 87-123); Ernest Burgess’in “The Growth Of The City: An Introduction To A Research Project” (*The City: Suggestions for Investigation of Human Behavior in the*

Urban Environment, ed. Robert Ezra Park vd. Chicago: The University of Chicago Press, 1967, 47-63) adlı kitap bölümlerinden faydalandık.

Ayrıca, Charles Gerkin'in, *An Introduction to Pastoral Care* (Nashville: Abingdon, 1997); Emmanuel Y. Lartey'in "Pastoral Counselling in Multi-Cultural Contexts," (*American Journal of Pastoral Counseling* 5/3-4, 17 Eylül 2002, 317-329); Howard John Clinebell - Bridget Clare McKeever'in *Basic Types of Pastoral Care & Counseling* (Nashville: Abingdon Press, 1966); William A. Clebsch - Charles R. Jaekle'nin *Pastoral Care in Historical Perspective* (Northvale, N.J.: Jason Aronson, Inc., 1994) başlıklı çalışmalarına dünya genelindeki manevi danışmanlık uygulamasının kapsamını tarihsel ve toplumsal açıdan değerlendirmek için başvurduk.

Türkiye'deki araştırmalar ve kaynaklar, manevi danışmanlığın tarihsel gelişimi ve sahadaki mevcut durumunu anlamamızı sağlamıştır. Ömer Faruk Söylev'in *Türkiye'de Dini Danışma ve Rehberlik: Alanları, İmkânları ve Yöntemleri: Diyanet İşleri Başkanlığı Örneği* (Uludağ Üniversitesi, Doktora Tezi, 2014) adlı çalışması kavramsal ve tarihsel bir çerçeve sunmaktadır. Buna ek olarak, manevi danışmanlık uygulamasını farklı açılardan değerlendiren kitaplar çalışmamıza kaynaklık etti. Bunlardan başlıcaları, Ali Ayten, Mustafa Koç ve Nuri Tınaz'ın editörlüğünü yaptığı *Manevi Danışmanlık ve Rehberlik* (İstanbul: Dem, 2016), yine Ali Ayten'in editörlüğündeki *Manevi Danışmanlık ve Rehberlik-Farklı Alanlardan Araştırma Bulguları ve Değerlendirmeler*, (İstanbul: Dem, 2019), Nurullah Altaş ve Mustafa Köylü'nün editörlüğünü yaptığı *Dini Danışmanlık ve Din Hizmetleri*, (İstanbul: Ensar, 2015), Suat Cebeci'nin *Dini Danışma ve Rehberlik* (Ankara: DİB Yayınları, 2012) adlı çalışmalarıdır.

2. TEORİK ÇERÇEVE

Manevi danışmanlığın, kendi içinde kavramsal ve tarihsel bir gerçekliği söz konusudur. Bu uygulama, farklı ülkelerdeki tarihsel ve sosyal birikimle karşılaşarak toplumsal realitenin bir parçası haline gelmiştir. Cezaevlerindeki manevi danışmanlık, suçun sosyal sermaye bağlamını ve hükümlülerin sosyal gerçekliğini bünyesinde barındırmaktadır. Bu bölümü, cezaevi ortamında hükümlülerin manevi danışmanlıkla karşılaşmasının sosyal sermaye bağlamını kavramsal ve toplumsal düzeyde anlamaya kılavuzluk etmesi amacıyla oluşturduk.

2.1. Suç ve Sosyal Sermaye İlişkisi

Suç, toplumsal ve bireysel sonuçları olan bir davranış türüdür. Bu davranışı diğerlerinden ayıran en önemli özellik, pozitif hukuk tarafından belirli yaptırımların tanımlanmış olmasıdır. Farklı disiplinleri harekete geçiren bağlam burada ortaya çıkmaktadır: Belirli bir yaptırımı olmasına rağmen bireyler neden suçu tercih eder? Bu soruya, sosyal bilimler tarafından farklı açılardan yaklaşılmıştır. Bu yaklaşımlardan sosyolojik değerlendirmede bulunan ekoller dört başlıkta değerlendirilebilir: Gerilim teorileri, kontrol teorileri, etiketleme teorileri ve Şikago Okulu. Bu dört ana akım, bireylerin yaptırımları göze alarak işlediği suçun toplumsal bağlamını sosyal sermayenin farklı boyutlarını yansıtmaktadır.

2.1.1. *Suçun Kaynağını Kültürel ve Sosyal Sermayenin Çatışmasıyla Açıklayan Teoriler (Gerilim Teorileri)*

Kültürel sermaye, bireylerin aile ve eğitim yoluyla edindiği birikimi yansıtırken; sosyal sermaye, insan ilişkilerinin tümünden kaynaklanmaktadır. Gerilim teorileri, bu iki sermaye tipinin çatışmasını farklı açılardan sorunsallaştırmaktadır. Buna göre, birey, sosyal sermayesinden kendisine sunulan toplumsal hedefler ile bunlara ulaşmak için kültürel sermayesinden kendisine aktarılan amaçlar ve araçlar arasında gerilim yaşadığında toplumsal normlardan sapmaktadır.

Merton'un gerilim teorisinin merkezindeki düşünce Amerikan toplumu eleştirisidir. Bu eleştiri ise, sosyal sermayenin gerektirdiği kültürel ve ekonomik sermayenin eşit dağılmamasının üzerine kuruludur. Kültürel, ekonomik ve sosyal sermaye arasındaki uyumsuzluk *anomiye* yani gerilime¹ neden olmaktadır. Suç ve sapma, bu aşamada ortaya çıkan diğer davranış biçimlerinden biridir.²

Merton'a göre, bütün toplumların bireyler için inşa ettiği hedefler, mekân ve zamana göre değişmektedir. Amerikan toplumunda ise bunlar ekonomik başarılarından oluşmaktadır. Buna göre, bireyin varlıklı olması, güçlü olması ve gelecekte de bunları devam ettirebilmesi gerekmektedir. Fakat bütün Amerikalılar, bu hedeflere ulaşması için eşit araçlara sahip değildir.³ Diğer bir ifadeyle, kültürel ve ekonomik sermayelerinden miras kalan araçlar, sosyal sermayenin koyduğu hedefleri karşılayamaz. Bireyin güven odaklı ilişkiler inşa edebilmesi için -kültürel ve ekonomik sermayenin toplumdaki dağılımından kaynaklı- bariyerini aşması gerekmektedir:

... Bu nedenle, grup standartları tarafından dayatılan başarı baskısı, meşru çabaların gittikçe etkisiz hale gelmesi ve az veya çok etkili ahlaksız yöntemlerin, suçun ortaya çıkmasının üzerine kuruludur. Bu durumla, bireylerden talep edilen kültürel talepler bağdaşmaz. Bir yandan servet biriktirmeleri beklenen bireyler diğer yandan buna giden imkânlardan men ediliyorlar. Bu tür yapısal tutarsızlığın sonuçları psikopatolojik kişilik ve/veya antisosyal davranış ve/veya devrimci faaliyetlerdir. Kültürel olarak belirlenmiş araçlar ve amaçlar arasındaki denge, prestij yüklü amaçlara her ne şekilde olursa olsun ulaşmaya yönelik artan vurgu ile son derece istikrarsız hale gelir.⁴

Merton, yukarıda bahsedilen uyumsuzluk durumunda, Tablo 2'de görüldüğü üzere, bireyin beş farklı şekilde topluma adaptasyon sağlama ihtimalinin olduğunu

---

¹ Merton'un bu kavramı kullanımında Durkheim etkisi söz konusudur fakat kapsam ve içeriğini daha farklı bir alanda değerlendirmektedir. Anomi, Durkheim'de normsuzluk olarak kavramsallaştırılmıştır. *İntihar*'ın dört farklı toplumsal bağlamından biri anomidir. Bu kavram, toplumsal normlarla birey arasındaki bağımsızlığı ifade etmektedir. Buna göre, toplum, bireyin arzu ve isteklerini kontrol edemediğinde ortaya anomi çıkar. Yani Durkheim'deki anomi, birey ve yapı arasındaki kopukluğa işaret etmektedir. Fakat Merton birey ve yapı arasındaki gerilime dikkat çekmektedir. Anomi, intihar açısından değil suç bağlamında değerlendirilmektedir. *Bkz.* Steven Box, *Power, Crime and Mystification* (Oxford: Routledge, 2002), 39-40.

² Robert King Merton, *Social Theory and Social Structure: Toward the Codification of Theory and Research* (Amerika Birleşik Devletleri: Free Press, 1949), 150-152.

³ Merton, "Social Structure and Anomie," 673.

⁴ Merton, "Social Structure and Anomie," 679.

savunmaktadır. Bunlar uyum (*conformity*), yenilik (*innovation*), ritüelizm (*ritüalism*), geri çekilme (*retreatism*) ve isyandır(*rebellion*).⁵

Adaptasyon Türü	Kültürel Hedefler	Kurumsal Amaçlar
I. Uyumluluk	+	+
II. Yenilikçilik	+	-
III. Ritüelizm	-	+
IV. Geri Çekilme	-	-
V. İsyân ⁶	+/-	+/-

Tablo 2: Merton'un Adaptasyon Türleri⁷

İlk adaptasyon davranışı, kültürel hedef ve amaçlara uyum göstermektir. Merton'a göre, bu en yaygın adaptasyon türüdür. Bu yaygınlık, toplumun devamlılığının da garantisidir. Bu grubun davranışlarının temelinde istisna değil kural vardır. Burada, sapma ve suç yoktur. İkinci adaptasyon türü olan yenilikçilik ise kültürel ve sosyal sermaye arasındaki gerilimde, yeni ve illegal yollardan ilerleyenleri temsil eder. Buna göre, kültürel ve ekonomik sermaye, sosyal sermayenin hedeflerine ulaştırmayınca hırsızlık, dolandırıcılık gibi yeni yöntemler denenebilir. Suç ve sapma bu adaptasyon türünde, üç sermaye tipinin arasındaki gerilimi, bireyin illegal yollarla çözme çabası vardır. Ritüelizm, toplumsal hedeflere ulaşamadığı için kendinden beklenen kültürel rolleri yerine getirmektir. Tamamen kurallara uygunluk olarak görülse de Merton, bu adaptasyon türünde de sapma davranışları görür. Bu adaptasyon türünde, bireylerin kurallara aşırı bağlılığı toplumsal hedeflerin ve kültürel araçların önüne geçtiği için

⁵ Merton, "Social Structure and Anomie".

⁶ Merton bu alternatifi, diğerlerinden ayırır: "Bu beşinci alternatif, diğerlerinden açıkça farklı bir düzlemde. Toplumun üyeleri tarafından paylaşılan yenilenmiş kültürel hedeflere yönelik yeni prosedürleri kurumsallaştırmaya çalışan bir geçiş tepkisini temsil eder. Bu nedenle, bu yapı içinde uyumlu eylemler gerçekleştirmek yerine mevcut yapıyı değiştirme çabalarını içerir ve şu anda ilgilenmediğimiz ek sorunları ortaya çıkarır." Merton, "Social Structure and Anomie," 676.

⁷ Merton, "Social Structure and Anomie".

sapma söz konusudur. Geri çekilme, bireylerin toplumda yaşarken aynı zamanda dışında olmasını yansıtmaktadır. Merton sosyolojik olarak toplumla ortak yönetime sahip olmayan bu kişileri “gerçek yabancı” (*true aliens*) olarak tanımlar. Psikotikler, psikonevrotikler, kronik otistler, paryalar, dışlanmışlar, serseriler, alkolikler ve uyuşturucu bağımlıları bu gruptadır. Gerçek yabancılar kültürel olarak tanımlanmış amaç ve araçlardan vazgeçmişler, toplumun gösterdiği hedeflere hızlıca ulaşmaya karşı yenilgiyi de kabul etmişlerdir. Yenilgi, toplumdan kaçarak dinginliğe ulaşma çabasını da içinde barındırır. Burada, hem meşru hem gayri meşru araçlara ulaşamamanın kaynaklık ettiği bir yenilgiden bahsedilmektedir. Toplumsal ilişkilere katılımdan vazgeçilmiş değildir. Çatışma, toplumsal hedeflere giden yolu kısaltan araçlardan yüz çevirme ile çözülür. Buradaki sapma davranışı toplumun norm ve değerlerinden kopuş için kullanılır. Son adaptasyon modeli olan isyanda, toplumsal hedefleri ve kültürel amaçları reddetme söz konusudur. Sadece yıkmaya değil, alternatif üretme de isyan tipi adaptasyonda vardır. Bireyler, var olan toplumsal hedeflerin ve araçların alternatiflerini tanımlar.⁸ Bu tip, sisteme karşı işlenen suçlar kapsamındadır. Yukarıda bahsedilen beş adaptasyon tipinin özünde, bireylerin sosyal sermaye edinimi üzerinden gerçekleştirilmiş bir suç analizi yatmaktadır. Merton, Amerikan toplumunun hedef olarak koyduğu maddi olanakları, bireyin toplumla girdiği güven ilişkisini ele almak için bir araç olarak kullanmaktadır. Buna göre, kendisinden beklenen varlıklı olma hedefini, kültürel ve ekonomik sermayesinden kaynaklı bariyerlerden dolayı gerçekleştiremeyenler diğer bireylere güven verememektedir. Toplumda güven ilişkilerinin alanından çıkanlar dört farklı sapma biçimiyle adaptasyonu sağlamaktadır. Fakat bu tablonun arkasında bir ön kabul vardır: Suç, maddi amaçlara ulaşmak için işlenir. Oysa dünya genelindeki istatistikler bu varsayımı yalanlamaktadır.⁹ Hırsızlık, nitelikli dolandırıcılık, kaçakçılık ve organize suçlar,

---

⁸ Merton, “Social Structure and Anomie”.

⁹ “Highest to Lowest- Prison Population Total”, *World Prison Brief*, (31.12.2018), http://www.prisonstudies.org/highest-to-lowest/prison-population-total?field_region_taxonomy_tid=All.

uyuşturucu madde ticareti gibi ekonomik motivasyonu yüksek çok fazla suç türü olsa da, bunlar belirli bir ekonomik sınıfa ait değildir.¹⁰

Yukarıda bahsi geçen gerilime, Albert Cohen psikanaliz yorumu katmaktadır.¹¹ Buna göre, gerilimi üç farklı formda dışa vurarak gençler kendilerini ifade eder. Bu alt kültürler suça dayalıdır: 1) Faydacı olmayan alt kültür, 2) Kötülük amaçlı alt kültür, 3) Negatif alt kültür.¹²

Faydacı olmayan alt kültürde suç hırsızlık veya dolandırıcılıkla örneklendirilmiştir. Fakat çalınan nesnenin kullanım değeri için değil, zevk veya suç gruplarından kabul almak için gençlerin kendini ifade biçimi olarak açıklanmaktadır. Zira çalmak, diğerleri üzerinde bir statü ve dolayısıyla konfor kazanmaya imkân vermektedir. Kötülük amaçlı alt kültürde suç, çeteleşerek, “iyi huylu çocukları” terörize ederek hem toplumsal gerilime bir cevap vermeyi ve hem de kendilerine kültürel aidiyet geliştirebildiği bir alan açmayı kapsıyor. Negatif alt kültürde suç, yetişkinlerin normlarını tersyüz ederek yeni bir kültür oluşturmaktır. Cohen, bu alt-kültürdekilerin kendilerine özgü normlar inşa etmediklerini, var olanın aksini kabul ettiklerini savunmaktadır.¹³ Cohen’in analizleri, gençlerin sosyal ve kültürel sermayedeki gerilimini çeteleşme eğilimi üzerinden açıklamaktadır. Bu bağlamda, gençler kendilerini ifade etmek için suça dayalı sosyal sermaye edinim yoluna başvurabilmektedir. Burada esas olan, gençlerin kendilerini güven ilişkileri üzerinden gerçekleştirmesidir.

Cloward ve Ohlin, Merton gibi, kültürel-ekonomik ve sosyal sermaye arasındaki gerilimi suç nedeni olarak görmektedir.¹⁴ Bu sosyal bilimciler, suça dayalı sosyal sermayenin de filtreleri olduğunu savunmaktadır. Suç alanı da güvene dayalı

---

¹⁰ Bryan Lee Miller, “Social Class and Crime”, *The Encyclopedia of Crime & Punishment* (New York: Wiley Blackwell, 2015), 1-5.

¹¹ Donald J. Shoemaker, *Theories of Delinquency: An Examination of Explanations of Delinquent Behavior* (Oxford, New York: Oxford University Press, 2010), 75.

¹² Albert Cohen, “The Content of the Delinquent Subculture”, *Classics of Criminology* (Long Grove: Waveland Press, 1994), 201-206.

¹³ Cohen, “The Content of the Delinquent Subculture”.

¹⁴ Irwin Deutscher, “Continuity in Sociological Theory: Some Critical Comments on Cloward and Ohlin’s Delinquency and Opportunity”, *The Journal of Educational Sociology* 36/7 (1963), 296-306.

ilişkilerden oluşmaktadır ve kendine özgü kariyer basamakları vardır. Yetişkinler arasındaki bireysel ilişkiler suç kariyerlerini etkileyebilir.¹⁵ Sadece toplumdaki fırsatlar değil, suç içindeki fırsatlar da eşit dağılmamıştır. Alt kültüre göre bazı kriminal bireyler, suça dayalı güven ilişkilerinde veya organize suçlarda daha çok itibar görebilir ve üst düzey planlamaya dayalı suçlara iştirak edebilir. Bu alt kültüre dahil olmak için ise bireyin kendisini ispat etmesi gerekir. Cloward ve Ohlin suç işleyen bireyin kariyer elde edebileceği bağlamı şöyle izah eder:

...Bu kararları verirken, yetkililerin, suçlunun davranışı ile ihlal ettiği sosyal kurallar sistemine ilişkin tutumu arasında ayırım yapmaları âdettendir. Bir kişi, mevcut kurallara uymaya istekli olmasına rağmen cehalet veya dikkatsizlik yoluyla tesadüfen suç işlemiş olabilir. Kısacası, kusurlu bir eylem, suçlunun resmi normlara yönelik tutumunun mutlaka bir göstergesi değildir. Ancak, suçlu davranış, suçlu tutumlarla desteklendiğinde, suçlu, ihlal ettiği toplumsal beklentilerin otoritesine meydan okur; duygu ve davranışları çatışmaz, birbirini güçlendirir. Bununla birlikte, çoğu suç için genellikle bir tür kusurun gösterilmesi gerekir. Sapmanın sebepleri keşfedilmeye çalışılır. Suçu işleyecek kadar net; failin, suçun maddi unsurlarının her biri ile ilgili olarak, kanunun gerektirdiği şekilde, kasten, bilerek, pervasızca veya ihmalkâr davranmış olması gerekir.¹⁶

Cloward ve Ohlin bilinçli ve toplum değerlerine meydan okuyarak suç işlemiş bireylerin sapmaya dayalı üç farklı alt kültür oluşturduğunu savunur:¹⁷

1-Kriminal Alt Kültür: Hırsızlık, gasp ve ekonomik gelir sağlamanın diğer illegal yollarını kapsar. Faydacı bir amaca dâhildir. İş sınıflarının bulunduğu bölgelerde yaygındır. Gençlerin, suç kariyerlerine başladığı noktadır.

2-Çatışmacı Alt Kültür: Bir çeşit çeteleşmenin görüldüğü alt kültürdür. Bu alt kültür şiddet gösterimi ile güç elde etmeye çalışır, gücünü çatışmacı ilişkilerinden alır. Soygunlar, sokak suçları, çeteler bu kapsamdadır. Çatışmacı alt kültürde, gençler sosyal yaşamın kendilerinden beklentileriyle kültürel birikimlerinin arasındaki uçuruma dair besledikleri hayal kırıklıklarını ifade etme imkânına sahip olurlar.

---

¹⁵ Michael H Tonry vd., *Human Development and Criminal Behavior: New Ways of Advancing Knowledge* (New York: Springer-Verlag, 1991), 101-103.

¹⁶ Richard A. Cloward - L. E. Ohlin, *Delinquency and Opportunity: A Study of Delinquent Gangs* (Londra: Routledge, 2013), 15, 22.

¹⁷ Cloward - Ohlin, *Delinquency and Opportunity*, 161-180.

3-Geri Çekilen Alt Kültür: Yukarıdaki iki kültürde yer bulamamış olanların daha çok uyuşturucu madde kullanımıyla oluşturduğu bir alt kültürdür. Bu kişiler hem legal bir sosyal sermaye hem de illegal alt kültürlerde kendilerine uygun yer bulamamıştır. Bu durum “çifte başarısızlık (*double failure*)” olarak tanımlanmaktadır.

Ohlin ve Cloward, legal sosyal sermaye edinemeyen bireylerin suça dayalı sosyal sermaye edinimini de gerçekleştirememeye ihtimalinin olduğunu ifade etmektedir. Suça dayalı güven ilişkilerinde, kariyere dayalı bir eşitsizlik olduğunu vurgulamaktadır. Bu tespit, suça dayalı sosyal sermayenin analizinden bir adım ötesindedir. Burada, sermaye dışı alanın da kendi içinde bir sermaye oluşturmasına dikkat çekiliyor. Zira çifte başarısızlık, sistemden atılmayı ifade ediyor.¹⁸

2.1.2. Suçun Kaynağını Köprü ve Bağ Kurucu Sosyal Sermayenin Eksikliğiyle Açıklayan Teoriler (Sosyal Bağ Teorileri)

Sosyal sermayenin niteliği, her bir bireyin sahip olduğu kültürel ve ekonomik sermayeye bağlıdır. Hacmi ise toplumsal ilişkilerin bütününde kapsadığı alandır. Bu sonuncusundaki temel hedef çok sayıda farklı sosyal sermayelerdeki bağlantıları yansıtmaktadır. Bağ kuran, köprü kuran ve birleştiren sosyal sermaye, aileden bu kozmopolit alana geçişi yansıtmaktadır. İlki aile ilişkilerini, samimi bağları; ikincisi onu üçüncüsüne bağlayan arkadaş, okul ve iş gibi köprü işlevi gören hem resmiyetin hem samimiyetin olduğu bir sosyal sermayedir. Sonuncusu ise, bireyin diğer sosyal sermayelerle birleşmesini sağlayan bir aşamadır.¹⁹ Bu son aşama, bireyin, ekonomik sermaye kazanımını ve kültürel sermayesini ortaya koymasını yansıtır.

Suç teorisyenlerinden Reckless, Hirschi ve Tittle suçu aile, arkadaş çevresi ve toplum ile kurulan güven bağı ile açıklar. Walter Reckless’e göre, bireylerin sahip olduğu bağların bazıları suça neden olur bazıları da suçtan korur. Bunları, toplumsal baskı ve itici faktörler olarak kavramsallaştırabiliriz.²⁰ Bu bağlamda, Reckless’in ilgisini suçun

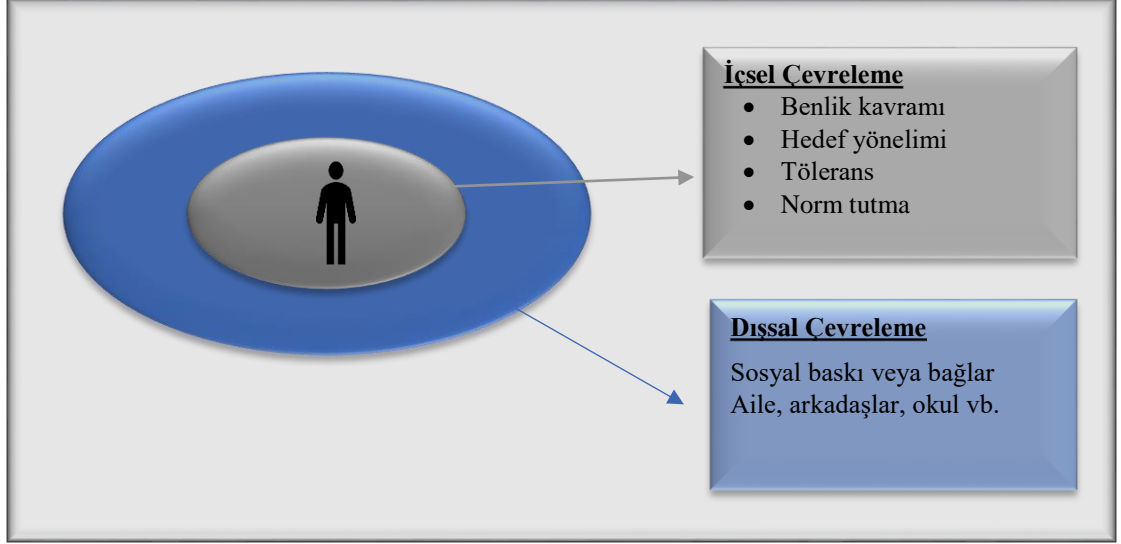
---

¹⁸ Dattatreya Narayan Dhanagare, “Delinquency and Opportunity Theory in the Context of Justification”, *Sociological Bulletin* 16/2 (1967), 39-59.

¹⁹ Putnam, *Bowling Alone*, 20-21, 327, 386.

²⁰ Heleen J. Janssen vd., “Can Inner and Outer Containment Counteract Pulls and Pushes Toward Delinquency? A Test of Walter Reckless’s Containment Theory”, *European Journal of Criminology* (30 Ocak 2021), 1-23.

yaygın olduğu muhitlerde, suç işlemeyenler çeker. Bunu belirleyen temel unsur, bireyin geliştirdiği iki katmanlı bir bağ yapısıdır (şekil 5).

şekil 5:Reckless'in Çevreleme Teorisi

Bireyin toplumdaki varoluğu, iki dairesel alanın ortasındadır: İçsel çevreleme (*inner containment*) ve dışsal çevreleme (*outer containment*). Bu ikisi birbiriyle ilişkili iki alandır. İlki dört unsuru bünyesinde barından bireyin zihinsel nitelikleriyle alakalıdır. Buna göre bireyin kendi benliğini tanımlama biçimi, toplumsal hedeflere yönelmesi, bu hedeflere ulaşmaya çalışırken karşılaştığı hayal kırıklıkları ve normları pratiğe dökmesi içsel çevrelemeyi yansıtmaktadır. İçsel çevrelemenin bu dört bileşimi sapma üzerine kurulu değil ise birey dışsal çevreleme ile suça dayalı bir ilişkiye girmez. İkincisi ise çevresel faktörlerle alakalıdır. Dışsal çevreleme bireyin okul, iş gibi sosyal yaşamda edindiği insan ilişkilerin bir örüntü ortaya koyarak suç ile ilişkisini belirleyici bir faktördür. Dışsal çevreleme, suçun yoğun olduğu bireylere bağlı olabilir. Fakat önemli olan bu iki dairesel katmanın arasındaki etkileşimdir. Reckless, suça dayalı bir sosyal sermaye ile suç işlenmesi arasındaki nedensellik ilişkisini kıran realiteye dikkat çeker. Buna göre, sosyal sermayesiyle bağının ortaya çıkaracağı ürün (suç veya suç

işlememe) içsel çevreleme olarak kavramsallaştırdığı dört bilişsel süreçte belirlenmektedir.²¹

Hirschi, bireyin diğer bireylerle ve toplumun bağ kurma durumuna göre suç işleme eyleminin ortaya çıktığını savunur. Eğer bireyin aile bağları zayıf, toplumsal fırsatlara kapalı, pratiklere katılım göstermiyor ve normlara inanmıyorsa içsel kontrolü zayıflamıştır, suç işlemesi muhtemeldir. Diğer bir ifadeyle suç bağ kuran, köprü ve birleştiren sosyal sermayede yaşanan kopuklukla ortaya çıkar. Aslında birey, bu bağları sağlamlaştırarak bir kontrol mekanizması edinir. Sosyal sermayenin bu üç aşamasının kaybedilme riski bireyi suç işlemekten alıkoyar. Bu bağın dört farklı boyutu söz konusudur.²²

1-Bağlılık: Sapma davranışı, bireyin diğer bireylerle olan bağının gücüne bağlıdır. Bireyin diğer insanlarla olan bağı zayıfladıkça suç işleme eğilimi de kuvvetlenmektedir. Diğer bireylerle olan bağı, onu vicdani muhasebe yapmaya davet etmektedir.

2-Uyum: Sapma yasal fırsatlarla uyum, sağduyu, toplumsal yapıyla uyum sağlama olduğu müddetçe gerçekleşmez. Bu durum riskleri ve bedelleri yasal alandan görme fırsatı verir.

3-Katılım: Uygun aktiviteler de kontrol teorisinin bir parçasıdır. Uygun aktivitelere katılım bireylerin randevulara, tarihlere, saatlere, planlara tâbi olması demektir. Bu da bir kontrol mekanizması olarak bireyleri suç davranışlarından uzak tutar.

4-İnanç: Birey toplumdaki yaygın değer sistemlerine inanırsa suç işlemez. Bazen inandığı halde kuralları ihlal edebilir fakat bunun sapma ortaya çıkaracak bir örüntüye yol açmaması muhtemeldir.

Yukarıdaki maddelerden ilki olan bağlılık boyutu, bağ kuran sosyal sermayenin yoğun olduğu alandır. Burada ailedeki güven bağının suça karşı kontrol mekanizması oluşturması söz konusudur. Uyum boyutu ile köprü kuran ve birleştirici sosyal sermayenin suçtan alıkoymasını analiz edilmektedir. Bu boyut, bireyin aile dışındaki

---

²¹ Walter C. Reckless, *The Crime Problem* (Amerika Birleşik Devletleri: Appleton-Century-Crofts, 1967), 475-477.

²² Hirschi, *Causes of Delinquency*, 17-23.

legal olan sosyal alana entegrasyonunun suça engel olmasını kapsamaktadır. Katılım boyutu, birleştirici sosyal sermayeye sahip olmayı yansıtmaktadır. İnanç boyutu ise bu sosyal sermaye aşamalarına bağlılığı yansıtmaktadır. Bu dört aşamadaki sosyal ilişkiler bireyi kontrol eden mekanizmalardır.

Charles Tittle ve Travis Hirschi gibi, düşük düzeyde kontrolün sapmaya yol açabileceğini savunur. Sosyal ve kültürel sermaye arasındaki çatışmayı ele alırken, suça dayalı sosyal sermayeyi de gündeme getiren Cohen, Ohlin ve Cloward gibi Tittle da suça dayalı bir kontrol mekanizması olabileceğini iddia eder. Legal alanda kontrol eksikliği suça neden olur. Aynı zamanda suça dayalı radikal bir kontrol mekanizması da suça neden olur. Bu kontrol ilişkisindeki insan, kontrolün hem nesnesi hem de öznesidir. Birey, içinde bulunduğu durumda olumsuz düşünceler ile ahlaki kısıtlamalar ve sosyal ilişkiler (kontrol) arasında bir denge içinde durmaktadır. Bireyi legal alanda kontrol eden denge bozulduğunda sapma baş gösterir. Sapma fırsatları kolay ve vaatleri cazip olduğunda, sapmanın kontrol mekanizması devreye girer. Birey suç işlediğinde değil; bu kontrol mekanizmasını içselleştirip illegal alanda bir denge kurduğunda sapma ortaya çıkar. Tittle kontrol-denge mekanizması kapsamında altı tutum tespit etmiştir:²³

1- Yırtıcılık (*Predation*): Yırtıcılık vahşice duygularla, mağduru hedef alan sapma türüyle ilişkilendirilebilir ancak Tittle, aşağılanmanın üstesinden gelmek için ortaya koyulan tüm reaksiyonları bu grupta görmektedir. Bu tip eğilim, yasal yaptırımlarla dengelenmektedir. Birey bu dengeyi içselleştirdiği için sapma ortaya çıkmaz. Örneğin, sınıfta öğretmenin aşağılanmasına rağmen okulu bitirebilmek ve diplomadan men edilmemek için bu potansiyel dışı vurulmaz, dengelenir. Sapma, bu dengenin ortadan kalkmasıyla ortaya çıkar.

2- Karşı Çıkma (*Defiance*): Aşağılanma veya hayal kırıklığı durumunda legal sınırlarda tepkiyi ortaya koymaktır. Örneğin, birey kendisini küçük düşüren öğretmene tavır koyabilir. Bunun bedeli sınıfta favori öğrenci olmaktan

---

²³ Charles Tittle, "Control Balance", *Explaining Criminals and Crime*, ed. Raymond Paternoster - Ronet Bachman (New York: Oxford University Press, 2001), 315-335.

vazgeçmektir. Fakat fiziksel bir zarar gibi yaptırıma sahip değildir. Siyasi protestolar vb. de bu gruba girer. Bu grubu toplumdaki saptıran şey, toplumun genelindeki eğilimden farklı noktalarında varoluş göstermektir.

3-Boyun eğme (*Submission*): Kötüye kullanıma basitçe teslim olmak diğer bir olasılıktır. Bu sapkınlık sayılmaz, bireyin kontrol-denge mekanizmalarından biridir. Bu olasılık, fayda sağlamak ve zarardan korunmak için tepkisiz kalmaktır. Bu dengede toplumdaki hedefler kontrol görevi üstlenmektedir.

4-Sömürü (*Exploitation*): Bir başkasının aracılığıyla kontrol mekanizmasında bedel ödmeden dengeyi sağlamaktır. Diğer bir ifadeyle, bireyin sömürü yoluyla kontrol edilme durumunu manipüle etmesidir. Tittle, bu konuda kendi toplumsal koşullarındaki eğitim alanından bir örnek verir: Öğretmeniyle çatışan öğrencinin, varlıklı babasının okula bağış yapmayı durdurmasını ve okulu tehdit etmesini istemesi. Birilerine para ödeyerek şiddet uygulamak da bu kapsama girer. Bu bağlamdaki sapmanın kaynağı, birilerini sömürerek, içselleştirilen kontrol ile çatışmadan toplumdaki dengeye uymaktır.

5-Yağma (*Plunder*): Yağma kişisel hedeflerin başkaları için doğuracağı sonuçları neredeyse hiç dikkate almadan yapılan geniş çaplı eylemlerdir. İşyerinde aşağılanan çalışanların, işletmeyi kapattırarak eylemler yapıp sonra yeni bir işletme kurmaları bu duruma örnektir. Bu tipler sapkıncıdır çünkü normatif beklentileri sosyal alanda kabul edilemez bir şekilde ihlal ederler.

6-Çöküş (*Decadence*): Çöküş tüm sosyal kuralları görmezden gelmeye ve toplumda denge-kontrol ilişkilerinde irtifa kaybetmeye neden olan bir tutumdur. Sosyal sistemi tamamen göz ardı eden tam bir bencillik hayatıdır. Bu durumda kişi, hayatındaki tüm yön duygusunu kaybeder; karpisli zevkler, arzular ve gaddarlıklar da dahil olmak üzere her türlü dürtünün peşinden koşar. Tittle'e göre, böyle bir çöküş ancak varlıklı ya da güçlü olanlar başvurabilir. Bu gruptakiler, hayatlarını idame ettirirken ihtiyaçları için ya da başkalarının davranışları hakkında ne düşüneceği veya ne yapacağı konusunda endişelenmezler.

Yukarıdan anlaşılacağı üzere Reckless, bireyin içsel dünyası ve üç sosyal sermaye tipiyle ilişkisindeki kopukluktaki suçu tespit ederken; Hirschi, bağ kuran ve birleştiren sosyal sermayenin bir kontrol mekanizması oluşturduğuna dikkat çekiyor. Birey, kaybetmeyi göze alamayacağı bağlara yani sosyal sermayeye sahip olduğu oranda suçtan kaçınır. Tittle, kontrol teorisini bir adım ileriye götürerek farklı kontrol ve denge tutumlarını ortaya koyuyor. Bu tutumların her birinde köprü ve birleştiren sosyal sermaye ile farklı bir ilişki söz konusudur. Birinci, ikinci ve üçüncü tutumlar, birleştiren sosyal sermayeye ulaşmak için köprü sosyal sermayeye ihtiyaç duyanların içselleştirdiği kontrol mekanizmasıyla denge kurma çabasını ve bu çabanın gösterilmediği takdirde sapmanın boyutunu ortaya koymaktadır. Diğer üç tutum, köprü kuran sosyal sermayeye halihazırda sahip olanların bunu inşa etmeye ihtiyaç duymadıkları koşullarda denge kontrol mekanizmasını idame ettirme olasılıklarıdır.

2.1.3. Suçun Kaynağını Sosyal Sermayenin Kültürel Sermayeyi Ötekileştirmesiyle Açıklayan Teoriler (Etiketleme Teorileri)

Sosyal sermaye, bireylerin taşıyıcılığını yaptığı kültürel ve ekonomik sermaye kodlarının kabulüyle ve güven ilişkilerinin inşasıyla alakalıdır.²⁴ Topluma katılımın, birbirinden farklı bağlamlardaki sosyal sermayelere dahil olmakla mümkün olduğu düşünüldüğünde, sosyal sermayenin ötekileştirme gücü ön plana çıkmaktadır. Toplumun bireysel birikimlerle ilişkisini değerlendirerek suç ile ilişkisini ortaya koyan kuramsal araştırmalar mevcuttur. Bunlardan Becker, Goffman ve Lemert özgün analizler ortaya koymuştur. Üçünün de ortak noktası toplumun, sapmanın kültürünü etiketleyerek dışlamasını ve bunun arka planındaki siyasal, sosyal, kültürel ve ekonomik bağlamları incelemeleridir.

Becker, sapmayı kültürel sermayenin sosyal sermayeye uyum göstermemesi olarak tanımlar. Ona göre, her grubun kendi içinde doğru ve yanlışları vardır. Bunları çığneyenler veya farklı kodlara sahip olanlar, bu toplumlar tarafından “yabancı”

---

²⁴ Anette Lareau, “Social Class Differences in Family-School Relationships: The Importance of Cultural Capital”, *Sociology of Education* 60/2 (Nisan 1987), 73-85; Phillip Brown, “Cultural Capital and Social Exclusion: Some Observations on Recent Trends in Education, Employment and the Labour Market”, *Work, Employment and Society* 9/1 (01 Mart 1995), 29-51.

(outsider) olarak yaftalanır. Becker, bu aşamada, bir sapkın davranışın farklı kültürlerde farklı bağlamlarda değerlendirilebileceğine de işaret eder:

Tüm sosyal gruplar kurallar koyar ve bazı zamanlarda ve bazı durumlarda bunları uygulamaya çalışır. Sosyal kurallar, durumları ve kendilerine uygun davranış türlerini tanımlar, bazı eylemleri “doğru” olarak belirler ve diğerlerini “yanlış” olarak yasaklar. Bir kural uygulandığında, onu çiğnemesi gereken kişi, grubun üzerinde anlaşmaya vardığı kurallara göre yaşaması konusunda güvenilemeyecek özel bir kişi olarak görülebilir. Dışarıdan biri olarak kabul edilir. Ancak bu şekilde yabancı olarak etiketlenen kişi, konuyla ilgili farklı bir görüşe sahip olabilir. Yargılandığı kuralı kabul etmeyebilir ve kendisini yargılayanları bunu yapmaya yetkili veya meşru olarak yetkili görmeyebilir. Bir toplumda her biri kendi kuralları olan birçok grup vardır ve insanlar aynı anda birçok gruba aittir. Bir kişi, başka bir grubun kurallarına uyma eylemiyle bir grubun kurallarını çiğneyebilir. Bu durumda o sapkın mıdır?²⁵

Becker, buradaki kargaşayı yani esas sapkının kim olduğu sorusunu ampirik araştırmalara bağlıyor. Buna göre, her toplumun doğrusu ve yanlışları çerçevesinde, o toplumun kendi sapkınları belirliyor. Dolayısıyla sapkın davranış, gruplardan dışlanmaya neden olan eylem; sapkın ise eylemleri nedeniyle dışlanmış bireydir. Becker bahsi geçen sapkınlığı ya da etiketlenmeyi dört farklı bağlamda ele alır (Tablo 3). Bunlardan ilki uyumdur (*comformity*). Birey kurallara uymuştur, bu uyum toplum ya da grup tarafından olduğu gibi algılanmıştır. Burada sapkın bir durum yoktur. İkincisi, tam sapkındır (*pure deviant*). Bu kategoride de toplum ve birey davranışı arasında uyum vardır fakat bu uyum sapkınlığı kabul etme üzerinedir. Birey kuralları çiğnemiştir, grup da bu durumu olduğu gibi algılamıştır. Üçüncü olarak yanlış suçlama (*falsely accused*) bireyin suç işlememesine rağmen işlemiş gibi muamele görmesi, haksız yere suçlanmasıdır. Buna neden olan temel şey müzik dinleme alışkanlığı, yaşadığı mahalle, etnik kimlik gibi kültürel olarak taşıdığı özelliklerdir. Dördüncü bağlam ise gizli sapkın davranıştır. Burada uygunsuz bir davranış işlenir, ancak kimse bunu fark etmez veya kuralların ihlali olarak tepki göstermez. Becker bu tipe örnek olarak Batı dünyasındaki aşırıcı grupların sapkın davranışlarını gizlemesini

---

²⁵ Howard S. Becker, *Outsiders: Studies in Sociology of Deviance* (New York, NY: The Free Press, 1997), 1-8.

göstermektedir. Toplum veya diğer gruplar tam olarak onların ne yaptığını bilmemektedir.²⁶

	İtaatkârlık	Kural Çiğneme
Sapkın Olarak Algılanmış	Yanlış suçlama	Tam sapkın
Sapkın Olarak Algılanmamış	Uyum	Gizli sapkın

Tablo 3: Sapma çeşitleri²⁷

Yukarıdaki sapkınlığa bağlı dışlanma teorisinin temelinde, sosyal ve kültürel sermayenin çatışması yatmaktadır. Becker'in ortaya koyduğu analizde, yanlış suçlama ve tam sapkınların içinde yaşadıkları sosyal sermayenin ortaya koyduğu normlara göre bir dışlanma söz konusudur. Özellikle yanlış suçlamada, sosyal sermayenin belirli kültürel sermayeleri ötekileştirmesi ele alınmıştır. Gizli sapkınlar, bu ötekileştirmeye karşı kendi içlerinde bir güven ilişkisi inşa ederek, sapkın olarak algılanmanın önüne geçmektedir. Becker'e göre, sapkın olarak dışlanmanın koşulu yaşadığı sosyal realitede algılanmaktır.

Goffman'ın yaklaşımında suç, sosyal sermaye ile kültürel sermaye arasındaki çatışmalara dair sadece bir örnektir. Bahsi geçen çatışmayı ise damga kavramı üzerinden ele alır. Goffman'a göre, damgalanan birey sıradan biri gibi kendini kanıtladığında kabul görmez. Onun fiziksel özellikleri, eylemleri veya etnik durumundan kaynaklı damgaları, diğer sahip olduklarını gölgeler. Bu bağlamda iki ihtimal söz konusudur: Kişinin damgasının insanlar tarafından fark edilmesi veya fark edilme hissiyle yaşaması. İki ihtimalde de birey toplumdan soyutlanır. Dolayısıyla,

---

²⁶ Becker, *Outsiders*, 18-21.

²⁷ Becker, *Outsiders*, 20.

bireyin taşıdığı kültürel birikim ekonomik ve sosyal alanda dışlanır. Goffman bu dışlanmayı, üç farklı kategoride incelemiştir:²⁸

1-Beden deformasyonu nedeniyle damgalanma: Yürüme, görme, hareket etme zorluklarına neden olan beden deformasyonları nedeniyle, toplumun bireyin becerilerini ve düşüncelerini damgalamasıdır.

2-Zayıf irade nedeniyle damgalanma: Suç, tutku, sapkın davranışlar bu gruptadır. Suç işleyenler, artık o suçun kimliğiyle anılırlar.

3-Etnik özellikler nedeniyle damgalanma: Bireylerin sadece ırk, ulus ve dinî inançları üzerinden ötekileştirilmesidir.

Goffman bu üç kategorideki damgaya karşı bireyin üç farklı davranış geliştirdiğini savunur: Kabullenme, mağdur olma ve tali kazanımlar elde etme. Bunlardan ilki, bireyin toplum tarafından kendisine verilen damgayı layık görmesidir. Damgalı birey, kendi niteliklerinden dolayı buna müstahak olduğunu düşünür. Goffman, bu konuyu konuşma terapileri ve vücut geliştiriciler kullanmasıyla örneklendirir. İkincisi, mağdur olma halinde bireyin yeni yollar denemesidir. Bu ikinci davranış, damgalanan bireyin güven ilişkilerinden farklı bir alana savruluşunu anlatır. Üçüncüsü ise bireyin bulunduğu durumun avantajlarını görme eğilimidir. Bunu dinî bir yorumlamayla ya da bilimsel verilerle gerçekleştirebilir. Bu durum, bir bakış açısına göre kazanım sayılabilir.²⁹

Lemert ise, bireyin güven ilişkilerini inşa ettiği sosyal çevreden dışlanmasıyla sapmanın başladığını savunmakta ve bunu iki aşamada değerlendirmektedir: Birincil ve ikincil sapma. Birincil sapma, bireyin kendi iç dünyasında meşrulaştırdığı halde toplum tarafından kabul edilmeyen davranışları gerçekleştirmesidir. İkincil sapma, sekiz aşamaya sahiptir:

(1) Birincil sapma; (2) sosyal cezalar; (3) daha fazla birincil sapma; (4) daha güçlü cezalar ve retler; (5) belki de düşmanlıklar ve kızgınlığın cezalandırmayı yapanlara karşı daha fazla sapma; (6) sapkınları damgalayan topluluk tarafından gerçekleştirilen eylemsel hoşgörü krizi; (7) damgalama ve cezalara

²⁸ Goffman, *Damga: Örselenmiş Kimliğin İdare Edilişi Üzerine Notlar*, 30-33.

²⁹ Goffman, *Damga: Örselenmiş Kimliğin İdare Edilişi Üzerine Notlar*, 39.

*tepki olarak sapkın davranışın güçlendirilmesi; (8) sapkın sosyal statünün nihai kabulü ve ilgili role dayalı olarak uyum sağlama çabaları.*³⁰

Birincil sapma nedeniyle, birey fizyolojik ve sosyal limitlere tâbi olduğu için sapkın olarak etiketlenmez. Normlar tarafından etiketlenen bu davranışlara birey devam etmeyebilir. Lemert, burada, “aylak okul çocuğu” yaftalamasını örnek olarak vermektedir. Bu yaftalamaya neden olan davranış devam etmez ve çatışma olmazsa birincil sapma düzeyinde kalır. Bu etiketi kabul ederek devam edenler, sosyal güven ilişkileri tarafından dışlanır. Birey, ikincil sapmada bu durumla mücadele etmez. Fakat kendisi gibi benzer etikete sahip olanlara güven verme çabası vardır. Bu, kültürel sermayelerin bütünleştiği yeni bir alt kültürdür.³¹

Yukarıdaki teorisyenler birçok kaynakta etiketleme teorisi kapsamında değerlendirilmiştir.³² Bu bağlamda, toplum tarafından etiketlenme sürecini ve buna bağlı olarak bir suçluluk kültürü ele alınır. Burada, güven ilişkilerine dayanan sosyal ilişkilerin belirli kültürel kodları dışarıda bırakması söz konusudur. Dışarıda kalan kültürel kodların sapma kültürü oluşturması, aslında *de facto* kültürel ve sosyal sermayelerin çatışmasının sonucudur. Sosyal sermaye ve kültürel sermaye arasındaki çatışma, etiketleme teorilerinin üzerine kurulu olduğu esas temeldir.

---

³⁰ Edwin M. Lemert, *Social Pathology: A Systematic Approach to the Theory of Sociopathic Behavior* (New York: McGraw-Hill, 1951), 77.

³¹ Lemert, *Social Pathology*, 77, 325, 404.

³² Bkz. Ross L. Matsueda, “Labeling Theory: Historical Roots, Implications, and Recent Developments”, *Explaining Criminals and Crime Essays in Contemporary Criminological Theory*, ed. Raymond Paternoster (Oxford: Oxford University Press, 2001), 223-242; Eamonn Carrabine vd., *Criminology: A Sociological Introduction* (Londra ; New York: Routledge, 2009), 91-97; John Muncie, “Labelling, Social Reaction and Social Constructionism”, *The Sage Handbook of Criminological Theory*, ed. Eugene McLaughlin - Tim Newburn (Los Angeles: Sage Publications, 2010), 139-152; Hugh D. Barlow - David Kauzlarich, *Explaining Crime: A Primer in Criminological Theory* (Lanham, Md: Rowman & Littlefield Publishers, 2010), 93-97; Ian Taylor, *The New Criminology* (Londra: Routledge, 1973), 139-140; Charles Wellford, “Labelling Theory and Criminology: An Assessment”, *Social Problems* 22/3 (1975), 332-345; Gregory A. Thompson, “Labeling in Interactional Practice: Applying Labeling Theory to Interactions and Interactional Analysis to Labeling”, *Symbolic Interaction* 37/4 (2014), 458-482; Joseph A. Scimecca, “Labeling Theory and Personal Construct Theory: Toward the Measurement of Individual Variation”, *The Journal of Criminal Law and Criminology* (1973-) 68/4 (1977), 652-659; Jón Gunnar Bernburg, “Labeling Theory”, *Handbook on Crime and Deviance*, ed. Marvin D. Krohn vd., *Handbooks of Sociology and Social Research* (New York, NY: Springer, 2009), 187-207.

2.1.4. Suçun Kaynağını Sermayenin Ortaya Koyduğu Habitus Boyutuyla Açıklayan Teoriler (Şikago Okulu)

Habitus, varlık ve oluşa bireyin sosyal, ekonomik ve kültürel sermayesinin özü olarak yaklaşan bir kavramdır. Buna göre, birey bu üç sermayenin sunduğu pratiklerde var olurken ortaya bazı örüntüler ortaya çıkmaktadır. Bu örüntüler, her birinin kendi habitusunu gerçekleştirmektedir.³³ Şikago Okulu'nun şehir yapısını analiz ettikleri kavramlar ve araştırmaların temel düğüm noktaları habitusu yansıtmaktadır. Bu bağlamda ön plana çıkan üç sosyal bilimci bulunmaktadır: McKay, Shaw ve Burgess.

McKay ve Shaw, suçun mekânsal bir karakteri olduğuna inanmaktadır. Yaptıkları korelasyon analizinde ilişkisellikler sıfır çıksa da değişkenler arası bir ilişki tespit etme eğilimindedirler. Buna göre, yaptıkları araştırmada, suç oranlarının yüksek olduğu mekânların bazı tipik özellikleri vardır. Nüfus hızlı bir şekilde düşmektedir. McKay ve Shaw, nüfusun düşmesiyle suçun artması arasında zorunlu bir ilişki olduğunu savunmaz fakat örneklemelerinin özelinde böyle bir realite olduğunu ortaya koyarlar. Hasta insanların oranları ve hastalık çeşitlerinin fazla olduğu bölgelerdir. Ölüm oranları da yüksek sayıdadır. Ev sahipliği çok nadiren görülür. Göçmen, yabancı ve Afro-Amerikanlar yüksek oranda bulunur.³⁴

Shaw ve McKay, ulaştıkları sonuçların, araştırmalarının örnekleme özelinde olduğunun bilincindedir. Dolayısıyla bir neden-sonuç ilişkisi yerine bağlamsal olan öznel bir realiteyi anlamaya yönelik bir teşebbüste bulunurlar. Buna göre, bir birey yaşadığı sosyal bağlamda bir kültürel birikim edinir. Bu kültürel edinimin bir parçası da suçtur. Diğer bir ifadeyle kültürel, ekonomik ve sosyal realitenin aynı anda

---

³³ Diane Reay, “‘It’s All Becoming a Habitus’: Beyond the Habitual Use of Habitus in Educational Research”, *British Journal of Sociology of Education* 25/4 (2004), 431-444; Nick Crossley, “The Phenomenological Habitus and Its Construction”, *Theory and Society* 30/1 (2001), 81-120; Iordanis Marcoulatos, “John Searle and Pierre Bourdieu: Divergent Perspectives on Intentionality and Social Ontology”, *Human Studies* 26/1 (2003), 67-96; Frédéric Vandenberghe, “‘The Real is Relational’: An Epistemological Analysis of Pierre Bourdieu’s Generative Structuralism”, *Sociological Theory* 17/1 (1999), 32-67.

³⁴ Henry D. McKay - Clifford Shaw, “Juvenile Delinquency and Urban Areas: A Study of Rates of Delinquency in Relation to Differential Characteristics of Local Communities in American Cities”, *Classics in Environmental Criminology*, ed. Martin Andersen vd. (Londra: Simon Fraser University Publications, 2010), 87-123.

etkileşime geçmesiyle ortaya çıkan bir alışımın parçası suç olabilir. Dolayısıyla, bu yaklaşım, suç, habitusun mekânsal bağlamında değerlendirir. Habitus, yukarıdaki maddeleri ve daha fazlasını kapsayan ontolojik bir realitedir.³⁵ Yani bu kavram, sosyal, kültürel ve ekonomik sermayenin bedenlerde içselleşmesini ve pratiğe dönüşmesini yansıtmaktadır.

Burgess, şehrin sosyo-kültürel ve ekonomik yapısını Şikago üzerinden analiz ederken, suçun mekânına da dikkat çeker. Buna göre, şehir kendi içinde tabakalardan oluşur. Bu tabakalar, iş gücü alanından başlayarak *radyal* bir genişlemeye sahiptir. Toplamda 5 farklı bölgenin karakteri, kendi yerleşimcilerine sirayet eder. Bunlardan birincisi merkezi iş muhitudir. Fabrikalar ve iş merkezleri yer alır (*Loop*). İkincisi, geçiş alanıdır (*zone of transition*). Bu alan, şehir merkezini çevreler. Ticaret ve hafif imalat tarafından işgal edilmiştir. Şehirdeki hareketlilik ve sirkülasyonun yoğun olduğu bir bölgedir. Suç, gençlerin çeteleşmesi, fakirlik, açlık, terk edilmiş çocukların oranı fazladır. Üçüncüsü, işçi sınıfının evlerinin bulunduğu bölgedir. Burada, şehrin dışından ve geçiş bölgesinden kaçanların, bu alanın dışında iş alanına en yakın mesafede yerleştikleri yerdir. Dördüncü alan sosyoekonomik olarak üst sınıfın yerleşim yeridir. Güvenlikli sitelerin ve yerleşim yerlerinin yoğun olduğu yerlerdir. Beşinci bölge ise şehrin uzağında banliyö bölgeleridir. Burgess'e göre, şehir ilk dört bölgeden oluşan sınıfsal bir yapıya sahiptir.³⁶

Bu analize göre, suç, geçiş bölgesinde yaşayanların; güvenlik, dördüncü bölgede yaşayanların habitusuna aittir. Her alan, kendisini oluşturan bireylerin sermayelerinin bir yansımasıdır. Yukarıdaki çerçeveye göre, suç, şehrin bu sermaye temelli yapılanmasının hem sonucu hem de nedenidir.

---

³⁵ Bourdieu -bunu savunduğu bir metni olmasa da- habitus kavramıyla bireyin içinde bulunduğu kültürel, ekonomik ve sosyal bağlamda ontolojisini soruşturuyor. Bu incelemede, Heidegger eleştirisi önemli bir yere sahiptir. Buna göre, Heidegger muhafazakâr ve idealist bir düşünüdür. Eserleri de bu durumunu yansıtmaktadır. Realite ise bağlamsaldır. Pierre Bourdieu, *The Political Ontology of Martin Heidegger* (Stanford: Stanford University Press, 1991), 1-7.

³⁶ Ernest Burgess, "The Growth Of The City : An Introduction To A Research Project", *The City: Suggestions for Investigation of Human Behavior in the Urban Environment*, ed. Robert Ezra Park vd. (Chicago: The University of Chicago Press, 1967), 47-63.

SUÇ TEORİSİ	SOSYAL SERMAYE AÇIKLAMASI	İLGİLİ YORUMDA ÖRNEK BİR ALINTI
GERİLİM-ANOMİ	<p>Kültürel ve Sosyal Sermayenin Çatışması</p> <ul style="list-style-type: none"> - Kültür-alt kültür çatışması - Sosyoekonomik gerçeklik ile sosyal yaşam normlarının çatışması 	<p><i>Kültürel kalıbın sunduğu araç ve amaçları ile belirli sınıf yapısı(nın sunduğu olanakların) bütünleşmemesi, bu tür gruplarda artan bir anti-sosyal davranış sıklığını desteklemektedir... Sonuç olarak, grup başarı standartlarının hâkim baskısı, (zaten etkisiz olan) yasal çabaların kademeli olarak azaltma ve (az veya çok etkili) gayri meşru, ahlaksız çarelere yönelimi artırma eğilimindedir.³⁷</i></p>
KONTROL – BAĞ	<p>Birleştirici, Köprü ve Bağ Kuran Sosyal Sermaye Eksikliği</p> <ul style="list-style-type: none"> - Birey kaybedecek sosyal ilişkilerinde güven bağları oldukça suçtan uzaklaşır. Aksi durumda suç işlememesi için bir neden yoktur. 	<p><i>Kontrol veya bağ teorilerine göre, bir kişi, geleneksel düzene olan bağları bir şekilde koptuğu için suçlu eylemlerde bulunmakta özgürdür ... Ebeveyne olan bağ zayıflarsa, suçlu davranış olasılığı artar; bu bağ güçlendirilirse, suçlu davranış olasılığı azalır. Bağlanma, kişilere göre ve aynı kişi için zaman içinde kolayca değişken olarak görülebilir.³⁸</i></p>
ETİKETLEME	<p>Sosyal Sermayenin Kültürel Sermayeyi Ötekileştirmesi</p> <ul style="list-style-type: none"> - Bireyin taşıyıcılığını yaptığı etnik köken, eğitim, inanç ve diğer kültürel birikimin sosyal çevre tarafından dışlanması ve güven ağında yer verilmemesi durumu 	<p><i>Herhangi bir sapmanın görünürlüğüne büyütmede önemli bir etkiye sahip olan bir faktör, sapkınların böyle bir sapmaya gösterdikleri uyumdan ortaya çıkar. Uyum, doğası gereği telafi edici veya resmîleştirilmiş bir sapkın rolün ayrılmaz bir parçası olabilen ikincil, genellikle alışılmış veya sözel olmayan tepkilerden oluşur. Burada kastedilen... profesyonel suçlunun toplumun diğer üyelerinden veya diğer suçlulardan farkını simgelemek için seçtiği tavırlar...³⁹</i></p>
ŞİKAGO OKULU	<p>Sermayenin Kendine Özgü Bir Habitus Oluşturması</p> <p>Bireyin taşıyıcılığını yaptığı mekân, kültür, sosyoekonomik realite ve bu çerçevedeki davranışlarının, dünya görüşünün tümünün, suç davranışını ortaya çıkarması durumu.</p>	<p><i>Özetle, suçlu alt kültürünün, farklı yaş seviyelerindeki suçlular ve suçlu ve geleneksel unsurlar arasındaki yakın bağlarla karakterize edilen bir mahalle ortamında ortaya çıkması muhtemeldir. Bu bütünleştirici ilişkilerin bir sonucu olarak, başarı hedeflerine alternatif yollar sağlayan yeni bir fırsat yapısı ortaya çıkmaktadır. Bu nedenle, erişim hedeflerine meşru erişim üzerindeki kısıtlamaların yarattığı baskılar boşaltılır. Vounç'un davranışı üzerindeki sosyal kontroller etkili bir şekilde uygulanır, ifade edici davranışı</i></p>

³⁷ Merton, "Social Structure and Anomie," 679.

³⁸ Hirschi, *Causes of Delinquency*, 3, 88.

³⁹ Lemert, *Social Pathology*, 52.

		<i>sınırlar ve bağlantısız olanları kriminalist olsa bile araçsal yaşam tarzlarını benimsemeye zorlar.</i> ⁴⁰
--	--	--

Tablo 4: Suç Teorilerindeki Sosyal Sermaye

2.2. Manevi Danışmanlığın Toplumsal Bağlamı Üzerine Yaklaşımlar

Cezaevinde manevi danışmanlık hizmetine yönelik deneyimler, her kültüre özgü toplumsal, siyasal, kültürel ve ekonomik bir birikimi bünyesinde barındırmaktadır.⁴¹ Türkiye’de manevi danışmanlık uygulamasını kavramın kendisinin taşıdığı kodlar, ülkedeki toplumsal bağlam ve hükümlülerin sosyal sermayesi oluşturmaktadır. Bu çerçevede, öznel deneyimlerin yapısal boyuttaki uzantıları konuyu anlamamıza yardımcı olacaktır.

Manevi danışmanlık literatürü kapsamında takip edilen tarih yazımının yöntemi sosyolojik kodlar içermektedir.⁴² Bu yüzden manevi danışmanlığın tarihsel örüntülerdeki değişiminin yanında bu değişime yüklenen anlamlar da ayrı bir tartışma alanı olmuştur.⁴³ Yüklenen anlamların ve tarih yazımının farklılık arz etmesi kültürel, dinî ve coğrafi boyutları ile değerlendirilmiştir. Bu yazımda modern anlamda ilk manevi danışmanlık uygulamasını geliştirdiği için Anthony Boisen mihenk taşı olarak görülmektedir.⁴⁴ İkinci dönüm noktası ise Amerikan Psikoloji Derneği’nin düzenlediği konferanslardır. Bu konferanslarda din, psikoloji ve manevi danışmanlığın sık sık gündeme gelmesiyle Manevi Danışmanlar Amerikan Birliği (AAPC) 1964 yılında

⁴⁰ Cloward - Ohlin, *Delinquency and Opportunity*, 171.

⁴¹ Suat Cebeci, *Dini Danışma ve Rehberlik* (Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 2012), 62-64; Ömer Faruk Söylev, *Türkiye’de Dini Danışma ve Rehberlik: Alanları, İmkanları ve Yöntemleri (Diyanet İşleri Başkanlığı Örneği)* (Bursa: Uludağ Üniversitesi, Doktora Tezi, 2014), 50-51.

⁴² Lartey, *In Living Color: An Intercultural Approach to Pastoral Care and Counseling*, 21-42.

⁴³ Gerkin, *An Introduction to Pastoral Care*, 21-97.

⁴⁴ John Foskett, “The Challenge And Promise of Pastoral Counselling”, *Clinical Counselling in Pastoral Settings*, ed. Gordon Lynch (Londra: Routledge, 1999), 100; Lartey, *In Living Color: An Intercultural Approach to Pastoral Care and Counseling*, 130; Ann Kerlin, “Pastoral Care: From Past to Present”, *Journal for Biblical Ministry* Fall 2014/ (03 Temmuz 2014), 25-43; Samuel Southard, “Pastoral Counseling in a Settled Community”, *Pastoral Psychology* 26/3 (01 Mart 1978), 168-177; Hatice Kılınçer, “Manevi Danışmanlık ve Rehberlik (MDR) Üzerine: Psikoloji, İlahiyat ve Tıp Alanlarında Maneviyat ve MDR Algısı”, *Manevi Danışmanlık ve Rehberlik: Teori ve Uygulama Alanları*, ed. Ali Ayten (İstanbul: Dem, 2017).

kurulmuştur⁴⁵. Kurulduğu tarihten itibaren manevi danışmanlığın etik kuralları, ölçülebilirliği, eğitim metodu, prensipleri vb. belirlenmiştir.⁴⁶ Tarih yazımı tartışmaları da bu dönem öncesi üzerine yoğunlaşmaktadır. Manevi danışmanlığın ruh bakımının (*cura animarum*) insanlık tarihi kadar geriye götürülebileceğini⁴⁷ veya Yahudilik⁴⁸ ya da Hristiyanlık⁴⁹ ile başladığını iddia edenlere rastlanıldığı gibi bütün dinlerde kökenlerinin olduğunu savunan tarih yazımı da gündemini korumaktadır. Bu tartışma manevi danışmanlığın doğası gereği hangi dine ait olduğu sorunsalının politik yönlerini de bünyesinde barındırmaktadır. Fakat günümüzde çok kültürlü tarihsel bakışın tercih edildiğini görmekteyiz. Örneğin, İslâm literatüründe ve Müslüman toplumlarda da manevi danışmanlığın farklı formlar şeklinde var olabileceği belirtilmiştir.⁵⁰

Manevi danışmanlığın ne olduğu sorunsalı da tarih yazımından bağımsız değildir. Bir uygulama olarak manevi danışmanlığa yapılan tanımlarda bir uzlaşma sağlanamamıştır.⁵¹ Bunun temel sebebi yazarların dünya görüşleri hakkında fikir veren amaç, kaynak, hedef ve yönleme yönelik kodlar taşımasıdır.⁵² Her kod, yazarın ait olduğu siyasi, dinî, akademik ve tarihsel bağlamın etkilerini bünyesinde barındırmaktadır. Lartey, bu durumun somut bir değerlendirmesini, 1960 sonrasında çok etkili olan Clebsch ve Jaekle'a ait bir tanım üzerinden yapar ve bu tanımı siyasal, dinî ve toplumsal kodları ifşa edilmek suretiyle yapı bozumuna tâbi tutar. *Pastoral Care in Historical Perspective* adlı eserde yer alan ve tartışmalara sebep olan açıklama şu şekildedir: “Dinî danışmanlık, Hristiyan temsilciler tarafından iyileştirme,

---

⁴⁵ Mustafa Koç, “Manevî-[Psikolojik] Danışmanlık ile İlgili Batı’da Yapılan Bilimsel Çalışmaların Tarihi ve Literatürü (1902-2010) Üzerine Bir Araştırma-I”, *Çukurova Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi (ÇÜİFD)* 12/2 (01 Haziran 2012), 201-237.

⁴⁶ Jill Snodgrass, “Why Pastoral Counseling”, *AAPC.org*, 2015, <http://www.aapc.org/page/WhyPastoral>.

⁴⁷ Margaret Whipp - Michael Byrne, *SCM Studyguide Pastoral Theology* (Hymns Ancient and Modern Ltd, 2013), 5-8.

⁴⁸ Martin A. Hoenig - Stuart H. Gilbreath, “The Counseling and Pastoral Role of the Rabbi in the American Jewish Community”, *Jewish Social Studies* 31/1 (1969), 20-24.

⁴⁹ Clebsch - Jaekle, *Pastoral Care in Historical Perspective*, 4.

⁵⁰ Lartey, *In Living Color: An Intercultural Approach to Pastoral Care and Counseling*, 48-49.

⁵¹ Alistair Ross, “The Place of Religious Tradition in Pastoral Counselling”, *Clinical Counselling in Pastoral Setting*, ed. Gordon Lynch (Londra: Routledge, 1999), 31.

⁵² Lartey, *In Living Color: An Intercultural Approach to Pastoral Care and Counseling*, 13,50.

sürdürme, yol gösterme ve uzlaştırma yoluyla sıkıntısı olan (troubled person) insanlara yardım etmeye yönelik davranışlardan oluşur.”⁵³ Lartey, bu tanımın sosyal, siyasal ve tarihsel lokasyonu ifşa ettiğini savunur. Bunu izah etmek için tanımı bazı bölümlere ayırarak analiz eder. Öncelikle, dinî danışmanlığın yardım etmek (*helping acts*) ile ilişkilendirilmesini masaya yatırır ve bu durumu Amerika Birleşik Devletleri’nin 1960’lardaki siyasal yapısının pragmatist profili ile ilişkilendirir. İkinci aşamada ise “Hristiyanların temsilcileri” ifadesi ile manevi danışmanlığın diğer dinlerdeki kaynağının görmezden gelindiğini, dolayısıyla böyle bir tanımın Hristiyan merkezli bir anlayışın sonucu olduğunu söyler. Ona göre manevi danışmanlığın Yahudi kökeni daha eski olmasına rağmen bu tanımda, Yahudiliğin etkisi görmezden gelinmektedir. Lartey bu aşamada, manevi danışmanlığa yönelik tanımların diğer kültür ve dinlerin formlarındaki varlığını kabul eden özellikte olması gerektiğini belirtir.⁵⁴

Türkiye’de yapılan tanımların Batı’daki kaynakların değerlendirmeleri neticesinde şekillenmekte olduğunu görmekteyiz. Bu, uygulamanın ilk defa bu bölgelerde resmiyet kazanmasından dolayı anlaşılabilir bir durumdur. Ayrıca Türkiye’de ortaya koyulan tanımlarda “din adamı” kavramından öte, konunun psikolojik ve maneviyat boyutu ön plandadır. Bununla birlikte, bu modern kapsama kaynaklık eden, Müslüman kültürlerin geleneksel manevi danışmanlık modellerinden de bahsetmek mümkündür.⁵⁵

Manevi danışmanlığın toplumsal boyutunu ele almadan önce “maneviyat” ve “din” kavramlarının ilişkisini belirtmek tartışmayı anlamlı kılacaktır. Türkiye için konunun tanımsal boyutu bir nevi epistemolojik karışıklığı da içinde barındırmaktadır. Bu karışıklık, “manevi” ve “dinî” olanın birbiri yerine kullanılmasından kaynaklanmaktadır. Kavram olarak maneviyat Hristiyanlık kökenli olmakla birlikte⁵⁶, zamanla bu kavramın kendi bağlamını aştığını görmekteyiz. 1900’lü yıllarda, Tanrı

---

⁵³ Clebsch - Jaekle, *Pastoral Care in Historical Perspective*, 4.

⁵⁴ Lartey, “Pastoral Counselling in Multi-Cultural Contexts”.

⁵⁵ Lartey, *In Living Color: An Intercultural Approach to Pastoral Care and Counseling*, 48-49.

⁵⁶ Curtis, “What Is Spirituality?”

merkezli maneviyat tanımları ön planda iken, 21.yüzyıl literatüründe, bu kavrama yönelik üç farklı temel yaklaşımdan söz edebiliriz. Bunlardan ilki maneviyatı dinin sınırları içinde gören yaklaşımdır. Bu görüş için maneviyat dinin bir ögesidir. İkincisi maneviyatın dinden farklı olduğunu savunan ekoldür. Bu ekolün farklı yansımalarından biri de dinin bölücü, maneviyatın bütünleştirici bir alan olduğuna olan inanıştır. Son olarak ise dindarlığı ve maneviyatı yakın anlamlı ve bütünsel olarak değerlendirenlerden bahsedilebilir.⁵⁷ Günümüzde maneviyat kavramının tartışmalı konumunu göz önünde bulundurduğumuzda, Türkiye’deki uygulamanın “manevi danışmanlık” olarak ifade edilmesi izaha muhtaç görülebilir. Zira “manevi danışmanlık” ve “dinî danışmanlık” kavramlarının ve uygulama alanlarının da farklılaşabildiğini belirtmek gerekir. Müslüman kültürlerde ise manevi danışmanlık kapsamının değerlendirilmelerinde Kur’an öğretileri ön plandadır.⁵⁸

Türkiye’de manevi danışmanlık uygulamasına yönelik inceleme, araştırma ve raporların din psikolojisi ve ilahiyat alanında nitelikli çalışmalarla desteklendiğini söyleyebiliriz. Fakat bu alanlarla kısıtlandırılması uygulamanın inter-disipliner boyutunun eksik kalmasına neden olacaktır. Hâlbuki manevi danışmanlığın dinî yapılarla olan ilişkisi siyasal, toplumsal, ekonomik, kurumsal, medyatik ve ideolojik veçheleri de barındırmaktadır. Clebsch ve Jeakle, Lartey, Lynch, Ballard, Lyall, Francis ve Lodger, Graham, Campell, Wilson, Gerkin, Moriarty, Pembroke gibi manevi danışmanlığın toplumsal yönünü inceleyen ve önemini ortaya koyan birçok yazar vardır. Clebsch ve Jeakle tarafından yazılan *Pastoral Care in Historical Perspective* adlı kitap manevi danışmanlık literatüründe dikkat çekici eserlerden

---

⁵⁷ Maneviyat ve din arasındaki ilişkisi için bkz. Düzgüner, “Manevi Bakımın Temellerine İlişkin Kültürlerarası Bir Analiz”; Anne-Christine Hornborg, “Are We All Spiritual?”, *Journal for the Study of Spirituality* 1/2 (2011), 249-268; David Jackson vd., “Spirituality, Spiritual Need, and Spiritual Care in Aged Care: What the Literature Says”, *Journal of Religion, Spirituality & Aging* 4/28 (2016), 281-295.

⁵⁸ Mustafa Köylü, “Kur’an ve Ruh Sağlığı”, *Dini Danışmanlık ve Din Hizmetleri*, ed. Nurullah Altaş - Mustafa Köylü (İstanbul: Ensar, 2015), 55-81; Nurullah Altaş, “Din Hizmetleri ve Dini Danışmanlık İlişkisi”, *Dini Danışmanlık ve Din Hizmetleri*, ed. Nurullah Altaş - Mustafa Köylü (İstanbul: Ensar, 2015), 13-34; Shahnaz Savani, “Reframing Pastoral Counseling: Toward Developing a Model of Pastoral Care within Muslim Communities”, *Understanding Pastoral Counseling*, ed. Elizabeth Maynard - Jill Snodgrass (New York: Springer Publishing, 2015), 267-273.

biridir.⁵⁹ Kendilerini Hristiyanlıktaki manevi danışmanlık ile sınırlandıran yazarlar, manevi danışmanlığın kullandığı tekniği tarihsel ve toplumsal bütünlük içinde vermiş; ayrıca siyasal süreci göz ardı etmeden, kilise ve devlet arasındaki ilişkinin manevi danışmanlık uygulaması ile olan ilişkisini de ele almışlardır. Kitapta Rönesans, Reform ve Aydınlanma'nın manevi danışmanlıktaki etkisi yanında savaş ve kriz dönemleri de ihmal edilmemiştir. Farklı inanış ve kültürlerdeki teolojik, siyasi, toplumsal ve tarihsel bağlam manevi bakım ve danışmanlığın içindeki bileşenler olarak karşımıza çıkmaktadır.⁶⁰

Benzer şekilde Lartey manevi danışmanlık uygulamasını toplumsal ve siyasal ilişkilerden oluşan girift bir bütünlük içinde görür. Kültürlerarası uygulama ve manevi danışmanlık algısını post-modern toplum gerçekliğini üzerinden izah eder. *In Living Color* adlı kitabında bazı saha çalışmaları ile desteklediği argümanlarını, çok kültürlülük kavramı üzerinden toplumsal, siyasal, kültürel, dinî ve psikolojik çerçevede değerlendirir. Lartey, manevi bakımı “*tek kültürlülük, kültürlerarasılık, çok kültürlülük ve kültürlerarasılık (monoculturalism, cross-culturalism, multiculturalism ve intercultural)*” olmak üzere dört farklı biçimde ele alır. Lartey bu çalışmasında, manevi danışmanlıkta iktidarın mikro ve makro karakterine gönderme yapmaktan da çekinmez. Manevi danışmanlığa dair olan yaklaşımları, bu ilişkilerin bütünsel sonucu olarak görür. Buna göre, manevi danışmanlığa dair beklentiler dünya görüşü, kültürel yapı ve tarihsel birikim tarafından şekillenmektedir.⁶¹

Lynch *Pastoral Care and Counseling* adlı kitabının giriş kısmında manevi danışmanlığın toplumsal, siyasi, tarihi ve psikolojik boyutlarının olduğunu vurgular. Kitabını bu anlayış üzerine kurgulayan Lynch, farklı alanlarda manevi danışmanlıktaki iktidar ilişkilerinin olduğuna dikkat çekerken kültürel farklılıklara da vurgu yapar. Manevi danışmanlıkta bir hedef olarak iyi yaşam düşüncesine baskın kültürün etkisini

---

⁵⁹ Lartey, *In Living Color: An Intercultural Approach to Pastoral Care and Counseling*, 21.

⁶⁰ Clebsch - Jaekle, *Pastoral Care in Historical Perspective*, 4-5.

⁶¹ Lartey, *In Living Color: An Intercultural Approach to Pastoral Care and Counseling*, 39.

incelerken Gramsci'nin *hegemonya* kavramını kullanır. Ayrıca etik ve ahlak söylemlerinin ideolojik boyutunu, Hristiyan toplum yapısı içindeki yerini ele alır.⁶²

Gerkin, manevi danışmanlığın tarihsel gelişimini, bilimsel gelişmeler-devlet-kilise arasındaki ilişkinin güzergâhı, dönemlerin toplumsal hareketleri ve kutsal kitaplarla diyalektik bir bağlamda ele alır. Hristiyan kimliğini şekillendiren gelenek (*tradition*), kültürel bağlam (*cultural context*), Hristiyan toplumu (*the community of christians*) ve birey-aile arasındaki ilişkiyi, tarih boyunca akan olay ve değişen kültürler çerçevesinde inceler. Bu çerçevede manevi danışmanlığı erken kilise dönemi, orta çağ ve 20. yüzyıl dönemlerinde karşılaştırılmalı olarak kaleme alırken aile, bağımlılık gibi konulara yönelik yöntem ve yaklaşımlara da yer verir.⁶³

Campell konuyla ilgili makalesinde, farklı mezheplerdeki insanların manevi danışmanlığı farklı şekillerde algılayacağına yer verir. Zira Katolıklara göre devlet, Hz. İsa'nın İncili'ni reddeder. Bu mezhebe göre devlet ve din otoritesi papalık makamına aittir. Dolayısıyla Campell bu ve diğer mezhepteki dindarların tavrının kilise, kültür ve coğrafi bağlamına göre şekilleneceğini öngörür. Bütün bu tavır ve ilişkiselliklerin içinde devlet politikasının ve otoritelerin kimlik üretme gücünü bu hizmetin güçlendirdiğini belirtir. Manevi danışmanlığa dair devletin ve halkın yaklaşımının mezhepsel ve politik ağların girift ilişkilerinde gizlendiğine dair önemli ipuçları sunar.⁶⁴

Wilson ise manevi danışmanlık uygulamasında, hastaların, danışmanların ve devletin manevi danışmanlığa olan yaklaşım ve algısının muhtemel olumsuz sonuçlarını ortaya koyarak eleştirel bir çerçeve çizer. Manevi danışmanlık uygulaması yüz yüze, bire bir olduğundan danışanların kendi problemlerinde toplumsal bağlamdan koparak kaybolacağını öngörür. Bununla birlikte Wilson, devletin tamamen iyileştirmek yerine politik bağlama uygun bir şekilde tavır takındığını vurgular. Bu çerçevede Guetamala'da veba salgını olan bir köyde manevi danışmanların finansal birikimlerini

---

⁶² Gordon Lynch, "Where is The Theology of British Pastoral Counselling?", *Contact* 121/1 (01 Ocak 1996), 22-28.

⁶³ Gerkin, *An Introduction to Pastoral Care*, 21-90.

⁶⁴ Alastair V. Campbell, "The Politics of Pastoral Care", *Contact*, 62/1 (01 Ocak 1979), 2-15.

tıbbi ihtiyaçlara değil, köylülerin toprak işletme ve ekonomik katılımlarını güçlendirecek şekilde harcadıklarına dair iddiaları örnek vererek politik bir eleştiri yapar.⁶⁵ Bu eleştiri, manevi danışmanların iktidarın menfaatine hizmet ederken dindarları önemsememesi düşüncesine dayanmaktadır.

Yukarıdaki çerçevede de görüldüğü üzere, manevi danışmanlık toplumsal, politik, ekonomik ve kültürel bağlamları yansıtan kodları da bünyesinde barındırmaktadır. Mevcut toplumsal koşulları ve kendi öznel realitelerini taşıyan üç unsurun etkileşimiyle gerçekteşmektedir: Manevi danışman, ona danışanlar ve ilgili kurumlar. Türkiye’deki manevi danışmanlık, Diyanet İşleri Başkanlığı ve işbirliğindeki kurum, vaizlik veya imamların arasından görevlendirilen manevi danışmanlar ve Türkiye halkının karşılaşmasından oluşmaktadır.

---

⁶⁵ Michael Wilson, “Personal Care and Political Action”, *Spiritual Dimensions of Pastoral Care*, ed. David Willows - John Swinton (Londra: Jessica Kingsley Publisher, 1985), 158-169.

3. HÜKÜMLÜLERİN CEZAEVİ ÖNCESİNDEKİ SOSYAL SERMAYE DENEYİMLERİ

Bu çalışmanın amacı, hükümlü ve tutukluların manevi danışmanlık deneyimlerini, sosyal sermaye kavramı çerçevesinde anlamaktır. Bu amaçla gerçekleştirdiğimiz veri analizi, üç temel anlam teması ortaya çıkardı: Birincisi, hükümlüler, cezaevi öncesinde, hayatlarındaki sosyal sermayenin taşıyıcılığını kesintisiz deneyimliyorlar. İkincisi, cezaevi hayatını bir dönüm noktası olarak görüyorlar. Cezaevindeki bütün uygulamaları cezaevi hayatları ve öncesinin devamında anlamlandırmaya çalışıyorlar. Üçüncüsü, manevi danışmanlık uygulamasına yönelik deneyimi ve bunu anlamlandırma biçimlerinin cezaevinde ve öncesinde sosyal sermayelerinin birikimiyle deneyimlediklerini ifade ediyorlar.

Bu bölümde öncelikle dünyadaki ve Türkiye'deki hükümlülerin genel profili ortaya konulacak, daha sonra katılımcıların cezaevi öncesi sosyal sermayeleri ele alınacaktır.

3.1. Bir Alt Kültür Olarak Hükümlülerin Genel Profili

Cezaevlerinde manevi danışmanlık uygulaması, hükümlülerin cezaevi ortamına adaptasyonu sürecinin bir parçasıdır. Adaptasyon, cezaevinde halihazırda bulunan alt kültüre, öncesinden getirdiği birikimi uyumlamasıyla gerçekleşmektedir. Dolayısıyla, hükümlünün manevi danışmanlıkla olan karşılaşması, alt kültüre kendi sosyal sermayesini adapte olma sürecinde ortaya çıkmaktadır. Cezaevlerinde manevi danışmanlık uygulamasının anlaşılması için bu alt kültürün karakteristiği ve yaşayan hükümlülerin toplumsal realitesi göz önünde bulundurulmalıdır.

Kültür herkesin bildiği ancak üzerinde uzlaşamayan belirsiz bir kavramdır. Yüzyıllarca kullanımdan kırılan kelime, oldukça farklı, çoğu zaman çelişkili anlamlar kazanmıştır. Bilimsel bir terim olarak bile, hem bir süreci (mikroskobik organizmaların yapay gelişimi) hem de bir ürünü (bu şekilde üretilen organizmaları)

ifade eder. Anlamlar, değerler, davranışların görünen ve görünmeyen, belirli bir yaşam tarzı¹ ve bunu bir kılavuz olarak takip eden farklı grupları temsil eder.² Böylece kültür, belirli örüntüler çerçevesinde gündelik yaşamı tahmin edilebilir kılar, karmaşık durumları anlamak için bilişsel bir prosedür ortaya koyar ve farklı durumları anlamayı kolaylaştırır.³ Alt kültür ise bu genel çerçevede ilgi, davranış, psikolojik durum, ihtiyaçlar ve adaptasyon gibi koşullarda farklılaşan daha küçük bir grubu ifade eder.⁴ Cezaevinde üç farklı alt kültürden bahsetmek mümkündür: 1) Kısıtlı ortamdaki kaynaklı yeni oluşan veya durumlara bağlı gelişen alt kültür, 2) Taşınan alt kültür, 3) Her iki durumu sentezleyen alt kültür. Birincisi, infaz gereği cezaevinin doğasından kaynaklanmaktadır. Buna göre, cezaevinin mekânsal izolasyonuna bağlı olarak sosyal ilişkiler, tüketim, gündelik yaşam vb. de sınırlandırılmış koşullarda gerçekleşmektedir. Bu modele göre, bu durum bir kültür ortaya çıkarmaktadır.⁵ İkinci olarak belirttiğimiz taşınan alt kültür hükümlülerin cezaevi öncesi sosyal, kültürel ve ekonomik

---

¹ Dick Hebdige, *Subculture : The Meaning of Style* (Londra ; New York: Routledge, 1979), 5-10.

² Katarzyna Skawińska, "Phenomenon of Subculture", *Krakowskie Studia Międzynarodowe* 2008/1 (2008), 309-319.

³ Daphna Oyserman, "Culture Three Ways: Culture and Subcultures Within Countries", *Annual Review of Psychology* 68/ (03 Ocak 2017), 435-463.

⁴ J.A. McArthur, "Digital Subculture: A Geek Meaning of Style", *Journal of Communication Inquiry* 33/1 (01 Ocak 2009), 58-70; J. Milton Yinger, "Contraculture and Subculture", *American Sociological Review* 25/5 (1960), 625-635; Jaehwan Jung vd., "Subculture by Autonomy and Group Cohesion and Its Effect on Job Satisfaction of R&D Professionals in an R&D Organization", *Journal of Management & Organization* 22/2 (Mart 2016), 154-172; Senno Takumasa, "Where are we going now? Subculture in East Asian Cities and The Heart of Youth", *Cultural Studies* 34/2 (03 Mart 2020), 208-234; David Hesmondhalgh, "Subcultures, Scenes or Tribes? None of the Above", *Journal of Youth Studies* 8/1 (01 Mart 2005), 21-40; Monica Sklar vd., "Beyond Subculture the Meaning of Style: Chronicling Directions of Scholarship on Dress since Hebdige and Muggleton", *Fashion Theory* 0/0 (11 Ağustos 2021), 1-21; Sonja A. Sackmann, "Culture and Subcultures: An Analysis of Organizational Knowledge", *Administrative Science Quarterly* 37/1 (1992), 140-161; James J. Dowd - Laura A. Dowd, "The Center Holds: From Subcultures to Social Worlds", *Teaching Sociology* 31/1 (2003), 20-37.

⁵ Liqun Cao vd., "Prison Disciplinary Tickets: A Test of the Deprivation and Importation Models", *Journal of Criminal Justice* 25/2 (01 Ocak 1997), 103-113; P. Frottier vd., "Deprivation versus Importation: A Model Explaining The Increase of Suicide Rates in Custody", *Fortschritte Der Neurologie-Psychiatrie* 69/2 (Şubat 2001), 90-95; Charles W. Thomas, "Theoretical Perspectives on Prisonization: A Comparison of the Importation and Deprivation Models", *The Journal of Criminal Law and Criminology (1973-)* 68/1 (1977), 135-145; Vidisha Barua Worley - Robert M. Worley, *American Prisons and Jails: An Encyclopedia of Controversies and Trends [2 Volumes]* (Amerika Birleşik Devletleri: ABC-CLIO, 2018), 267.

birikimlerin uyumlanmasıyla ortaya çıkmaktadır.⁶ Bu alt kültür, diğer hükümlülerin sosyal sermayelerinin karşılaşmasını ve infaz gereği kısıtlı koşullarla etkileşimini kapsamaktadır.⁷ Üçüncüsü ise, bu alt kültürün sentezinden oluşmaktadır. Hükümlünün cezaevi içinde gündelik yaşam pratiklerini bu ikisinin, mevcut kurum içinde ortaya çıkmasıdır.⁸

Hükümlülerin niceliksel ve niteliksel realitesi, dönemin güvenlik politikalarına ve toplumsal gelişmelere bağlıdır. Suç ve buna bağlı olarak cezaevi popülasyonu her dönemin suç türü, iç güvenlik politikaları, siyasi ilişkiler, sosyoekonomik gelişmeler, demografik yapı, toplumun dönemsel eğilimleri vb. sayısız değişkene sahiptir. Bu değişkenler üzerinden spesifik çıkarımlar yapmak determinizm olarak değerlendirilebilir. Bununla beraber, genel resim bireylerin potansiyeli hakkında fikir verir.

Dünya genelinde, cezaevi popülasyonu, demografik artışa da bağlı olarak yükselme eğilimindedir. En çok hükümlü Amerika Birleşik Devletleri (2 068 800) ve Çin (1 690 000)'de bulunmaktadır. Üçüncü sırada Brezilya (811 707), dördüncü sırada Hindistan (478 600) yer almaktadır ve Rusya Federasyonu (469 385) beşinci sıradadır. Türkiye dünya verilerine göre altıncı sıradadır.⁹ Bu genel artış, her ülkenin kendi içindeki eğilimler ve gelişmelere bağlı farklı süreçleri yansıtmıyor. Amerika, Batı Asya, Güney-Doğu Asya'daki cezaevlerindeki yoğunluk artış gösterirken; Merkez Asya ve Avrupa ülkelerinde düşüş söz konusudur. Doğu ve Güney Asya'da ise sabit bir süreç

---

⁶ Cao vd., "Prison Disciplinary Tickets"; Charles W. Thomas - Samuel C. Foster, "The Importation Model Perspective on Inmate Social Roles: An Empirical Test", *The Sociological Quarterly* 14/2 (1973), 226-234.

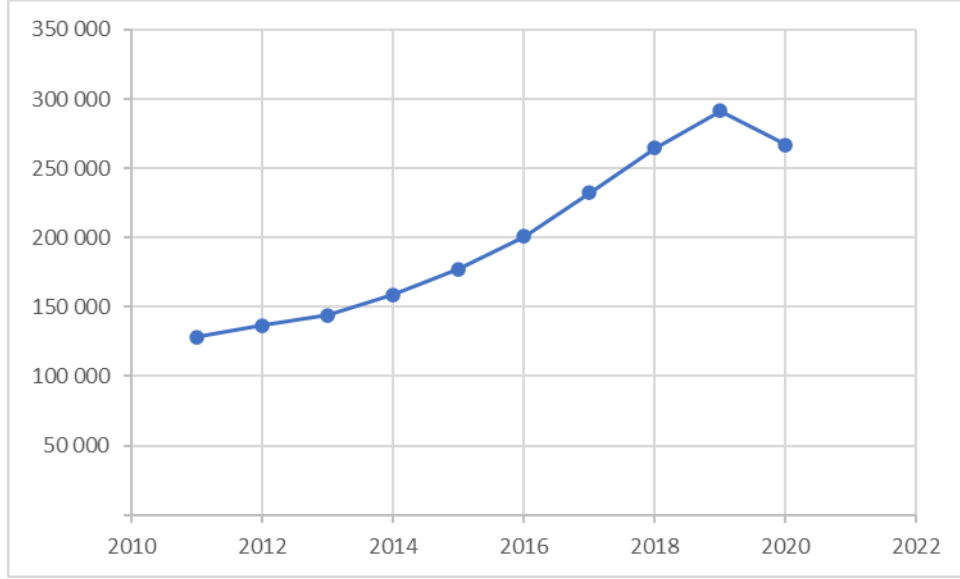
⁷ Thomas - Foster, "The Importation Model Perspective on Inmate Social Roles"; Frottier vd., "Deprivation versus Importation"; Thomas - Foster, "The Importation Model Perspective on Inmate Social Roles".

⁸ Worley - Worley, *American Prisons and Jails*, 316.

⁹ "Highest to Lowest-Prison Population Total | World Prison Brief", (14.12.2018), http://www.prisonstudies.org/highest-to-lowest/prison-population-total?field_region_taxonomy_tid=All.

Bu sıralamanın yer aldığı Türkiye'ye dair rakamlar, 7242 sayılı kanunun uygulanmasından öncesini kapsıyor. Bu kanun, infaz süresinde indirimlerin uygulanmasını kapsamaktadır. Bu nedenle, kanun sonrasında cezaevi popülasyonu 266 831 iken, bu kaynakta 291 198 olarak belirtilmiştir. Kanun sonrası dikkate alınması durumunda yedinci sıraya geçerek, Tayland'ı (286 677) altıncı sıraya taşıyacaktır. "7242 Sayılı Kanuna Göre Hazırlanmış Koşullu Salıverilme Oran" (Erişim 14 Kasım 2021).

gözlenmektedir.¹⁰ Bahsi geçen genel dağılımda, en büyük pay, mala karşı işlenen suçlara aittir.¹¹ Türkiye, dünya realitesine benzer bir tabloya sahiptir. Türkiye’de genel hükümlü ve tutuklu sayısı, 2020’ye kadar yükselme eğilimindedir. 2020’de Covid-19 tedbirleri kapsamında, 7242 numaralı kanun ile hükümlü sayısında düşüş yaşanmıştır (Grafik 1).¹²

Grafik 1: Türkiye’de yıllara göre suç dağılımı¹³

Türkiye’deki hükümlülerin ikametlerinin büyük çoğunluğu, demografik yapıya da bağlı olarak, büyük şehirlerde bulunmaktadır. Bu dağılımda en büyük pay, İstanbul’a aittir. Ankara nüfusu daha yüksek olmasına¹⁴ rağmen ikinci sırada İzmir yer almaktadır.¹⁵ Bu genel çerçevede, hükümlülerin büyük çoğunluğu erkektir. Erkeklerin hükümlülerin hüküm giydiği suçların ilk altısı, en çoktan aza doğru sırasıyla şöyledir:

¹⁰ “World Crime Trends And Emerging Issues And Responses in The Field Of Crime Prevention And Criminal Justice”, Commission on Crime Prevention and Criminal Justice Viyana: United Nations Economic and Social Council, 07.05.2017.

¹¹ Jan van Dijk vd., “Global Crime Patterns: An Analysis of Survey Data from 166 Countries Around the World, 2006–2019”, *Journal of Quantitative Criminology*, (20 Mart 2021).

¹² Fatma Umay Genç, “Mahkûm Olunan Hapis Cezasının Koşullu Salıverilme Öncesinde Denetimli Serbestlik Tedbiri Uygulanarak İnfazı Bakımından 7242 Sayılı Kanun’la Yapılan Değişikliklerin Bir Nedeni Olarak Covid-19”, *Necmettin Erbakan Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi* 4/2 (31 Aralık 2021), 494-531.

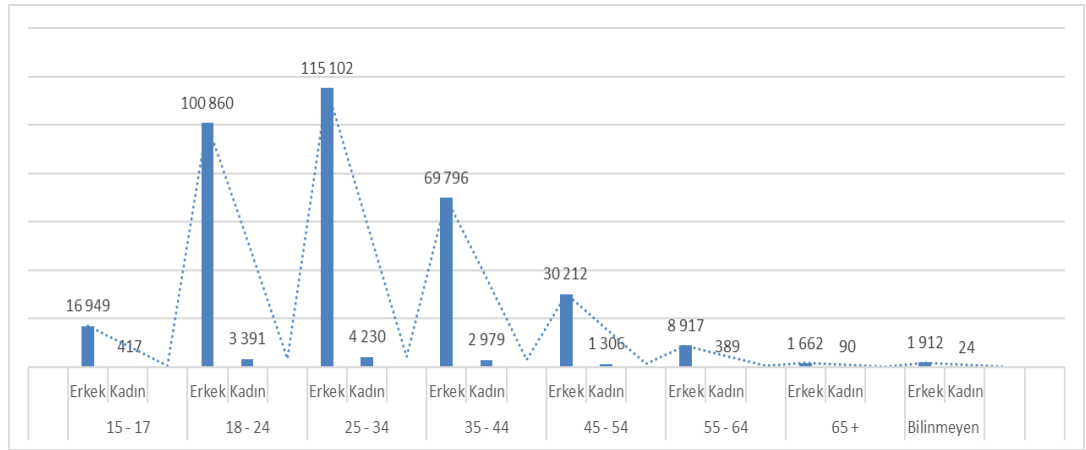
¹³ “Adalet İstatistikleri” (2019).

¹⁴ “Türkiye’nin Nüfus Haritası”, *Türkiye Cumhuriyeti İçişleri Bakanlığı* (10 Temmuz 2021).

¹⁵ “Adalet İstatistikleri” (2019).

Yaralama (39 413), hırsızlık (36 673), trafik suçları (15 168), İcra İflas Kanunu'na muhalefet (13 001), uyuşturucu madde imal ve ticareti (11 533), uyuşturucu madde kullanımı ve satın alma (11 125). Kadınların işlediği suçlardaki sıralama erkeklere göre farklıdır. Hırsızlık (2 606), yaralama (1 032), uyuşturucu madde imal ve ticareti (708), İcra ve İflas Kanunu'na muhalefet (663), dolandırıcılık (537) ve tehdit (315) hükümlü kadınların sahip olduğu dağılımda ilk sıralarda yer almaktadır. Erkek ve kadınlar arasında en belirgin ortak özellik, suçların ağırlıklı olarak ekonomik saiklerle işlenmesidir. İki cins arasında temel fark ise kadınlarda uyuşturucu madde ticaretinin, madde kullanımı ve alımından iki katından daha fazla olmasıdır.

İki grupta da ekonomik amaç ön plandadır. Her iki grupta da en yoğun yaş aralığı 25-34'tür. Bu yaş aralığı, bireylerin ekonomik ve diğer sorumluluklara katılımında kritik bir aralıktır. Eğitim durumlarında ağırlık, ortaokul, lise ve ilköğretim düzeyindedir.

Grafik 2:Yaş ve cinsiyete göre hükümlülerin dağılımı¹⁶

Türkiye'deki hükümlülerin genel profiline bakıldığında, sosyoekonomik olarak dar gelirli ailelerden geldikleri görülür. Ağırlıklı olarak, ekonomik motivasyonu yüksek suç gruplarında, erkek yoğunluklu bir popülasyon söz konusudur. Dolayısıyla hükümlülerin kendi kültürel, sosyal ve ekonomik sermayelerini aşmak için suçu illegal bir araç olarak işledikleri söylenebilir. Sermayelerini geliştirmeleri için gerekli donanımdan da yoksun oldukları görülmektedir. Kültürel, sosyal ve ekonomik

¹⁶ “Adalet İstatistikleri” (2019).

sermaye için gerekli olan eğitim ve ekonomik fırsatlara sahip olunmadığını düşünebiliriz. Ayrıca, büyük şehirlerdeki nüfus yoğunluğunun yanısıra getto mahallelerinin diğer şehirlere göre daha fazla olması da göz önünde bulundurulmalıdır. Yukarıdaki genel resime bakarak köprü ve birleştiren sosyal sermayeler hakkında isabetli görüş ortaya koymak zordur. Fakat, sosyoekonomik gerçekliğe bağlı bir alt kültürün temel taşlarının ortaya çıktığı da yadsınamaz. Bu ekosistemde ön plana çıkan özellikler şöyledir:

- 1- Hükümlülerin çoğunluğunun yaşı, iş gücüne katılım sağlamasının beklendiği bir aralıktadır.
- 2- Eğitim düzeyi orta öğretimlerde yoğunluk göstermektedir.
- 3- Hükümlülerin çoğunluğunun ekonomik gelir getiren suçlarla ilgili olarak ceza almıştır.

Dolayısıyla, hükümlülerin çoğunluğunun yasal ekonomik hedeflere illegal araçlarla ulaşmaya çalıştığını söyleyebiliriz. Hükümlülerin cezaevi önceki hayatlarındaki sosyal sermayelerinin bu üç maddenin taşıyıcılığını yapması beklenmektedir.

3.2.Cezaevi Öncesi Sosyal Sermaye

Birebir görüşmelerden elde edilen verilerin kodlanması neticesinde, hükümlü ve tutukluların cezaevi öncesi hayatlarındaki sosyal sermayeleri beş kategoride yoğunlaşmaktadır: Aile, işgücü, yaşanan muhit, eğitim ve önceki cezaevi tecrübesi. Bu beş kategoriyi oluşturan kodların tamamı girift bir etkileşime sahiptir. Bu bölüm, katılımcıların suç hikâyelerindeki ve cezaevi hayatlarındaki sosyal sermayeyi anlamak için kılavuzluk edecektir.

3.2.1.Sosyal Sermayenin Döngüsel Düğümü: Aile

Çalışmamızda katılımcıların cezaevine geliş sürecinde, öncesinde ve manevi danışmanlık uygulamasına yöneliminde aile ile alakalı kodların yoğunluğuna odaklandık. Bu kategorideki katılımcılar, ailenin sadece manevi danışmanlık deneyiminde değil, cezaevi öncesi ve cezaevindeki sosyal sermayenin idamesinde de etkili olduğunu düşünüyor. Bu bağlamda, aile deneyiminin, hükümlülerin manevi danışmanlık tecrübelerini anlamamızı kolaylaştırdığını söyleyebiliriz.

Katılımcıların tamamı çekirdek aileye sahiptir. Fakat geniş ailenin etkileri de söz konusudur. Çalışmamız kapsamındaki hükümlüler, aileyi, ekonomik, sosyal ve kültürel birikimlerin aktarıldığı bir kaynak olarak görüyor. Zira katılımcılar, cezaevi öncesindeki hayatlarından bahsederken ekonomik sermaye ile söze başladılar. Bunu ise ailenin sahip olduğu ekonomik, kültürel ve sosyal birikimle, nedensel bir çerçevede açıkladılar. Bu bağlamda, hükümlü ve tutuklular, katılım gösterdikleri iş gücünün niteliğinde, ekonomik hayatlarında da etkisi olacak sosyal çevre ediniminde, becerilerini üst seviyeye taşıyacak olan kültürel birikimlerinde ana rolü aileye verdiler. Aile bireylerinden ise özellikle baba vurgusu, dikkate değer bir tekrara sahiptir. Baba, ailenin sosyal sermaye hacminde, niteliğinde ve sürekliliğinde tekraren zikredildi. Bütün katılımcılarda, babanın etkin olduğu aile deneyiminin sosyal sermaye boyutu, Tablo 5’te görüldüğü üzere, kendi içinde alt kodları da bulunan iki kod etrafında yoğunlaşmaktadır: “Sosyal sermaye olarak akrabalar” ve “medeni durum”.

Aile	
Medeni Durum	
Bekâr	
Evlenmemiş	K2,4,5,6,7,8,10,13,14,15
Boşanmış	K9,11,12
Evlî	
İmam nikâhı	K17,18
Resmî nikâh	K1,3,16
Sosyal Sermaye Engeli Olarak Akraba	
Babalarının akrabaları	K1,2,3,5,12
Kırdan kente göç	K1,3,18

Tablo 5: Aile kategorisindeki kodlara ait katılımcı bilgisi

3.2.1.1.Sosyal Sermaye Engeli Olarak Akrabalar

Travis Hirschi, bireyin aileyle, arkadaşlarla, toplumsal normlarla, kurumlarla, ortak aktivitelerle olan bağı güçlü olursa ve bu bağı inanırsa, toplumdan sapma ihtimalinin düşeceğini iddia eder.¹⁷ Putnam ise kişiyi topluma bağlayan samimi ilişkileri, bazı formlarda ailenin daha mesafeli ilişkilere dönüştürdüğü ve bu nedenle de toplumla olan bağı kopabildiğini savunur. Zira aile sorumlulukları ve aile içi aktiviteler, bireylerin zaman planlamasını etkiler ve farklı grupların sosyal sermayeleriyle daha yüzeysel bir etkileşime girmesine neden olur.¹⁸ Dolayısıyla aile, sosyal sermayeyi aynı anda güçlendirebilir veya sınırlandırabilir. Çalışmaya destek veren katılımcı görüşlerini incelediğimizde, katılımcıların, “babalarının akrabaları” ve “kırdan kente göç” etrafında yoğunlaşan akraba ilişkilerinin, “sosyal sermayeye engel olan” veya “katkısı olmayan” bir karakteri olduğunu ifade ettiklerini görmekteyiz. Ayrıca kırdan kente göçün aile bağlarında ve baba otoritesinde bir kopukluğa neden olduğunu düşünmektedirler.

Öncelikle, büyükbabanın aile üzerindeki ekonomik otoritesi, kırsal bölgede yaşayan katılımcıların aileleriyle olan ilişkisinde dikkate değer bir yoğunluğa sahiptir. Katılımcı deneyimlerine göre, büyük babalar ev içi rollerini, ailesinin sosyal çevresini ve ekonomik birikimini belirlemektedir. Bunlarla birlikte, büyükbabanın beklediği değer ve ahlaki tutum da sosyal sermayede kendini göstermektedir. İlk olarak, büyükbabasıyla birlikte yaşayan ailelerden gelen katılımcılar (K5, 3); aile içindeki rollerinin, büyükbabanın normlarına göre şekillendiğini ifade etmiştir. Büyükbaba, karar alma süreçlerini elinde tutarken, anne ve babaya ev içi rollerde tarla ve gündelik ev işleri arasında iş bölümü yapmaktadır. Buna göre, baba odun toplamak, tarla sürmek, traktör kullanmak gibi fiziksel güç gerektiren işlerle uğraşırken, anne bulaşık, yemek gibi günlük ev içi işleriyle ilgilenmektedir. Büyükbaba ise, ebeveynlerin arasında anlaşmazlık durumlarında ve hangi giderlere ne kadar kaynak aktarılacağına karar almaktadır. Katılımcılar bu durumun, evin babasının aile bireylerine karşı arzu ettiği otoriteye sahip olmasını engellediğini

---

¹⁷ Travis Hirschi - Rodney Stark, “Hellfire and Delinquency”, *Social Problems* 17/2 (1969), 202-213.

¹⁸ Putnam, *Bowling Alone*, 100-102.

aktardılar. Bu tip aileye sahip olanlar, babalarının kendine özgü bir sosyal sermaye edinemediğini, büyükbabanın kırsal çevrede kendisine sunduğu kadarıyla sınırlandığını ifade etti. Bu mirastan kalan sosyal çevrenin ise şehirleşme ve ekonomik kaynakların modernleşmesiyle dönüşen yeni ilişkilerde, iş gücüne katılımda ve ekonomik gelir elde etmede bir karşılığının olmadığını belirttiler. Ayrıca elde edilen verilere göre, babalar, hissettiği aile otoritesine sahip olamama durumu nedeniyle şiddete meyillidir. Diğer bir deyimle hükümlüler, babanın kendi sosyal sermayesini inşa edebilmesi ile aile içindeki karar alma sürecini elinde bulundurmasını ilişkilendirdiler:

Babam Yenişehirli annem Samsunlu. Babam evinin en ufağı olduğu için, annesi ve babası yaşlandığı için köye gidip baktı. Bizim orada öyledir, evin küçüğü bakar. Babam otoritesini kabul ettirirdi, annem de kendisini savunurdu. Babam dedemin patronluğu altında ezilmişti. Sözü evde geçmiyordu. Sözüünün para ettiğini göstermek için annemi döverdi. Dedemin sözü geçiyordu. Daha doğrusu dedem yönetiyordu. Öyle olunca, o ne derse o. O yüzden de [babamın] bize tutup al bu senin yanında işe başlasın diyeceği kimsesi yoktu. Dedemin de bütün tanıdıkları köyde, şehir yerinde anca yine bir berber belki...ama o da yoktu. (K5, 39, Bekâr, Öldürme)

Kırsal kültürden gelen katılımcıların akraba ilişkilerinde büyükbabanın merkezî rol oynaması, diğer akrabaların sosyal sermayedeki rolünü silikleştirmiştir. Veri yoğunluğunu dikkate aldığımızda, çocukluğunu şehir hayatında geçirmiş olanlardan ikisinin sosyal sermayeleri söz konusu olduğunda, babanın akrabaları ön plana çıkmaktadır (K12, 8). Bir katılımcı (K12) yaşam standartları daha iyi olan amcasının sosyal çevresinin, bu standartları beslediğini, dönüşümlü olarak ekonomik varlığın da bu sosyal çevreyi devamlı hale getirdiğini aktardı. Bu amca deneyimi, aile tarafından bazı örüntülere sahip olduğu iddiasıyla tipleştirilmektedir. Buna göre, amcanın saygınlığı ve yaşam standartları, katılımcının cezaevi öncesi hayatında ekonomik hedefe dönüşmüştür. Aile içinde amcanın standartları gençlere örnek gösterilmiş, hükümlü ise bu standartları sunacak yasal araçları değil, hukuka aykırı yolları kullanmıştır. Hükümlüye göre, bunun temel nedeni aynı araçları değerlendirmede yetersiz kalması ya da bu araçlardan amcalarının sahip olduğu gibi verim alamamasıdır. 12. katılımcı, cezaevi öncesi hayatında, gelişim çağında, ailesinin amcasının ekonomik varlığını hafızlıkla açıkladığını aktardı. Bu

katılımcının deneyimine göre, amcasının hafız olması, bölgede bilinmesine, sosyal sermaye edinmesine ve ticari faaliyetlerine katkı sağlamıştır. Bu nedenle katılımcının yaşam standartlarını yükseltmek için hafızlığı bir araç olarak görmüş, erken gençlik döneminde denemiş, yapamayacağını anlayınca da hedef olarak belirtilen ekonomik birikime hırsızlık yoluyla ulaşabileceğine inanmıştır. Diğer bir ifadeyle, sosyal sermayelerini paylaşmayan şehir hayatındaki akrabaların yaşam standartlarına ulaşmak, aile tarafından gençlere hedef olarak aktarılmış, ancak katılımcı bu hedefe ulaştıracak hızlı ve kendisini zeki hissettiren yollarla ulaşmayı tercih etmiştir:

Amcam hocalık yapıyor, bir taraftan tarlası var. İpek böcekliği yetiştiriyor, durumu iyiydi. Tanınan, güvenilir biri, [babam] ona bakıyordu, “Sen de öyle ol” diyordu, manevi olarak bakıyordu... Hafız olursam benim de rızım açılacak, zengin olacağım diye düşünüyordu. Beni düşünüyordu yani ... Ortaokulu (imam hatip) bıraktım. “Hoca taktı” diyorlar ya hakikaten taktı, surf dövmek için. Şimdi dövmek yasak, bizim zamanımızda serbestti, o yüzden bıraktım... Zor geldi, arkadaşlarla takılmaya başladık... Bizim mahalle kavgacı güürültücü bir mahalle. Mahalle çeteleri olur ya. Motor sevdası var o zaman. Babam almıyordu, amcamın motorunu kaçırdım, dedem döverdi, babam dövmezdi, dedeme söylerdi, eski sporculardandır. Bir doksanı dedem, ona dövdürürdü, beni beygir kamçısıyla döverdi. Yine tabi yapacağımızdan geri kalmadık onu gördük. Dayaktan kimse uslanmıyordu. Arkadaşlarla “Sen şunu alırsın, alamazsın” muhabbetine girdik, canımız sıkılıyordu. Hırsızlık yapmaya başladık, mahallede... İstanbul'a gittim, evi taşıdım, burada aranıyordum zaten, Maltepe'ye girdim, ağzım laf yapıyor, sahte kimlikle şirket kurdum, sahte kimliklerle kredi almaya başladım, mesela mimar olarak görünüyorum, çok yüksek limit veriyorlardı, bankaları kandırabildim! Eğlence merkezlerinde harcıyordum, ev aldım. Zaten illegal bir şey yaptın mı eninde sonunda gireceğini biliyorsun. Ben lüks düşkünüyüm... Amcam kadar zengin oldum... İhtiyacım olduğundan değil, Anamur'da tatil yapmak için çalışıyorum. Yani yakalanırsın, bu salak olduğun anlamına gelmez. (K12, 43, Bekâr, Hırsızlık, Nitelikli dolandırıcılık)

Hükümlüler arasında akraba ilişkileri zayıf olan katılımcılar da mevcuttur. Bu tip katılımcılarda babanın etkisinin daha baskın olduğunu gözlemledik. Bu durumda, akraba dayanışmasıyla kısıtlanan sosyal sermaye özgürleşmiştir; fakat katılımcıların babalarıyla olan güven bağının sarsıldığı bir resim ortaya çıkmaktadır. Yani babanın akrabalarının otoritesinden uzakta olması, sosyal sermaye edinimini özgürleştirmiş; fakat çocuklarıyla geleneksel kodlar üzerinden güven ilişkisini sürdürmemiştir. Buradaki baba profili ekonomik olarak durumu iyileşen, sosyal çevresi olan, yanlışlar yapan ve aile içi bağları zayıf olan babadır. Bu durumda babanın sahip olduğu sosyal

sermayeyi, işgücü kolundan aktarmış fakat bu sermayeyle uyumu mümkün kılan kültürel birikimden eksik kalmıştır. Dolayısıyla hükümlüler, aktarılan sosyal sermayeyle çatışmacı bir ilişkiye girmiştir (K8, 24).

Bu kapsam, sosyal sermayenin aile içinde kalması ya da aile sınırlarını aşmasıyla suç arasında nedensel bir ilişki kurmamaktadır. Zira sosyal sermaye suça neden olabilir, engelleyebilir veya bu iki değişkenin anlamlı bir bağlantısı olmayabilir.¹⁹ Katılımcıların sahip olduğu sosyal sermayenin bağlamını anlamak için yukarıdaki çerçeveyi ortaya koyduk. Cezaevi öncesindeki sosyal sermaye inşasında elde edilen verilerde katılımcıların, babalarının merkezinde deneyimledikleri “biz”den kopuşu aktardığını görmekteyiz. Buna göre katılımcıların ortak hedefler için, meşru/gayri meşru araçlarla, bireysel çaba gösterip ve bu bütünlükten ortaya çıkan “ethos” inşasını deneyimlemediklerini söyleyebiliriz.²⁰ Katılımcılar aile içi güven ilişkilerinin zayıflamasını baba odaklı aktarmaktadırlar. Aile içi güven ilişkileri zayıf olduğu halde, normatif değerler üzerinden dışa kapalı bir tipteki görüşmeciler aktarımlarına benzer bir sonuca ulaşan Banfield, İtalya’da bir köy olan Montegrano’da yaptığı çalışmada, köyün geri kalmışlık nedenini köylülerin ve akrabaların arasındaki güvensizlik, kıskançlık ve aile menfaatlerinin öncelenmesiyle açıklamaktaydı. Buna göre, aile içi dayanışma köydeki diğer ailelerle ve köy dışındaki kaynaklarla güven bağı kurmasını engelleyecek yoğunluğa ve ahlaki karaktere sahiptir.²¹ Diğer bir ifadeyle aile ilişkileri kendi içinde bir sosyal sermaye niteliği taşımış olsa da bireyleri kendi içine kapadığından hacmini kısıtlamaktadır. İngiltere’de etnik kimliğe dayalı dayanışmanın bireyler için sosyal sermaye hacmini genişletmesinde bir bariyer niteliği taşımasını Aziz Al-Azmeh irdelenmiştir. Al-Azmeh İngiltere’deki Pakistanlıların, mavi yakadan farklı pozisyonlarda işe kabul almamalarının nedenlerini irdelerken, ülkenin yapısal durumunu ve bu grupların kendi içinde homojenleşmesini aynı anda görür. Sahadan

---

¹⁹ David C. May, “Victimization and Fear of Crime Among Juveniles”, *The Handbook of Juvenile Delinquency and Juvenile Justice*, ed. Marvin D. Krohn - Jodi Lane (West Sussex: Wiley Blackwell, 2015), 617.

²⁰ Riccardo Prandini, “Reflexive Social Subjectivities”, *Engaging with the World*, ed. Margaret Archer - Andrea Maccarini (Londra ; New York: Routledge, 2013), 66-67.

²¹ Edward Christie Banfield, *The Moral Basis of a Backward Society* (Illinois: The Free Press, 1958), 11-12, 121.

verilerle desteklediği bu çalışmada, iş gücü alanı ve göçmen politikaları neticesinde, Pakistanlıların getto alanlarına çekilmelerine ve mavi yaka işçiliğinde çalışmalarının süreklilik arz etmesine neden olmuştur. Bunun diğer boyutu olan Pakistanlı toplulukların ise kendi içinde organize olmaları, dış dünyaya açılmamaları ve gündelik hayat pratiklerine kadar homojenleşmeleri mevcut durumu pekiştirmektedir.²² Özetle, her bir akraba üyesinin kendi güven bağıını oluşturup paylaştığı zamanlarda sosyal sermayenin gelişmesinden bahsedilebilir. Fakat akrabalar, miras aldıkları küçük sosyal sınırlar içinde güvenli bir alana koşullayıcı nitelik taşıdığına, ekonomik, sosyal ve kültürel getirisi olabilecek insan ilişkilerinden de mahrum bırakılmaktadır. Çalışmamızda da görüldüğü üzere, bir kısım katılımcının cezaevi öncesindeki akraba deneyimlerinde, babaları miras bırakılan bir sosyal, ekonomik ve kültürel bir sınıra koşullanmıştır. Diğer grup ise akrabaların kendi sosyal sermayesini paylaşarak daha hacimli bir çevre edinmekten uzaktır. Sadece babanın kendi kültürel ve ekonomik birikiminin oluşturduğu sınırlarda kalmaktadır. İlkinde kopuş; ikincisinde çatışma deneyimlenmiştir.

3.2.1.2. Medeni Durum

Medeni durumun ile güven odaklı sosyal ilişkileri geliştirebilme karşılıklı birbirini besleyen değişkenlerdir.²³ Çalışmamızda, aile kapsamındaki sosyal sermayenin sürecindeki ön plana çıkan diğer bir kod medeni durumdur. Evli ya da bekâr olma durumu sosyal sermayenin hacmini değil, onunla girilen ilişki ve anlamını etkilemiştir. Evliler sosyal sermayeye araçsal bir anlam yüklemektedir. Bekâr katılımcılar ise cezaevi öncesi hayatlarını kendilerini gerçekleştirme imkânı olarak görmektedirler.

Evli katılımcılar, suç sürecinde evlenmiştir. Diğer bir ifadeyle suçun kendilerine sunduğu sosyal çevrede tanışan ve evlenen katılımcıların evlilikleri devam etmektedir.

---

²² Aziz Al-Azmeh, *Islams and Modernities* (Londra: Verso, 1996), 1-17.

²³ Haimin Pan - Jingyi Wu, "Cognitive Social Capital and Self-Rated Health: Different Outcomes across Elderly Chinese Groups in Rural Areas", *International Social Work* 63/1 (01 Ocak 2020), 87-99; Martin Lindström, "Marital Status, Social Capital, Material Conditions and Self-Rated Health: A Population-Based Study", *Health Policy (Amsterdam, Netherlands)* 93/2-3 (Aralık 2009), 172-179.

Fakat evlendikten sonra suça dâhil olan katılımcıların evlilikleri bitmiştir (K9,11,12). Ayrıca, genç yaşlarda cezaevine girmiş olanlar evlenmemiştir (Tablo 2).

Öncelikle resmi veya imam nikâhlı evli katılımcılar, eşlerinin boşanmadığı bilgisini vererek aile deneyimini aktarmaya başladı. Katılımcılardan 1 ile kodlanan hükümlü, bir sapma habitatında evlendiğini ve bunun sosyal çevresini değiştirdiğini aktardı. Bu katılımcı suç işleme potansiyeli yüksek olan sosyal çevresinden, mahallesinden ve akrabalarından şehir değiştirerek uzaklaştığını belirtti. Aktarımlarına göre, ailesine ve çocuklarına olan sorumlulukları için kanunlara aykırı eylemlerinden vazgeçmiş, yeni bir sosyal ve ekonomik alan inşa etmeye çalışmıştır. Mevcut hükümlülük durumu ise bu evlilik sürecinden önceki eylemlerinin mahkeme tarafından karara bağlanmasından kaynaklanmıştır (K1). Diğer bir ifadeyle, bu araştırmadaki evli olanlardan bir katılımcının, cezaevi öncesinde evlilik sonrası bir sosyal sermaye değişimini deneyimlediğini söyleyebiliriz. Diğer katılımcı (K3), iş gücüne katılmak için babadan mekânsal olarak uzaklaşmıştır. Bu durumun, kendi sosyal sermayesini inşa etme motivasyonunu ortaya çıkardığı görülmektedir. Fakat bu sermaye, kopuşun yaşandığı erken gençlik dönemlerinde, kolay para edinebilme ve gençlik meraklarını gerçekleştirme odaklıdır:

Babam abdestli namazlı insandır. Bizim dinî eğitimimizle o ilgilendi. Tamam, anne de önemli de ama baba ne yaparsa ne derse onu yapman lazım ya... Hani erkek çocuk olunca... O yüzden en çok ondan etkilendik. Buraya gelince dağıldık. Memlekette tarlada çalışıyorduk. Öyle bir düzen vardı ki zaten ezan okunmadan tarladan çıkardık, hazırlanmış olurduk, abdest almış olurduk. Ailece hazırlanırdık, kıldık. Acelemiz yoktu. Sonra hep birlikte işin başına giderdik. Çalışma saatlerimiz, molalarımız ezana göreydi... Sonra iş bulmaya buraya gelince dağıldık. (Neden?) Çünkü babadan uzaklaşınca rahatladık, merak ettiklerimizi yaptık, her ortama girebilme özgürlüğümüz vardı, alkol malkol içmeye başladık, başımızda kimse olmadan yaşamaya başladık. Alkol, kumar, restoranlara takılma falan, en son da uyuşturucu işte. Sonra evlendim. Ev geçindirmek için ticaretini yaptım. Çocuklar var, hanım biliyordu. (K3, 38, Evli, Uyuşturucu madde ticareti ve kullanımı)

İmam nikâhlı hükümlüler ise düzenli bir aile hayatlarının olmadığını aktardı. Buna göre, cezaevi öncesinde hükümlünün ailesiyle yaşarken, hükümlülük sonrası eşleri, çocuklarıyla beraber kendi ailelerinde kalmaktadır (K 17, 18). Bu durumlarda evliliğin

sosyal sermaye deneyimini etkileyecek bir dönüm noktasına sahip olmadığı ifade edilmiştir.

Boşanmış katılımcılar, suç işleme eylemlerini evlendikten ve aile düzeni kurduktan sonra gerçekleştirdiklerini ifade etti. Buna göre, ekonomik geliri olmayan, sosyal ve ekonomik alanda külfet getiren suç tiplerindeki kişiler boşanmıştır. Cinsel suçları, öldürmeyi ve hırsızlığı bu kapsamda değerlendirebiliriz. Cinsel suçlar, evlilik hayatında sorun çıkarmasının yanısıra sosyal çevrelerinde de tepkiye yol açmıştır. Bu tipteki hükümlüler, eşlerinin, suç hikâyesinde herhangi bir dahli olmamasına rağmen sosyal ilişkilerdeki külfeti üstlenmemek için boşandıklarını aktardı. Cinsel suçtan dolayı boşanma durumunda, hükümlü, sosyal sermayesiyle olan ilişkisinin değiştiğini ifade etmiştir. İşgücü, kan bağı ve boş zaman aktivitelerinin kaynaklık ettiği her sosyal sermayede radikal bir kopuş yaşamıştır:

Eşimi çok seviyordum ama ben buraya geldiğim için boşandık. Beni görmek istemedi. Çocuklarım beni görmek istemiyor. İnanırları için bir şey diyemiyorum. Ailem benden ayrılınca da herkes inanmaya başladı. Onlar ayrılıyorsa, “En iyi onlar bilir” dediler. İnsanlar da uzak durmaya başlayınca ben de kendimi soyutladım artık. Kimseyle iletişime geçmedim ... Ben Denizli’de bir şirkette yedi sene inşaatçılık yaptım. Yardım isteyemedim. Çok sevilen bir insandım şimdi suçum duyulsa rezil olurum diye... Şirketin avukatından yardım istesem isterdim ama duyulmasını istemedim. (K11, 53, Bekâr, Cinsel suç, alıkoyma)

Çalışmamız dahilindeki üç katılımcı (K9,10,12), hırsızlığın da cinsel suçlara benzer bir şekilde, sosyal sermaye (değişimine değil) kaybına neden olduğunu ifade etmiştir. Hırsızlığın gelir getiren bir suç tipi olmasına rağmen, boşanmaya yol açmasının temel nedeni sosyal çevredeki güven ağını zedelemesidir. Katılımcılara göre, eşlerinin boşanmalarının temel nedeni, toplum tarafından suçlu görülme istememeleridir. Bu durumda, yine aile ilişkilerine bağlı bir sosyal sermaye kaybı deneyiminden söz edebiliriz. Katılımcılardan birinin aktarımı bu konu kapsamında dikkate değerdir:

43 yaşındayım, sevdiğini bırakıyorsun... Eşimi çok seviyordum, kardeşim öldü, dedem öldü. Gamsız diyorlar ama çok üzüliyordum. Öldüyse Allah verdi Allah aldı. Ben şimdi ilk eşim gibi eş nereden bulacağım? Çok zor... 2,5 sene evli kaldık, bir gün tartışma yaşamadık, kaybettiklerinden dolayı çok üzüliyorum. İnsanlar karı-koca hırsızlık şebekesi diye bakmaya başladılar. Ona da güvenmemeye başladılar. Markete girince göndermeli laflar etmişler [Gözleri doldu, bir süre sustu, “Ben

yaptım yalan yok, ne isterseniz bana sorun, bende yalan yok...” dedi ve sözlerine devam etti]. *O da böyle şeylere dayanamadı, boşandı.* (K12, 43, Bekâr, Hırsızlık, Nitelikli dolandırıcılık)

Bekâr katılımcılar, sosyal sermaye realitelerini kendi tercihleriyle açıkladılar. Eğer bahsi geçen sosyal ilişkiler, suça dayalı güven bağına dayanıyorsa kendilerini “kader kurbanı” olarak değil; bilinçli ve aktif bireyler olarak görmektedirler. Bekâr olup, babadan mekânsal olarak (işgücü, eğitim nedeniyle) ayrılan katılımcılar, aile otoritesinden uzaklaşmayı bir ekonomik ve sosyal kopuşa dönüştürmenin suça neden olduğunu ifade ettiler:

Babam öldükten sonra çok kötü oldu. O varken çok iyiydi her şey. Hayvancılık yapıyordu, 88-89’da Bursa’ya geliyor. 15 sene Yenişehir tarafındaydık. Sonra vefat etti. Her şey bozuldu. Biraz da bizi tutan bir şey kalmadı, cahillik de var. Her ortama girebilme özgürlüğümüz vardı zannettik, yapamadığımız ne varsa denedik. Ben aslında dindardım, Adıyaman, Menzil, Semerkant’a gittim... [Zamanla] arkadaş çevresi, iş çevresi derken çok farklı biri oldum. Kötü çevreden birisi oldum. (K4, 26, Bekâr, Belirtmek istemedi)

Sosyal sermayenin medeni durumla olan ilişkisini ele alan birçok çalışmadan bahsetmemiz mümkündür. Reynolds ve Walther, toplumsal normlar nedeniyle evlilerin sosyal çevrelerine daha çok güven verdiğini, bu nedenle de evlilerin sosyal sermaye ediniminin daha olası olduğunu savunmaktadır. Boşanma durumu ise bu normlara uymadığı için toplum nezdinde güvenin sarsılmasına ve sermaye kaybına yol açmaktadır.²⁴ Bunun aksini savunan çalışmalar da mevcuttur. Putnam’ın aile içi rutinlerin sosyal sermayeyi zayıflattığı tezine benzer şekilde, Kislev, evli olmayanların daha dinamik, arkadaş ve güven odaklı sosyal ilişkiler yatırımı yapabildiğini savunmaktadır.²⁵ Bir başka araştırma ise çiftler arasındaki ilişkilerin komşuluk dayanışmasını etkilediğini belirtmektedir. Bu bağlamda sosyal uyum ile boşanma arasında negatif korelasyon vardır.²⁶ Boşanmayı toplumdaki belirsizlik ve başarısızlık

---

²⁴ Janet Reynolds - Carol S. Walther, “The Social Capital of Rural Demography of Marriage, Cohabitation, and Divorce”, *International Handbook on the Demography of Marriage and the Family*, ed. D. Nicole Farris - A. J. J. Bourque, International Handbooks of Population (Cham: Springer International Publishing, 2020), 139-156.

²⁵ Elyakim Kislev, “Social Capital, Happiness, and the Unmarried: A Multilevel Analysis of 32 European Countries”, *Applied Research in Quality of Life* 15/5 (01 Kasım 2020), 1475-1492.

²⁶ Margaret F. Brinig, “Belonging and Trust: Divorce and Social Capital”, *BYU Journal of Public Law* 25/ (2011), 271.

algısıyla bağdaştıran diğer bir çalışma, ortalama yaşam süresinin de artmasıyla, bireylerin boşanma sonrasında ekonomik ve sosyal bir külfete dönüştüğüne yönelik bir algının olduğunu savunmaktadır.²⁷ Kalmijn ise boşanmaların erkeklerin sosyal sermaye kaybı yaşamasına ve iş gücünde kariyerinin sarsılmasına neden olduğunu iddia etmiştir.²⁸ Çalışmamızda, işlenen suçtan dolayı boşanmanın yaşanması, hükümlünün “kader mahkûmu” olmadığı kodunu taşımaktadır. Boşanan katılımcıların hem suçluluktan hem de boşanmaktan dolayı cezaevi dışındaki dünyadan bir kopuş yaşadıklarını söyleyebiliriz. Evlilikleri devam eden katılımcılar ise dış dünyayla radikal bir kopuş yaşamadıklarını aktarmıştır.

3.2.2. Mahalle/Muhit

Bir mahalle sakini, o mahallenin kültürünü inşa ederken aynı zamanda onun parçası olmaktadır. Sosyal sermaye de benzer şekilde hem mahalle sakinlerinden oluşurken hem de onların güvene dayalı sosyal ilişkilerini sınırlandırmakta veya geliştirebilmektedir.²⁹ Çalışmamız kapsamında elde edilen verileri ortaya koyduğu çerçevede neticesinde, yaşanan muhit veya mahalle, katılımcılar tarafından, sosyal sermayelerinin hem bir sonucu hem de nedeni olarak değerlendirildi. Bu bağlamda, göç, katılımcıların mekân deneyiminde ön plana çıkmaktadır. Aktarımlara göre, göç etmeyerek aileleriyle birlikte yaşayan katılımcıların sosyal sermaye deneyimleri, yaşadıkları muhitteki geleneksel kodlar etrafında şekillenmiştir. Göç edenler ise kendileri için farklı, ailelerinin yanındayken ulaşılmaz ve önceden tahmin edilemeyen bir sosyal sermaye inşa sürecinde girmişlerdir (Tablo 6). Fakat bu durumdan kasıt dikey hareketlilik değildir. Bu durum, sosyoekonomik ilişkilerini yansıtmaktadır.

---

²⁷ Steven Horwitz - Peter Lewin, “Heterogeneous Human Capital, Uncertainty, and the Structure of Plans: A Market Process Approach to Marriage and Divorce”, *The Review of Austrian Economics* 21/1 (01 Mart 2008), 1-21.

²⁸ Matthijs Kalmijn, “The Effects of Divorce on Men’s Employment and Social Security Histories”, *European Journal of Population / Revue Européenne de Démographie* 21/4 (01 Aralık 2005), 347-366.

²⁹ Jonathan Ilan, “Street Social Capital in the Liquid City”, *Ethnography* 14/1 (01 Mart 2013), 3-24; Lisa Wood vd., “Streets Apart: Does Social Capital Vary with Neighbourhood Design?”, Research Article, *Urban Studies Research* (Hindawi) (Hindawi, 02 Eylül 2012).

MAHALLE/MUHİT	
Eski ama Temiz Evler	
Mahalledeki suça dayalı güven ilişkileri	K7,12,2
Babanın sosyal sermayesi	K,2,8,18
Şehirdeki Serseri Ailenin Efendi Oğlu	
Memleketinde yaşayanlar	K2,8,10,12,18
İç göç deneyimi	K1,3,4,5,6,7,9,11,13,14,15,16,17

Tablo 6: Mekân kategorisindeki kodlara ait katılımcı bilgisi

3.2.2.1. Mekânın Sınıfsal Deneyimi: Eski Ama Temiz Evler

“Eski ama temiz evlerin olduğu mahalle” (K12) betimlemesi, bu kod kapsamındaki diğer katılımcıların aktarımların özeti niteliğindedir. Buna göre, ekonomik birikimlerinin hacminin bir göstergesi olan eski evler, aynı zamanda annelerin daha konforlu ve estetik bir görünüm kazandırma gayretini de yansıtmaktadır. Bu gayret, ekonomik gelirin sadece temel ihtiyaçları karşıladığının da göstergesidir. Yani temel ihtiyaçlarla geçindirilen eski evlere temizlik, çiçek yetiştirme, el işi ürünleriyle daha estetik ve konforlu bir görünüm kazandırma çabası söz konusudur. Hem eski hem de temiz evlerde, ailelerin mahallelerindeki suç ile ilişkisini de yansıtıyor. Zira mahallede veya muhitte suça dayalı güven ilişkisi, evlere taşınmamaktadır. Bu bağlam, ağırlıklı olarak iki alt-kod etrafında yoğunlaşmaktadır: Babanın sosyal sermayesi ve mahallelerinde suç odaklı komşuluk/arkadaşlık ilişkisi.

Katılımcılar babanın sosyal sermayesi konusunda, yaşadıkları bölgede babalarının tanındığını, fakat kendilerinin bilinmediğini ve güven odaklı sosyal ilişkilere sahip olmadıklarını aktardılar. Buna göre, bu durumun en önemli sonucu, iş gücüne katılımda babalarının tanıdığı sosyal çevreyle sınırlanmaktır (K2,8,10,18). Bu alt kod, iki farklı şekilde deneyimlenmektedir: Babanın sosyal sermayesiyle suça dayalı

dayanışma inşası ve gerilim. Babanın sosyal sermayesiyle suç işleyen katılımcılar, cezaevine girmeleri durumunda, mahalledeki bu sosyal sermayenin destek olacağını düşündüklerini ifade etti. Bu nedenle, suçun yaptırımının getirdiği ekonomik ve sosyal riskleri mahalleyle paylaşacağına inandıklarını aktardılar (K1,10,18). 8.katılımcıya göre ise babanın sosyal sermayesine katılım, aileye ekonomik katkı sağlamanın bir gereğidir. Yani ailedeki iş bölümü nedeniyle ortaya çıkan bir zorunluluktur. Durum böyle olunca, bu katılımcı cezaevi öncesi, babalarının sosyal sermayesi ile güven ilişkilerini inşa ettiği çevre arasında gerilim ortamının olduğunu ifade etmiştir.

Suç odaklı komşuluk/arkadaşlık ilişkisi konusunda ise mahalle arkadaşlığı, komşuluk ve hemşeri kahvesi gibi güven bağlarının etrafında suç işlemeyi cesaretlendiren bir dayanışma (K7,12) veya suça neden olan bir çatışma olduğu ifade edilmiştir (K2). Dayanışmanın söz konusu olduğu mahallede katılımcılar, bu dayanışmayı mekâna bağlı güven ilişkileriyle açıkladı. Bu, sadece bir mahalle tanışıklığı değil; ailevi, kişisel sınırlarının bilindiği, karşılıklı güven bağına ihtiyaç duyulan bir münasebettir. Bu gruptaki katılımcılar, uyuşturucu madde ticaretine ekonomik gelir getiren bir suç türü olarak yaklaşmaktadır. İkinci grupta (K2), muhitteki güven bağının çıkar anlaşmazlığından dolayı çatışmaya dönüşmesiyle, sosyal sermayenin risk paylaşım unsuru olmaktan çıkıp suça evrilmesi söz konusudur.

Mevcut araştırmalar, komşuluk ilişkilerine dair analizlerinde, sosyal sermayenin önemli bir bileşeni olan karşılıklı faydayı vurgulamaktadır. Bu bağlamda, gerçekleştirdiği nicel araştırmada, Hamdan'a göre, toplu eylemler ve iş birliği toplumda ortak faydalar yaratır. Komünal yaşam komşuluk ilişkilerini geliştirir. Mahalledeki insanlar birbirlerine yardım ettiklerinde tanışacak ve mahalle faaliyetlerinde bir araya gelme alışkanlığı edinecektir. Hamdan'ın bulgularına göre, toplumun refahını iyileştirebilecek ortak etkinlikler söz konusu olduğunda iyi komşuluk ruhu ortaya çıkıyor.³⁰ Bahsi geçen araştırmadaki "iyi komşuluk ruhu"

---

³⁰ Hazlina Hamdan vd., *AMER International Conference on Quality of Life, AicQoL2014KotaKinabalu, The Pacific Sutera Hotel, Sutera Harbour, Kota Kinabalu, Sabah, Malaysia, 4-5 January 2014*, "Social Capital and Quality of Life in Urban Neighborhoods High Density Housing", *Procedia - Social and Behavioral Sciences* 153/ (16 Ekim 2014), 169-179.

çalışmamızda, yerini suça neden olan bir dayanışma “ruhuna” bırakmıştır. Bu bağlamda, Vyncke ve ekibinin ele aldığı literatür çalışması, sosyal sermayenin Amerika Birleşik Devletleri’ndeki sağlık bakımındaki ayrımcılık ile komşuluk ilişkilerinin ilintili görülmesi açısından dikkate değerdir. Bu çalışmada Leventhal ve Brooks-Gunn’ın hazırladığı Kurumsal Kaynaklar Modeli (*The Institutional Resources Model*) kullanılmıştır. Buna göre, komşuluk özellikleri ile çocuklar/ergenlerdeki sonuçları arasındaki ilişki kurumsal kaynakların kalitesi, erişilebilirliği ve varlığıyla açıklanabilir.³¹ Bizim çalışmamızda ise toplumun doğasında var olan mahallenin sınıfsal karakteri ortaya çıktı. Yukarıda bahsi geçen katılımcılar, ekonomik kaynaklara ulaşımı, yaşadıkları muhit ve mahallenin bağlamında gerçekleştirdiklerini ifade ettiler. Bu veriler, mahallenin sosyal sermayeyle neden sonuç ilişkisini keşfetme iddiasını taşıyan analizlerden³² biri değildir. Fakat mevcut araştırmaların ışığında görüldüğü üzere hükümlülerin cezaevi öncesi yaşadıkları mahallelerindeki dayanışmanın, sosyal sermayenin doğasını anlamaya yardımcı olduğunu söyleyebiliriz.

3.2.2.2. Ailenin Efendi Oğlu, Şehirdeki Serseri: Göç

Ailelerinin bulunduğu şehirden taşınmak, katılımcılar tarafından göç etmek olarak tanımlandı. Bu bağlamda, memleket vurgusuna rastlanmadı. Bu uzaklaşmanın meşruiyeti ise aile ekonomisine destek olma gayesidir. Daha merkezi bölgelerde, baba ve akraba kontrolünden uzakta yaşamaya başlayan katılımcılar, bu sorumluluğun kendilerine “özgürlük” verdiğini aktardılar. Dolayısıyla bu özgürlüğü deneyimlemeyi mümkün kılan göçün meşru olması için katılımcılar aile ekonomisine katkı sunmayı kabul etmiştir. Kendisini, göç ettiği yerde “serseri takımı” olarak adlandırılan grubun bir parçası olarak gören 18. katılımcı, aileye sağladığı ekonomik katkıdan dolayı, aynı zamanda, “ailenin efendi oğlu” rolünün de kendisine verildiğini belirtti. Dolayısıyla

---

³¹ Veerle Vyncke vd., “Does Neighbourhood Social Capital Aid in Levelling The Social Gradient in the Health and Well-Being of Children and Adolescents? A Literature Review”, *BMC Public Health* 13/1 (23 Ocak 2013), 65.

³² Marloes M. Hoogerbrugge - Martijn J. Burger, “Neighborhood-Based Social Capital and Life Satisfaction: The Case of Rotterdam, The Netherlands”, *Urban Geography* 39/10 (26 Kasım 2018), 1484-1509; Wood vd., “Streets Apart” (02 Eylül 2012); Mark Ward vd., “Social Capital and Quality of Life among Urban and Rural Older Adults. Quantitative Findings from the Irish Longitudinal Study on Ageing”, *Applied Research in Quality of Life*, (06 Şubat 2020); Ray Forrest - Ade Kearns, “Social Cohesion, Social Capital and the Neighbourhood”, *Urban Studies* 38/12 (2001), 2125-2143.

göç, ailenin maddi ihtiyaçlarını karşılayan katılımcılar için, ev içi ekonomik otoriteyle ve mekânsal uzaklığın da etkisiyle geleneksel değer ve ahlaki kabullerle ilişkisinin değişimidir.

İş gücü veya eğitim amacıyla ailesinden farklı bir ile göç eden katılımcılardan 13'ünün (K1, 3, 4, 5, 6, 7, 9, 11, 13, 14, 15, 16, 17) sosyal sermaye deneyimlerindeki temel motivasyonun, aile otoritesinden uzak kalmanın verdiği özgürlük hissi olduğunu tespit ettik. Özellikle kırsal bölgelerden (K1, 3) şehir merkezine göç etmiş katılımcılarda bu durum çok daha yoğun deneyimlenmiştir. Bu kategoridekiler, cezaevi öncesinde herkesin birbirini tanıdığı, akrabalar arası iş bölümünün mahalle düzenine yansıdığı bölgelerden, eğitim ve iş gücüne katılım amacıyla belirli periyotlarla veya sürekli olarak daha merkezi konumlara veya şehir dışına göç etmek zorunda olduklarını belirttiler. Bu durumda ise sosyal sermayelerini üst neslin getirdiği bir noktadan değil; yeniden inşa ederek bireysel çabalarla deneyimlemişlerdir.

Kırsal bölgelerden, işgücü ve eğitim alanlarına uzak olduğu için daha merkezi muhirlere göç eden katılımcılar, buldukları yerlerin, insanlar arasında güven odaklı ilişkiler inşa ederek ekonomik sınıf kapasitesini artırma potansiyelini taşımadığını belirtti. Eğitim için yatılı okullarda, iş gücü için ise sanayi merkezlerine yakın gecekondulu evlerin yoğun olduğu bölgelerde yaşadıklarını aktardılar. Aktarımlara göre, ikinci grubun buldukları mahallede, komşuluk değil; suç odaklı oluşturulan sosyal ilişkiler söz konusudur. Ailenin otoritesinden uzak katılımcılar, bu süreci deneyimledikleri yeni mekânda, halihazırda uyuşturucu madde ticaretiyle para kazanmak üzere organize olmuş gruplara katılarak yönetmiştir. Durum böyle olunca katılımcılar, ekonomik getirisi olan güven odaklı insan ilişkilerini suç çevrelerinde bulmaktadır. Suça dayalı sosyal sermayenin olabildiği muhitlerin eski ama temiz evlerindeki aile otoritesi artık bulunmamaktadır. Dolayısıyla, bu yeni durumda ev, muhitin realitesiyle geçişken bir ilişkiye sahiptir. Diğer bir ifadeyle, suça dayalı sosyal sermaye, özel alanda da görünürdür. Bu göç edilen muhiti ise katılımcının sahip olduğu ekonomik güç belirlemektedir. Dolayısıyla ekonomik, kültürel ve sosyal sermayenin birbirini mekânsal olarak aynı anda var etmesi, hem sosyal sermayelerinin doğasını hem de suç işleme bağlamalarını ortaya koymaktadır.

Yapılan araştırmaların çoğu iç veya dış glerde aktörün aile, iş, eğitim,³³ gidilen mekânın iklimi ve gelinen yere uzaklıęı³⁴ gibi birçok bireysel³⁵ ve yapısal³⁶ düzeyde rasyonel hesaplamalar³⁷ yaparak stratejik karar verdiğini ortaya koymaktadır. Kim'e göre, aktör, her zaman rasyonel hesaplamalar yaparak g edeceği mekâna karar vermemektedir; bazen bu tercihler duygusal veya ideolojik de olabilir.³⁸ Katılımcıların ortaya koyduğu verilere bakıldığında g motivasyonun temelinde aileden uzakta olma eğiliminin ve ekonomik hedeflerin yattığını söyleyebiliriz. Diğer mikro ve makro düzey kararlar ise bu motivasyonu gerçekleştirmek için bir araç olarak görülmektedir. Temelde yapılmak istenen Şey, babanın otoritesinden uzakta "merak edilen" eylemleri gerçekleştirmektir. Bahsi geçen motivasyonla hareket edilse de "G edilen mekân, ekonomik sermayeyi geliştirmek için yeni bir sosyal evre edinimine fırsat sağlayabilir mi?" sorusuna verebileceğimiz cevap, yukarıdaki bahsi geçen çalışmaların aksine, Hagan'ın çalışmasında vardığı sonuca benzerlik göstermektedir. G, mekânsal olarak yeni bir ortam sunsa da yeni gelenin zaten sosyal ilişkilerin kurulduğu, olgunlaşan ve belirlenen rollerde yer edinmesini gerekli kılmaktadır.³⁹ Aktörün g ettiği mekânda ailesinin ve kendisinin taşıdığı sosyal gerçekliğe uygun yer bulması da toplumsal bir olay olarak akışkan ve pratik olmamaktadır.⁴⁰

---

³³ Vaughan Robinson - Jeremy Segrott, *Understanding the Decision-Making of Asylum Seekers* (Londra: Home Office, 2002), 40,53.

³⁴ Jessica Hagen-Zanker - Richard Mallet, *Journeys to Europe: The Role of Policy Migrant Decision-Making* (Londra: Odi Insights, 2016), 20-24.

³⁵ Julie DaVanzo, "Microeconomic Approaches to Studying Migration Decisions", *Migration Decision Making*, ed. Gordon F. De Jong - Robert W. Gardner (New York: Pergamon, 1981), 90-129.

³⁶ Robert W. Gardner, "Macrolevel Influences on the Migration Decision Process", *Migration Decision Making*, ed. Gordon F. De Jong - Robert W. Gardner (New York: Pergamon, 1981), 59-89.

³⁷ Anna Klabunde - Frans Willekens, "Decision-Making in Agent-Based Models of Migration: State of the Art and Challenges", *European Journal of Population* 32/1 (01 Şubat 2016), 73-97.

³⁸ Jaeun Kim, "Migration-Facilitating Capital: A Bourdieusian Theory of International Migration", *Sociological Theory* 36/3 (01 Eylül 2018), 262-288.

³⁹ Jacqueline Maria Hagan, "Social Networks, Gender, and Immigrant Incorporation: Resources and Constraints", *American Sociological Review* 63/1 (1998), 55-67.

⁴⁰ Catherine Locke vd., "Migration and Social Reproduction at Critical Junctures in Family Life Course", *Third World Quarterly* 34/10 (2013), 1881-1895.

3.2.3.Eğitim: Okul Camındaki Sosyal Sermaye

Katılımcıların eğitim hayatlarındaki sosyal sermaye deneyimleri üç farklı alt kod etrafında yoğunlaşmaktadır: Kır-kent çatışması, orta öğretim staj programı ve din eğitimi (Tablo 7). Kırsal bölgeden şehir merkezlerine eğitim amacıyla taşınmış ve yatılı okullarda kalan katılımcılar, eğitim ortamında sosyal ilişkiler kuramamaktan dolayı uyum sağlamada zorlandıklarını ifade ettiler. Okul eğitiminde staj programı almış bir katılımcı (K6), cezaevi öncesi sosyal sermaye ediniminde, işgücüne dönüşebilen güven ilişkilerini inşa ettiğini aktardı. Din eğitimi, bu sürecin bir temel taşı olarak sosyal sermayeyi yansıtmaktadır. Bu üç durum, katılımcıların cezaevi öncesi sosyal sermaye edinim deneyiminde ve kendilerini toplumsal ilişkilerde konumlandırmalarını aktarırken farklı deneyimler ortaya çıkarmaktadır.

EĞİTİM	
Kır-Kent Çatışması	K5
Ortaöğretimde Staj Programı	K6
Din Eğitimi	
Mahalle camisi	K2,5,8
Okul	K2,3,5,6,11,12
Baba ve akrabaları	K3,5,11,12,15
Anne	K1,6,11,15

Tablo 7: Eğitim kategorisindeki kodlara ait katılımcı bilgisi

Katılımcılardan biri (K5) kırsal bölgenin dezavantajlılığa neden olan koşulları nedeniyle il ve ilçe merkezlerindeki yatılı okullarda eğitim aldığını aktardı. Bu katılımcı, okul mekânında sosyal sermaye merkezli bir tür çatışmacı ilişki tecrübe etmiştir. Kır-kent ayrımında eğitime devam etmiş olan bu hükümlü için okul ortamı,

beceri kazanımı sağlayan bir eğitim süreci değil; yaşlılarına fiziksel güç üstünlüğü elde etmek için bir mücadele alanıdır. Bu kodun ailenin ekonomik ve kültürel sermayesiyle de yakından ilgili olduğunu söyleyebiliriz. Katılımcı kır kültüründen edinilen konuşma ve giyim tarzının farklılık arz etmesiyle şehre uyum sağlayamadığını, ekonomik olarak da bu uyumu gerçekleştirmek için gerekli desteği görmediğini ifade etti. Ayrıca arkadaşlarının gözünden “köylü” olarak damgalanan katılımcı, sosyal sermayeyle edinemediği kabulü arkadaşlarına fiziksel güç uygulayarak elde edeceğine inanmıştır. Bu düşüncenin davranışsal sonucunun, önceki cezaevi deneyimindeki güç arayışı merkezinde, suça dayalı sosyal sermaye edinimi olduğunu aktardı:

İlkokulu Bursa 'da okudum, ... aile özleminden dolayı derslerde başarılı olamadım, sonra köye gittim, sınavlara girdim, devlet parasız bursları kazandım, Süleyman Çelebi Lisesi 'ni kazandım. Ortam biraz elitti. Ben biraz köylü kaldım. Konuşmam, oturmam, kıyafetim... biraz köylü kaldım, bunu kaba kuvvetle bastırdım. Hep kavga ederdim. Çünkü benim de özelliğim oydu. Param yok ki kıyafet çok yakışsın. [arkadaşlarımın da benimle yakınlaşması için] Bir gün, okul camında yüzümü gördüm, ben bile korktum, sevmedim kendimi... Kitabım yok ki onu [okul arkadaşlarıma] anlatayım. Kaba kuvvetim var. Lise üçte cezaevine girdim...Maçta adamı vurup, içeri girdikten sonra İsmaildik, İsmail Edebalı olduk. İnsanlar bizi tanımaya başladılar, ben o restorani açtığımda 24 yaşındaydım, şiddet göstermemde yaşımın da etkisi de vardı, patron olmadığımda kendimizi ciddiye aldirmek için kaba kuvvet gösteriyorduk. Böyle bir ortam olduğunda sermaye hiçbir zaman sorun olmuyordu... memlekete hayırsız evlat olduk, devletin sırtındaki kambur olduk, güç uğruna... eziklik... (K5, 39, Bekâr, Öldürme)

Çalışmamızda okul döneminde staj programını aktaran tek bir katılımcı bulunmaktadır. Bu katılımcı staj programını, cezaevi öncesi sosyal sermaye inşası için aile denetiminden uzakta sunulan bir fırsat olarak gördüğünü aktardı. Buna göre, lise eğitiminde muhasebe bölümünde öğrenim gördüğü sırada, özel bir kurumda staj programı kapsamında çalışmıştır. Buradaki iş arkadaşlığı duygusal arkadaşlığa dönüşmüş ve mezuniyet sonrasına uzun süre yansiyacak niteliğe bürünmüştür. Katılımcının kendine alan açarak inşa ettiği sosyal sermaye aileye güven verirken, katılımcı bu durumu gençlik döneminde farklı bir realite deneyimleme imkânı olarak görmüştür. Yani hükümlü, staj yaptığı alandaki ve ailesiyle birlikte olduğu mekânlarda olmak üzere iki farklı gerçekliği yaşadığını düşünmektedir. İş arkadaşlarının ortamında uyuşturucu madde kullanımına ve ticaretine katılırken, hafta sonları

ailesiyle piknik, akraba ziyareti gibi rutinlerle vakit geçirmektedir. Katılımcı suç üzerine kurulu olan bu birinci hayatın gizlilik ve sır saklama sorumluluklarından dolayı dışarıya kapalı ve yoğun, duygusal bir güven ilişkisini barındırdığını ifade etti. Durum böyle olunca hem ailesinin realitesiyle yüzleşmesi imkansızlaşmakta hem de iş çevresinde edindiği sosyal sermayesi, uzun süreli karşılıklı bağlılık arz eden bir güven ilişkisine dönüşmektedir (K6).

Katılımcıların din eğitimi, ailelerinin geleneksel kodlarla aktarımını, örgün öğretimlerini, sosyal sermayeye yönelik hedefleri ve buna giden dinî sembollerin araçsallaşmasını kapsamaktadır. Dolayısıyla, din eğitimini, bu tema dahilinde diğer bir alt kod olarak değerlendirdik. Araştırmaya dahil olan katılımcıların din eğitimlerini aldıkları ve yansıttıkları kaynaklar dört alt kategori altında toplanabilir: Anne, baba ve babanın akrabaları, okul ve mahalle camisi.

Anneden alınan din eğitimi, kısa duaların ezberi ve uyuma, yemek yeme vb. gibi gündelik hayat rutinlerindeki ritüellerin yerine getirilmesini kapsamaktadır. Katılımcılar baba ve babanın akrabalarını ise namaz ve Kuran öğrenme sürecinde ev içi otorite olarak görmektedirler. Namaz kılmayı, babanın ve akrabalarının gözetimi olduğu zaman ve mekânlarda gerçekleştirmişlerdir. Kuran okuma eğitimini, benzer bir şekilde, babanın teşvik ettiği katılımcılar, mahalle ya da köy camisinden almıştır. Katılımcılar mahalle camisini, babanın hedef olarak belirlediği din eğitiminin bir aracı olarak görmekte, bu kapsamda, din eğitime yönelik motivasyonun temel kaynağı olarak babalarını işaret etmektedirler. Onlara göre erkek çocukların din eğitimi almaları, buldukları muhitte babaların itibarlarını kuvvetlendirmektedir. Babanın bu motivasyonu erkek çocuklarına vermelerindeki diğer bir neden ise katılımcıların sosyal sermaye inşasında hedef ve araçlara yaklaşımını etkilediğine yönelik inançtır. Buna göre, hafız olmak, namaz kılmak vb. gibi ibadetlerin insanın dünya hayatını olumlu etkilediğine inanmaktadırlar. Diğer bir ifadeyle, dindarlık seviyesi yükseldikçe, duaların kabul olduğu ve bunun da zenginleşmeye neden olduğu mesajını içeren din eğitimi söz konusudur. Burada cezaevi öncesi araçsallaştırılan bir din eğitiminden bahsetmemiz mümkündür. Katılımcılar dinî eğitimin nihai olarak kendilerine sunacağına inandıkları varlık sahibi olma durumunu farklı (illegal)

araçlarla elde edebilmeyi keşfetmişlerdir. Bu keşif sonrasında din eğitime, ibadete ve dinî sorumluluklara mesafeli bir hayat tarzı benimsemişlerdir. Bu yasal olmayan yöntemler, cezaevi öncesi arkadaş çevresinde geliştirdikleri dayanışma neticesinde oluşmuştur. Diğer bir ifadeyle, din eğitiminin ekonomik hedeflerle teşvik edilmesi, katılımcıların ekonomik gücü kolay yoldan elde etme çabasını göstermelerine neden olmuştur.

Katılımcılar, ailelerinin Türkiye'deki dinî gruplara olan yaklaşımına dair kodları taşıdıklarını, kendilerinin aidiyet geliştirmediklerini ancak yaklaşım olarak hassasiyet geliştirdiklerini ifade ettiler. Bu kapsamda Menzil Cemaati ön plana çıkmaktadır. Bazılarının aile bireylerinin, bir takım manevi yollarla, bu grup sayesinde alkol bağımlılıklarını tedavi ettiklerini aktardılar. Hassasiyetlerinin temel referans noktasının da “keramet” olarak adlandırılan deneyimlerden kaynaklandığını ifade ettiler (K3, 4, 5). Bununla birlikte, katılımcıların dinî görüşlerinde “özgür” olduklarını, aileleriyle aynı pratik ve aidiyete sahip olmadıklarını, sadece inanç düzeyinde⁴¹ dinî gruplara yaklaştıklarını belirttiler.

Yukarıdaki genel çerçeveye bakıldığında, katılımcıların özelinde, okula devamların ve aidiyet geliştirmenin, ailenin sahip olduğu sosyal sermayesiyle yakından ilişkili olduğu görülmektedir. Benzer şekilde, Bourdieu, sosyoekonomik düzeyi yüksek olan ailelerinin çocuklarının, eğitimde başarılı olmak için gerekli kültürel birikime sahip olduğunu ifade eder.⁴² Coleman iki farklı çalışmasında, ailenin bireye sunduğu sosyal sermayenin eğitim başarısını ve eğitime devamlarını etkilediğini aktarır. Ailenin sosyal sermayesini ise etnik kökenden ekonomik sermayeye kadar geniş bir çerçevede değerlendirir.⁴³ Putnam da eğitimin, bireyler arası farklı formlarda (formel, enformel)

---

⁴¹ Katılımcılar tarikatlar bakışlarını şöyle açıklamaktadır: “Cemaat ve tarikatlere dil uzatmak büyük günahdır. İnkâr etmezsin ama katılmazsın, mesela.... Ona bakarsan ben de öyleyim. Ama inkâr edersen, bunun nedeni sen Selefisindir. Selefiler çok yayıldı, televizyonda, dernekleri var, ilahiyat fakültelerinde...” (K3, 38, Evli, Uyuşturucu madde ticareti ve kullanımı). Buna dair aktarımlar, manevi danışmanlık deneyimine yönelik sorularda yoğunlaştığı için manevi danışmanlığa dair deneyimlerini analiz ettiğimiz bölümlerde ele aldık.

⁴² Bourdieu, “The Forms of Capital”.

⁴³ Coleman, “Social Capital in the Creation of Human Capital”; James S. Coleman, *Equality of Educational Opportunity* (U.S. Department of Health, Education, and Welfare, Office of Education, 1966), 22,185,203.

sosyal bağlar kurmayı sağladığını savunur. Sosyal sermayenin devamlılığı ve etkililiği, esasen, samimi ilişkilerin sağladığı güven ilişkisinden ortaya çıkmaktadır. Yani sosyal sermaye, eğitimle dönüşümlü olarak birbirini etkilemektedir.⁴⁴ Ekonomik sınıf, aile, sosyal sermaye ve okula devam arasında zorunlu ilişki olduğunu iddia etmeyen ama kendi çalışmalarında aksinin istisnai bir durum olduğunu ortaya koyan birçok çalışma bulunmaktadır.⁴⁵ Çalışmamız özelinde bakıldığında, kır-kent çatışmasının yaşanmasının temel nedeninin, aile ve okul ortamının farklı sosyal sermaye kodları olduğunu söyleyebiliriz. Ailesi şehir merkezlerinde yaşayanlara göre ise sahip oldukları sosyal ve kültürel sermaye çerçevesinde okul, sadece yüksek notlar alanların yeri olmuştur.

Çalışmamız kapsamında görülebildiği üzere, din eğitimi alma metodu ve araçları sosyal sermayeyle girilen ilişkiyle yakından alakalıdır. Putnam, dinin bu açıdan hem sosyal sermaye inşa etme gücü olduğunu hem de bunu yıkabileceğini savunur.⁴⁶ Katılımcıların dinî eğitimi aldığı birincil kaynağın aile ortamı, ikincil kaynağın okul dersleri olduğunu görmekteyiz. Katılımcıların okul ile girdiği ilişki düşünülürse ailenin aktardığı dinî kültür ve bilgiler bu kapsamda ön plandadır. Cami eğitiminin de süreklilik arz etmemesinin, aileyi dinî bilgide tek otorite sahibi yaptığını söyleyebiliriz.

3.2.4. Babanın Ekonomik Otoritesinde Tâli Yol: İş Gücüne Katılım

Aile içi güç ilişkileri, bireylerin sosyal sermaye potansiyeliyle yakından ilişkilidir. Ailede, ekonomik gelire dayalı iş bölümü geleneksel kodları değiştirebilmektedir. Ayrıca, dış dünyayla girdiği ilişki ve buna bağlı olarak sosyal sermaye potansiyeli de

---

⁴⁴ Putnam, *Bowling Alone*, 200.

⁴⁵ Lareau, "Social Class Differences in Family-School Relationships: The Importance of Cultural Capital"; Johannes Tabi Atemnkeng, "Household-level Social Capital in Cameroon and Children's Schooling: A Gender Analysis", *Africa Development / Afrique et Développement* 35/4 (2010), 211-236; Robert Crosnoe, "Social Capital and the Interplay of Families and Schools", *Journal of Marriage and Family* 66/2 (2004), 267-280; Ricardo D. Stanton-Salazar - Sanford M. Dornbusch, "Social Capital and the Reproduction of Inequality: Information Networks among Mexican-Origin High School Students", *Sociology of Education* 68/2 (1995), 116-135.

⁴⁶ Robert D. Putnam - David E. Campbell, *American Grace: How Religion Divides and Unites Us* (New York: Simon and Schuster, 2010), 382,393.

etkilenmektedir.⁴⁷ Katılımcıların işgücü deneyimleri, bu dönemlerinin hayatlarında bir dönüm noktası olduğunu göstermektedir. Hükümlüler, iş gücünü, yaşam deneyimlerinde biriken göç, eğitim, aile, kültürel, ekonomik ve sosyal sermayenin bir dışı vurumu olarak gördüklerini aktardılar. Buna göre işgücüne katılım, ailenin pragmatik bir köprü ya da duygusal bağ niteliğinde inşa ettiği sosyal sermayelerinin bir kazanımı değil; başa çıkılması gereken bir engeldir. Bu bağlamda, babanın sunduğu çevrede ya da bireysel olarak başvurulun çalışma şartlarının ortak özelliği fiziksel güç gerektirmesidir. Bunların eğitim, göç, aile deneyimleriyle örtüşen sonuçlar olduğunu söyleyebiliriz (Tablo 8).

İŞ GÜCÜ	
İş Gücüne Katılım	
Babanın sosyal sermayesiyle çatışma	K8, 18
İş gücü için göç	K5, 1
Fiziksel güç gerektiren işler	2.ve 12.k hariç tamamı
Babanın ölümü	K1,4,5
İş Gücüne Katılmama Durumu	K2,12

Tablo 8: İşgücü kategorisindeki kodlara ait katılımcı bilgisi

Katılımcıların 2.si hariç tamamı işgücüne katılım göstermiştir. 2. katılımcı, cezaevi öncesinde sadece eğitime devam ettiğini ve yine sadece suç sayılabilecek gayri meşru yollarla ekonomik gelir elde ettiğini belirtti. Dört katılımcı (K3, 6, 10, 18) işgücüne katılım gösterirken uyuşturucu madde ticareti yoluyla, ekonomik gelir hacmini hukuka aykırı yollarla arttırmayı amaçladıklarını, diğer katılımcılar ise meşru yollarla iş

⁴⁷ Julia A. Erickson vd., “The Division of Family Roles”, *Journal of Marriage and Family* 41/2 (1979), 301-313; Catherine E. Ross, “The Division of Labor at Home”, *Social Forces* 65/3 (1987), 816-833; Riccardo Prandini, “Family Relations as Social Capital”, *Journal of Comparative Family Studies* 45/2 (2014), 221-234.

gücüne katıldıklarını aktardılar. Bu üç farklı grubun ekonomik gelire yaklaşımları, sahip oldukları sosyal sermayeyi ve ona yönelik deneyimlerini de yansıtmaktadır.

2. katılımcı, cezaevi öncesi tamamen arkadaş çevresinden ibaret bir sosyal çevresi olduğunu, iş gücünü etkileyecek düzeyde ekonomik sonuçları olacak güven ilişkilerine sahip olmadığını ifade etti. 12.katılımcı ise sadece hırsızlık ve nitelikli dolandırıcılık yoluyla ekonomik gelir sağladığını, zaman içerisinde sosyal çevresinin sadece aile bireyleriyle sınırlı kaldığını aktardı. Bunun nedeninin, suça dayalı eylemlerin üzerinde toplumsal kontrolü azaltmak olduğunu söyleyebiliriz. Diğer bir grup olarak kanuni yollarla işgücüne katılan fakat diğer yandan uyuşturucu madde ticaretiyle daha fazla gelir elde eden 3.katılımcının işgücüne katılımı, hemşerilerinin (Bursa’da Giresunlular kahvesi) bulunduğu bir kahveden işçi toplayarak, inşaat taşeronluğuyla gerçekleştirmiştir. Bu kişi iş gücünden elde edilen ekonomik gelire ev ihtiyaçlarını karşılayamadığını ve kumar nedeniyle biriken borçlarını ödeyemediğini ifade etti. Sosyal sermayesinin, bahsettiği bağlamda hem hemşerilerinin bulunduğu kahvehane müşterileri hem de uyuşturucu alım satımının gerçekleştiği insanlardan oluştuğunu aktardı. 8.katılımcı ise babasının sosyal sosyal çevresinde çalışmaya başlamış; zamanla çalışma arkadaşı edinmiş ve çalıştığı ortamda babasının çevresiyle çatışma yaşamıştır. Bir marketin manav bölümünde çalışan katılımcı, marketin yöneticisiyle çatışmacı bir ilişki yaşadığını ve yöneticinin “babası gibi anlayışsız” olduğunu ifade etti. Katılımcının hikâyesinin de bu çatışmanın bir sonucu olduğu görülmektedir. Diğer katılımcılar, babadan aktarılan sosyal sermayenin niteliğine göre iş gücüne katılım göstermiştir.

Babanın ölümüyle, ekonomik ve sosyal alandaki otoritesinin tamamen bittiği söylenebilir. Bu tip katılımcılar, cezaevi önceki hayatlarında, işgücüne katılım odaklı bir sosyal sermaye inşasına yöneldiklerini belirtti. Bu sosyal sermaye ise asgari ücret geliri olan iş arkadaşları ve bu iş tipinin yöneticilerinden oluşmaktadır. Ailenin ekonomik sorumluluğunu üstlendiğini aktaran erkek hükümlüler, ekonomik gelir odaklı uyuşturucu madde ticareti ve kullanımını gerçekleştirecek çevre edinim yoluna gittiklerini aktardı. Hükümlülerin bu gruba katılımının nedeni baba yoksunluğu olarak açıklanmıştır. Uyuşturucu madde ticareti, ekonomik sorumluluklarını kolay ve hızlı

bir şekilde yerine getirebildikleri illegal bir araçtır. Yukarıda bahsi geçen aile ve göç deneyimlerine benzer bir resim ortaya çıkmaktadır (K1).

Görüşmelerden elde edilen verilere göre, işgücüne katılmak ve ailenin ekonomik durumuna katkı sağlamak için göç eden katılımcılar, ulaşabildikleri maksimum seviyedeki hacimde sosyal sermaye elde etmeye çalışmışlardır. Eğitim amaçlı göç hikâyesi olan bir katılımcı, lise döneminde tutuklu olarak cezaevi deneyimi yaşamıştır. Cezaevi sonrası iş gücü deneyimi, fiziksel güç ve illegal otorite kazanımı odaklıdır (K5). Diğer bir ifadeyle, işgücüne katılım deneyimleri, ailesinden uzak yaşayan katılımcıların göç deneyimleriyle bütünlük arz etmektedir. Babanın otoritesi kısmen kalkmaktadır, zira babanın ekonomik sorumluluğunu katılımcı paylaşmaya başlamıştır. 18.katılımcı kırsal bölgede yaşayan ailesine kazancının bir bölümünü göndererek “ailenin iyi çocuğu” olmayı garantiye bildiğini aktardı. Bu garantiyi aileye verdikten sonra, ekonomik gelir getiren ve medyada özendirilen suç tiplerine dahil olmanın da kendi zihinlerinde meşru bir zemine oturduğunu ifade etti. Burada baba, sosyal sermayeyi kanuni sınırlarla kısıtlayan bir rolde görülmektedir.

Babayla birlikte yaşayan katılımcıların, babanın sosyal sermaye hacminin sunduğu imkânlarda güven ilişkisine dayalı çevre edindiği anlaşılmaktadır. Burada katılımcıların iyi bir eğitim alması ya da profesyonel meslek edinmesi değil, zorunlu eğitim sonrası niteliksiz eleman ihtiyacı olan iş alanlarına yönelten bir sosyal sermaye söz konusudur. Bu aşamada hükümlüler, kendi sosyal sermayesine yabancılaştığı ve “zamanı geldiğinde kurtulacağı” bir sosyal sermayeden bahsetmektedir. Bu bağlamda kendi edindiği arkadaş çevresiyle babasının sunduğu sosyal sermayeyle çatışmacı bir ilişkiye girdiklerini söyleyebiliriz (K8).

Sosyal sermayenin aile, eğitim, göç, işgücüne katılım ve sosyoekonomik düzeyle zorunlu bir neden sonuç ilişkisine sahip olduğunu savunmak, toplumdaki dikey hareketliliği göz ardı etmeyi gerektirir.⁴⁸ Bununla birlikte, bahsi geçen neden-sonuç ilişkisinin ortaya koyduğu sosyal bağlam, bu çalışmadaki hükümlülerin deneyimiyle

---

⁴⁸ Irene van Staveren - Peter Knorringa, “Unpacking Social Capital in Economic Development: How Social Relations Matter”, *Review of Social Economy* 65/1 (01 Mart 2007), 107-135.

bütünlük arz etmektedir. Bazı çalışmalarda dünya genelinde sosyoekonomik sınıfın bireyin işgücüne katılımını belirlediği savunulmaktadır. Buna göre bireyin beyaz yaka veya mavi yaka olmasını belirleyen en önemli kriter sosyal ve ekonomik sermayesidir.⁴⁹ Katılımcı deneyimleri de benzer bir durumdadır. Katılımcıların işgücü motivasyonu, ailesine destek olabilmek için kendi imkânlarıyla, ilköğretim veya lise mezuniyetiyle işgücüne katılım göstermek ve bununla aile denetiminden uzak olmaktır. İşgücü mavi yakayla sınırlıdır. Bireylerin bunu geliştirecek ve mesleki deneyim kazandıracak bir bakış açısıyla değil, hızlı yollarla ekonomik kazanç elde etme yoluna gittiklerini söyleyebiliriz. Dolayısıyla sahip oldukları sosyal sermaye, onları belirli iş gruplarına yönlendirmekte fakat bu durum sosyal sermayelerini geliştirecek ve güven bağı kuracak bağlar inşa etmemektedir.

3.2.5. Damgalı Mekânın Keşfi: Önceki Cezaevi Deneyimleri

Önceki cezaevi deneyimleri, katılımcıların hükümlülüğünü bir damga deneyimi olarak yorumlayıp yorumlamadığını ve buna göre bir sosyal sermaye inşası geliştirip geliştirmediğini anlamak adına önemli bir veridir.⁵⁰ Buna göre, daha önce cezaevi deneyimi olan veya olmayanların mevcut durumdaki sosyal sermaye bağlamının incelenmesi dikkate değerdir. Bu tez çalışması kapsamındaki analiz neticesinde ortaya çıkan ana kod “sosyal sermayede değişim deneyimi”dir. Sosyal sermaye değişimi daha önce cezaevi deneyimi olan katılımcıların ilk vakasında ortak deneyim olarak gözlemlenmiştir. İki veya daha fazla vakasından sonra bir kırılma noktası niteliği taşıyan sosyal sermaye değişimi aktarılmamıştır.

---

⁴⁹ Florian Pichler - Claire Wallace, “Social Capital and Social Class in Europe: The Role of Social Networks in Social Stratification”, *European Sociological Review* 25/3 (01 Haziran 2009), 319-332; Halil İbrahim Aydın, *Sosyal Sermaye ve Kalkınma* (Ankara: Efil Yayınevi, 2016), 82.

⁵⁰ Goffman, *Damga*, 43-44.

DAMGALI MEKÂNIN KEŞFİ: ÖNCEKİ CEZAEVİ DENEYİMLERİ	
Önceden Cezaevi Deneyimine Sahip Olma	K1,3,4,5,6,7,10,12,13,15,16,17,18
Hükümlü	K4,5
Tutuklu	K1,3,6,7,10,12,13,15,16,17,18
Cezaevini İlk Defa Deneyimleme	K2,8,11,14

Tablo 9: Önceki cezaevi deneyimi kategorisindeki kodlara ait katılımcı bilgisi

Katılımcılardan yedisi, görüşme yapıldığı zaman aralığından önce hiç suç işlememiştir. Bu grup için mevcut durum, ilk cezaevi deneyimidir (K2, 8, 11, 14). Diğer katılımcıların ise mevcut durumdan önce bir ila üç arasında cezaevi deneyimi bulunmaktadır (Tablo 9).

Daha önceden cezaevini tutuklu olarak deneyimleyen iki katılımcı, tutukluluk nedeninin futbol maçı sonrası, taraftarlar arasında çıkan arbedede yaralama vakası olduğunu belirtti (K4, 5). Arbede sırasında, olay yerinde taraftar olarak buldukları için faillerin tespit edilip, yalan beyanların aksi ispat edilene kadar tedbiren tutukluluk süreci yaşadıklarını, mahkeme sürecinde ispat edildiğinde ise tutukluluğun sona erdiğini aktardılar. Elde edilen verilere göre, 2000 yılı öncesinde deneyimlenen süreçte cezaevinde bulunan katılımcılar, koğuş ortamını görmüşler, koğuşlardaki diğer hükümlü, tutuklularla tanışmışlar ve bu durum hayatlarında bir dönüm noktası oluşturmuştur. Özellikle iki katılımcı için (K5,6), cezaevinde bulunmak, sonraki süreçte sosyal sermaye ediniminde bir referans özelliği taşımış, fiziksel ve ekonomik güç sağlamıştır. Bununla birlikte, bu gücün ve referansların hukuka aykırı bir muhtevaya sahip olduğunu belirtmeliyiz. Örneğin, bir katılımcı (K5) eğitim hayatında ve aile içinde birikmiş olan öfkelerini ve güç edinim istencini, ilk defa ceza infaz kurumuna girdiğinde elde etmiştir. Tutukluluk hali son bulduğunda, sosyal çevresinin, yaşına rağmen kendisini ciddiye aldığını, yetişkinlerin kendisine saygı duymaya başladığını aktardı. Bununla birlikte tutukluluk yaşamının getirdiği bir takım sosyal sonuçlarından bahsetti. Buna göre, hukuka aykırı yollarla güç ve para elde etmek

organize suç gruplarının dikkatini çekmektedir. Hükümlü, bu tip ortamlara saygı görmek için katıldığını aktarmaktadır. Sonuç olarak 5.katılımcı, organize suç gruplara katılmış, bu dönemde gasp, yaralama ve öldürme suçlarını işlemiştir. Mevcut durumdaki hükümlülük hikâyesi, parçası olduğu bu grupların kolluk kuvvetleri tarafından tespit edilip ceza mahkemelerinde yargılanmasından oluşmaktadır.

6.katılımcı, ilk cezaevi deneyiminin uyuşturucu madde ticaretini yapanlara güven verdiğini ve bu yolla kendi ekonomik gelirini kolay ama hukuka aykırı yoldan arttırabildiğini aktardı. Zira elde edilen verilere göre, tutukluluk durumundan önce bu tip arkadaş gruplarının içine alınmamıştır. Burada tutukluluk, bireysel riskleri göze alabilecek deneyime sahip olduğuna dair bir referans özelliği taşımaktadır. Bu katılımcının mevcut hükümlülük durumu, bu grubun kolluk tarafından tespit edilip ceza mahkemelerinde yargılanmasıyla oluşmuştur.

Daha öncesinde çok kısa sürelerle iki ve daha fazla cezaevinde bulunanlar (Tablo 6), sosyal yaşamlarındaki güvene dayalı ilişkilerinde çok belirgin bir değişime uğramadığını düşünmektedir. Bu gruptaki katılımcıların cezaevi deneyimlerinde, kısa süreli tutukluluk ve hükümlülüklerden oluşan bir süreklilik bulunmaktadır. Bu tip katılımcılar, cezaevlerinde kaldıkları süreçlerde, ekonomik sorumluluğunu taşıdığı eşi ve çocuklarına, akraba bağı olan çevresinin ekonomik ve güvenlik desteğini sağladığını belirtmektedir. Mevcut durumdaki cezaevi koşulları, bu sosyal sermayedeki değişim durumuna göre deneyimlenmektedir. Diğer bir ifadeyle, cezaevinde kaldığı sürede, ailesine destek olacak sosyal sermayeye sahip olmayan katılımcılar, tekrar suça bulaşmama kararı aldıklarını aktardılar.

Yapılan çalışmalarda, cezaevi deneyiminin sosyal sermayeyi genişletici veya küçültücü etkisi olabileceğini ya da değişiklik olmayabileceği ortaya konulmuştur.⁵¹ Sosyal sermayeyi negatif sosyal sermayeden ayıran Liu ise cezaevi sonrası hükümlünün faaliyetlerini ele almıştır. Onun çalışmasına göre, hükümlü cezaevi sonrası eğitim, meslek gibi alanlara yönelirse sosyal sermayesi yeniden suç işlemesini

---

⁵¹ Lise Lafferty vd., "Indicators of Social Capital in Prison: A Systematic Review", *Health & Justice* 3/1 (2015), 1.

engeller. Fakat organize suçlarla dayanışma içine girerse suç tekrar eder.⁵² Bu çalışmamız kapsamında, hükümlülerin, diğer suç işleme potansiyeli yüksek bireylerle güvene dayalı bir bağ oluşturduğunu söyleyebiliriz. Benzer şekilde, bazı çalışmalarda, cezaevine giren hükümlülerin yardımlaşmaları takdirde sosyal sermayelerini genişletebildikleri tespit edilmiştir.⁵³ Bunun kültürel bağlamını da ortaya koyan diğer bir araştırmada, Guanxi* kültürünün sosyal sermaye ile suçlular arasında bir köprü görevi gördüğü belirtilmektedir.⁵⁴ Çalışmamızda bireysel deneyimlerde bu kültürün bir örneğine rastlanmamıştır. Bununla birlikte, güç istenci, (şiddet gösteren) baba otoritesine karşı fiziksel güç gösterme eğiliminin cezaevindeki insan ilişkilerine yönelimi, bu durumun kültürel bağlamını taşımaktadır. Kültürel birikim de hükümlülerin sosyal ve ekonomik gerçekliklerini yansıtmaktadır.

---

⁵² Jianhong Liu, “Social Capital and Covariates of Reoffending Risk in the Chinese Context”, *International Criminal Justice Review* 9/1 (01 Mayıs 1999), 39-55.

⁵³ Dina Rose, “Incarceration, Reentry and Social Capital: Social Networks in the Balance”, *From Prison to Home: The Effect of Incarceration and Reentry on Children, Families and Communities* (National Policy Conference, Amerika Birleşik Devletleri: U.S. Department of Health and Human Services The Urban Institute, 2001), 1-22.

* Guanxi, Çin’de hem olumlu hem de olumsuz değerlendirmelere sahip bir kültürdür. Bu kültüre göre ne yaptığın değil, kimi tanıdığın önemlidir. “Sosyal bağ” (social connection) olarak çevrilen bu kültür, yaşamın her alanındaki güven ilişkilerinin referanslarla ve bağlarla yürütülmesini kapsar. Guanxi, Çin’deki sosyal düzenin ve ekonomik yapının temel taşı olarak görülmektedir. Çin bireysel (ko-jen pen-weine) veya toplumsal temelli (shehui pen-wei) bir toplum olarak değil, ilişki temelli (kuan-hsi pen-wei) bir toplum olarak kabul edilir. Bkz. Thomas Gold vd., “An Introduction to the Study of Guanxi”, *Social Connections in China: Institutions, Culture, and the Changing Nature of Guanxi*, ed. Thomas Gold vd. (Cambridge: Cambridge University Press, 2004), 3-21.

⁵⁴ Narayanan Ganapathy, “The Dark Side of Social Capital: Race, Recidivism, and ‘Reintegration’”, *Race and Justice*, (03 Aralık 2020), 21-53.

4. CEZAEVİ HAYATINDA SOSYAL SERMAYE

Araştırmamız kapsamında, hükümlülerin manevi danışmanlık hizmetine yönelik deneyimini, cezaevindeki kısıtlı koşullara rağmen devam eden sosyal sermayeye konuşlanmış bir süreç olarak ele aldık.¹ Bunu gerçekleştirebilmek için, bu bölümde, bir danışan olarak hükümlünün bireysel deneyimlerine üç aşamada odaklanacağız. Öncelikle, cezaevine geliş süreciyle, hükümlünün dış dünyadaki sosyal sermayesini cezaevine taşımasını anlamaya çalışacağız. Akabinde, bu birikimi, gündelik hayat pratikleri üzerinden ele alacağız. Üçüncü aşamada ise katılımcıların cezaevi öncesinde ve şu anki durumunda kırılmaların ve birikimselliğin aynı anda hissedildiği sosyal sermayenin cezaevindeki deneyimlenme sürecine odaklanacağız. Bu bölümü, manevi danışmanlık deneyiminin ele alınacağı sonraki bölüme kılavuzluk etmesi amacıyla oluşturduk.

4.1. Cezaevine Geliş Süreci

İnsan hayatına yön veren toplumsal konularda karar alma veya vazgeçme çok katmanlı bir realiteye sahiptir. Sosyal sermaye, bu realitenin en çok tartışılan bileşenlerinden biridir.² Hükümlülerin cezaevine geliş sürecinde de benzer bir durum söz konusudur. Zira bu süreç, hükümlünün karar almasını ve bu karar neticesindeki davranışların yeni ortama uyumlamasındaki sosyal sermayesini yansıtmaktadır. Çalışmamız kapsamında bu bağlama yoğunlaşan iki kod tespit ettik: Suçun işlenmesine karar verme ve cezaevindeki ilk günler. Bu iki alt kod olarak tespit edilen iki farklı deneyim, sosyal sermayenin cezaevine taşınmasını incelemeyi mümkün kılmaktadır (Tablo10).

---

¹ Carl L. Bankston Iii - Min Zhou, "Social Capital as Process: The Meanings and Problems of a Theoretical Metaphor", *Sociological Inquiry* 72/2 (2002), 285-317.

² Zhan Wang vd., "The Role of Social Capital and Culture on Social Decision-Making Constraints: A Multilevel Investigation", *European Management Journal* 37/2 (01 Nisan 2019), 222-232; Paul N. Wilson, "Social Capital, Trust, and the Agribusiness of Economics", *Journal of Agricultural and Resource Economics* 25/1 (2000), 1-13; Janine Nahapiet - Sumantra Ghoshal, "Social Capital, Intellectual Capital, and the Organizational Advantage", *The Academy of Management Review* 23/2 (1998), 242-266; Sue Heath vd., "Young People, Social Capital and Network-Based Educational Decision-Making", *British Journal of Sociology of Education* 31/4 (2010), 395-411.

GELİŞ SÜRECİ	
Suç işlemeye karar verme*	
Ani karar	K2,5,8,7,13,15,16
Planlı	K 3,6,10,11,12,17,18
İhmal	K1,9
Uyum sağlama	
Suç tipi	
Öldürme, hırsızlık, uyuşturucu ticareti: Ahlaki çatışma	K2,3,10
Uyuşturucu kullanımı	K3
Önceki Cezaevi Deneyimleri	
Önceden deneyim sahibi olanlar: Hızlı uyum	K1,3,4,5,6,7,10,12,13,15,16,17,18
İlk defa bulunanlar	K2,8,11,14
Ceza Süresi**	
5 yıldan fazla	K2,5,8,9,11,12
1-5 yıl arası	K10,13,15,16,18
Bir yıldan az	K1,3,4,6
İletişim	
Koşu farkı	K2,5,8,11,12
Erkek koşu	Tamamı
Gündelik pratiklere katılım	1.katılımcı hariç tamamı

Tablo 10: Cezaevine giriş süreci kategorisindeki kodlara ait katılımcı bilgisi

* 4.katılımcı bilgi vermedi.

** Katılımcılar, 5-1 yıl arasını, uzun olmayan bir ceza süresi olarak nitelendirmektedir. 1 yıldan az ceza, kısa; 5 yıldan fazlası uzun süreli görülmektedir.

4.1.1. Suç İşlemeye Karar Verme

Her birinin kendine özgü sosyal, ekonomik ve kültürel bağlamı olan katılımcıların suç işleme kararı, bu birikimle bütünlük arz edecek muhtevada öznel ve biriciktir. Bununla birlikte bu öznel durumun ortak noktaları bulunmaktadır. Bunları tespit ettiğimiz üç kategori mevcuttur: Ani veya planlama olmaksızın, planlanan ve ihmal sonucu işlenen suçlar. Bu her bir deneyim farklı bir sosyal sermaye bağlamı ve taşıyıcılık süreci sunuyor.

Yedi katılımcının dahil olduğu (Tablo 7), ani suç olarak sınıflandırdığımız bu deneyimlerin tümünde şiddete dayalı suçlar bulunmaktadır. Bu katılımcılar, suç işlemeye karar alım sürecinin bir planlama olmaksızın geliştiğini belirtti. Bu planlama olmama durumu, iki farklı bağlamda gerçekleşmektedir: Zaten suça dayalı bir sosyal çevreye sahip olanlar (K5, 13, 15, 16) ve ilk defa suç işleyenler (K2, 8).

Planlanmamış suç hikâyeleri, bir olaya karşı geliştirilen bir refleks niteliğindedir. Olay anı beklenmeyen bir gelişme olsa da bu katılımcıların zaten benzer vakaların olduğu sosyal bir bağlamda olduklarını söyleyebiliriz. Dolayısıyla, bu gruptaki hükümlüler öfke, panik veya korkunun suça neden olan eylemlerine kaynaklık ettiğini aktardı. Bu duyguları uyandıran olay ise suça dayalı sosyal çevresindeki beklenmeyen ya da başa çıkılamayan gelişmelere bağlıdır. Bu tip bir olayda, katılımcının suç aleti, suça dayalı sosyal çevresindeki rolü gereği yasalara aykırı olarak edindiği ateşli silahtır. Suçun işlendiği mekân ise önceden planlanmamıştır. Olay mağdurun bulunduğu yere bağlı olarak yol, sokak gibi dış mekânlarda gerçekleşmiştir. Suç işleme anı önceden planlanmamış olmasına rağmen, suç silahının zaten katılımcının yanında olmasına bağlı olarak, kısa bir süreyi kapsamaktadır. Bu durumu deneyimleyen katılımcılar, ağırlıklı olarak öfke ve korku duygusunun ağır bastığını aktardı. Dolayısıyla hükümlünün, mağduru yaralama veya öldürme planlaması olmaksızın bahsi geçen duyguların kaynaklık ettiği bir dürtüsellik söz konusudur. Bu bağlamda, bu gruptaki hiçbir vakada suç işleme sonrası kaçma planı bulunmamaktadır. Katılımcılar, suçu işledikten sonra mekânı terk ettiklerini fakat yakalanmayı beklediklerini belirtti.

Yakalanmayı beklemek, kaçmamak ve bu sürecin bilincinde olarak suç işlemek, sosyal sermayelerine dair önemli ipuçlarını ele veriyor:

[İlk cezaevi deneyiminde mafya üyeleriyle olan münasebetlerde] *böyle yaralama, öldürme suçu biraz da prestij sağlıyordu hatta beni okutmak bile istediklerini söylüyorlardı ama bunun sebebi... Kendilerine okumuş adamları lazım oldu... Bir yer aldık, ticaret yaptık, birini ortak aldık, sonra anlaşamayacağımızı anladığımız için ayrıldık kısa süre, tefecilik yapan [biri]... bu adam mesela para zamanı geldiğinde o anaparanın faizi olarak görüyormuş. Bu da tanıdığımız bir insan tabii, biz bu adamla konuşmak amaçlı girdik, konuştuk sonra ortalık alevlendi, kavga oldu, adamları bize ateş etti, biz de ona... Bu olay adliyelik oldu, ben bu olayın dışında kaldım, beni dışında tuttular, Kurban Bayramı günü... Bu olay üç gün olmuştu ki... 4 kişilik bir grup geldi dükkânımıza, dükkân kapatma saati huzursuzluk çıkardılar. Bana paranoya gelmeye başladı "Acaba bunlar o kavganın adamları mı?" diye... Bir gün işten çıktım taksiye bindim [arabanın arka tarafında] kadın arkadaşlar var, ben hareket edince bir araba da hareket etti, o adamlardı, sonra durdum, onları da durdurdum, şoförün yanındaki ayaklarına ateş ettim sonra şoföre de ateş ettim, arkadaşların saklandığını gördüm, bağıрма oldu, onları affettim, tekrar taksiye bindim, garsoniyer olarak kullandığım bir eve geçtim, sabah polisler geldi. [Bu aktarım sırasında katılımcı yere baktı ve gözleri doldu.] (K5, 39, Bekâr, Öldürme)*

Katılımcı görüşlerine göre, önceki hükümlülük veya tutukluluk sürecinde suça dayalı çevre, kendilerine ekonomik ve sosyal destek sağlamıştır. Bu destek hem kendilerinin cezaevindeki hayatlarını hem de geride kalan ailelerini kapsamaktadır. Dolayısıyla bu son vaka sonrası, benzer bir süreç olacağını ve sahip oldukları sosyal sermayenin cezaevinde de daha da güçlenerek devam edeceğine dair bir beklenti olduğu görülmektedir. Diğer bir ifadeyle risk hesaplamasının sosyal sermayeye göre yapıldığını söyleyebiliriz.

Planlama olmaksızın suç işlediğini ifade eden üç katılımcı ise sosyal çevrelerinde suç ilişkilerine dayalı bir güven ağı olmadığını belirtmiştir (K2, 8, 7). 2. ve 8. katılımcı için mevcut durum ilk cezaevi deneyimi iken 7. katılımcı 2. cezaevi deneyimi olduğunu aktarmıştır. 7. katılımcı, suça dayalı güven ilişkileri inşa ettiği bir çevresi olmadığını; ancak beklemediği ve başa çıkamadığı olaylar neticesinde suç işlediğini ifade etti. Bu grupta, diğer gruba benzer bir şekilde olay anı beklenen bir gelişme değildir. Dolayısıyla olay anında bir planlama söz konusu olmamıştır. Bu grup suça dayalı bir çevresinin olmamasının yanısıra benzer olaylarla daha önce karşılaşmamıştır.

Katılımcılar anlık öfke ve korkunun neticesinde gelişen şiddete dayalı müdahalenin sonuçlarını planlama, risk hesaplaması vb. yapmadıklarını aktardılar. Suç aleti sosyal sermaye aracılığıyla elde edilmiş bir ateşli silah çeşidi değil; olay yerinde hazır bulunan bıçak veya sert bir cisimdir. 2. katılımcı evinin önündeki arbedede, olayın hemen öncesinde evden aldığı meyve bıçağıyla cinayet işlemiştir. 8. katılımcı bir marketin deposunun çıkış kapısında meydana gelen öldürme suçunu orada mevcut bulunan demir bir boruyla ve bıçakla işlediğini belirtmektedir. 7.katılımcı ise olay yerinde bulunan bıçakla suç işlediğini aktarmaktadır

Bu bağlamda, mağdura karşı hissedilen öfke ve korkuyla başa çıkamamaktan dolayı anlık karar verme söz konusudur. Bu katılımcılar, suç sonrası mekânı terk ettiklerini, korktuklarını ve devamında ne olacağını kestiremediklerini ifade etti.

Araştırmanın yapıldığı sırada, mahkumiyetinin nedeni, planlamaya dayalı bir suç olan yedi hükümlü vardı (K3, 6, 10, 11, 12, 15, 17) (Tablo 10). Bu grupta daha çok uyuşturucu madde ticareti ve hırsızlık gibi suçlar bulunmaktadır. Katılımcılar suç öncesi belirli bir plan veya programlarının olduğunu aktardılar. Hırsızlıkta plan, uyuşturucu madde ticaretinde ise organizasyon temelli hareket edildiğini söyleyebiliriz. Bu suçların işlenme sürecindeki sosyal sermayenin kodları, cezaevine geliş sürecine geçişi izlemeyi kolaylaştırmaktadır. Buna göre planlı suçu güven odaklı sosyal ilişkiler bağlamında gerçekleştiren altı (K3, 6, 14, 10, 15, 17); bireysel planlamaya dayalı ise iki (K11, 12) katılımcı bulunmaktadır. 11.katılımcı haricindeki bütün katılımcıların daha önceden en az bir defa cezaevi deneyimi vardır.

Verilere göre, güvene dayalı sosyal ilişkiler bağlamında gerçekleştiren altı katılımcının bu kararı vermesinde temel motivasyon kolay ve kısa zamanda, yüksek oranda ekonomik kazanç elde etmektir. Bu kategoriden 6. katılımcının, lise eğitimi kapsamındaki staj programı sırasında özel bir şirketteki iş arkadaşlarıyla bu tip bir dayanışmaya dahil olması dikkate değerdir:

Uyuşturucudan geldim. Şöyle oldu: Nişanlımla şirkette tanışmıştık... Nişanlımla hafta sonunu değerlendirmek için apart kiralamıştık. Uyuşturucu içtik, o da kullanıyordu. Ben alıştırmadım, zaten kullanıyordu. Biz şirketteyken bir gün gördü, sonra eve gittikten sonra bana mesaj attı, "Ben de kullanıyorum" diye. "Ne kullanıyorsun, nasıl yapıyorsun, nasıl başladın?" gibi muhabbete girdik.

Zaten oradan yakınlaştık. Fakat [polis geldiğinde] apartta hassas terazi falan vardı. Biz sadece kullandık, tahlillerde uyuşturucu çıktı, şimdi bir şey diyemem. Biz birlikte vakit geçirmek için oradaydık. Şimdi kız arkadaşım da cezaevinde. Çıktığımızda evleneceğiz... Arkadaşlarla, şirketle de diyalogumuz devam ediyor. Çalışmaya devam edeceğim. Nişanlımla evleneceğim. (K6, 29, Bekâr, Uyuşturucu madde kullanımı)

Diğerleri ise, hemşeri kahvehaneleri ve mahalle ortamında bu gruplara dahil olmuştur. Olay anı ve mekânı önceden planlanmıştır. Hükümlüler, hırsızlık suçunda ihbar, uyuşturucu ticaretinde ise polis denetimi neticesinde tespit edilmiş ve mahkemeye sevk edilmiştir. Katılımcıların yakalanma riskine dair bir hesaplama yaptığını söyleyebiliriz. Bu grupta cezaevi, sosyal sermayenin ortaya koyduğu dayanışmaya bağlı olarak, sürecin bir bölümü olarak görülmektedir. Yani cezaevi sonrası suça devam etme planları bulunmaktadır. Bahsi geçen sosyal sermaye, uyuşturucu ticaretini de kapsayan, kendi içinde iş bölümünün ve hiyerarşinin olduğu organize suç örgütü olarak nitelendirilmektedir.³ Bu bağlamda, bu gruptaki katılımcılar, cezaevine geliş sürecinde de güçlü sosyal sermaye bağına sahip olduklarını aktarmıştır. Risk hesaplaması yapılmış ve suça dayalı sosyal sermaye bu hesaplamayı şekillendirmiştir. Planlanan suçun herhangi bir sosyal sermayeye bağlı olmaksızın tamamen bireysel eyleme dayandığı iki katılımcı bulunmaktadır (K11,12) (Tablo 7). Bu katılımcılardan ilki (K11) suç işleme motivasyonu ve süreci hakkında bilgi vermek istemedi. Diğer katılımcı, suç işleminde temel motivasyonun lüks tüketim olduğunu aktardı. Buna göre katılımcı yılın belirli dönemlerinde sanal şirketler üzerine bankalardan kredi almış, kuyumcu soygunculuğu gibi nitelikli dolandırıcılık ve hırsızlık suçlarını işlemiştir. Yaz aylarında ise otel konaklamalarının ağırlıklı olduğu lüks tüketimi gerçekleştirmiştir. 12.katılımcı, sadece karar alma sürecinde değil, gündelik hayatında bir izolasyon yaşadığını aktardı. Bunun nedeninin, nitelikli dolandırıcılık yapabilmek için kurguladığı sanal kimliklerin ve hareketlerin gizliliğini sağlamak olduğunu belirtti. Dolayısıyla planlanan suçların tekrar ettiği bu süreçte, katılımcı, kendine özgü normatif kabulleri de getirecek sosyal ilişkilerin birikiminden kaçınmıştır.

---

³ “Organize Suçlarla Mücadele” (Erişim 05 Nisan 2021).

Eski bir vakanın sonuca ulaşması veya bir ihmal sonucu ortaya çıkan hükümlülük deneyimleyen iki katılımcı mevcuttur (K1, 9) (Tablo 10). Bu katılımcılar, yasal süreçleri algılamada güçlük çektiklerini, bu nedenle ihmal neticesinde suç işlediklerini belirttiler. Bu gruptaki 9.katılımcı, cezalandırılmasında kendisinin mağdur olduğunu iddia etmektedir. Buna göre, bu katılımcı, takibinde zorlandığı evrakları küçük bir işletme açmak amacıyla imzalayarak dolandırıcılık suçuna bilinçsizlik ve ihmal sonucu dahil olmuştur.* Bu durum katılımcının, yasal süreçleri takip etmesini kolaylaştıracak ve ihmale karşı destek almasına yarayacak güven odaklı sosyal ilişkilerinin zayıflığına işaret etmektedir. 1.katılımcı ise, önceki tarihlerde işlediği suçla ilgili denetimli serbestlik sürecinde imza ihlali yaptığı için cezaevine girdiğini aktardı.

Karar verme kavramı, ampirik çalışmalarda, ağırlıklı olarak rasyonel tercih kuramı kapsamında ele alınmıştır. Bu kurama göre geliştirilen suça karar verme bireysel tercihlerle açıklanmaktadır. Birey, kendine göre bir kâr-zarar hesabı sonucunda suç işlemeye karar verir. Diğer bir ifadeyle, birey suça iştirak ettiyse bu, tamamen kendi sorumluluğu ve kararıdır. Suçun sonuçları toplumu etkilese de suç bireyseldir.⁴ Günümüzde bu kurama yönelik yeni araştırmalar suç anındaki duygular, suçun tipi, cinsiyet, suçlunun sosyal sermayesi ve hayatında yaşadığı dönüm noktaları gibi çevresel, biyolojik ve psikolojik faktörleri de kapsamaktadır. Ani ve planlama olmaksızın işlenen suça dair temas ettiğimiz tespitler, duygulardaki bilincin ve öğrenmenin rolüne vurgu yapan Tibbetts'in çalışmasında da mevcuttur. Buna göre, suç işlemeye karar vermede, öz bilinçli duyguların (*self-conscious emotions*) ve birincil duyguların farklı tezahürleri vardır. Ağrı, neşe ve tiksinti öğrenilmemiş duygular iken; suçluluk, utanç, gurur ve empati ise kişinin kültürel ve sosyal birikimini yansıtmaktadır. Suça karar verme, öz bilinçli duyguların taşıdığı sosyal ve kültürel

---

* Mahkûmların mahkeme dosyaları tez kapsamı dışındadır. Zira anlamaya çalıştığımız şey, mahkûmların yorumladıkları deneyimlerindeki sosyal sermayedir.

⁴ Cesare Beccaria, *Suçlar ve Cezalar Hakkında*, çev. Sami Selçuk (Ankara: İmge Kitabevi, 2018), 55-57.

birikimde ortaya çıkmaktadır.⁵ Tibbetts'in argümanının aksine, katılımcıların, ani ve planlanama olmaksızın işlenen şiddet suçlarında, karar vermelerindeki etkin duygular, daha çok öfke ve korkudur. Dolayısıyla Tibbetts'in bahsettiği öğrenilmiş duygular da etkindir. Her ne kadar birincil duygular, reflekslerin dışı vurumu şeklinde hissedilse de bu duygularla başa çıkma, kişilerin suç anına kadarki birikimiyle alakalıdır. Çalışmamızdaki katılımcılar, karşılaştığı durumu yönetmek için şiddete başvurmuşlardır.

Suçta karar vermenin başka bir boyutunu ele alan Leclerc ve Wortley, suç senaryosunu (*crime script*) farklı bir bakışla değerlendiriyor. Buna göre, suç senaryosu failin eyleme karar verdiği andan itibaren değil, hayat hikâyesinde gizlidir. Bu senaryo, failin rasyonel tercihleriyle etkileşim halinde bulunan kültürel ve sosyal birikimin, karar alım sürecinde görünür hale gelmesiyle başlamaktadır.⁶ Bazı çalışmalar, suçta karar vermede bireyin bağlı olduğu insan ilişkilerine ek olarak irrasyonel duyguların da etkili olabileceğini vurguluyor.⁷ Fakat bu çalışmalarda, anlık veya planlı suçlar failin sosyal, ekonomik ve kültürel birikiminde zaten şekillenmiş davranışların arasından yapılan tercihlerle gerçekleştiği savunulmaktadır. Sosyal sermaye, bahsi geçen insan ilişkilerine konuşlanan bireyin davranışlarını anlamayı geniş bir çerçevede görmeye yardımcı olmaktadır.

---

⁵ Stephen Tibbetts, "Traits and States of Selfconscious Emotions in Criminal Decision Making", *Affect and Cognition in Criminal Decision Making*, ed. Jean-Louis van Gelder vd. (Londra ; New York: Routledge, 2013), 221-238.

⁶ Benoit Leclerc - Richard Wortley, "The Reasoning Criminal: Twenty-five Years on", *Cognition and Crime: Offender Decision Making and Script Analyses*, ed. Benoit Leclerc - Richard Wortley (UK: Routledge, 2013), 1-11.

⁷ Olof Dahlbäck, *Analyzing Rational Crime — Models and Methods* (Netherlands: Springer, 2003); Neal Shover - Andrew Hochstetler, *Choosing White-Collar Crime* (Cambridge: Cambridge University Press, 2005); Ronald Clarke - Derek Cornish, "Classical and Neve Classical Schools of Criminology: Deterrence, Rational Choice, and Situational Theories of Crime", *Explaining Criminals and Crime*, ed. Raymond Paternoster - Ronet Bachman (Oxford: Oxford University Press, 2001), 23-42; Horst Entorf - Hannes Spengler, *Crime in Europe: Causes and Consequences* (Berlin Heidelberg: Springer-Verlag, 2002); Ronald B. Flowers, *Male Crime and Deviance: Exploring Its Causes, Dynamics and Nature* (Springfield, Ill., Amerika Birleşik Devletleri: Charles C Thomas Pub Ltd, 2003); Hope Corman vd., "Life Shocks and Crime: A Test of the 'Turning Point' Hypothesis", *Demography* 48/3 (10 Haziran 2011), 1177-1202.

4.1.2. Cezaevi Alt Kültürüyle İlk Temas: Uyum Süreci

Katılımcıların cezaevi alt kültürüne katılımı, sosyal sermayesini uyumlama ve yeni mekânı anlamlandırma konusunda veri yoğunluğuna sahiptir. Bu bağlamda beş kod ortaya çıkmıştır: Suç tipi, önceki cezaevi deneyimi, ceza süresi, iletişim, gündelik pratiklere katılım. Suç tipi hem uyum sürecinde hem de diğer hükümlüleri ahlaki olarak sınıflandırmada ön plandadır. Önceki cezaevi deneyimi, hükümlülerin cezaevine geliş sürecinde, alt kültürü keşfetmesinde dikkate değer bir yoğunluğa sahiptir. Ceza süresi, hükümlülerin, mekânda kendilerine bir alan oluşturmasında ve bu alan üzerinden sosyal sermayelerini gerçekleştirmesinde ortaya çıkmaktadır. İletişim, hükümlünün cezaevindeki alt kültüre katılımının sembol ve kodlarını içermektedir.

Cezaevine ilk geliş süreci ve uyum deneyiminin yoğunlaştığı psikolojik boyutlar bulunmaktadır. Bununla birlikte biz, cezaevinde halihazırda bulunan alt kültüre katılımında sosyal sermaye örüntülerini dikkate aldık. Cezaevindeki ilk günlerde, diğer hükümlülerle etkileşimde ve kuralları anlamada, suç tipine yönelik deneyimler görünür bir tekrara sahiptir. Bu bağlamda üç grup söz konusudur: Uyuşturucu madde kullanımı, hırsızlık ve şiddet suçları. Elde edilen verilere göre, uyuşturucu madde ticareti ve kullanımından dolayı hükümlülüğü bulunanların cezaevindeki ilk günlerinin yoksunluk krizleri ve tıbbi destek ile geçtiğini söyleyebiliriz. Bu gruptakiler için, tamamının daha öncesinde cezaevi deneyimleri olmasına rağmen ilk günlerde tam bir izolasyon söz konusudur:

... Ya bende bir de hem ticaret hem kullanma var! Cezaevine gelmemde çok iyi yönler de var. Mesela ilk geldiğimde tecritte kaldım. Uyuşturucu da var vücutta tabi, uyuyorum, uyanıyorum...

Araştırmacı: *Bağımlı mıydınız?*

- Evet, yoksunluk çektim, çok kötüydü... ama uyanıp uyanıyorum, yemeğin ne zaman geldiğini, saatin kaç olduğunu bir türlü kavrayamıyordum. Bazen doktorun yüzünü görüyordum ama neden gördüğümü, ne dediğini hiç hatırlamıyorum. Akşam yemeği dörtte geliyor ama tecritte ne zaman dört olduğunu nereden bileceksin? Üç gün tecritte kaldım. (K3, 38, Evli, Uyuşturucu madde ticareti ve kullanımı)

Cezaevindeki ilk günlerde ön plana çıkan suç tipinin diğer bir boyutu, katılımcıların hükümlüleri zihinsel ve ahlaki olarak sınıflandırmasıdır. Buna göre öldürme ve uyuşturucu suçundan dolayı cezaevinde bulunanlar, hırsızlık suçundan hüküm giymiş diğer mahkumları ötekileştirdiklerini aktardı. Bu bağlamın arka planında “kaçınılmaz son olabilecek adam öldürme” (K2) ve “geçim derdinden dolayı -çocuklara değil- isteyen yetişkinlere uyuşturucu satma”nın (K3) suç olmasına rağmen ahlaksız olmadığı inancı yatmaktadır. Diğer bir ifadeyle, suç ve ahlak ayrımını suç tipine göre yapmaktadırlar:

Koşuların böyle olması [suç tipine göre koşullara ayrılması] bir bakıma gerekli. Herkes işlediği suçun doğru gibi düşünür, diğer suçtan gıcık kapar yani. Mesela ben de hırsızlığa gıcığım. Hırsız olsa bizim koşu kavgaya ederim, kavgaya çıkar. Başkasının malı, kızı, karısına karışmayacaksın. Uyuşturucu ekmek kapısı; alan razı veren razı.... (K3, 38, Evli, Uyuşturucu madde ticareti ve kullanımı)

Bununla birlikte birden fazla suçtan dolayı hükümlülüğü bulunan bir katılımcı, bu genel tavırdan dolayı koşul yaşantısında daha “görünmez” (K10) kaldıklarını ifade etti. Dolayısıyla, alt kültüre katılımı, suç tipine göre bir dayanışmadan bahsedebiliriz.

Cezaevindeki ilk günlerdeki diğer bir görünür unsur ise, katılımcıların daha önceden cezaevi deneyiminin olup olmamasıdır. Daha önceden cezaevinde bulunmuş katılımcılar, ilk günlerde ortamı gözlemlemeye ihtiyaç duymadıklarını, genel kurallara aşina olduklarını ifade ettiler. İlk defa bir cezaevinde bulunanlar, bir süre iletişime geçmekten, kendine özgü alan oluşturmaktan ve görünür olmaktan kendilerini sakındıklarını aktardılar. Verilere göre, bu grup, hükümlü olmanın getirdiği bu yeni varoluşsal durumu, kendi içsel dünyalarında ve buldukları mekânda keşfetme sürecindedirler. Diğer bir deyimle, sosyal sermayelerinde bu suçun ne demek olduğu, ikinci bir kişiye nasıl aktarmaları gerektiği ve suçun kendileriyle olan ilişkisini düşünmeleri, hükümlülerin ilk günlerinin zihinsel keşiflerini oluşturuyor. Bunun için ilk bir haftalık bir süreçte hükümlüler ve görevlilerle iletişime geçmediklerini, tamamen ortamdaki rolleri ve kültürü izlediklerini belirttiler.

Uyum sürecinde, sosyal sermayeyi yansıtan diğer bir kod ise ceza süresidir. Ceza süresi 5 yıldan fazla olan katılımcılar, bu süreçte suçun gerekçesinin kendi tercihleri olduğunu ifade ederken, 1-5 yıl arası ceza alanlar ise suça neden olan eylemlerini aile

ilişkileriyle ve ekonomik yoksunlukla açıkladı. 1 yıldan az ceza alanlarının hiçbiri suçlarını kabul etmemektedir.

5 yıldan fazla ceza almış grubun, suç sahiplenmenin bir sonucu olarak, cezaevi mekânını da kabullendiği görülmektedir. Dolayısıyla, mekânda kendi alanlarını oluşturmuşlardır. Aileden gelen sembolik bir hatıranın cezaevinde taşınan bir sosyal sermaye imgesi olduğunu söyleyebiliriz. Bu sembolik hatıra, aile bireylerinin bulunduğu bir fotoğraf olduğu takdirde, diğer hükümlülerin göremediği bir yerde saklanmaktadır. Fotoğraf haricindeki diğer sembolik hatıraların ise dış dünyadan taşınan sosyal sermayenin niteliğini, hacmini ve buna yönelik değişimi de yansıttığını söyleyebiliriz. Örneğin, organize suç çetesinin bir lideri tarafından verilmiş otuz üçlük bir tesbihin ranzaya asılması bir hatıradan öte diğer hükümlülere suça dayalı güven ilişkilerinin hakkında mesaj vermektedir.

1-5 yıl arasında ceza almış katılımcılar benzer bir şekilde bir alan oluşturma çabası olduğunu, fakat bu alanda yoğun sembolik mesajlar kullanma amacı gütmediklerini belirttiler. Bir yıldan az ceza almış katılımcılar ise cezaevinde alan oluşturma gayesi gütmediklerini, alana aidiyet geliştirmediklerini aktardılar:

Sadece gökyüzüne bakıyorum, ne zaman kavuşacağım diye bekliyorum, aklım fikrim bu... Buradakilerle çok konuşmam. Diğer arkadaşlar artık beni anladı, hiç yanıma yaklaşmıyorlar. Eskiden "Ya tamam çıkacaksın, az almışsın zaten, gel biraz sohbet et zihnin açılır, böyle kafayı yiyeceksin" diyorlardı. Artık anladılar, hiç onu da demiyorlar. Ben dışarı çıkacağım günü bekliyorum. Aklım fikrim ailemde... (K1, 42, Evli, İcra Kanunu'na Muhalefet)

Uyum sürecinin en önemli göstergesi olan iletişim, temel dokusunu cezaevindeki hükümlülerinin tamamının erkek olmasından almaktadır. Bu koşullardaki iletişimin en belirgin özelliği, tamamı erkek olan hükümlülerle konuşulmaması gereken konuların ayırımı yapmaktır:

Akşama kadar uyuşturucu konuşuyoruz. Burada öyle aile muhabbeti olmaz, biliyor musun şimdi niye? Kavga çıkar, zoruna gidecek kelime çok edilir burada, herkes pislik çünkü. O yüzden kimse sevdiğinin lafını etmez. Ya da yaşadığı özel şeyleri anlatmaz; karşıdaki dalga geçer, kavga çıkar. Her koşul kendi suçunu konuşuyor. İşte biz de uyuşturucuyla kalkıyoruz, uyuşturucuyla yatıyoruz. (K3, 38, Evli, Uyuşturucu madde ticareti ve kullanımı)

İletişimde ön plana çıkan diğer bir unsur ise koşullara göre farklı iletişim kodlarının olmasıdır. Bu konuda, Bursa H Tipi D-9 koşulu ve diğerleri ayrımı bulunmaktadır. D-9 koşulunda iletişimde ahlaki kurallar ön plandayken diğer koşullarda sosyal sermayeye göre, iletişimin içerik ve şekline karar verilebildiği aktarılmaktadır. D-9 koşulunda dinî ve ahlaki referanslarla iletişime geçen hükümlülerin dikkate alındığını ve saygı duyulduğunu 11.katılımcı; “D-9 koşulu bizim koşulumuz, biz kurduk zaten. Burada ünlüdür. Hepimiz konfeksiyoncuymuz, iyi halimizle biliniriz.” (K11, 53, Bekâr, Cinsel suç, alıkoyma” gibi ifadelerle yansıttı. Bu bağlamda, hükümlüler, D-9 koşulunda kalanların aileleriyle duygusal bağ, cezaevi sonrası iş planı, koşultaki diğer hükümlülere hitap etme biçimi ve atölyede üretim, koşultaki temizlik vb. sorumluluklarını yerine getirme gibi unsurlara dikkat çektiler. Diğer koşullarda ise cezaevi dışında suça dayalı güven ilişkilerinin olduğunu, sosyal çevre ve suçun tipinin etkili olduğunu aktardılar. Cezaevi dışında suça dayalı sosyal çevresi olan hükümlüler, cezaevinde kalmasının hayatını olumsuz etkilemediğini düşünmekte, bilakis içinde bulunduğu sosyal sermayenin bir gerekliliği olarak görmekte ve bu durumun, diğer hükümlülerin üzerinde bir güç oluşturduğunu ifade etmektedirler. Benzer şekilde, öldürme ve yaralama gibi suç tiplerindeki hükümlüler de “gerçek suç” işleyerek hüküm giydiklerini aktarmışlardır.

Veriler ışığında, pratiklere katılımın uyum sürecinde en somut göstergeler olduğunu söyleyebiliriz. Sayım saatinde uyanmak, yemek saatini bilerek hazırlık yapmak, gün içinde koşultaki iş bölümü ve bireysel sorumlulukları takip etmek pratiklere katılımın en belirgin göstergeleridir. Katılımcılar, spor yapmak için alan oluşturmakla, diğer hükümlülerle tecrübe ve deneyim paylaşımıyla, cezaevi çalışanlarıyla tanışıklık kazanmaya başlaması ise cezaevine uyumun gerçekleştiğini düşünmektedirler. Uyum, pratiklere katılım ve bu alt kültürde nasıl davranacağını öğrenmek anlamında kullanılmaktadır.

Yukarıdaki çerçevede, cezaevine uyumda hem kurum içindeki hem de dışındaki unsurların iç içe geçtiğini söyleyebiliriz. Wright’ın nicel yöntemle yürüttüğü çalışmasında, hükümlünün adaptasyonu, özel alan oluşturma ve güvenlik hissine bağlıyken eğitim, ekonomik durum ve ırk gibi önceki hayatından taşıdığı birikimlerin

adaptasyona bir etkisi yoktur.⁸ Çalışmamızda ise özel alan oluşturmanın uyum sürecinin ilerleyen aşamalarında ortaya çıktığını tespit ettik. Buna göre özel alan oluşturma, cezaevi kültürüyle temas ettikten ve onu yorumladıktan sonra hükümlünün getirdiği sosyal birikime de bağlıdır. 25 hükümlüyle boylamsal yöntemle yürütülmüş diğer bir araştırma, bu tartışmaları, hükümlünün uzun veya kısa süreli ceza almış olmasına bağlıyor. Bu çalışmaya göre, hükümlülerin cezaevi öncesindeki birikimlerine göre uyumda bir farklılık söz konusu değildir.⁹ Boylamsal çalışmalarda, gruplar arası farklar görülemeyebilir, zira bu yöntem böyle bir tespitin garantisini vermemektedir. Aynı yöntemle yürütülen başka bir çalışmada Zamble ve Porporino, adaptasyonu, cezaevi koşullarında hükümlülerin problem çözme yeteneğine bağlamaktadır. Buna göre, ceza alınan süre ve cezaevi öncesi hayatının bir etkisi yoktur. Bu çalışmada, alışkanlıklarına ve problem çözme yeteneklerine göre, cezaevine adaptasyonda, hükümlüler arasında bir farklılık oluşturduğu savunulmuştur.¹⁰ Çalışmamızda, cezaevi koşullarında iletişimin problem çözme boyutuna dolaylı olarak değindik. Fakat uyumun kültürel boyutunun bundan ibaret olmadığını da kabul etmekteyiz. Benzer bir sonuca farklı bir bağlamdan ulaşan diğer bir çalışma, mutut* ve müebbet arasındaki ayrımın hükümlülerin uyumunda belirleyici olduğunu ileri sürmektedir. Bu çalışmaya göre, cezaevine ilk defa giren ve müebbet cezası alanlar, diğer hükümlülere nazaran cezaevi koşullarına uyum göstermekte daha fazla zorlanmaktadır.¹¹ Uyumu cezaevi koşullarıyla açıklayan diğer bir çalışma, iş kolları ve eğitimler aracılığıyla dış dünyaya hazırlanmak için gerekli olanakların etkili olduğunu savunmaktadır.¹² Flanagan ise hükümlünün uyumunu, cezaevi koşullarıyla açıklarken sosyal yaşama duyulan özlem ve hayatın boşa gittiği düşüncesiyle başa

---

⁸ Kevin N. Wright, "Race and Economic Marginality in Explaining Prison Adjustment", *Journal of Research in Crime and Delinquency* 26/1 (01 Şubat 1989), 67-89.

⁹ Edward Zamble, "Behavior and Adaptation in Long-Term Prison Inmates: Descriptive Longitudinal Results", *Criminal Justice and Behavior* 19/4 (01 Aralık 1992), 409-425.

¹⁰ Frank J. Porporino - Edward Zamble, "Coping with Imprisonment", *Canadian Journal of Criminology* 26/ (1984), 403.

* Sürekli cezaevine girip çıkma durumu.

¹¹ Doris Layton MacKenzie - Lynne Goodstein, "Long-Term Incarceration Impacts and Characteristics of Long-Term Offenders: An Empirical Analysis", *Criminal Justice and Behavior* 12/4 (01 Aralık 1985), 395-414.

¹² Thomas Schmid - Richard Jones, "Ambivalent Actions: Prison Adaptation Strategies of First-Time, Short-Term Inmates", *Journal of Contemporary Ethnography* 21/4 (01 Ocak 1993), 439-463.

çıkmayı vurgulamaktadır.¹³ Çalışmamız kapsamında, dış dünyayı özlediği için uyum ve adaptasyondan kaçınan bir katılımcı vardır (K1), fakat bulgular bu veriden ibaret değildir. Bununla beraber, hükümlünün cezaevi koşullarını yorumlaması ve buna göre davranış geliştirmesini, hükümlünün cezaevi öncesi hayatından bağımsız ve kopuk görmek gerçekliğe aykırıdır. Paterline ve Petersen, bu tespiti destekleyecek şekilde, cezaevi öncesi hayatın adaptasyondaki etkisini şiddet meyli üzerinden açıklamaktadırlar. Buna göre hükümlü cezaevi öncesinde şiddete meyilli ise cezaevi koşullarına adaptasyon gerçekleştirebilmektedir.¹⁴ Benzer bir sonuca farklı kodlarla ulaşan Gillespie, adaptasyonda önceki cezaevi deneyimi, sosyal rol, grup ilişkileri, dış dünya ile ilişkiler, yaş ve cezaevi öncesi sosyo-demografik özelliklerin ön planda olduğunu belirtmektedir.¹⁵ Wright, hükümlünün cezaevinde problemi algılama ve davranış geliştirmesinde, önceki hayatındaki çevresel faktörlerin etkili olduğu sonucuna ulaşmıştır.¹⁶ Hem cezaevi koşullarını hem önceki birikimi ele alan diğer bir çalışma, toplumsal cinsiyet, yaş ve şiddet eğilimi gibi kodlara yönelmektedir.¹⁷ Araştırmamızda, yukarıda bahsi geçen çalışmaların ulaştığı sonuçlardaki dikotomik ilişki çerçevesinde değerlendirecek bir sonuca ulaşmadık. Zira cezaevi uyumunu öncesi/sonrası veya içeri/dışarı gibi ayrımlar çerçevesinde değerlendirmek, metodolojik ve ontolojik olarak problemlidir. Hükümlüler, geliş ve uyum sürecini bir süreklilik içinde deneyimlemektedir. Bu sürekliliğin kendini ele verdiği en belirgin kodlar ise sosyal, kültürel ve ekonomik sermayelerdir.

4.2. Cezaevinde Sosyal Sermayenin İdamesi

Cezaevi, kapalı bir mekân olmasına rağmen her yeni hükümlünün kendisini içinde bulduğu bir alt kültürü bulunmaktadır. Bu alt kültür suç tipi, alan-mekân çatışması, dil,

---

¹³ Timothy J. Flanagan, “The Pains of Long-Term Imprisonment: A Comparison of British and American Perspectives”, *The British Journal of Criminology* 20/2 (1980), 148-156.

¹⁴ Brent A. Paterline - David M. Petersen, “Structural and Social Psychological Determinants of Prisonization”, *Journal of Criminal Justice* 27/5 (01 Eylül 1999), 427-441.

¹⁵ Wayne Gillespie, *Prisonization: Individual and Institutional Factors Affecting Inmate Conduct* (New York: LFB Scholarly Publishing LLC, 2002).

¹⁶ Kevin N. Wright, “A Study Of Individual, Environmental, And Interactive Effects In Explaining Adjustment To Prison”, *Justice Quarterly* 8/2 (01 Haziran 1991), 217-242.

¹⁷ Cao vd., “Prison Disciplinary Tickets”.

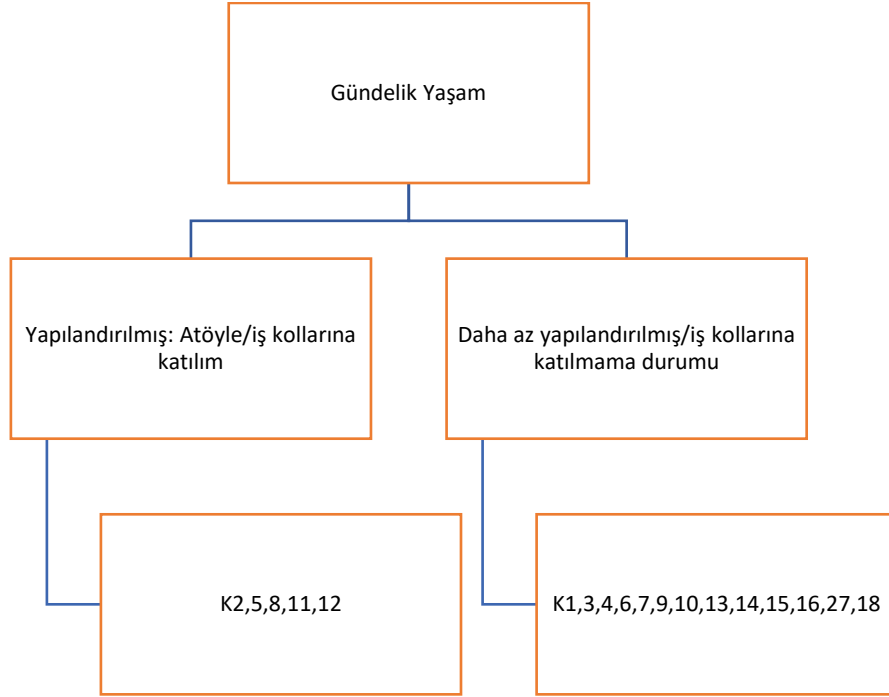
kimlik, demografik özellikler, anomi, sapma vb. sayısız katmana sahiptir.¹⁸ Alt kültürde var olmanın kaçınılmaz bir boyutu da sosyal sermayedir. Cezaevinde, getirilen ve inşa edilen sosyal sermaye olmak üzere iki farklı deneyimden bahsetmek mümkündür. Bunlardan ilki, mevcut başlığa değin aktarıldı. İkinci kısım ise beş alt koddan oluşmaktadır: Cezaevinde gündelik hayat rutini, dış dünya ile ilişkiler, iş kolları, eğitim programları ve personelle ilişkiler.

4.2.1. Cezaevinde Bir Gün

Gündelik hayat pratikleri bireylerin toplumsal, siyasal, ekonomik ve kültürel birikimlerini yansıtacak kodları içinde barındırmaktadır. Diğer bir ifadeyle, sosyal ve ekonomik sermayenin taşıdığı özü ortaya çıkaran en somut veriler gündelik hayat pratiklerinde kendini ele vermektedir. Katılımcı aktarımlarından anlaşıldığı kadarıyla cezaevinde iki farklı gündelik hayat bulunmaktadır: Üretim atölyelerine/iş kollarına katılanlar ve katılmayanlar (Şekil 6).

---

¹⁸ John Irwin - Donald R. Cressey, "Thieves, Convicts and the Inmate Culture", *Social Problems* 10/2 (01 Ekim 1962), 142-155; James B. Jacobs, "Race Relations and the Prisoner Subculture", *Crime and Justice* 44/1 (1979), 1-27; Thomas - Foster, "The Importation Model Perspective on Inmate Social Roles"; Julian Roebuck, "A Critique of 'Thieves, Convicts and the Inmate Culture'", *Social Problems* 11/2 (1963), 193-200; Meghan M. Mitchell vd., "Culture in Prison, Culture on the Street: The Convergence between the Convict Code and Code of the Street", *Journal of Crime and Justice* 44/2 (2021), 145-164; Patricia Weiser Easteal, "Overseas-Born Female Inmates in Australia: A Prison within a Prison", *Journal of Criminal Justice* 21/2 (01 Ocak 1993), 173-184.

Şekil 6: Gündelik yaşam pratiklerine ait alt-kod ve katılımcı bilgisi

Üretim atölyelerinde günlük zaman dilimlerini şekillendiren temel unsur, üretim atölyelerindeki çalışma zamanıdır. Bu zaman aralığı, sadece çalışma sürecini değil, hükümlülerin cezaevinde diğer zamanlardaki pratiklerini de etkilemektedir. Buna göre üretim atölyesinde çalışan D-9 koğuşundaki hükümlüler, sabah namazı ile güne başlamaktadır. Sabah namazının saati sorulduğunda “saat değiştiği ve cemaatle kılındığı için” kesin bir saat aralığı veremediler. Sabah namazı, koğuşta daha önceden medrese eğitimi almış veya “hoca” olarak hitap edilen başka bir hükümlünün imamlığında kılınmaktadır. Sabah namazı sonrası tekrar dinlenmeye geçenler veya Kur’an-ı Kerim okuma, tesbih çekme gibi ibadetlere vakit ayırmak isteyenler olabilmektedir. Sabah sayımı sonrası kahvaltı yapılmakta ve bu hükümlüler 09:00-17:30 saatleri arasında üretim atölyesindeki yerlerini almaktadırlar.

SAAT**GÜNDELİK HAYAT PRATİKLERİ**

İlgili saat aralığı	
	Cemaatle sabah namazı
08:00	Sabah sayımı
08:30-09:00	Kahvaltı
09:00-17:30	Üretim Atölyesi (12:30-13:30 öğle yemeği arası, cemaatle öğle ve ikindi namazları)
17:30-18:15	Dinlenme: Kişisel bakım
18:15-19:00	Akşam yemeği, cemaatle akşam namazı
19:00	Akşam sayımı
19:30-23:00	Dinlenme: TV, kitap, hobi, kişisel bakım, ders çalışma, ibadet, dua, cemaatle yatsı namazı

Tablo 11: Katılımcı aktarımlarına göre üretim atölyesinde çalışan bir hükümlünün bir günü (Saatler katılımcılar tarafından yaklaşık olarak verilmiştir)

Katılımcılar üretim atölyesi sonrasındaki tercih edilen pratiklerde, sosyal sermaye farklarının en somut şekilde gözlemlenebildiğini aktardılar. Buna göre atölye sonrası kişisel bakım tercihi sosyal, ekonomik ve kültürel farklılığı ortaya koymaktadır. Kişisel bakımda yüz maskesi, el ve yüze uygulanan nemlendirici krem, şampuan, duş jeli ve markaları dikkat çekmektedir. Buna ek olarak, kitap ve TV izleme tercihleri de belirgin bir şekilde sosyal sermaye farkını ortaya koymaktadır. Kitap tercihleri, koğuş içi yoğunlaşan güven ilişkileri ve cezaevinin sosyal sermayelerindeki yeri hakkında önemli ipuçları vermektedir. Buna göre iki çeşit kitap okunmaktadır: (1) Dinî bilgi veren ve aynı referanslarla dünya görüşü ortaya koyan kitaplar ve (2) farklı konulardaki romanlar. Ömer Nasuhi Bilmen, Seyyid Kutub gibi yazarların kitaplarıyla Diyanet Yayınları'nın farklı fıkıh kitapları, *İbn-i Kesir Tefsiri* ve *Mızraklı İlmihal* gibi din eğitimi kitapları ilk grubu oluşturmaktadır (K8, 2, 5). İkinci grup ise tarih (K6,4) ve polisiye konulu romanlar (12) tercih etmektedirler. Bu iki gruptan ilkinin

cezaevinde dinî referanslarla yeni bir hayat düzenlemesi eğilimi olduğunu da belirtmeliyiz. Tercih edilen kitapların dinî bilgi veren ve dünya görüşü ortaya koyan nitelikte olduğunu söyleyebiliriz. Katılımcılar dinî bilgi içerikli kitapların, cezaevi öncesi sistematik ve gündelik hayatı idame ettirecek bir nitelikte dinî bilgi almamış olmanın telafisi olduğunu düşünmektedirler. Dünya görüşü sunan kitapların ise bu bilgilerin uygulama ve kendi realitelerinde yorumlamaya yardımcı olduğunu ifade ettiler. Bu tip kitapları tercih eden katılımcılarda sadece kitap okumak değil, kendi realitelerinin de değerlendirmesini yapabilmek adına bir arayış söz konusudur. Diğer katılımcılar için boş vakit aktiviteleri TV izleme, ders çalışma ve boncuktan anahtarlık, ahşap işi küçük aksesuarlar yapma gibi ilgilerini gerçekleştirmekten oluşmaktadır. TV kanalları, koğuşun ortak ilgisine göre tercih edilmektedir: Açık oturum programları, yarışma programları, TV dizileri, haberler ve futbol maçları. Aktarımlara göre, açık oturum programları, diğer kategorideki yayınlar olmadığında özel bir TV kriteri olmadan rastgele tercih ediliyor. *O Ses Türkiye* ve *Kim Milyoner Olmak İster?* ise yarışma programları kategorisinde takip edilmektedir. *Eşkıya Dünyaya Hükümdar Olmaz*, *Çukur*, *Kuruluş Osman* televizyon dizileri kategorisinde takip edilen programlardır. Haber programları, ana haber bültenlerinden kanal fark etmeksizin rastgele takip edilirken futbol maçlarından Süper Lig karşılaşmaları izlenmektedir.

Katılımcılar uyku vaktinde perşembe akşamları ve dinî günlerde, koğuşta Kur'an-ı Kerim okunduğunu aktardılar. Bu günler dışında, uyumadan önce kitap okuduklarını ya da yorgunluk nedeniyle dinlenmeye geçtiklerini ifade ettiler. Yatış saatinin ise en geç 23:00 olduğunu belirttiler. Genel durumda çalışma temposunun verdiği yorgunluk nedeniyle, 22:00'da koğuşun çoğunun uyuduğu aktarılmıştır.

Koğuş ve üretim atölyesi dışında kullanılan alanlar arasında spor sahası ve konferans salonundan bahsedildi. Yemekhane, banyo ve mutfak vb. gibi alanlara dair bir aktarım bulunmamaktadır. Spor sahasının futbol maçları için kullanıldığı, konferans salonunda ise seminerler ve tiyatro gösterilerine izleyici olarak katıldıkları ifade edildi.

Üretim atölyesinde bulunmayan katılımcıların gündelik yaşamları, birinci grubun çalışma sonrası pratikleriyle benzerlik göstermektedir. Bu gruptaki katılımcılar, gündelik hayat içinde uyarıcı eksikliğinin ruhsal olarak kendilerini yordüğünü aktardı.

Katılımcılar üretim atölyelerinde yer almama nedenlerini ise çalışma, sertifika kazanımı ve sosyal sermaye inşasında yeni bir yol aramamalarıyla açıkladılar. Daha az süreli ceza alanların çoğunlukta olduğu bu gruptakiler çoğunlukla koğuş içinde diğer hükümlülerle vakit geçirmektedir.

Sosyal hayattaki amaç, hedefler ve bunlara yönelik davranış geliştirme bireylerin sosyal sermayeleriyle mayalanmaktadır denebilir.¹⁹ Steiner, hükümlülerin cezaevindeki rutinelere katılım biçimlerini ve amaçlarını cezaevi önceki hayatlarıyla da ilişkilendirmektedir. Buna göre, hükümlünün cezaevi pratik tercihlerini etkileyen faktörler; cezaevi öncesindeki hayatının konformist olup olmaması, işlediği suçun hayatını etkileme biçimi ve yaş durumudur. Bütün bu birikimlerin ışığında hükümlüler cezaevindeki belirsizliği gündelik yaşamla düzenleyebilmekte ve cezaevindeki toplumsal sapmadan kendisini koruyabilmektedir.²⁰ Tez çalışmamız kapsamındaki veriler de atölyelere katılan hükümlülerin bu düzene benzer motivasyonlarla katıldığını göstermektedir. Cezaevindeki hükümlüler arasındaki gruplaşmaların kapsamında gündelik rutinleri inceleyen diğer bir çalışmaya göre, bazı pratikleri tercih etmesi bireyin cezaevinde kime ait olduğunu anlatmaktadır. Yani hükümlülerin mevcut pratikleri tercih etmesinin nedeni, sadece bir gruba itaat etmek değil aynı zamanda aidiyetini pekiştirmektir.²¹ Diğer bir çalışma, cezaevi rutinlerini bir yönetim ve idari husus olarak ele almaktadır. Buna göre, zaman planlaması ne kadar net ve yoğun olursa idare, cezaevindeki mekânları daha etkili kullanabilir, zamanı daha verimli değerlendirebilir ve hükümlülerin diğerleriyle etkileşimini kontrol edebilir.²² Osmanlı hapisaneleri üzerine yapılan bir çalışmada, planlanmış pratiklerin hükümlüleri daha farklı bir hayata katılımını kolaylaştırdığı ifade edilmektedir.²³ Bir başka araştırmanın bulgularına göre, cezaevindeki yapılandırılmış rutinler hükümlüler

---

¹⁹ Hoogerbrugge - Burger, "Neighborhood-Based Social Capital and Life Satisfaction".

²⁰ Benjamin Steiner - John Wooldredge, "Inmate Versus Environmental Effects On Prison Rule Violations", *Criminal Justice and Behavior* 35/4 (01 Nisan 2008), 438-456.

²¹ Rebecca Trammell, "Values, Rules, and Keeping the Peace: How Men Describe Order and the Inmate Code in California Prisons", *Deviant Behavior* 30/8 (09 Eylül 2009), 746-771.

²² Daniela Ronco vd., "Space, Time and Interactions in the Daily Life of the Italian Prisons", *US China Law Review* 11/9 (2014), 1149-1168.

²³ Kent F. Schull, *Prisons in the Late Ottoman Empire, Microcosms of Modernity* (Edinburgh: Edinburgh University Press, 2014), 111-141.

için eşit bir uygulamadır. Ayrıca, tahmin edilebilen pratiklerin, bireylerin topluma katılımını desteklediği vurgulanmaktadır.²⁴ Hükümlülerin planlı yaşamı, yeniden topluma kazanımı, güvenli bir ortam elde etme, pratik yönetim ve cezaevinde iyileşme sürecine vurgu yapan çalışmalar olduğu gibi yabancılaşma, güvenlik zafiyeti, insan doğası ve günlük yaşamı deneyime indirgemeye yönelik eleştirel araştırmalar da mevcuttur. Buna göre çok yoğun bir formda yapılandırılmış zaman planlaması, toplumdan izole olmuş hükümlüleri zamandan da yabancılaştırmaktadır. Planlama, eylemlerin sınırlarını ve sırasını belirlediği için gündelik yaşamın doğasına aykırıdır.²⁵ Diğer bir çalışma, hükümlülerin hapis cezasının psikolojik sonuçlarıyla başa çıkabilmesi için gündelik yaşam seçeneklerinin sınırlandırılmaması ve özel alan oluşturmalarına izin verilmesini savunmaktadır.²⁶ Rubin, araştırmasında hükümlülerin, belirlenen rutinelere uyarak zamanla cezaevinin yönetim açıklarını ve personel zaaflarını kavrayabildiğini vurgulamaktadır. Bu durum, hükümlülerin cezaevinde yeni suçlar için cesaretlenmesine neden olacaktır.²⁷ Dorfman, hükümlülerin suçtan uzaklaşmasını katı gündelik hayat rutinleriyle değil de zihinsel deneyimlerini kuvvetlendirecek bir ortam sunularak sağlanabildiğini ortaya koymakta, bunu cezaevindeki şairlerle örneklendirmekte ve bir hükümlüyü gün içinde meşgul etmenin onun kendisi üzerine düşünmesini engelleyeceğini savunmaktadır.²⁸ Tez çalışmamız kapsamındaki cezaevleri yemek, sayım, uyku ve yatış saati gibi çok temel düzenlemeler dışında gündelik hayata müdahale bulunmamaktadır. Ayrıca, katılımcıların cezaevi süreçlerini değerlendirme tercihleri söz konusudur. Çalışmamız kapsamındaki katılımcılar, iş kollarına katılmış hükümlü olmanın hem cezaevi içi hem de dış dünya için geleceğe yönelik bir ayrıcalık sağladığını düşünmektedirler.

---

²⁴ Lynne A. Haney, "Working through Mass Incarceration: Gender and the Politics of Prison Labor from East to West", *Signs: Journal of Women in Culture and Society* 36/1 (01 Eylül 2010), 73-97.

²⁵ Fabrice Guilbaud, "Working in Prison: Time as Experienced by Inmate-Workers", *Revue Francaise de Sociologie* Vol. 51/5 (06 Temmuz 2010), 41-68.

²⁶ Ray Vincent Edmileo Araña, "Quality of Life of Prison Inmates in Iligan City Jail" (01 Mayıs 2014).

²⁷ Ashley T. Rubin, "Resistance as Agency? Incorporating the Structural Determinants of Prisoner Behaviour", *The British Journal of Criminology* 57/3 (01 Mayıs 2017), 644-663.

²⁸ Eran Dorfman, "Naturalism, Objectivism and Everyday Life", *Royal Institute of Philosophy Supplements* 72/ (Temmuz 2013), 117-133.

Yukarıda bahsi geçen rutinlere uyum, tercihlere bağlı olup bu pratik amaçlara hizmet etmektedir.

4.2.2. Dış Dünya ile İlişkiler

Cezaevi, katılımcıların gözünde yatakhane, atölye, spor sahası gibi farklı alanlardan oluşsa da temelde ikiye bölünmüş bir mekân algısından söz etmek mümkündür: “İçerisi” ve “dışarı”. Dış dünya ile ilişkiler, üç alt-kod etrafında yoğunlaşmaktadır: Cezaevi öncesinden kalan güven ilişkileri yani ziyaretçinin kim olduğu, suç türü (ve ceza süresi) ve medeni durum. Bu her bir kod, hükümlünün cezaevini anlamlandırma ve deneyimleme biçimiyle bütünlük arz etmektedir. Bu bağlamda, katılımcılar, ceza süresini ve suç türünü birbiriyle ilişkilendirerek, dış dünyada kiminle güven ve duygusal bağın devam ettiğini ortaya koymaktadır.

Ziyaretçilerinin sadece aile bireyleri olan katılımcılar, cezaevinin sosyal sermayeleri için bir dönüm noktası olduğunu belirttiler. Cezaevi öncesinde aile dışında geliştirilen güven ilişkilerinin cezaevinden sonra devam etmemesinden dolayı eğitim ve dinî ahlak odaklı bir dönüşüm deneyimlediklerini ifade ettiler. Bu grup, cezaevine giriş yaptıktan sonra aile bağına odaklanmıştır. Bahsi geçen alt koddaki, öldürme suçunun ön planda olduğunu söyleyebiliriz. Öldürme suçu, bir yandan daha uzun vadeli bir ceza ile sonuçlanırken diğer yandan (eğer varsa) önceki suç çevresine ekonomik veya sosyal bir imkân vadetmemektedir. Cezaevi öncesinde meslek sahibi olmayanlardan eğitim ve sertifika programlarına katılanlar da vardır. Diğer bir ifadeyle, buna cezaevi öncesinde suça dayalı güven bağı kurulan gruplarla kopuş yaşayan katılımcılar da dahildir:

Güven ilişkileri değişti tabi. Artık arkadaşlarla görüşmüyorum, beni kimse aramadı. Sadece aileymiş gerçek dost. Annem Bozüyük'ten geldi yaşlı haliyle, parası da yok ama gelmiş. Abim orada olduğu için oraya taşındı... Artık arkadaşlarla görüşmeyeceğim, artık hiçbirine güvenmiyorum... Çıktığımda hurda işine devam edeceğim. (K4, 26, Bekâr, Belirtmek istemedi)

Atölyede hepimiz [aile] çalışıyorduk. Beni dört gözle bekliyorlar atölyeyi canlandırmam için. Eski çevremden kurtuldum ...eskilerden seni unutmadık diye ziyarete gelmeye devam ettiler ama süre uzayınca ve sevkler olunca çevreyle koptuk. Aile kaldı sadece...eski çevreden bazıları geliyor, burada beni görünce şaşırıyorlar ama haberimiz yayılıyor, benden bir fayda gitmeyeceğini

görüyorlar... Çıktığımda ailemin konfeksiyon atölyesini çalıştıracam. Eğitim, çok önemli, okul hayatım [cezaevinde üniversite eğitimi] başladıktan sonra düşüncelerim birer birer değişmeye başladı. İlkokul okumayana onu öğretmek lazım. (K5, 39, Bekâr, Öldürme)

Ufak kardeşim yattı, hiç değişmemişti ama ben değiştim. Benim değişimi görünce kızgınlıkları geçti. Üniversiteye hazırlandım, İsmail ile, mesela, onunla beraber [aynı koğuşta] yatıyoruz, mesela, bir iki kişi ikinci üniversite vardı mesela. Roman kitaplarından alacağımı almıştım, tarih kitaplarını almaya başladım, spor eğitmenliği bölümü... Şu an Türkiye ikiye bölünmüş durumda spor yapanlar [ve yapmayanlar]; hem okuduk hem de spora teşvik oldu, bu odanın yarısı kadar yerde bahçede çalışıyoruz. (K8, 24, Bekâr, Öldürme)

Ziyaret günleri sınırlarında suç çevresiyle iletişimi devam eden katılımcıların tamamı uyuşturucu madde kullanım ve ticaretinden hüküm giymiştir. Bu gruptaki katılımcılar, öldürme suçundaki hükümlülere göre daha az süreli cezalar almıştır. Uyuşturucu madde ticaretinin gerektirdiği uzun vadeli güven ilişkilerinde kopma yaşanmamıştır. Bu gruptakilerin atölye ve eğitim programlarına mesafeli olduğunu belirtmeliyiz. Diğer hükümlülerle olan ilişkilerinde, benzer suç tipindeki hükümlüler önceliklidir. Diğer bir ifadeyle, ceza süresi dolduğunda bu suça devam edileceği de anlaşılabilir. Bu tip suçta illegal ve kolay yoldan ekonomik kazanç sağlanması da etkili bir faktördür:

...para cezası alırsam mecbur yine uyuşturucu satacağım. Para cezamı ödeyeceğim. Sonra da artık eski hayatıma [yani uyuşturucu olmadan inşaat işlerine] geri döneceğim. İnşaatla ödeyemem. (K3, 38, Evli, Uyuşturucu madde ticareti ve kullanımı)

Dış dünyayla ilişkide, medeni durum da dikkate değer bir yoğunluğa sahiptir. Buna göre evli olanlar, suç durumuna göre aile bağlarını devam ettirdiklerini aktardılar. Eşlerin ve çocukların toplumdaki diğer insanlara karşı güvenilirliğini sorgulatmayan bir çevreye sahip ise hükümlünün ilişkileri devam etmektedir. Yani aile, buldukları mahallede garip karşılanmıyorsa ve ekonomik olarak katkı sunan bir suç türünde ise aile ilişkileri kesintiye uğramamıştır. Buna uyuşturucu madde kullanım ve ticareti, denetimli serbestlik imza ihlali dahildir. Diğer suç tiplerinden farklı olarak cinsel suç nedeniyle hükümlü bulunan katılımcı ise dış dünyayla hiçbir bağlantısının olmadığını aktarmıştır. Bunun nedenini ailesiyle arasındaki duygu ve güven bağının

kopmasıyla açıklamaktadır. Yani hükümlülerin boşanma durumunda dış dünya ile bir kırılma yaşadığı söylenebilir.

Sosyal sermaye, direkt bir mekâna bağlı olmasa da sosyal ilişkilerin yoğunluğunu etkileyen ve kimlik sunan mekânlarla alakasız değildir. Öte yandan bir hükümlünün cezaevi koşullarında sosyal ilişkilerdeki karşılıklılığı sağlayabilmesi çok kısıtlı bir alana bağlıdır. Dolayısıyla, sosyal sermaye cezaevine aktarılabilir, fakat maddi karşılıklılık mümkün değildir. Güven odaklıdır.²⁹ Çalışmamızın verileri, benzer bir realitenin varlığından haberdar etmektedir. Yani katılımcıların aileleriyle ilişkileri veya suça dayalı güven bağları devam etmektedir. İkinci grubun uzun vadeli suç ilişkilerinde güvenilir olması da karşılıklılık kapsamında sayılabilir. Ziyaret görüşmeleri, Anderson ve diğer araştırmacıların yaptığı çalışmaya göre, cezaevi öncesi sosyal sermayenin birikiminde bir kanal işlevi görmektedir. Buna göre, görüşmelerin devam etmesi yeni bir sosyal sermaye inşasını mümkün kılmaz fakat önceki sosyal sermayeyle olan temasını sağlayarak devamlılık elde edilir.³⁰ Mevcut çalışmamızda, katılımcıların hiçbirinde cezaevi sonrası ekonomik ve kültürel sermayenin hacmini genişletecek bir ziyaretçi potansiyeline dair veriye ulaşmadık. Bunun nedenini ise cezaevi öncesinde de bunu sağlayacak bir sosyal sermayenin olmamasına bağlıyoruz. Dolayısıyla önceki sosyal sermayesiyle devam eden bağın, güven odaklı aile ve suç çevresi olduğunu söyleyebiliriz. Jefferson ve Martin görüşmelerin sadece güven ve karşılıklılık ilkesini değil ekonomik bağı da yansıttığını savunmaktadır.³¹ Çalışmamızda, katılımcıların geleceğe yönelik ekonomik planlamaları olsa da cezaevi sürecinde iki yönlü bir alışverişin bulunduğu dair bir veriye rastlanmamıştır. Cochran ise, doktora tez çalışmasında, görüşmecilerin heterojenisinin hükümlünün dış dünyadaki sosyal sermaye hacmi hakkında önemli ipuçları verdiğine dikkat çekmektedir. Yani kültürel, ekonomik ve sosyal çeşitlilik,

---

²⁹ Lise Lafferty vd., “Unlocking Dimensions of Social Capital in the Prison Setting”, *Health & Justice* 4/1 (2016), 1.

³⁰ Claudia N. Anderson vd., “Social Capital and Its Impacts on Prison Life: Is Visitation a Conduit?”, *Crime & Delinquency*, (03 Aralık 2020), 1-40.

³¹ Andrew M. Jefferson - Tomas Max Martin, “Connecting and Disconnecting: Exploring Prisoners’ Relations with the Outside World in Myanmar”, *The Cambridge Journal of Anthropology* 38/1 (01 Mart 2020), 105-122.

sosyal sermaye hacmini genişletme yetisi kazandırır.³² Tez çalışmamızdaki katılımcıların ziyaretçilerinde kültürel ve ekonomik olarak çeşitlilik yoktur. Yukarıdaki tespitlerin aksine, bazı araştırmacılar, ziyaretçilerin homojenliğinin hükümlünün kendisini “güçsüzlük hissinden” uzaklaştırmasına yardımcı olduğunu ifade etmektedir. Yani esas sosyal sermayeyi güçlü kılan unsur çeşitlilik değil, güven ilişkilerini garanti eden homojenliktir.³³ Buna göre, ziyaret hakkı, izolasyonu azaltarak sosyal sermayenin devamlılığını sağlamaktadır. Fakat bu çalışmaya göre bu durumun kaynağı aile, arkadaşlar ve duygusal ilişkisinin olduğu partner gibi homojen bir gruptur. Bu kapsamda, cezaevi sürecinde ziyaretçileri olan bir hükümlünün, infaz sürecinde ve sonrasında suç işleme potansiyelini azalttığına ve bu yönde bir sosyal sermaye değişikliği sunduğuna dair çalışmalar bulunmaktadır.³⁴ Fakat çalışmamızda, bahsi geçen değişim, zorunlu bir sonuç değil, insan-cezaevi ilişkisinin olumsal doğasında ortaya çıkmıştır. Zira 3.katılımcının aktarımları, ziyaretin kiminle ve neden devam ettiğine dair soruları akla getirmektedir. Diğer bir ifadeyle, çalışmamızda, elde edilen verilere göre, ziyaretlerin suça yönelimi ortadan kaldıracak bir sosyal bağ kazandırdığına yönelik bir çıkarım yapılamaz.

4.2.3. Personelle İlişkiler

Cezaevlerinde idare, güvenlik, psikososyal, eğitim ve açıcılık, temizlik gibi hizmet olmak üzere çok farklı alanlarda personel bulunmaktadır. Manevi danışman, Diyanet İşleri Başkanlığı'na bağlı olarak cezaevinde bulunan bir görevlidir. Dolayısıyla, hükümlülerin manevi danışman ile olan karşılaşması ve sonrasındaki süreç, diğer personel ile taşıdığı ilişki kodları içinde bir anlam bütünlüğünde yer almaktadır. Buna göre, psikososyal servis görevlileri, ceza infaz kurumu koruma memuru, yönetim ve

---

³² Joshua C. Cochran, *Prison Experiences, Social Ties, and Inmate Behavior: Examining Visitation and Its Effects on Incarceration and Reentry Outcomes* (Florida: The Florida State University College of Criminology and Criminal Justice, Doktora Tezi, 2013).

³³ Lafferty vd., “Indicators of Social Capital in Prison”.

³⁴ Cochran, *Prison Experiences, Social Ties, and Inmate Behavior*, 47,70; Ellen Andvig vd., “Inmates’ Perceptions and Experiences of How They Were Prepared for Release from a Norwegian Open Prison”, *Nordic Journal of Criminology* 0/0 (13 Kasım 2020), 1-18; Grant Duwe - Valerie Clark, “Blessed Be the Social Tie That Binds: The Effects of Prison Visitation on Offender Recidivism”, *Criminal Justice Policy Review* 24/3 (01 Mayıs 2013), 271-296; Mark T. Berg - Beth M. Huebner, “Reentry and the Ties that Bind: An Examination of Social Ties, Employment, and Recidivism”, *Justice Quarterly* 28/2 (01 Nisan 2011), 382-410.

öğretmenler/eğitmenler katılımcıların temasa geçtiği başlıca cezaevi görevlileridir. Her biri öznel deneyimlerin ürünü olan sosyal sermaye taşıyıcısı olan hükümlülerin bu grupla karşılaşmasında iki alt kod ortaya çıkmıştır: Ceza süresini kısa ve uzun görme durumu (Şekil 7).

Şekil 7: Personelle ilişkilere dair alt-kod ve katılımcı bilgisi

Katılımcılardan uzun süre hapisanede kalanlar psikososyal servise başvurmaktadırlar. Bu hizmeti kullanmalarının amacı başa çıkamadıkları düşüncelere dair farkındalık kazanmaktır. Psikososyal servisten destek alınan konular; cezaevinde olmanın anlamı, uyaran eksikliğinde ve özlem duygusu etkisiyle yaşanan bunalımlı ruh hali deneyimleme durumlarıdır. Katılımcılar, özellikle, farklı atölyelere katılmaları ve eğitim olanaklarına kendilerini açmalarında psikososyal servisin etkisi olduğunu belirtti.

Bu grubun personelle ilişkilerinin çok boyutlu bağlamlarından birinin de sosyal sermaye olduğunu tespit ettik. Zira bu grup ceza infaz kurumu koruma memurlarına olan yaklaşımlarını, cezaevinde bir sosyal sermaye yatırımı olarak görmektedirler. Diğer bir ifadeyle, bu gruptakilerin aktarımına göre, infaz memurları tarafından güvenilen hükümlüye cezaevinde itibar edilmektedir. İtibar edilenlerin ise bu kısıtlı

koşullarda da olsa diğerlerine göre bazı üstünlükleri bulunmaktadır. Bunların başında bu hükümlülerin gönüllü olarak kurallara uyduğuna dair bir iyi niyet olduğu görülmektedir. Koruma memurlarının işini zorlaştırmadan, kurallara uygun hareket eden bir hükümlünün değişim ve dönüşüm yaşadığı inancı gelişmektedir. İkinci olarak bu hükümlülerin koğuş içindeki anlaşmazlıklarda, şahitlik veya hakemlik gereken konularda itibarları söz konusudur. Buna göre, iki hükümlünün yaşadığı anlaşmazlıkta fikri alınanlar veya güvenilenler olmak üzere iki gruptan bahsedilmektedir. Fakat bu durumun koğuşa göre değiştiğini de belirtmek gerekir. Bazı koğuşlarda bu tip hükümlüler güvenilmez görülmektedir. Genel eğilimin birinci durum olduğu anlaşılmaktadır.

Katılımcılar yönetim ile temasının en yoğun olduğu alanın üretim atölyeleri olduğunu ifade ettiler. Hükümlüler, Bursa H tipi yönetiminin üretim atölyelerinin meslek kazandırarak iyileştirme gücünü yakından takip ettiğini ve alınan büyük işlerle bu mesleğin daha profesyonel boyutlara taşındığını düşünmektedir. Ayrıca katılımcılar, cezaevinin temizliği ve gündelik hayatta kullandıkları alanlarda, yönetim ile dolaylı olarak temas halindedir. Öğretmenlerle olan temas ise ağırlıklı olarak cezaevi sonrası hayata dair planlar hakkında bilgi vermektedir. Özellikle yarım kalan eğitimlerine devam eden katılımcıların cezaevi sonrası bir sosyal sermaye değişimi planı vardır.

Kısa süreli cezaevinde bulunan hükümlüler, eğitim ve atölye programlarına ilgi göstermediklerini belirttiler. Bu kişiler ceza süresini doldurarak çıkmayı beklemekte, cezaevi içinde sosyalleşmeyi tercih etmemektedirler. Bu hükümlülerin sadece personelle değil diğer hükümlülerle de güven ilişkileri inşa etmedikleri anlaşılmaktadır.

Cezaevinde personelle kurulan ilişkiler çok katmanlı bir boyuta sahiptir. Bu bağlamda en dikkat çeken unsur, hükümlülerin sosyal sermayeyi güven ilişkilerine yönelik bir tamamlayıcı unsur olarak görmesidir. Buna göre katılımcıların güvenilir olması, sosyal sermayeyi mümkün kılan potansiyeli göstermektedir. Bu iki unsuru ilişkilendiren bir çalışmaya rastlamadık. Fakat cezaevi personeliyle karşılıklı güven ve saygıya dayalı ilişkilerin, hükümlülerin “dış dünyadaki insanlar” gibi hissetmesine

yardımcı olmasının sosyal sermayedeki sonuçlarını irdeleyen çalışmalar mevcuttur. Örneğin, Amerika'daki özel ve kamu cezaevlerini karşılaştıran çalışmalarda özel cezaevlerindeki personelin, hükümlülere daha saygılı, anlayıcı ve dinleyici olduğu tespit edilmiştir. Dolayısıyla, bu hükümlüler ikinci sınıf vatandaş algısının ağır bastığı devlet cezaevlerindeki hükümlülere göre daha özgüvenlidir.³⁵ Buna göre personelle iyi iletişimde bulunulması, iki yönlü bir iyi hal göstergesidir. Başka bir çalışmada, birey duygusu, “kendini cezaevinde hissetmeme” ile ilişkilendirilmiştir. Bu duygu hükümlünün çıkışı olmayan bir kimlikte olmadığına ve sosyal ilişkilerde sürekliliğin olacağına dair kanaati canlı tutmaktadır.³⁶ Çalışmamız kapsamında elde edilen veriler neticesinde, Bursa H ve E tipi cezaevlerinde sosyal sermaye konusunda planları olan hükümlülerin personelle iyi ilişkiler kurma eğilimine sahip olduklarını söyleyebiliriz. Buna göre, sosyal sermaye arayışında olan hükümlülerin cezaevinde personele güven verdiğini ve onlardan saygı gördüğünü bilmesi, kendisi hakkında sosyal sermaye kazanımına hazır olduğu inancını yansıtmaktadır. Diğer gruptaki katılımcılar ise personelle geliştirdikleri ilişkiye öncelik vermemektedir.

4.2.4. Cezaevinde İş Kollarına Yönelik Deneyim

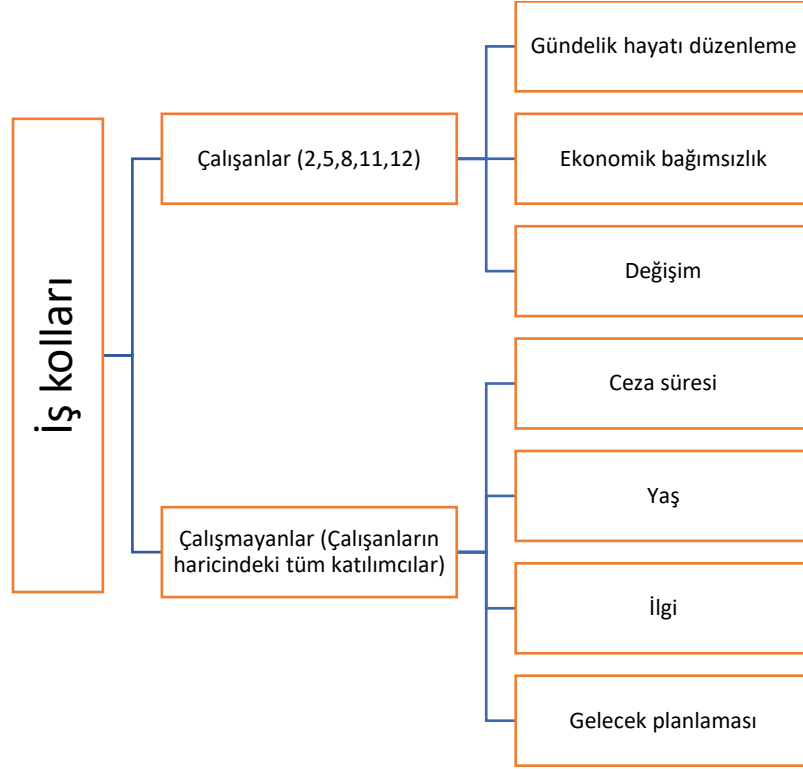
İş gücüne katılımın farklı modları, bireylerin kendileriyle ve çevreleriyle girdikleri ilişkiyi yansıtır. Cezaevlerindeki iş kolları da bu kapsama dahildir. Hükümlüler, cezaevlerinde üretim atölyelerinde veya kurum içi hizmet alanında çalışarak para kazanabilir. Üretim atölyelerinde çalışılan ürün, kurumun bulunduğu şehirlere göre değişiklik gösterebilmektedir. Bursa H Tipi Kapalı Ceza İnfaz Kurumu'nda ise tekstil ve otomotiv atölyeleri bulunmaktadır. Bu atölyelerde çalışmayı tercih eden hükümlüler, hem üretime katılarak bu alanlarda sertifikalı beceri hem de para kazanmaktadırlar. Bu bağlamda yemekhane, çay ocağı ve temizlik sorumluluğu gibi alanlarda çalışan katılımcıların deneyimleri benzerdir. Bu atölyelerde ve pozisyonda bulunan katılımcıların aktarımları üç kod etrafında yoğunlaşmaktadır: Gündelik

---

³⁵ Gorazd Meško - Rok Hacin, “Social Distance Between Prisoners and Prison Staff”, *The Prison Journal*, (27 Eylül 2019); Susie Hulley vd., “Respect in Prisons: Prisoners’ Experiences of Respect in Public and Private Sector Prisons”, *Criminology & Criminal Justice* 12/1 (01 Şubat 2012), 3-23.

³⁶ Ben Crewe vd., “Staff-Prisoner Relationships, Staff Professionalism, and the Use of Authority in Public- and Private-Sector Prisons”, *Law & Social Inquiry* 40/2 (2015), 309-344.

hayatı düzenleme, dış dünyadan ekonomik bağımsızlık, sosyal ve ekonomik değişim. Katılımcı aktarımlarında bu üç kodun birbirini tamamladığını söyleyebiliriz. Bahsi geçen kodlar, atölye üretimine katılan ve katılmayanlara göre değişkenlik göstermektedir (Şekil 8).

Şekil 8: İş kollarını deneyimlemeye dair alt-kod ve katılımcı bilgisi

İş kollarında bulunan katılımcılar için çalışmalarındaki en temel motivasyon, gündelik yaşamlarının yapılandırılmış bir düzene sahip olmasıdır. Cezaevi ortamında uyaran eksikliği ve gerçekleştirilecek faaliyetlerin kısıtlılığı nedeniyle katılımcılar, “bir şeyle uğraşma ihtiyacı”ndan bahsetmektedir. Buna göre cezaevinde çalışmak, gün doğumundan bitimine değin hükümlülere bir şeyler üretme duygusuyla düzenli pratikler sunmaktadır. Böylece, bu düzen, hem uyaran eksikliğini üretkenliğe dönüştürmüş hem de boş vakitleri değerlendirme fırsatı vermiştir. Günlük rutinleri düzene giren hükümlüler, yaşamlarının diğer alanlarında da ruhen sağlıklı hissettiklerini aktarmaktadırlar:

Burasıyla orası [programlara katılmadığı önceki kurum] arasında dağlar var, burada koğu psikolojisinden çıkmak muazzam. Koğuştta yattığını düşün. Aynı insanlarla 24 saat, düşün dur! Arkadaşlara takıntı yapıyorlar, o ayrı psikoloji, [ne de olsa burası] cezaevi... Çalışmaya kendim müracaat ettim, değerlendirdiler, kabul oldu. İlk yemekhaneye, sonra çay ocağına alındım, sonra 3-5 sene en azından ıvır zıvır masraflarımı karşılıyorum. (K2, 22, Bekâr, Öldürme)

Çalışmaya katılımın diğere bir boyutunu ise dış dünya ile kurulan bağın ekonomik bağımlılık üzerinden değil; karşılıklı güven üzerinden kurulması oluşturmaktadır. Buna göre, çalışan bir katılımcı, cezaevi ihtiyaçlarını karşılayacak miktarda para kazanabilmekte, bu durum, suçluluk sonrası kırılmaya uğrayan aileleriyle olan ilişkilerini yeniden düzenlemelerine yardımcı olmaktadır. Ayrıca, cezaevi hayatında hukuki yollarla para kazanmanın verdiği psikolojik olarak iyi hissetme halini de deneyimlemektedirler:

[Tekstil atölyesinde] çalışmaya başlamadan önce koca bir boşluktasın ama çalışmaya başlıyorsun. Cezaevinde büyük bir avantaj. Ailem benim mutlu olduğumu görüyor, onlar daha çok mutlu oluyorlar, burada çok nadirdir [sadece] para için çalışan, çok azdır ama vardır (K2, 22, Bekâr, Öldürme)

Ben para kazanınca manevi olarak iyi hissediyorum. Burada çalışıyoruz, işimiz var. Bütün gün içeride düşünmüyoruz, uğraşımız var, hem de para kazanıyorum. Koğuşla birlikte gidiyoruz. İhtiyacımız olduğunda arkadaşlardan borç alabilecek param var. (K11, 53, Bekâr, Cinsel suç, alıkoyma)

Gündelik hayat pratikleri düzene giren ve dış dünyaya ekonomik bağımlılık duymayan katılımcılar, bu bağlamdaki sosyal gerçekliklerinde çok yönlü bir değişim deneyimlediklerini ifade ettiler. Bu değişimin en önemli odak noktası, işledikleri suçtan dolayı, potansiyel suçlu olmadıklarını davranışsal olarak sosyal çevrelerine ifade edebildiklerini görmektir. Bunu ise cezaevi şartlarında, dış dünyadan ulaşabildikleri aile, akraba, arkadaş gibi sosyal çevreyle etkileşimleriyle gerçekleştirmektedirler:

Bir şey ile uğraşmayan adam cezaevinde hep bir sıkıntı yaratır. Ne yapacak? TV izlemeye başlar, sonra insanlara sarıyor, şaka yapar, kavga çıkar... Çünkü yapacak bir şey yok. Ben de değişmem lazım dedim, sigarayı bıraktım, spor yaptım, ailem mesela değişti. (K8, 24, Bekâr, Öldürme)

Yukarıdaki çerçeve, çalışma fırsatlarını değerlendirmek isteyen katılımcıların aktarımlarına aittir. Cezaevinde iş kollarına katılmayan hükümlüler de mevcuttur. Bu hükümlülerin ceza süresi 5 yıldan azdır. Çalışmamanın nedenleri iş kollarının ilgilerini çekmemesi (K1, 3, 4, 6, 13, 15, 17), bedensel olarak yorucu olacağına inanmaları (K3) ve günün büyük bir bölümünde uyuma isteğidir (13, 10). Ayrıca, bu katılımcıların cezaevi sonrası planlamalarında, önceki hayatlarına devam etme eğilimi bulunmaktadır. Bu gruptaki katılımcılar, cezaevi koşullarında iş kollarının ilgisi olan hükümlüler için bir fırsat olduğunu, fakat kendi gerçekliklerinde bunu tercih etmediklerini aktardılar.

İş programlarına katılım göstermenin sosyal sermayeye etkisi çok farklı bağlamlarda çalışılmıştır. Çalışmamız kapsamında ulaştığımız verilere benzer şekilde, iş dünyasının normlarını ve ahlaki öğretilerini benimsemek, dış dünyadaki sosyal çevreye güven verme, zamanlama, verimlilik ve ekonomik planlama yapabilme gibi sosyal, ekonomik, kültürel ve psikolojik birçok bağlamından bahsedilmektedir. Farklı araştırma konuları üzerinden benzer sonuçlara ulaşıldığı görülmektedir. Örneğin, yeniden cezaevine girme olgusuna yönelik yapılan bir çalışmada, cezaevlerinde daha kısıtlı koşullar ve tercih imkânları olmasına rağmen, iş kollarında süreklilik gösteren hükümlülerin yeniden cezaevine girme oranlarının düşük olduğu tespit edilmiştir.³⁷ Diğer bir çalışmada hükümlüler, iş gücüne katılım sayesinde, suç işlemeden dolayı sarsılan güven bağlarını onarabildiklerini ifade etmiştir. Bu çalışmaya göre, suça dayalı çevresi olduğu takdirde veya sadece maddi gelir odaklı iş kollarına devam ediyorsa, güven ilişkilerini kurmaya yönelik bir değişim görülüyor. Fakat gelecekte meşru yollarla ekonomik gelir kazanma planı olan hükümlülerin sosyal ilişkilerinde değişim olduğu vurgulanmaktadır.³⁸ Rusya cezaevlerini inceleyen bir çalışmaya göre cezaevinde koğu ilişkilerini düzeltme, yeni beceriler kazanma ve karakter edinimi ile iş kolları ilişkilidir.³⁹ Cezaevi

---

³⁷ Kathleen E. Maguire vd., "Prison Labor and Recidivism", *Journal of Quantitative Criminology* 4/1 (1988), 3-18.

³⁸ Christy A. Visher - Jeremy Travis, "Life on the Outside: Returning Home after Incarceration", *The Prison Journal* 91/3_suppl (01 Eylül 2011), 102S-119S.

³⁹ Laura Francesca Piacentini, *Work to Live: The Function of Prison Labour in the Russian Prison System* (Birleşik Krallık: Bangor University, Doktora Tezi, 2002), 149-153.

koşulları ve yeniden cezaevine girme olgusu üzerine yapılan bir araştırmaya göre cezaevi koşullarının dış dünyaya benzediği oranda hükümlüler rehabilite olmaktadır. İş kollarının, cezaevlerinde rehabilitasyona bir katkısı yoktur. Zira daha düşük ücret alınmakta ve diğer hükümlülerle suça yönelik bir bağ geliştirmeye olanak sağlanmaktadır.⁴⁰ Bununla birlikte, bu çalışma, dış dünya koşullarını savunarak, iş kollarının hükümlülerin diğer hükümlülerle bulunduğu bir ortak mekân sunmasını, iş gücü piyasasındaki farklı koşullara uyum göstermeye alışma durumunu doğrulama ya da yanlışlama yoluna gitmeden, dar bir çerçevede değerlendirmeler sunmaktadır. Diğer bir çalışmada, cezaevinde iş kollarının etkisi, tamamen hükümlünün tercihleriyle açıklanmaktadır. Hükümlü meşru yollardan ekonomik gelir elde etmeyi ve gündelik hayatını idame ettirmeyi öğrenmeyi tercih edebilir veya ortak alanda suça dayalı bir bağ da kurabilir.⁴¹ Buradaki tutumun, cezaevindeki diğer bütün uygulamalara yönelik benzer bir eğilim göstermesi beklenir. Bu alandaki yapılan çalışmaların bir kısmı ise sosyal sermayelerini nitelik ve nicelik olarak geliştirmeye çalışanlar için iş kollarının, yeniden suça bulaşma riskini düşürücü etkileri olduğunu savunmaktadır.⁴² Çalışmamıza katkı sunan katılımcılar ise cezaevi rutinlerinin düzenli hale geldiğini, cezaevi içi ve dışındaki sosyal çevreleriyle güven bağı kurabildiklerini, bazı gündelik ihtiyaçlarını karşılayabildiklerini ve iş gücüne katılabilecek beceri setlerini kazanabildiklerini kendi deneyimlerinde aktardılar. Bir cezaevindeki olanaklar hükümlülerin tercihlerini garanti edemez. Fakat meşru bir ekonomik kazancı getirecek sosyal sermaye kazanım hedefi olanlar için imkânların hazır olması, değişimdeki en temel faktördür.

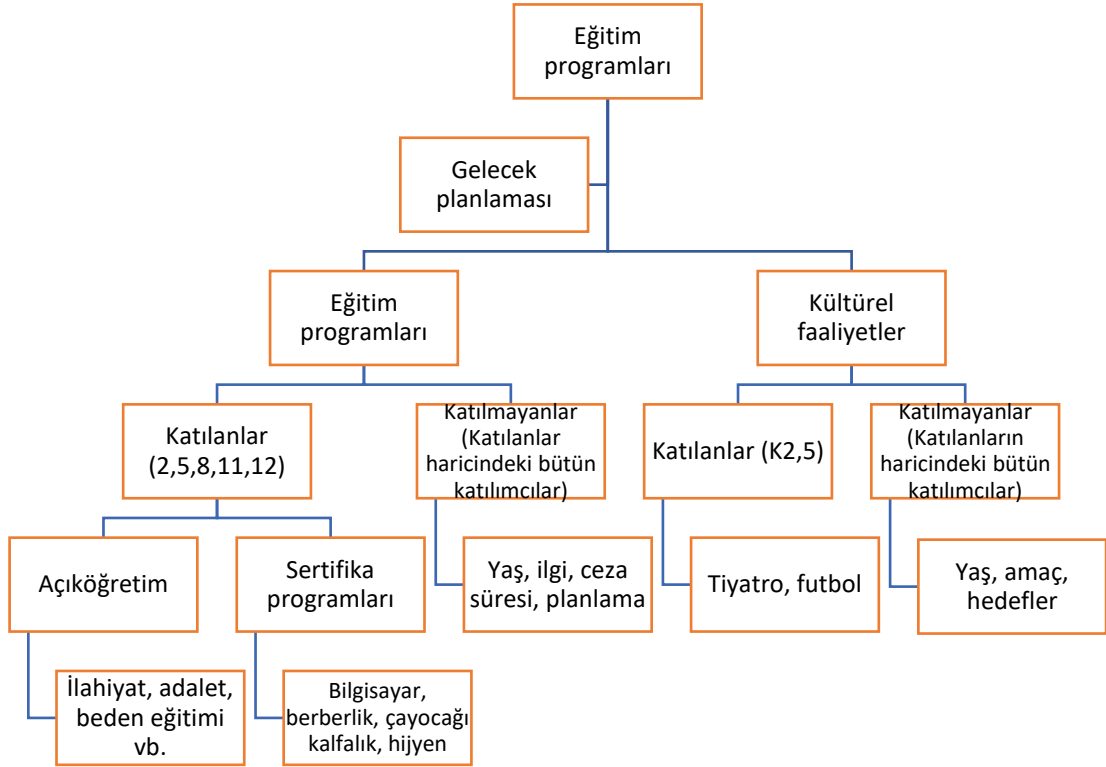
⁴⁰ Francesco Drago vd., “Prison Conditions and Recidivism”, *American Law and Economics Review* 13/1 (2011), 103-130.

⁴¹ *Robynn Joyce Afi Cox Cox*, An Economic Analysis of Prison Labor (Amerika Birleşik Devletleri: Georgia Devlet Üniversitesi, Doktora Tezi, 2009), 35.

⁴² Norman H. Sedgley vd., “Prison’s Dilemma: Do Education and Jobs Programmes Affect Recidivism?”, *Economica* 77/307 (2010), 497-517; Jenna Pandeli vd., “Captive in Cycles of Invisibility? Prisoners’ Work for the Private Sector”, *Work, Employment and Society* 33/4 (01 Ağustos 2019), 596-612; Howard B. Gill, “The Prison Labor Problem”, *The Annals of the American Academy of Political and Social Science* 157/1 (01 Eylül 1931), 83-101.

4.2.5. Eğitim Programları ve Kültürel Aktiviteler

Cezaevinde hükümlülerin sosyal sermaye hacmini genişletmesindeki başlıca araçlar arasında, iş kollarının yanısıra eğitim programları ve kültürel aktivitelerin de bulunduğu görülmektedir. Katılımcı görüşlerinden elde edilen verilere göre, eğitim programı iki kod çerçevesinde deneyimlenmiştir: Açık öğretime katılım ve sertifika programları. Kültürel aktiviteler ise spor ve sanat olarak iki farklı kategoride tecrübe edilmiştir. İş kollarına benzer bir şekilde, bu programlara katılmayı tercih edenler ve etmeyenlerin deneyimlerinde farklılık arz etmektedir. Bu iki gruba ait alt-kodların tamamında gelecek planlaması değişmeyen bir faktördür.

Şekil 9: Eğitim programlarına dair alt-kod ve katılımcı bilgisi

Eğitime katılanların tamamı, programlara yönelimlerinin temelinde üç deneyim üzerinde durmaktadır: Cezaevindeki zamanı değerlendirmek, beceri kazanmak ve sonrası için iş gücüne katılabilmek. Bu üçündeki temel hedef ise yeni bir sosyal

sermaye için güven odaklı sosyal ilişkilere hazır hale gelmektir. Dolayısıyla, eğitim hayatı yarım kalan bazı katılımcılar açık öğretim üzerinden ilköğretim, lise ve üniversite eğitimlerini tamamlayabilmiştir:

İlkokul mezunuydum. Üniversite kazandım, süt ürünleri hayvancılıkta iyi para var dediler, Uludağ Üniversitesi'ni kazandım... [Cezaevinde] 13 sene daha var. Okulu bitireyim bir... Babam benle gurur duysun. Babam kaydımı yaptırdı. Babam üşengeç adamdır, normalde gelemezdi ama üniversite olunca geldi, kayıt yaptı. Üniversiteyi bitireyim, hayvancılık yapacağım, keçi sütü işi yapacağım, devlet de kredi verecek, tarla vardı, arsa olmuş... Bir ay geçmeden evleneceğim, fotoğrafları var. Kardeşim bulmuş. Çoluk çocuğum olursa çiftlik hayatı daha iyi, en güzeli çiftlik! Şehir hayatını gördük! Bir şey yokmuş. Özellikle süt ürünlerini okudum. İnsanlara hayırlı bir insan olurum ben de. Allah'a tevbe ettim, aracı koymayı istemem zaten. Kötü insanla karşılaşmadın mı kötülük de yapmıyorsun. Artık kaç senedir alkol içmiyoruz, hırsızlık yapmıyoruz. İnşallah hayırlı bir insan olurum. (K12, 43, Bekâr, Hırsızlık, Nitelikli dolandırıcılık)

Buraya geldiğimde lise mezunuydum... geldiğimde 27 yaşındaydım. Buradayken kütüphane kursuna çıkmıştım, kütüphane hocasının teşvikiyle, işletme, adalet, edebiyat lisans mezunu oldum, ilahiyat ön lisans yaptım. Bursa cezaevine geldikten sonra kendime yeni bir kimlik yaptım, [önceki hayatında] arkadaşlar falan hep başka şeylere itti... Eğitim, çok önemli, okul hayatım başladıktan sonra düşüncelerimi birer birer düşüncelerim değişmeye başladı [Üniversite eğitiminden bahsediyor]. (K5, 39, Bekâr, Öldürme)

Yukarıdaki alıntılardan da anlaşıldığı üzere 5. ve 12. katılımcıların zamanı eğitim ve beceri kazanma ile değerlendirmesinin odak noktası değişmektedir. Söz konusu değişim, cezaevi sonrasına ertelenmiş değil, cezaevinde görülebilen ve insan ilişkilerine yansıyan bir niteliktedir. Dolayısıyla açık öğretim diplomaları, sadece entelektüel bilgi birikiminin değil; yeni davranış setlerinin kazanımının olduğu mesajını taşımaktadır.

Katılımcılar, cezaevi sonrası yeni sosyal ilişkiler birikimi için açık öğretimin yanısıra sertifika programlarına da katılmaktadır. Çalışmamız kapsamındaki katılımcı deneyimlerinde altı kurs ortaya çıkmıştır: Dil, çay ocağı kalfalığı, berberlik, bilgisayar kursu, hijyen kursu ve iş güvenliği eğitimi. Bu kurslara katılım üç kod etrafında tecrübe edilmiştir: Beceri kazanmak, cezaevinde ortaya çıkabilecek fırsatlara hazır olmak ve cezaevi sonrası iş gücüne katılımı arttırmak. Aktarımlara göre, beceri kazanmak cezaevi koşullarında ruhen iyi olma halini

sağlamaktadır. Cezaevindeki fırsatlara açık olmak ise zaman içerisinde ortaya çıkacak nitelikli işgücü pozisyonunda yer alabilme planlamasının bir parçasıdır. Örneğin, çay ocağı kalfalık eğitimi sonrası çay ocağında çalışma imkânı vardır. Bazı kurslar, cezaevi koşullarında iş olanağı sunmasalar da hükümlülerin ileriye yönelik planlamalarında yer almaktadır. Hatta katılımcılar, yemekhanedeki iş güvenliği uzmanlarının dışarıdan değil hükümlülerden sağlanmasını beklemektedirler.

Katılımcılar genel anlamda, cezaevi sonrası zaman kaybetmeksizin bir düzen kurabilmek için kendilerini hazır hissettiklerini aktardılar. Bu bağlamda, iş gücüne kabul almak, evlenmek, ailesinden manevi ve maddi destek görmek hükümlülerin temel hedefleridir. Bu gruptaki hükümlüler, hedeflere ulaşmak için deneyimledikleri gelişimi somutlaştırma yoluna gitmektedirler. Bunu yapabilmeyenin en sistematik yolunun sertifika ve diplomalarla belgelemek olduğunu düşünmektedirler. Diğer bir ifadeyle, cezaevi hayatı sertifika, diploma ve çalışma ile geçmiş ve bunu belgelendirebilmiş bir hükümlünün yeniden suç işlemesi beklenen bir durum değildir.

Hükümlüler için eğitim programlarına katılımın dört dolaylı sonucu söz konusudur:

- 1-Yönetim ile olumlu bir bağ kurması,
- 2-Hukuk sistemi ve devletle olan ilişkisinin değişmesi,
- 3-Zaman ayırdığı aktivitelerde beceri, sertifika veya diploma gibi somut çıktılar arayışının olması,
- 4-Kendileriyle olan bilişsel ilişkisinin değişmesi.

Eğitime katılanlar, cezaevi yönetiminin ve devletin sosyal sermayenin genişletilebilmesi için hükümlülere fırsatlar sunmasının, kendilerinde olumlu düşüncelere neden olduğunu aktardılar. Devletin kaçılan veya mücadele edilen değil fırsatlar sunan bir yapı olduğunu keşfettiklerini ifade ettiler. Buna ek olarak, sunulan bu imkânların sertifikalarla sadece cezaevi koşullarında değil, sonrasında da sosyal hayatlarını düzenlemeye yardımcı olacağını, ziyaret günlerindeki insan ilişkilerinde deneyimlemişlerdir. Dolayısıyla, cezaevindeki bütün eğitim ve programlardan elde edilen somut bir çıktı, katılımcıların tercih etmesindeki en önemli kriter olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu durumu, cezaevi öncesi kendi sosyal bağlamlarında

aşamadıkları kültürel, ekonomik ve sosyal sermayenin kısıtlılığını telafi etme eğilimi olarak da görebiliriz. Bu kapsamda, katılımcıların görece özgüven geliştirdiklerini söyleyebiliriz.

Eğitim programlarına katılmayanlar, bu durumu, ceza süresi, yaş ve hayat planlamasıyla açıkladılar. Cezasını, cezaevinde düzen kurmak ve yerleşmek için kısa bulan katılımcılar, eğitim programlarından yararlanma planlarının bulunmadığını belirtti (Tablo 7). Kendi yaşını eğitim için uygun görmeyen katılımcılar, bu programların sadece gençlere uygun olduğu gerekçesiyle mesafeli durmaktadır (K9,14). Yaştan bağımsız olarak, hayat planlamasında yeni bir sosyal sermaye inşa etme veya var olanı geliştirme planı olmayan katılımcılar da benzer şekilde eğitimlerden faydalanmamıştır (K1, 3, 4, 6, 7, 13, 15, 16, 17, 18).

Kültürel aktiviteler, ders ve çalışma dışında, hükümlülerin farklı alanlarda deneyimledikleri spor ve sanatsal aktivitelerdir. Katılımcıların aktarımlarında tiyatro etkinliği yer almaktadır. Bu kültürel etkinlikte, bir katılımcı kendi rolü üzerinden mevcut durumunu değerlendirme fırsatı bulduğunu ve sosyal ilişkilere yaklaşımını yeniden planlamaya karar verdiğini ifade etti (K5). Yani, tiyatrodaki performans göstermek, katılımcının sosyal sermayesiyle olan ilişkisini gözden geçirmesine ve farkındalık oluşturmaya yardımcı olmuştur.

Hiçbir kültürel faaliyete katılmadan hayatına devam eden katılımcılar da mevcuttur. Bu durumu eğitim ve iş kolları programlarına benzer şekilde ceza süresi, yaş, amaç ve hedeflerle açıklamışlardır. Bu gruptan 14. katılımcı, farklı ilgi alanlarına sahip olduğunu, bunları gerçekleştirebilmek için umuma yönelik faaliyetlere başvurmadığını belirtti. Dolayısıyla bu durum, katılımcıda bir sosyal sermaye birikimi arayışı olmama durumuyla bütünlük arz etmektedir:

Maketlerim var, maket yaparım. En son tekne yaptım. 90'lı yıllarda Bodrum'daydım. Yelkenli tersanesinde çalıştım. Şimdi de hobi olarak kaldı. Ağaç ve kartondan yelkenli yaparım, gemi yaparım, tekne yaparım. (K14, 67, Bekâr, İcra İflas Kanunu'na muhalefet)

Yukarıdaki verilerin ortaya koyduğu sonuçlara benzer bağlamları tartışan çalışmalar mevcuttur. Teksas cezaevlerinde yürütülen bir araştırma, hükümlülerin cezaevine

girmelerine neden olan sınıfsal farkları görece aşmaları için eğitimlerin bir fırsat olduğunu savunuyor. Bu savunmayı ise, cezaevine giriş öncesi ve sonrası arasındaki beceri ve eğitim farkının üzerine inşa ediyor. Buna göre, suç öncesinde, hükümlülerin çoğunluğu fırsatlara erişimde dezavantajlıdır. Bu çalışmadaki bulgulara göre, bu hükümlülerin cezaevinde aldığı eğitimler sayesinde topluma katılım için gerekli becerileri temel düzeyde de olsa elde edebilmektedirler.⁴³ Diğer bir araştırmaya göre, bir hükümlünün cezaevinde bulunması eğitim ve ekonomik sistemde kendine yer edinemediğinin göstergesidir. Bunun telafisi, yaşam yönetimi ve bilişsel beceriler kazandıracak pratik eğitimler ve bu programları destekleyecek teorik derslerle sağlanabilir.⁴⁴ Bu varsayımların gerçek suç eğilimleriyle örtüştüğü söylenemez. Zira suç, ekonomik sınıflar üstü bir olgudur. Eğitimin suçu engellemede kesin sonuçlara sahip olduğu da söylenemez fakat bu programları realitede değerlendirecek hükümlüler için bir fırsat olduğu da yadsınamaz.⁴⁵ Genel anlamda bir hükümlünün cezaevlerindeki programlara yönelik yaklaşımındaki ve deneyimindeki en temel kodlardan birinin sosyal sermaye olduğu görülmektedir. Buna göre katılımcı, sosyal sermayesinin sunduğu ilişkiler ağına konuşlandığı yerde, cezaevine ve oradaki zamana anlam yüklemektedir. Suça dayalı sosyal sermayeye sahip hükümlüler, mevcut durumu kendi bağlamlarının bir gerekliliği olarak görmektedir. Diğerleri için cezaevi, dış dünya ile bağını kuvvetlendirmek ve zarar gören güven bağlarını yeniden inşa etmeye yardımcı olacak somut doneler toplamak için, kısıtlı şartları en verimli şekilde değerlendirmek üzere, kâr-zarar hesaplamasının ön planda olduğu bir mekândır.

---

⁴³ Tony Fabelo, “The Impact of Prison Education on Community Reintegration of Inmates: The Texas Case”, *Journal of Correctional Education* 53/3 (2002), 106-110.

⁴⁴ William Rentzmann, “Prison Philosophy and Prison Education”, *Journal of Correctional Education* 47/2 (1996), 58-63.

⁴⁵ Christopher A. Curtis vd., “Developing Social Capital Through Postsecondary Correctional Education”, *Journal of Offender Rehabilitation* 60/4 (19 Mayıs 2021), 270-290; Chris Rose, “Women’s Participation in Prison Education: What We Know and What We Don’t Know”, *Journal of Correctional Education* 55/1 (2004), 78-100; Edward A. Parker, “The Social-Psychological Impact of a College Education on the Prison Inmate”, *Journal of Correctional Education* 41/3 (1990), 140-146; Renee Smiling Hall - Jim Killackey, “Correctional Education from the Perspective of the Prisoner Student”, *Journal of Correctional Education* 59/4 (Aralık 2008), 301-320.

5. HÜKÜMLÜLERİN SOSYAL SERMAYE REALİTESİNDE MANEVİ DANIŞMANLIK DENEYİMİ

Manevi danışmanlık uygulaması, cezaevindeki diğer bileşenlerden bağımsız bir uygulama değildir. Diğer bir ifadeyle, bir hükümlü yaşadığı cezaevi alt kültüründe sosyal örüntüleri temsil etmektedir. Manevi danışmanlık deneyimi, bu örüntülerin bağlamında, farklı imkanlar etrafında ortaya çıkmaktadır. Bu kapsamda dört kod belirledik: Bütün hükümlülerde ortak noktalar, manevi danışmanlık hizmetinden faydalananlar, faydalanmayanlar ve çatışmacı ilişki geliştirenler. Bunları her biri, sosyal sermaye kodları etrafında takip edilerek tespit edilmiştir. Her kod, birbirinden keskin çizgilerle ayrılamaz ve geçişken bir doğaya sahiptir.

5.1. Hükümlülerin Cezaevinde Maneviyat Deneyimleri

Doğası gereği, maneviyat deneyimini ölçmeyi mümkün kılan bir metodolojiden bahsetmek mümkün değildir. Sadece fikir verecek genel bir görüş sağlayan ölçümlerden söz edilebilir.¹ Zira bireylerin maneviyat deneyimleri, dünya görüşlerinden gündelik hayat pratiklere kadar geniş bir kapsamla etkileşim içindedir.² Cezaevindeki hükümlülerin maneviyat deneyimleri, manevi danışmanlık uygulamasının konuşlandığı sosyal sermayenin hem ürünü hem de kaynaklarından biridir. Bu kapsamda katılımcıların maneviyat anlayışında beş kod ortaya çıkmaktadır: (1) İbadet ve ahlak bütünlüğü, (2) tevbe ve değişim, (3) din aktarımı, (4) rüya ve hikmet anlayışı ve (5) dinî grup/bireysellik.

---

¹ Vicky Genia, "The Spiritual Experience Index: A Measure of Spiritual Maturity", *Journal of Religion and Health* 30/4 (1991), 337-347.

² Julia L. Cassaniti - Tanya Marie Luhrmann, "The Cultural Kindling of Spiritual Experiences", *Current Anthropology* 55/S10 (2014), S333-S343; Paul Weiss, "Religious Experience", *The Review of Metaphysics* 17/1 (1963), 3-17; Christopher G. Ellison - Daisy Fan, "Daily Spiritual Experiences and Psychological Well-Being among US Adults", *Social Indicators Research* 88/2 (2008), 247-271; P. J. Watson - Ronald J. Morris, "Spiritual Experience and Identity: Relationships with Religious Orientation, Religious Interest, and Intolerance of Ambiguity", *Review of Religious Research* 46/4 (2005), 371-379; Robert C. Atchley, "Spirituality, Meaning, and the Experience of Aging", *Generations: Journal of the American Society on Aging* 32/2 (2008), 12-16.

5.1.1. Deneyimleri Bireysel Düzeyde İman ve Ahlak Bütünlüğü Açısından Değerlendirme

Din ve ahlakın arasında tamamlayıcı ve zorunlu bir ilişki olup olmadığına dair sosyal bilim çalışmaları mevcuttur. Bu çalışmaların çoğunda dindarların, ahlaklı görmedikleri davranışları gerçekleştirse de inanç kodlarının tipik sonuçları ele verdiği ifade edilmektedir.³ Çalışmamıza katkı sunan hükümlülerin maneviyat deneyimleri incelendiğinde ortaya çıkan en yoğun kod, iman ve ahlak anlayışı olmuştur. Yani, din merkezli bir maneviyat anlayışı söz konusudur. Hükümlülerin tamamı bu iki nosyonu birbirleriyle ilintilendirmektedir. Bu bağlamda dört alt kod tespit ettik: Dinî gruplar, iyi insan ve iman bütünlüğü, değerler ve manevi zevk hissiyatı.

Katılımcılar daha önce herhangi bir dinî gruba katılmadıklarını, bundan sonra da intisap etmeyi düşünmediklerini ifade etmektedirler. “Aracı koymamak (K12)”, “cemaate katılmayı uzak bulmak (K5)” gibi ifadelerle aktardıkları bu durum, cezaevinde cemaatle namaz kılmak ve dua okumaktan farklı bir durumdur. Zira bu bireysellik, dinî referanslara dayanan ve diğer Müslümanlardan ayıran norm ve kurallardan uzak olmayı kapsamaktadır. Dolayısıyla dine dair yorumlar, öncelikler ve kaynaklara yaklaşım bireysel araştırmaya dayanmaktadır. Bununla birlikte, ailenin intisap ettiği dinî gruplara yönelik yaklaşım, cezaevindeki diğer bireylere yaklaşımda bir kriter niteliği taşımaktadır. Diğer bir ifadeyle, inanç düzeyinde kendilerine uzak bulsalar da gündelik sohbetlerde “hürmet göstermeyenlerle” güvene dayalı samimi ilişkiler kurmamaktadırlar.

Katılımcıların maneviyat deneyimleri iyi bir insan ve Müslüman olmaya odaklanmaktadır. Buna göre, bu bütünlükten uzaklaşmak, maneviyattan uzaklaşmak anlamına gelmektedir. İnanç; ibadet ve ahlakın en temel basamağı olarak deneyimlenmiştir. Katılımcı deneyimlerine göre, inanç tek başına maneviyatı

---

³ Isadora Kirchmaier vd., “Religion, Moral Attitudes and Economic Behavior”, *Journal of Economic Behavior & Organization* 148/ (01 Nisan 2018), 282-300; Sarah J. Ward - Laura A. King, “Religion and Moral Self-Image: The Contributions of Prosocial Behavior, Socially Desirable Responding, and Personality”, *Personality and Individual Differences* 131/ (01 Eylül 2018), 222-231; Azim F. Shariff, “Does Religion Increase Moral Behavior?”, *Current Opinion in Psychology* 6/ (01 Aralık 2015), 108-113.

sağlamamaktadır. Bu kapsamda, maneviyatı tecrübe etmek için başkalarına zarar vermeme merkezindeki bir ahlaka, namaz kılmaya ve bunları anlamlı kılan imana sahip olmak gerekiyor:

Eskiden namaz kılmazdım ama kimsenin hakkını yemedim. Rabbimin korkusu var. 99'daki hayatımı bıraktım. İçiyordum, saldırıyordum. Allah'a şükür bıraktım. Allah korkusundan. Bence dindarlık Allah korkusudur. Korkuyorsun ki inaniyorsun yani. Ben de korkmaya yani Müslüman olmaktan çıkma korkusunu taşımaya başladıktan sonra dindar oldum bence. Öncesinde iyi bir insandım ama dindar olarak ne dersiniz oydu. Burada namazımı kılıyorum. Sonra ailemi düşünüyorum. Onlar için şükrediyorum. (K1, 42, Evli, İcra Kanunu'na Muhalefet)

İman ve ahlak deneyiminde katılımcılar tarafından belirtilen diğer bir husus da değerlerdir. Buna göre, örf ve âdet kurallarına riayet etmek diğer insanların huzurunu korumaya yardımcı olmaktadır. Dolayısıyla, bu kurallara riayet “kul hakkını” (K15), başta çocuklar olmak üzere “savunmasız olanları” (K6) korumaktadır. Değerler, yapılan ibadetlerden elde edilen maneviyatı anlamlı kılmaktadır:

Maneviyat deyince değerler geliyor aklıma, onlara önem göstermek, namazını kılarınsın huzurlu hissedersin duanı edersin...

Araştırmacı: Değerlerden kastınız nedir?

Değer derken yani büyüklere saygı, küçüklere anlayışlı olmak. Namaz kılarınsın ama gözün başkasının... yani huzur kaçırman örnek olarak. Değerlere dikkat etse kimse huzursuz olmaz. Değer de namaz da bence maneviyattır. Değerlerin yoksa hiçbir işe yaramıyor hiçbir şey. (K2, 22, Bekâr, Öldürme, Konum 15-16)

Katılımcı deneyimlerine göre, iman ve ahlak bütünlüğünün en önemli göstergesi ise ibadetten alınan zevktir. Bu bütünlük neticesinde alınan zevk ise maneviyat göstergesidir. Yani, maneviyat ibadetin nedeni olarak değil; ahlakla bütünlüğünün bir sonucudur. 5.ve 8. katılımcıların aktarımları, bu durumu deneyimlemeyen fakat arayışta olan ve deneyimleyen katılımcıları anlamak için özet niteliğindedir:

Yine namazımı kılıp devam ettim. Baktığımda şimdi namaza durmak istemiyorum, tat gelmesi lazım. İnsanımızın bir sıkıntısı var, bakıyorsun adam ahkam kesiyor ama baktığın zaman her şey var. Bu sefer insan kendinden şüphe ediyorsun ama kendini hazır hissettiğinde kılmak doğru. Ancak inandığın şeyin ahlakına da uyarasan olur. Şimdi kimse kimseyi kandırmasın yani. Ahlaksız olursan ne kadar ibadet yaparsan yap olmaz maneviyat falan. Ben de bunu hissetmeyi bekliyorum. (K8, 24, Bekâr, Öldürme)

Bence dindarlık doğru insan olmak. Ahlaklı olmak, ekmeğine razı olmak... Kimse saygı duymasa da hırs yapmamak. Tabi önce imanlı olmak lazım gelir. Ne güzel ilimler varmış. Bunlardan zevk almıyorsan işin zor. "Nereden biliyorsun?" diyeceksin. Ben kendimden biliyorum. Şimdi huzura ermemin sebebi de bu. Zevk aldığım şeyler değişti. Meğer ne kadar faydasız şeyleri hırs yapmışım kendime. Buradan çıkmak hayırlı mı hayırsız mı onu bilmiyorum şimdi bu yüzden. Ya dışarı çıktığımda dinden taviz verirsem? (K5, 39, Bekâr, Öldürme)

Bu genel durum katılımcıları bireysel bir alana çekmiştir. Bireysel deneyimlerin, inanç ve ahlak bütünlüğü bireysel duvarlar örmüştür. Dolayısıyla bu düzeydeki dindarlık, kültürel, ekonomik ve sosyal birikimin verdiği lenslerin esnemesine değil seçici filtre olarak kalmıştır.

Bireylerin davranışlarında inanç, dindarlık ve ahlak ilişkisini ele alan çok sayıda araştırma bulunmaktadır. Çalışmamız kapsamındaki katılımcıların deneyimlerinin aksine, Baumsteiger, manevi ve dinî bakış ile ahlaki davranış arasında güçlü bir bağ tespit etmemiştir.⁴ Çalışmamız, fenomenolojik desen temelinde kurgulandığı için aktarılan deneyimlerin davranışsal boyutlarındaki karşılığı test edilmemiştir. Diğer bir araştırmada, alkol ve uyuşturucu madde kullanımında ahlak ve dinî davranışın değiştirici gücü olduğu saptanmış olsa da şiddet ve mala dair işlenen suçlarda benzer bir etki görülüyor.⁵ Sturgis ve Baller'in araştırmasına göre, dindarlık, küçük sapmalarla alakalı olsa da diğer suç ve ahlaksızlarla alakalı değildir. Yani sapmayı deneyimlemiş Amerikalı gençlerde, dindarlık deneyiminin yüksek ya da düşük çıkmasından bağımsız olarak, ahlaki tercihler ön plandadır.⁶ Diğer bir araştırmada, sapma yaşamış bireylerin bireysel bir dindarlık deneyimlediklerine dikkat çekiyor. Bu çalışmaya göre, suç türüne göre kiliseye katılım bilimsel olarak anlamlı bir etkiye sahiptir. Kiliseye düzenli katılım, bireysel dindarlığın aksine, kokain kullanımı ve gayri ahlaki davranışları engellemektedir. Fakat bireysel dindarlıkta, kendini dindar

---

⁴ Rachel Baumsteiger vd., "The Roles of Religiosity and Spirituality in Moral Reasoning", *Ethics & Behavior* 23/4 (01 Temmuz 2013), 266-277.

⁵ Scott A. Desmond vd., "Religiosity, Moral Beliefs, and Delinquency: Does the Effect of Religiosity on Delinquency Depend on Moral Beliefs?", *Sociological Spectrum* 29/1 (05 Aralık 2008), 51-71.

⁶ Paul W. Sturgis - Robert D. Baller, "Religiosity and Deviance: An Examination of the Moral Community and Antiasceticism Hypotheses Among U.S. Adults", *Journal for the Scientific Study of Religion* 51/4 (2012), 809-820.

olarak görse de birey suç işleyebiliyor veya ahlaka aykırı davranabiliyor.⁷ Duries ve Soenens, sapma deneyimleyen bireylerin ahlaki ve dinî deneyimlerine yönelik çalışmaların anlamlı bir ilişki bulup bulmamasının ötesinde bir tespit ortaya koymaktadır. Buna göre, ahlak ve dindarlık arasında bilimsel bir ilişki olmasa da dindarlık biçimleri, ahlaki konulardaki düşünme ve deneyim biçimleri konusunda fikir veriyor.⁸ Çalışmamızda benzer bir sonuca ulaştık. Katılımcılar, din ve ahlaki gelişimi, bütünsel bir çerçevede görmektedir. Dolayısıyla, cezaevindeki deneyimleri, bu bütünselliği oluşturan kültürel birikimlerinin bireysel tercihlerin taşıyıcılığıyla ortaya çıkmasından oluşmaktadır.

5.1.2. Tevbe ve Değişim

Tevbenin İslâm anlayışına göre gerçekleştirildiği örneklerde sosyal bilimlerde ölçülemeyeceği durumlar mevcuttur.⁹ Fakat suç işleyenlerin, tevbeden sonra bu ortamdaki uzak durması ve tekrar yapmaması davranışsal olarak bir göstergedir. Dolayısıyla, Müslüman bir bireyin tevbeye karar vermesi, suça dayalı sosyal sermaye zincirini kıracağı anlamına gelebilmektedir.¹⁰ Çalışmamıza katkı sunan katılımcıların ortaya çıktığı üç grup, bu bölümün alt kodlarını oluşturmaktadır: Tevbe edenler, etmeyenler ve belirsiz cevap verenler.

Tevbe edenler (K12, 17, 5) hırsızlık, öldürme ve yaralama suçlarından oluşan bir gruptur. Bu hükümlüler, cezaevinin özgürlüğü kısıtlayıcı özelliğinin aynı zamanda suça dayalı sosyal sermayeden kendilerini uzak tuttuğunu aktardı:

İnsanlara hayırlı bir insan olurum ben de. Allaha tevbe ettim, aracı koymayı istemem zaten, kötü insanla karşılaşmadın mı kötülük de yapmıyorsun artık, kaç

---

⁷ Alan J. Richard vd., “Individual Religiosity, Moral Community, and Drug User Treatment”, *Journal for the Scientific Study of Religion* 39/ (01 Haziran 2000), 240-246.

⁸ Bart Duriez - Bart Soenens, “Religiosity, Moral Attitudes and Moral Competence: A Critical Investigation of the Religiosity-Morality Relation”, *International Journal of Behavioral Development* 30/1 (01 Ocak 2006), 76-83.

⁹ Muhammad Nur Aiman Bin Mohd Azhari - Wan Khairul Aiman Wan Mokhtar, “Reconstruction of Repentance Position in Islamic Criminal Law”, *International Journal of Academic Research in Business and Social Sciences* 9/11 (27 Kasım 2019), 623-632.

¹⁰ Muhammad Arif Yusoff vd., “Implementation of Repentance: The Basic Changes in Drug Addicts”, *International Journal of Academic Research in Business and Social Sciences* 8/4 (08 Mayıs 2018), 692-701.

senedir alkol içmiyoruz, hırsızlık yapmıyoruz. İnşallah hayırlı bir insan olurum.
(K12, 43, Bekâr, Hırsızlık, Nitelikli dolandırıcılık)

İslâmiyet'teki tevbenin gerçekleştirilmesi ve kabulüne dair koşulları kapsayıcı ve gerçekleştirebilir bulunması da tevbede etkilidir. Tevbede esas, günah olan eylemin tekrar edilmemesidir. Bu kapsamda, sosyal çevrenin değişmesine ek olarak eylemlerin de yeniden düzenlenmesi de ortaya çıkmaktadır:

İslâmiyet'in tevbesi büyük bir fırsat. Bir tevbe ediyorsun, tabi onun bedelini ödeyeceksin. Bedel ödemeye de gücün yetmezse kalıyor. Yine de çok istiyorsun, işte çok isteyince ama gerçekten, fırsat geçince yapacağını gösteriyor. Bu şekilde ölürsen de affedilmiş olursun. Öyle öldürülme falan yok. Artık yapmıyorsun ve en büyük tevbe de bu oluyor. Çok gerçekçi ve zor. (K17, 48, Bekâr, Yaralama/hırsızlık)

Tevbe öncesi, suça dayalı güven ilişkilerinin bulunduğu illegal roller, yerini dinî rollerden iyi dindar ve vatandaş modellerine bırakmıştır. Bu yeni referanslara göre, katılımcılar, geçmiş hayatı yeniden yorumlamakta ve çalışma hayatına katılmaktadır:

Mesela koğuştaki bir arkadaş iddiaya giriyor hemen. "Peygamber efendimiz böyle yapar mıydı?" diyoruz. Eskiden kabadayıyı örnek alırdım, şimdi "Peygamberimiz böyle yapar mıydı?" diyoruz. Bu arada dünyayı da takip ediyoruz, dünyadaki Müslümanları da takip ediyoruz... İşte tam da bu bana çok dokunuyor. Dünyada ne sıkıntılar ne... Ümmet ne sıkıntılar çekiyor. Biz de neyin peşindeymişiz, devlete bir faydamız olmamış, vatana millete hep zararımız olmuş. Şimdi bu üretim yerinde çalışınca bu fikrinin mutluluğu yetiyor. Tevbe ettik, şükür, devam ederse...(K5, 39, Bekâr, Öldürme)

Tevbe etmediğini net olarak belirten bir katılımcı bulunmaktadır. Bu katılımcı, suç veya günah olarak görülen eyleme, cezaevi sonrası devam edeceği için tevbe etmemektedir:

Benim tevbe etmem demek kumar borçlarımı ödeyemem demek. Şimdi yalan atmaya gerek yok. Bu borcu ben başka türlü ödeyemem ki... Bu yüzden tevbe etmedim. Tevbe etmek bir daha yapmamaya söz vermektir aslında. Ama ben yapacağımı bile bile tevbe etmem. (K3, 38, Evli, Uyuşturucu madde ticareti ve kullanımı)

Diğer katılımcılar, tevbe etme konusunda net bir cevap vermekten çekinmişlerdir. “Bilmiyorum” (K1), “Henüz hazır değilim” (K8,16), “Değişiklik var ama tevbe etmedim henüz” (K8) gibi kısa cevaplar vererek detaylandırmaktan kaçınmışlardır.

İrfan ve Wilkinson, suçun “ciddiyetsiz dindarlıktan” çıktığını savunmaktadır. Bu ifade, günah ve suçun meşrulaştırılan bir dindarlık biçimini yansıtmaktadır. Araştırmalarında, Müslüman gençlerin içinde buldukları sosyal, kültürel ve ekonomik bağlamı referans alarak dinî kuralları esnetebileceğini ortaya koymaktadırlar.¹¹ Başka bir araştırmada, dinin toplumsal bağlamının yanısıra tevbenin yapılan eylemin ciddiyetini ve inancın tekrardan gözden geçirilmesiyle gerçekleştiği savunulmaktadır. Buna göre, tevbe etmek, bütün dinlerde topluma ıslah mesajını verme açısından benzerlik arz etse de tevbenin kapsamı, günahın veya suçun ağırlığına, boyutuna ve mağdura göre değişmektedir.¹² Maruna ve diğer araştırmacıların gerçekleştirdiği çalışmaya göre, suç işleyerek kendini belirsiz bir alana atan bireyler, tevbe ile yaratıcının kulu olduğunu teminat altına alırlar. Böylece bilinmeyen bir gelecekte kurtulduklarını düşünürler. Zira yeni gelişmelere tahmin edilebilir bir zeminden, yani dinî referanslardan bakabilmektedirler.¹³ Başka bir çalışmada, İslâmiyet’in suç sonrası değiştirici güçte bir tevbe kapsamı olduğu tespit edilmiştir. Bahsi geçen araştırmada, İngiltere, İsviçre ve Fransa’da bulunan 10 cezaevinde 279 Müslüman hükümlü ile görüşülmüştür. Zaten Müslüman olanlar veya sonradan Müslümanlığı kabul eden katılımcılardan oluşan bu araştırmada, İslâm’daki tevbenin, hükümlüleri iş gücüne katılım ve sosyal sermaye edinimine odakladığı görülmüştür.¹⁴ Tez çalışmamızda da benzer bir sonuca ulaştık. Tevbe ettiğini aktaran katılımcıların sosyal çevresi, bu çevreye uygun davranışları ve referans olarak dikkate aldıkları rol modellerinin değiştiğini deneyimlemişlerdir.

---

¹¹ Lamia Irfan - Matthew Wilkinson, “The Ontology of the Muslim Male Offender: A Critical Realist Framework”, *Journal of Critical Realism* 19/5 (19 Ekim 2020), 481-499.

¹² Edouard Roditi, “Sin, Guilt, Repentance and Atonement”, *European Judaism: A Journal for the New Europe* 13/1 (1979), 17-19.

¹³ Shadd Maruna vd., “Why God is Often Found Behind Bars: Prison Conversions and the Crisis of Self-Narrative”, *Research in Human Development* 3/2-3 (2006), 161-184.

¹⁴ Matthew Wilkinson vd., “Prison as a Site of Intense Religious Change: The Example of Conversion to Islam”, *Religions* 12/3 (Mart 2021), 162.

5.1.3. *Rüya ve Hikmet*

Dindarlık etkisi cezaevine adaptasyonu kolaylaştırıcı veya zorlaştırıcı olabilmektedir.¹⁵ Çalışmamız kapsamında dinin, cezaevine manevi bir anlam yükleme boyutu olduğunu keşfettik. Cezaevinde yasal sorumluluklarını ihmalden bulunanlar ve 6. katılımcı haricindeki diğer katılımcıların tamamı, cezaevine kendi anlam dünyasına özgü manevi ve hikmetli buldukları deneyim edindiklerini aktardılar. Bu farklı deneyimlerin odak noktasında ise, suça dayalı güven ilişkilerinden cezaevi nedeniyle kopuş vardır. Bu çerçevede üç durum (alt kod) ön plana çıkmaktadır: Cezaevinde olmaya hiçbir formda hikmet atfetmemek ve manevi anlam atfedilen deneyime sahip olma. Bu ikinci durum kendi içinde ikiye ayrılmaktadır: Cezaevine girmeye atfedilen hikmet ve uzun ceza almaya atfedilen hikmet.

1. 6. ve 9. katılımcılar, cezaevinde bulunmayı tamamen zaman kaybı ve zarar olarak nitelendirmektedirler. Zaten cezaevinde bulunmayı hak etmediklerini düşünmelerinin burada etkili olduğu söylenebilir. 1.katılımcı, ailesinden uzak kalmanın kendisine manevi anlamda zarar verdiğini aktarmıştır. 9.katılımcı, kendisinin mağdur olduğu halde cezaevine girmiş olduğunu iddia etmektedir. İki katılımcı da hükümlüler için af haberlerini takip ederek, bu konuyu konuşarak geçirdiğini ifade etmektedir. 9.katılımcının cezaevindeki ders ve eğitimlere katılımının motivasyonu bu bağlamda gerçekleşmiştir. 6. katılımcı ise, aynı suçtan hükümlü bulunan iş arkadaşlarından biriyle evleneceğini ve cezaevinin bunu ertelediğini aktardı. Dolayısıyla, cezaevinde “gün doldurduğunu,” cezaevinin kendisine bir katkı sunmadığını belirtti.

Cezaevinde bulunmanın manevi ve hikmetli boyutlarını deneyimlemenin iki alt kodundan biri cezaevine girmenin kendisidir. Bu grup uyuşturucu madde kullanım ve ticareti suçlarından hüküm giyenlerden oluşmaktadır. Buna göre, cezaevi öncesi bağımlı olan hükümlüler, cezaevinde tedavi olmuştur. Kurumsal destek ve güvenlik önemleri nedeniyle, uyuşturucu madde ticareti odaklı güven ilişkilerinin ağından kopuş buradaki temel kırılma noktalarıdır:

---

¹⁵ Todd R. Clear - Melvina T. Sumter, “Prisoners, Prison, and Religion”, *Journal of Offender Rehabilitation* 35/3-4 (04 Aralık 2002), 125-156.

...Buraya ilk geldiğim günler perişanlık çektim. Çok perişandım. Çünkü çok kullandım ben. Birden bu kadar uzun süre uzak kalmak çok yordu. Zihnim bulanık, görüşüm bulanıktı. Bizim mahalleden de uyuşturucudan da uzağım bir süredir. Geri dönünce ne olur bilmiyorum. Geri dönmek istiyorum ama devam etmeyeceğime emin değilim. Burada sağlık olarak iyi şimdilik (K18, 29, Bekar, Uyuşturucu madde ticareti ve kullanımı)

Cezaevinde bulunmanın hikmetli boyutlarını deneyimleyen diğer grup suça dayalı sosyal çevreden uzak durarak güvenli bir ortamda bulunmasına odaklanmaktadır. Şiddet suçları bu gruptadır. Hırsızlık ve nitelikli dolandırıcılık hükümlüleri ise suç işlemeye yönelik alışkanlıklarından uzaklaşmalarını manevi bir hikmet olarak deneyimlediklerini aktarmaktadırlar. Bu deneyimlerini rüyalarıyla da temellendirmektedirler:

...şu an bazen rüyalarda bazı şeyler oluyor. Dışarı çıkmışım namazı kalamıyorum, korkuyorum... eski günlere dönme korkusu var. Dışarı çıkmayı çok da hırs yapmıyoruz bu yüzden, diğer arkadaşlara... Mesela, bazı çıkanların ölü haberi geliyor, tekrar yolu şaşırıktan korkuyorum. Bazen haber alıyoruz, çıkan arkadaşı dışarda öldürmüşler. İşte burada durmamızın hikmeti var. Belki ben de çıkarsam başıma bir iş gelir, devam ettiremem buradaki tevbeni. (K5, 39, Bekâr, Öldürme)

Rüyalar görüyorum. Manevi olarak çok iyi sayılır. Cezaevinde gerçekten düşünmeye vaktiniz oluyor. Eskiden hırsızlık yapasım geliyordu ama lükse harcamayacağım için artık bu alışkanlığı unuttum. Aklıma gelmediğini bayağıdır fark ettim. Huzurluyum en azından. Ama yaptıklarımın bedelini ödemezsem kesin cehennemliğim. Ama bu pişmanlık ve rüyalar bir farkın olduğunu gösteriyor. Demek ki var bir hikmet. Bir iyilik yaptığımda falan hemen rüyada karşılığını buluyorum. Zihnim açılmış. Dışarıda olsaydım bu kıvamı bulamazdım. Her gün daha da kötüleşiyordum. Çıkmayı istiyor muyum? Zaten zor ya... (K12, 43, Bekâr, Hırsızlık, Nitelikli dolandırıcılık)

Müslüman kültürde hikmet, insanı değiştirebilme gücü olan hakikatın bilgisidir.¹⁶ Cezaevinde, rüyalar, yol gösterici bir kaynak olarak görülmektedir. Değişimin ve tevbenin sonraki sürecinde dair haberler veya uyarılara da yolunmaktadır.

---

¹⁶ Yalçın Çetin, "Kur'an'da ve Felsefede Hikmet Kavramı", *Antakiyat* 3/1 (21 Haziran 2020), 1-23.

5.2. Tüm Hükümlülerde Manevi Danışmanlık Deneyiminde Ortak Noktalar

Hükümlülerin manevi danışmanlık uygulamasını, sosyal sermayelerine göre farklı kategorilerde deneyimlendiğini söyleyebiliriz. Kategorilerden bağımsız ve bütün katılımcılarda geçerli üç kod tespit ettik: “Hoca” söylemi, gelecek planlaması ve yeniden suç üretimi/ıslah. Bu üç kod, katılımcıların manevi danışmanlık deneyimini anlamlandırması ve aktarmasında oldukça etkilidir.

5.2.1. Manevi Danışmanın Hoca Olarak Deneyimlenmesi

Deneyimin anlamlandırılması, aktarılması ve bu kapsamda yeniden deneyimlenmesindeki bütün bileşenler kültürel olarak inşa edilen bağlama bağlıdır.¹⁷ Çalışmamız kapsamında ulaşılan sonuçlar bu durumu örneklendirmektedir. Görüşmelere katılan bütün katılımcıların deneyimindeki manevi danışman “hoca”dır. Katılımcılar, manevi danışmanlığa yönelik deneyimlerini aktarırken “hoca” ifadesini kullanmaktadır. Dolayısıyla, manevi danışman, cami imamı ya da kırsal bölgelerdeki sözüne itibar edilen, medrese eğitimi almış bir hoca rolünde görülmekte ve deneyimleri de bu yönde şekillenmektedir. Zira katılımcılar, manevi danışmanlık uygulamasını cezaevi öncesindeki cami hocasıyla, medrese hocasıyla, koğuş hocasıyla veya televizyon programlarındaki ilahiyatçılarla karşılaştırmaktadırlar.

Uygulamanın yeni olması ve cezaevi vaizliğinin devamı olarak görülmesi bu anlayışın temel nedenleridir. Zira “manevi danışman” dediğimizde, hükümlüler bunu bilmediklerini veya hiç gelmediğini aktardılar. Fakat “vaiz” dediğimizde “*Ha! Hocayı soruyorsunuz*” (K5) gibi cevaplar verdiler. Konuşmanın devamında “manevi danışman” kavramını kullanan az sayıda katılımcı da çıktı. Katılımcıların manevi danışmanlık programı kapsamında söylediklerinden “Kur’an-ı Kerim”, “tecvit” ve “soru-cevap” kavramları kod olarak ön plana çıkmaktadır. Bu kavramlar hükümlülerin zihnine medrese hocaları, cami imamı gibi geleneksel din eğitiminde deneyimlenmiş

---

¹⁷ Angela A. Aidala, “Worldviews, Ideologies and Social Experimentation: Clarification and Replication of ‘The Consciousness Reformation’”, *Journal for the Scientific Study of Religion* 23/1 (1984), 44-59; C. Riley Augé, “Embedded Implication of Cultural Worldviews in the Use and Pattern of Magical Material Culture”, *Historical Archaeology* 48/3 (2014), 166-178; Kalmijn, “The Effects of Divorce on Men’s Employment and Social Security Histories”.

“hoca”lardan gelmektedir. Dolayısıyla, hükümlüler tarafından “danışmanlık” kavramının özümsemediğini söyleyebiliriz.

Yukarıda bahsi geçen katılımcıların sosyal sermayelerinin bir özü olan kültürel birikim, manevi danışman ile karşılaştıklarında bir lens olarak ortaya çıkmaktadır. Buna benzer bir çerçevede, Tanrıverdi, kültür ve dinin karşılıklı birbirini etkilediğini vurgularken, bireylerin sahip olduğu dinî birikimin kültürlerini etkilediğini ifade ediyor.¹⁸ Fakat burada bahsedilen dinin kültürel, sosyal ve ekonomik bağlamla etkileşim içinde olduğu unutulmamalıdır.¹⁹ Yani aile ve çevrenin kültürüyle zaten işleme girmiş bir dinî kültürden bahsedilmektedir. Dolayısıyla, kültür ve din etkileşiminde, hiyerarşik bir ayrıştırma yapmak ontolojik ve metodolojik olarak hatalı olacaktır. Nihai olarak, dinî ve kültürel sembollerin anlamları iç içe geçmektedir.²⁰ Lynch kültür ve din arasındaki etkileşim tartışmalarına sosyal yapıyı ekler. Ona göre sosyal gerçeklik, kültürel ve dinî boyutunun yanısıra bireylerin kendi demografik özelliklerini, ailelerini, mahallelerini ve dünya görüşlerini yansıtan bir kimlik çerçevesinde değerlendirilmelidir.²¹ Hükümlülerin manevi danışmanları cezaevi öncesindeki din adamlarından biri olarak görmesinin, farklı bir kapsam aramamasının ve benzetme eğilimi göstermesinin de din ve kültür arasındaki ilişkideki birçok örnekten biri olduğunu söyleyebiliriz.

5.2.2. Gelecek Planlamasında Manevi Danışmanlığın Yer Almaması

Manevi danışmanlık hizmetinden faydalanan, faydalanmayan veya çatışmacı ilişki inşa eden katılımcıların tümünün gelecek planlamasında manevi danışmanlık uygulamasına yönelik bir yer bulunmamaktadır. Faydalanmış katılımcıların,

---

¹⁸ Hasan Tanrıverdi, “Din-Kültür İlişkisi Üzerine Bir Değerlendirme”, *Ordu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi* 8/3 (27 Kasım 2018), 595-601.

¹⁹ Vejdi Bilgin, *Din ve Toplum - Din Sosyolojisine Giriş* (İstanbul: Beyan Yayınları, 2021), 76; Vejdi Bilgin, *İbadet Şekilsel Sembolik ve Toplumsal* (Bursa: Emin Yayınları, 2015), 19-27; Abdurrahman Kurt, *İşadamlarında Dindarlık ve Dünyevileşme* (Bursa: Emin Yayınları, 2015), 17; Sümeyra Ünalın Turan - Vejdi Bilgin, “Toplumsal Cinsiyet Ekseninde Din ve Aile İçi Roller”, *Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 29/2 (26 Aralık 2020), 459-493.

²⁰ Ejder Okumuş, “Toplum Bağlamında Din-Kültür Etkileşimi”, *Turkish Studies* 11/77 (2016), 269-292.

²¹ Thomas Lynch, “Social Construction and Social Critique: Haslanger, Race, and The Study of Religion”, *Critical Research on Religion* 5/3 (01 Aralık 2017), 284-301.

cezaevindeki zamanı geçici olarak değerlendirme odaklı olarak buna yöneldiği görülmektedir. Ayrıca bütün gruptaki katılımcıların gelecek planlamasının kültürel, ekonomik ve sosyal ilişkiler odaklı olduğunu ifade edebiliriz. Diğer bir deyimle, ekonomik ve sosyal sermaye lensleriyle gelecek planlaması yapmaktadırlar. Katılımcılar, manevi danışmanlık uygulamasının bu alanlarda karşılığının olmadığı düşünülmektedir. Dolayısıyla tüm katılımcı tiplerinde, manevi danışmanlığa dair geleceğe yönelik bir bağ tespit edilmemiştir.

Gelecek planlamasında, manevi danışmanlığa yer vermeyen bütün katılımcıları iki alt kategoride değerlendirebiliriz: Hiçbir bağlamda manevi-dinî planlaması olmayanlar ve manevi alanda planlaması olup manevi danışmanlığa yer vermeyenler. Birinci alt kategoriyi, ilgili konudaki 12 katılımcının cevabı belirginleştirdi (K1, 2, 3, 4, 7, 10, 11, 13, 14, 16, 17, 18). Bu gruptaki 15. katılımcı, dinî ve manevi alandan kendisini uzak görmektedir. Gelecekte de dinî ve manevi olarak bir planlaması olmadığını ve mevcut durumu devam ettireceğini belirtmektedir:

Geri dönüşüm işine döneceğim. Sevdiğim bir kız var, onunla evleneceğim. Başka bir planlamam yok. Dinî manevi olarak da bir planlama yapamam çünkü yine vakit yok, ortam yok. Müslümanız hamdolsun ama kandırmaya da gerek yok yani. (K15, 42, Bekâr, Tehdit/hakaret/basit yaralama/fırar)

Bu gruptaki diğer katılımcılar ise mevcut durumdaki dinî alışkanlıklarını devam ettireceklerini aktardılar. Ancak sosyal ve ekonomik olarak planları olsa da mevcut durumdaki manevi alışkanlıklar üzerine yeni bir planlama yapmadıkları görülmektedir(K6).

Yukarıdaki aktarımlarda da görüldüğü üzere, katılımcıların gelecek planlamaları ekonomik ve sosyal ilişki odaklıdır. Diğer bir alt kategori olan manevi ve dinî planlaması olup, manevi danışmanlığa yer vermeyen katılımcıların ise ağırlıklı olarak dinî ritüellere odaklanma ve dinî bilgiyi almaya yönelik planlamaları vardır. Bununla birlikte, manevi danışmanlık üzerinden geleceğe yönelik bir bağ kurulmamıştır. Katılımcılar, bu durumu, manevi danışmanlık uygulamasının geleceğe yönelik bir kapsamının olmamasıyla ilişkilendirdi. Bu durum, gelecekte bu hizmete bağlı olarak

yeni bir alışkanlık kazanma veya Diyanet İşleri Başkanlığı'nın programlarına katılım sağlayıp sağlamayacağı konusunda fikir vermektedir.

Gelecek planlamasının psikolojik²² ve biyolojik²³ bağlamı üzerine farklı araştırma yöntemleriyle gerçekleştirilen çalışmalar bulunmaktadır. Sosyal bilimlerde, ağırlıklı olarak iş gücüne katılım ve pazarlama alanlarında, bireylerin gelecek planlamalarının güncel tercihlerine etkisine dair araştırmalar vardır.²⁴ Benzer şekilde, beslenme tercihlerinde, gelecek planlamasının etkisini araştıran bir çalışmada küçük bir fark tespit edilmiştir.²⁵ Türkiye'deki cezaevlerinde hükümlülerin cezaevi koşullarıyla başa çıkmada manevi danışmanlık uygulamasının psikolojik etkisini inceleyen bir çalışma bulunmaktadır. Buna göre, bu hizmetten faydalanma sonrası, depresyon belirtileri gösteren hükümlü sayısında düşüş yaşanmıştır.²⁶ Buna ek olarak, infaz sonrasında da yeni bir hayat inşa etmek için destek arayışında olanların hizmetten faydalanmak istediğine dair veriler mevcuttur.²⁷ Bahsi geçen çalışmanın bulgularına göre, hükümlülerin deneyimlediği manevi ve dünyevi gelişimden dolayı gelecek planlamalarında yer verdiklerini söyleyebiliriz. Bununla birlikte, dünya genelinde manevi danışmanlığın cezaevi sonrası planlamasına yönelik bir programına rastlanmamıştır. Ayrıca cezaevi sonrası süreci takibine yönelik bir algı da söz konusu değildir.²⁸ Çalışmamız kapsamında, deneyim ve görüşlerine başvuru alan katılımcılar, mevcut durumda istifa edenlerin veya etmeyenlerin tümünde, manevi danışmanlık

---

²² Robert Thorstad - Phillip Wolff, "A Big Data Analysis of the Relationship between Future Thinking and Decision-Making", *Proceedings of the National Academy of Sciences* 115/8 (20 Şubat 2018), E1740-E1748.

²³ Aldo Genovesio - Stefano Ferraina, "The Influence of Recent Decisions on Future Goal Selection", *Philosophical Transactions of the Royal Society B: Biological Sciences* 369/1655 (05 Kasım 2014), 1-9.

²⁴ Terrance Walker - Terence Tracey, "The Role of Future Time Perspective in Career Decision Making", *International Studies in Time Perspective*, ed. Victor Ortuno - Pedro Cordeiro (Portekiz: Coimbra University Press, 2013), 169-175.

²⁵ Allison M. Sweeney - Ileana Culcea, "Does a Future-Oriented Temporal Perspective Relate to Body Mass Index, Eating, and Exercise? A Meta-Analysis", *Appetite* 112/ (01 Mayıs 2017), 272-285.

²⁶ Mustafa Ulu - Abdulfatih Tekeş, "Hükümlülerin Duygu Durumlarına Manevi Danışmanlık ve Rehberliğin Etkisi Üzerine Bir Grup Çalışması", *Cezaevi Hizmetlerinde Manevi Danışmanlık ve Rehberlik*, ed. Mahmut Zengin vd. (İstanbul: DEM, 2019), 359-374.

²⁷ Emily R. Brault, "Pastoral Care and Counseling in Prison: What Works?", *Journal of Pastoral Care & Counseling* 68/3 (01 Eylül 2014), 1-10.

²⁸ "What Prison Chaplains Do ... and What They Think They Should Do", *Pew Research Center's Religion & Public Life Project* (22 Mart 2012).

uygulamasıyla temasında gelecek planlamasında yer olmamasının etkili olduğunu belirtti. Dolayısıyla, birinci gruptaki katılımcılar da bu uygulamaya yönelik deneyimi, mekânsal ve zamansal olarak cezaevi sınırlarında görmekte-dirler.

5.2.3. Yeniden Suç Üretimi veya İslah Zemininde Manevi Danışmanlık

Dünya genelinde, hükümlülerin topluma kazandırılmasını garantileyen hiçbir iş kolu ve eğitimden bahsedilemez. Hükümlülerin bu programlara katılımı gönüllülük esasına dayanmaktadır. Hükümlülerin programa katılmasında ya da katılma durumunda, suç ile girdiği ilişkide rehabilitasyon sağlayacak bir değişim yaşanması kesin değildir. Dolayısıyla cezaevlerinin suç üretim merkezleri ya da ıslah için inşa edilmiş mekânlar olup olmadıklarına dair sorular, farklı bağlamlarda farklı geçerli cevapları barındırmaktadır. Çalışmamızda bir cezaevinin aynı anda suçu yeniden üretebileceğini veya diğer hükümlüler için bir ıslah merkezi olabileceğini, bizzat katılımcı deneyimlerinden yola çıkarak söyleyebiliriz. Bunun en önemli göstergelerinden biri hükümlülerin sosyal sermayeye yönelimleridir. Diğer bir ifadeyle, hükümlülerin nasıl bir sosyal sermayeye sahip olmak istediği ve buna göre pratikler geliştirmesi ile değişim yaşaması veya suça dayalı güven ağlarını korumasıyla yakından ilintilidir. Bu bağlamda, üç alt kategori tespit ettik: Koşušta suç konuşanlar, iş kollarına katılım gösterenler ve izolasyon yaşayanlar.

Çalışmamız kapsamındaki verilerde, koşušta suç konuşmanın anlamı suça dayalı deneyimin paylaşımıdır. Bu kapsamda, ön plana çıkan suç tipi, uyuşturucu madde kullanımı ve ticarettir (K3, 6, 10, 18). Bu suç tipindeki katılımcılar, uyuşturucu madde ticaretinde, kendi hikâyelerindeki farklı yöntemleri paylaştıklarını aktardılar. İş kollarına katılan hükümlüler (K2, 5, 8, 11, 12) ise farklı bir sosyal sermaye inşasının arayışında olduklarını belirttiler. Bu hükümlülerin yeniden suç üretimiyle girdiği ilişkide belirleyici faktör, manevi danışmanlık uygulamasına yönelik deneyimi değil, cezaevi koşullarındaki zaman planlamasında ve kısıtlı imkânlar arasında yapılan kâr-zarar hesabıdır. Bu kategoriler dışında kalan 1.katılımcının, hiçbir uygulamayla ilişkisinin olmadığını ve diğer hükümlülerle iletişiminin asgari düzeyde olduğunu “Cezaevi Alt Kültürüyle İlk Temas: Uyum Süreci” başlığı altında

değerlendirmiştik. Dolayısıyla, bu hükümlünün de yeniden suç ile girdiği ilişkide manevi danışman değil, ailevi bağların önplanda olduğunu söyleyebiliriz.

Bir cezaevinde hükümlüler, aynı mekânda ve zamanda topluma yeniden katılım için gerekli hazırlıklar yapabilir veya yeniden suç işleme amacını taşıyabilir. Cezaevinde sunulan olanakların hangilerinden faydalanacağına veya hangisini tercih etmeyeceğinde, hükümlünün sahip olmak istediği sosyal sermayenin niceliksel ve niteliksel boyutunun etkili olduğu görülmüştür. Dolayısıyla manevi danışmanlık uygulamasına yönelik deneyim, katılımcıların özelinde, tespit edilen üç kategori etrafında görülmelidir.

On altı katılımcılı üç aylık bir süreçte farklı manevi danışmanlık yöntemleri uygulanması sonucunda, regresyon analizi yapılan bir araştırmada manevi danışmanlık uygulamasının yeniden cezaevine girmeme konusunda etkili olduğu tespit edilmiştir.²⁹ Bu çalışmanın temsil gücü zayıf olsa da yapılan diğer çalışmalar, bu bulguyu farklı yöntem ve örneklem büyüklükleriyle doğrulamaktadır. Buna göre, eğitime katılanların, katılmayanlara oranla yeniden cezaevine girme ihtimali daha düşüktür.³⁰ Fakat bu çalışmalar, eğitime katılanlara, yani bunu kabul eden katılımcılara uygulanıyor. Dolayısıyla bir cezaevindeki hükümlünün bu programlara katılıp katılmama durumu tamamen hükümlünün sosyal sermaye tercihiyle görülebilir. Bu bağlamı ölçen herhangi bir çalışmayı tespit edemedik.

5.3. Manevi Danışmanlık Hizmetinden Faydalananlar

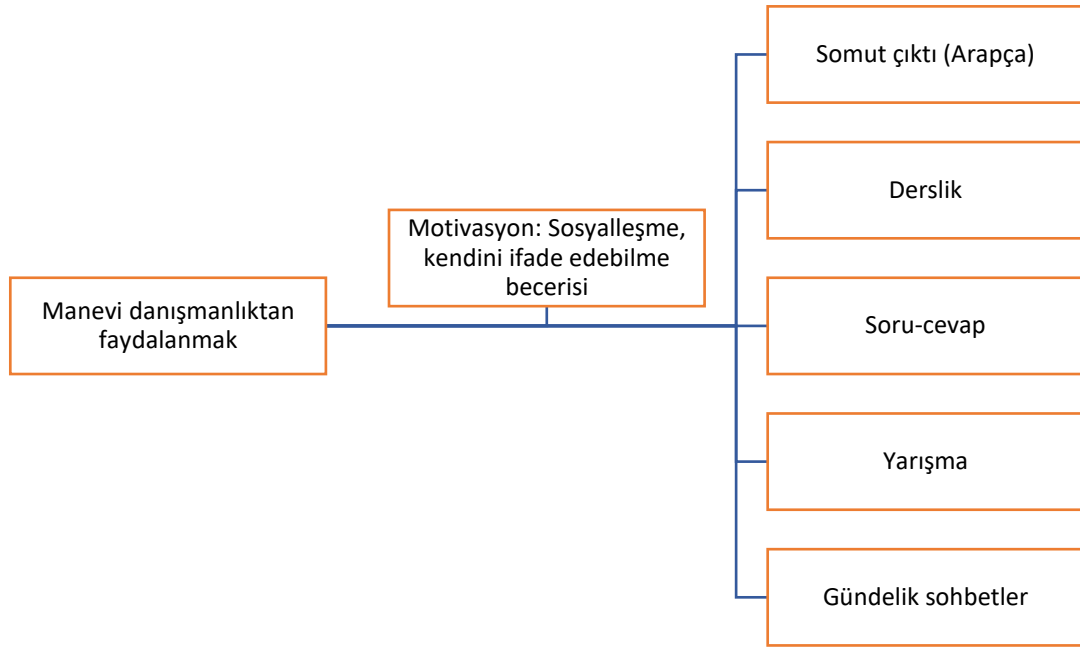
Manevi danışmanlık hizmetinin temel referansları dinî kaynaklardır. Bununla beraber, dinî referanslara dayanan davranışların sosyal realiteden bağımsız olduğunu

---

²⁹ Eugene Hausmann - Mary Spooner, "Does Pastoral Counseling Work? A Pilot Study of Delinquent Boys", *Journal of Pastoral Care & Counseling* 63/3-4 (01 Eylül 2009), 1-6.

³⁰ Lois M. Davis vd., *Evaluating the Effectiveness of Correctional Education: A Meta-Analysis of Programs That Provide Education to Incarcerated Adults*, (Kaliforniya: RAND Corporation, 2013), 27-40; R. Karl Hanson, "Will They Do It Again? Predicting Sex-Offense Recidivism", *Current Directions in Psychological Science* 9/3 (2000), 106-109; Andrew Silke - John Morrison, *What is Recidivism? And what is it not?*, Re-Offending by Released Terrorist Prisoners: (International Centre for Counter-Terrorism, 2020); Hall - Killackey, "Correctional Education from the Perspective of the Prisoner Student".

söyleyemeyiz.³¹ Bu minvalde çalışmamızda, katılımcıların manevi danışmanlık programlarına katılımındaki süreklilikte, sosyal kodların da etkili olduğunu tespit ettik. Buna göre, en az bir programa katılarak manevi danışmanlık hizmetinden faydalandığını söyleyen yedi katılımcının (K2, 6, 8, 9, 13, 15, 17) yanıtlarını beş alt kod etrafında değerlendirdik: Somut çıktı, derslik, soru-cevap, yarışma ve gündelik sohbetler. Bu gruptaki kodların tamamının kaynağı sosyalleşme ve kendini ifade edebilme motivasyonudur (Şekil 10).

Şekil 10: Manevi danışmanlıktan faydalanmanın alt-kodları

Eğitim programlarına kendini ifade edebilme becerisini kazanmak için katılan bir hükümlünün manevi danışmanlık uygulamasına ve eğitimlere yönelik ilgisinin, programların devamlılığıyla alakalı problem göz ardı edilirse, diğer programlar arasında kurduğu fonksiyonel bir hiyerarşiye bağlı olduğu görülmektedir. 8 no'lu

³¹ Pamela Ebstyn King vd., “Varieties of Social Experience: The Religious Cultural Context of Diverse Spiritual Exemplars”, *British Journal of Developmental Psychology* 35/1 (2017), 127-141; Linda M. Chatters - Robert Joseph Taylor, “The Role of Social Context in Religion”, *Journal of Religious Gerontology* 14/2-3 (25 Haziran 2003), 139-152; Chandra Muller - Christopher G. Ellison, “Religious Involvement, Socitecimal Capital, And Adolescents’ Academic Progress: Evidence From The National Education Longitudinal Study of 1988”, *Sociological Focus* 34/2 (2001), 155-183.

katılımcının yanıtı manevi danışmanlık uygulamasına ihtiyaç duymadığı için hizmet almayan diğer katılımcıların yanıtlarıyla uyuşmaktadır:

Tecvit öğrenmek için kursa gittim, Arapça öğrenmek istedim, kısa sürdü, bir ay sonra kapandı, hoca Mekke'ye gidiyor dediler, bir daha gelmedi. Sonra çalışmaya başladık, sonra vakitler uymadı, eğitim işleri gelirse bizi yazarlar, bize imkân verdikleri zaman bilgi, diploma almak için biz bırakmayız, kendimiz ifade biçimimiz aldığımız eğitimlerden dolayı daha farklı... (K8, 24, Bekâr, Öldürme)

Yukarıdaki katılımcı, manevi danışmanlık uygulamasına yaklaşım nedenini Arapça öğrenimiyle açıklamaktadır. Ders programının aksamıyla iş kollarına katılmış ve sonrasındaki zaman planlamasını buna göre yapmıştır. Yeniden bu derse devam edememesinin nedenini de iş kollarının zamanlamasıyla açıklamaktadır. Dolayısıyla, katılımcı, iki farklı program çakıştığında tercihini işgücüne katılımı somut fayda sağlayacak beceri kazanımı, diploma ve sertifikalardan yana kullanmaktadır.

70 yaşındaki diğer bir katılımcı derslere katılımının, sosyal sermayeyle alakalı olarak geleceğe yönelik bir deneyim değil daha çok cezaevindeki zamanı değerlendirme odaklı olduğu görülmektedir. Bu yönelimde psikolojik bağlam ön plandadır. Bu durum, farklı koşullardaki hükümlülerin ortak bir derslikte buluşmasına bağlıdır:

Manevi danışmanlık derslerine katılıyorum. Kur'an dersleri var. Sınıftakilere katılıyorum. Hem diğer koşullardan arkadaşlar da oluyor benim yaşlarımda. Hoca da öğretiyor burada, zaman böyle geçiyor. Yoksa çok üzülüyorum başıma gelenlere. Çare düşünüyorum yok. Dolandırıldım. Dersler güzel geçiyor. Unutuyorum. Tecvit öğreniyoruz. (K9, 70, Bekâr, Nitelikli dolandırıcılık)

Manevi danışmanlık hizmetinden soru sormak için faydalanan 14. ve 15. katılımcılar, programın diğer olanaklarına katılımı tercih etmediğini aktarmaktadır. Buna göre, bilinmeyen veya özel sorular manevi danışman ile paylaşılırken diğer konularda mesafeli yaklaşılmaktadır. (K14, 15). Burada güven probleminin olmadığını söyleyebiliriz. Fakat manevi danışmanlık programının cezaevi koşullarında, sosyal sermayeye katkı sunacak bir nitelikte deneyimlememiş olmalarını bu durumun en temel nedenlerinden biri olarak görebiliriz:

Bazen koşullara geliyorlar; sorular soruyoruz, cevap veriyorlar. En çok kul hakkı soruluyor. Namaz sûreleri soruluyor. Biz de soruyoruz bazen. Özel sorular oluyor. (K6, 29, Bekâr, Uyuşturuucu madde kullanım ve ticareti)

Koğuşta iki üç arkadaş var; birlikte sohbet ediyoruz. Dinî sohbetler, Peygamberlerimizden bahsediyoruz. Namaz kılıyoruz. Bilmediğim bazı şeyleri hocaya soruyorum. Ondan feyz alıyoruz. Hocadan sadece bilmediğim şeyler oluyor, onu soruyoruz, başka bir şey konuşmuyoruz. (K14, 67, Bekâr, İcra İflas Kanunu'na muhalefet)

Katılımcılar manevi danışmanlık programı kapsamında düzenlenen etkinliklerde de yer almaktadır. 5. katılımcı bu kapsamda düzenlenen yarışmalara “faydalı olmak amacıyla” katıldığını ifade etmektedir. Bunun anlamının ise yarışma kapsamında yeni bilgiler öğrenerek koğuştaki diğer arkadaşlarına anlatmak olduğu anlaşılmaktadır.

Bazen mesela faaliyetler düzenliyor, mesela belirli periyotlarla koğuşlara geliyorlar, soru işaretlerini paylaşıyoruz, kitaplara yönlendiriyorlar, yarışma oluyor, hadis yarışması oluyor, ödül için değil faydalı olalım diye, 100 soruluk bir sınav gibi bir şey veriyor. (K5, 39, Bekâr, Öldürme)

Yukarıdaki katılımcıyı, sadece yarışmalarla kısıtlı olan katılımının yanında çatışmacı ilişki kapsamında da değerlendireceğiz. Yarışmalar ve etkinliklere katılım, programın uzun süreli eğitim kapsamına girmediğinden, bu durum katılımcıların deneyimlerinde bir çelişki olarak aktarılmadı. Yukarıdaki alıntıda katılımcı, manevi danışman ile elde edilen verimli bir süreçten bahsetmiyor. Yarışmaya hazırlanırken, bireysel çabaları neticesinde elde edeceği bilgi birikimi ile manevi danışmanın görevine benzer bir misyonu yerine getireceğini aktarıyor.

Katılımcılardan ikisi ise manevi danışmanlık hizmetini danışmanla gerçekleştirdikleri gündelik sohbetler üzerinden deneyimlediğini aktardı. Buna göre, sohbetlerin dinî ve gündelik yaşama yönelik olabildiğini ifade ettiler:

Aklıma soru geldiğinde cezaevi vaizi var, ona soruyoruz, meallere bakıyoruz. Vaizle hep sohbet ediyoruz, onun da odası çay ocağının hemen yanında, o da hep soruyor: Namaz kılıyor musunuz diye. Çok da şey değiliz ama... yani meraklı... (K2, 22, Bekâr, Öldürme)

Vaizle* bazen muhabbet ediyoruz. O kadar. Başka bir şey ilgimi çekmiyor. Çıkınca iş kuracağım, kardeşim askere gidecek. (K10, 24, Bekâr, Öldürme)

---

* Katılımcılar, manevi danışmanı “hoca” olarak nitelendirmektedir. Görüşme öncesi, manevi danışmanın kim olduğuna dair soruların olduğu diyaloglarda, araştırmacı “cezaevi vaizi” hatırlatması yapmıştır. Bu nedenle katılımcılar, araştırmacının etkisiyle “vaiz” veya “manevi danışman” kavramlarını da kullanmışlardır

Sohbet, en az iki kişinin karşılıklı tercihleriyle gerçekleşmektedir. Alıntılardan da anlaşıldığı üzere, sohbet manevi danışmanın tek yönlü talebiyle değil hükümlülerin de iştirakiyle gerçekleşmektedir. Fakat hükümlülerin bu sohbe, somut karşılığının olmadığına yönelik bir ön kabul neticesinde katıldıklarını söyleyebiliriz.

Manevi danışmanlık uygulamasını en az bir kere deneyimlemiş katılımcılardan dersliklerdeki eğitimlere devam edenler haricindekileri, faydalanmama veya çatışmacı ilişki geliştirmeye yönelik oluşturduğumuz kategorilerde de değerlendirebiliriz. Zira yarışmalara, soru-cevap ve gündelik sohbetlere, manevi danışmanlık uygulamasına katılım göstermeden bir faydalanma biçimi olarak bakılmaktadır. Bunun nedeni, bu üç formdaki deneyimin, eğitim için özel tahsis edilmiş bir alanda değil koğuşlar, çay ocağı gibi gündelik hayatta rastgele karşılaşmaların olduğu ortak mekânlarda gerçekleşmesidir:

Hocalar geldiğinde dinliyorum ama ben zaten biliyorum. Saygısızlık etmeyiz, çay ikram ederiz, konuşuruz. Sonuçta misafir. Fakat manevi danışmana özel olarak eğitim için gitmem. (K3, 38, Evli, Uyuşturucu madde ticareti ve kullanımı)

Kaliforniya’da yapılan bir saha araştırmasında, hükümlülerin daha çok cezaevinde olmanın getirdiği duygu ve düşüncelerle başa çıkmada ve bu sürecin sonucunda manevî danışmanlığa ihtiyaç duydukları tespit edilmiştir.³² Çok kültürlü cezaevlerinde ise manevi danışmanlar daha çok ümmet, tebliğ, misyon edinme, insan hakları ve inanç özgürlüğünün ülkelerin ideolojik veya altyapı sınırlamalarına takılması çerçevesinde danışmanlarla görüşmektedir.³³ Mevcut çalışmamızda, ortak alanlardaki derslerin, soru-cevapların, gündelik sohbetlerin anlamının, cezaevinin ruhsal yansımalarıyla başa çıkma ve zaman geçirme odaklı olduğunu tespit ettik. Bu kapsamındaki katılımcıların

---

³² David C. Duncombe, “The Task of Prison Chaplaincy: An Inmate’s View:”, *Journal of Pastoral Care* 46/2 (04 Ağustos 2016), 193-203.

³³ James A. Beckford, “Religious Diversity in Prisons: Chaplaincy and Contention”, *Studies in Religion/Sciences Religieuses* 42/2 (01 Haziran 2013), 190-205; James A. Beckford - Ilona C.M. Cairns, “Muslim Prison Chaplains in Canada and Britain”, *The Sociological Review* 63/1 (01 Şubat 2015), 36-56; Sipco Vellenga - Kees De Groot, “Securitization, Islamic Chaplaincy, and the Issue of (de)Radicalization of Muslim Detainees in Dutch Prisons”, *Social Compass* 66/2 (01 Haziran 2019), 224-237; Mohamed Ajouaou - Ton Bernts, “Imams and Inmates: Is Islamic Prison Chaplaincy in the Netherlands a Case of Religious Adaptation or of Contextualization?”, *International Journal of Politics, Culture, and Society* 28/1 (01 Mart 2015), 51-65.

özelinde, ideolojik veya teolojik boyutlar kanalıyla dış dünya-cezaevi ayrımının üstüne çıkacak bir manevi danışmanlık deneyimi görülmemektedir. Dünya genelindeki çalışmalar, uygulamanın farklı coğrafyalarda uzun süredir kurumsallaştığı için çok katmanlı bağlamlarında akademik birikim oluşmuştur. Türkiye’de uygulama son yıllarda resmiyet kazandığı için bu birikim oluşum sürecindedir. Bu nedenle Türkiye’de cezaevinde manevi danışmanlık uygulamasına yönelik araştırmaların büyük çoğunluğu manevi danışmanlarla gerçekleştirilmiştir. Dolayısıyla, manevi danışmanlık deneyiminin sosyolojik bağlamına dair herhangi bir çalışma tespit edemedik.

5.4. Manevi Danışmanlık Hizmetinden Faydalanmayanlar

Çalışmamız kapsamında yapılan görüşmelerde yedi katılımcı manevi danışmanlıktan faydalanmak istemediğini belirtti (K1,4,10,11,13,15,17). Buradaki bağlam, çatışmasız ve temassız olarak bir programa ilgi duymama halidir. Bu gruptan 13., 15. ve 17. katılımcılar manevi danışman ile sohbet etmek veya soru sormak için temasa geçmiştir ama bu durumu programa katılmak olarak değerlendirmemişlerdir.

Manevi danışmanlıktan faydalanmak istememenin kapsamında çatışmacı bir zemin tespit edilmemiştir. Bu gruptaki katılımcıların manevi danışmanlıktan faydalanmama durumunu beş kategori etrafında deneyimlediğini söyleyebiliriz: Manevi konularda bir arayışta olmama, ibadet alışkanlıklarını edinmiş olma, koğuş hocası, maneviyatın özneliği ve zaman planlamasına fayda-zarar hesabı.

5.4.1. Cezaevinde Manevi Alana Yönelmek İstememe

Cezaevinde manevi alana yönelmek istemeyen katılımcılar, aynı zamanda manevi danışmanlık uygulamasına da ilgi duymadıklarını aktardılar. Manevi alana yönelmek istememek, cezaevi ortamında bir dinî tutum anlamına gelmiyor. İnanç sahibi olup, cezaevinde manevi bir varoluş göstermemeyi tercih etmeyi yansıtıyor. Bu tercih, cezaevinde taşınan sosyal sermayeye yaklaşım ile bütünlük arz ediyor. Buna göre sosyal sermayelerinde niteliksel ve niceliksel bir değişim olmasını hedeflemeyen katılımcıların olduğunu söyleyebiliriz.

Manevi alana yönelmek istemeyen katılımcılar, daha farklı konulara öncelik verdiklerini aktardılar. Dolayısıyla, bu kişilerin cezaevinde olma durumuyla başa çıkma stratejilerinde manevi danışmanlık uygulamasına yer vermedikleri görülmektedir. Örneğin 1. katılımcı ailesinden ayrılması nedeniyle ceza süresinin bitimine odaklandığını ve manevi danışmana odaklanamadığını belirtti.

Yönelim isteksizliğinin diğer bir sebebi, manevi danışmanlık uygulamasının kendisine ilgi duyulmamasıdır (K4, 13). Bu katılımcıların iş kolları aracılığıyla sosyal sermaye kaybı yaşama/ma durumuyla mücadele etmediklerini söyleyebiliriz. Cezaevindeki sürelerini doldurmayı bekleyen bu hükümlülerin, bir iş becerisi kazanma ve din eğitimini tamamlama gibi planları yoktur. Belirli bir sosyal ağın tavrını ifade eden şu katılımcıların aktarımları dikkate değerdir:

Koğuşta Kur'an kursundan çıkan arkadaşlar var, onlarla görüşsek yardımcı olurlar ama ben ilgi duymuyorum. (K4, 26, Bekâr, Belirtmek istemedi)

Biz arkadaşlarla hallediyoruz o işleri ya gerek yok manevi danışmana. Ânu yaşıyorum ya öyle şeyler bize göre değil. (K13, 30, Bekâr, Yaralama)

Çalışmamız kapsamında elde edilen bulguların aksine, Nevşehir E Tipi Ceza İnfaz Kurumu'nda hükümlülerin çoğunluğunun cezaevine girdikten sonra dindarlığı daha yoğun deneyimledikleri sonucuna varılmıştır.³⁴ Çalışmamıza katkı sunan katılımcıların cezaevinde manevi alana yönelmek istememelerinin arkasındaki motivasyon inanç veya dinî davranış kapsamında görülmemelidir. Zira katılımcıların tamamı kendisini dindar olarak değerlendirmektedir. Chad Trulson, radikal gruplaşmaların olduğu cezaevlerindeki gözlemlerinden hareketle bu infaz türünün gereği olarak kısıtlı koşullarda bile hükümlülerin bir kültür oluşturabileceklerini savunmuştur.³⁵ Çalışmamızda ise hükümlüleri birbirinden izole edecek fiziksel yaptırımlar belirgin değildir. Katılımcılar, oluşmuş alt kültürle sosyal sermayelerinin temasında ilgi ve eğilimlerini gerçekleştirebilmektedirler. Dolayısıyla, manevi

³⁴ Erhan Tecim, "Cezaevlerinde Dinî Yaşantı ve Din Algısı", *Selçuk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi* 22 (01 Aralık 2009), 61-86.

³⁵ Chad Trulson, "The Social World of the Prisoner", *Prisons: Today and Tomorrow*, ed. Ashley G. Blackburn vd. (Burlington: Jones & Bartlett Publishers, 2014), 83-117.

danışmanlığa dair ilginin olmaması da Bursa H ve E tipi cezaevlerindeki farklı sosyal sermaye birimlerinden oluşmuş alt kültür gerçekliğinin bir parçasıdır.

5.4.2. *İbadet Alışkanlığından Dolayı Manevi Danışmana Gereksinim Duymama*

Manevi danışmanlık programından faydalanmak istemeyenlerin dördü (K3,11,16,17), ibadet alışkanlığı edindiklerini ve buna dair ilmihal bilgilerinin yeterli olduğunu aktarmıştır. Bu katılımcılara göre manevi danışmanlık kendilerine değil, ibadet alışkanlığı edinmeyenler ve bilgilendirilme ihtiyacı olanlara hitap ettiğinden uygulamalara katılmak gereksizdir:

Benim dinî bilgim var zaten. Kuran okurum hem de tecvitli. Arkadaşlar sorusu olunca bana soruyor. Ben de manevi danışmana çok başvurmam. (K11, 53, Bekâr, Cinsel suç, alıkoyma)

Namazımı kılıyorum. Bazen nafile ibadetler de yapıyorum. Kur'an da okuyorum. Manevi danışmana gerek yok. Namaz kılmayanlar, abdest bilmeyenler var. Onlar faydalanmalı ama benim zaten ihtiyacım yok. (K17, 48, Bekâr, Yaralama/hırsızlık)

Yukarıdaki aktarımların minvalinde 16.katılımcıya göre, manevi danışmanlıktan faydalanmak kendisini “bilgisiz ve cahil” gösterecektir. Bu durumu, manevi danışmana yöneltilen soruların çok temel konularda olmasına bağlamaktadır.

Kendime cezaevinde hidayete erdi dedirtmem. Yani ne olacak? Ben zaten namazı biliyorum, dinî bilgim var. Burada adam abdest bilmiyor. Öncesinde çok dinsizdim de hidayete erdim, olacak yani... Sonra diyecekler, bak cezaevinde değişti. Olmaz, dedirtmem. Burada bilgisizler ve cahiller faydalansın. Gelirse saygısızlık etmem, hocamızdır sonuçta ama öbürleriyle aynı değilim ben (K16, 39, Evli, Öldürmeye teşebbüs/ yaralama)

Yukarıdaki verilerin aksine, Toprakkale Açık Ceza İnfaz Kurumu'nda gerçekleştirilen nitel bir çalışmada, hükümlülerin cezaevlerinde, din hizmetlerinin etkisiyle ibadet alışkanlığı edindiği tespit edilmiştir.³⁶ Bu manevi değişimin Toprakkale'deki iş kolları ve atölyelerin olduğu ortamda gerçekleşmesi dikkate değerdir.³⁷ Ancak bahsi geçen kurumdaki hükümlülerin, iş kollarının da olduğu ortamda manevi danışmanlık

³⁶ Adem Çimen, “Ceza İnfaz Kurumlarında Sosyalleşme ve Islah İlişkisi”, *Çukurova Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi (ÇÜİFD)* 15/2 (30 Aralık 2015), 159-188.

³⁷ “İşyurdu Müdürlüğü”, *Toprakkale Açık Ceza İnfaz Kurumu* (Erişim 13 Temmuz 2021).

uygulanmasına yönelmelerini analiz edebilmek için sosyal sermaye realiteleriyle alakalı yeterli veri bulunmamaktadır. Tez çalışmamızda, manevi danışmanlık etkisiyle dinî tecrübe ve alışkanlıklarında değişim deneyimleyen katılımcıya rastlanmamıştır. Zaten ibadet alışkanlığı olan katılımcıların, dinî olarak tamamlanmışlık düşüncesiyle manevi danışmanlık hizmetine gerek duymadığını söyleyebiliriz.

5.4.3. Koğuştaki Hoca ya da Bilen Arkadaşlar

Manevi danışmanlık uygulamasından faydalanmamanın diğer bir bağlamı koğuşta sosyal ilişkiler içinde dinî ve manevi boyutun doyum noktasına ulaşmasıdır. Katılımcılar manevi ve dinî deneyimlerini, koğuş içinde dinî eğitim almış ya da manevi olarak güven kazanmış hükümlülerle paylaşmaktadır. Bu paylaşımın sosyal sermaye bağlamında tek bir boyutu tespit edilmiştir: Hükümlüler arasındaki dayanışma. Buna göre katılımcılar, koğuş ortamında oluşan güven bağına dayalı olarak manevi ve dinî konularla alakalı olarak bireysel ve kişisel konularda konuşmaya fırsat bulduklarını aktardılar:

Soru sorunca cevap veriyor. Ama o kadar, ben bir şeye katılmam. İlgimi çekmiyor. Ama dinî konu olunca sorarız. Soran olunca da dikkatimi çekiyor; ne sordular diye ama o kadar. Başka bir beklentim yok manevi danışmandan zaten, bir de ders yapıyor, yani yazılmadık, yalan yok, çok ilgimi çekmiyor ya arkadaşlarla birlikteyiz burada. Kendi aramızda hallediyoruz ya... (K15, 42, Bekâr, Tehdit, hakaret, basit yaralama, firar)

Koğuşta zaten din eğitimi almış insanlar var. Nasıl desem, mesela takva insanlar... böyle din imandan anlıyorlar. Şimdi bahsedemeyeceğim sorular sorabiliyoruz şimdiye kadar sormadığımız için. Ailevi, özel ve dinî yönü olan şeyler... Hocayla paylaşamazsın. (K13, 30, Bekâr, Yaralama)

Yukarıdaki aktarımlar, manevi danışmanla girilen güvensiz bir ilişkiyi imlememektedir. Fakat cezaevi ortamında, diğer hükümlüler arasındaki güven bağının manevi danışmanla kurulamadığının bir göstergesi olabilir. Özbek'in yaptığı çalışmada 28 katılımcıdan 8'i dinî konularda mahkûm arkadaşına, 6'sı dinî vecibeleri yerine getirenlere, 6'sı kitaplara, 2'si ailesine, 6'sı ise din görevlisine sormaktadır.³⁸

---

³⁸ Belgizar Özbek, "Cinayet Suçu İşleyen Kadın Hükümlülerde Din Algısı: Ankara Kadın Kapalı Ceza İnfaz Kurumu Örneği", *Türk Din Psikolojisi Dergisi* 1 (30 Haziran 2020), 149-179.

Çalışmamızda, katılımcılardan manevi danışmanlıktan faydalananlar da dahil olmak üzere, sadece 1 ile kodlanan katılımcı haricinde, herkes koğuştaki arkadaşlarıyla dinî konuları konuşmaktadır. Nihai olarak, hükümlülerin manevi danışmanlık deneyiminde diğer hükümlülerle geliştirdiği güven ilişkileri belirleyicidir.

5.4.4. Maneviyatın Özneliği

Manevi danışmandan faydalanmamanın bir diğer boyutu, manevi ve dinî konuların biricik olduğuna dair inançtır. Bu katılımcılar manevi danışmanla görüşmeden önce, dinî bilgiye yönelik bir araştırmaya girdiklerini aktarmaktadır (K12,5). Burada ulaşmak istenen nihai veri Peygamber'in sünnetidir. Sonraki aşama ise örnek alıp davranışa dönüştürmektir. Örneğin, 5. katılımcı, dini soruları, bireysel çabayla araştırdığını ifade etti. Kuran öğretileri ve sünnet uygulamalarını takip etmeye çalıştığını aktardı. Bu takibi, tefsir ve ilmihal kitaplarından gerçekleştirebildiğini bildirdi.

Bu katılımcıların kendi bireysel manevi deneyimlerine manevi danışmanın hitap etmediğini söyleyebiliriz. Diğer bir katılımcı, dinî deneyimin paylaşılmayacak kadar öznel olduğu için manevi danışmanlık hizmetinden faydalanmadığını belirtti. Buna göre, dinî ve manevi birikim aktararak değil keşfedilerek ve bireysel olarak edinilmelidir. Manevi danışmanlık deneyimini ise aktarım üzerine kurulu olduğunu görmektedir.

Filistin'de Türkmenistan'da Türkler, Müslümanlar öldürülüyor. Manevi danışman gelmiş, beni dindar etmeye uğraşiyor. Yahu ben zaten dindarım. Zamanında hafızlık kursuna gittim. Suç dinsizlikten işlenmiyor ki?! Çok yanlış yapıyorlar. Zannediyorlar ki dinî bir hizmet ama ben, kendi dinî görüşümü anlatsam anlamaz ki! Din, bir başkasıyla olmaz, o kendi çaban olacak, okuman olacak... Eeee? Ben danışmana soracağım: "Hırsızlık günah mı?" "Evet" diyecek o da... Sonra? Ben kitap okumayacağım, uğraşmayacağım, doğru cevap bana ne fayda verecek? Manevi danışman, Ramazan programlarındaki [TV] hocalardan farksız. Dini kişi kendisi bulacak... (K12, 43, Bekâr, Nitelikli Dolandırıcılık)

Bu kapsamdaki literatürde dinî deneyimin kendine özgün bir realitesi olduğu (*sui generis*) ve insan doğasının tahmin edilemez deneyim potansiyelinden dolayı dinî tecrübenin genellenilemeyeceği ve başka bir deneyimle açıklanamayacağı

savunulmaktadır.³⁹ Dolayısıyla, dinî deneyim dönemden, toplumdaki ve bireyden bağımsız değildir.⁴⁰ Bu yaklaşım dinî deneyimin doğasını ortaya koyarken öte yandan anlama sorununu da gündeme getirmiş oluyor. Buna göre, özneye bağlı bir deneyimin başka bir özne tarafından anlaşılması da deneyimin doğasına aykırıdır. Çalışmamız kapsamındaki verileri bu tartışmada bağlamsal da olsa bir delil kaygısıyla ortaya koymamaktayız. Bu kod dahilindeki iki katılımcının manevi deneyim üzerinden bir sosyal ve kültürel sermaye oluşturmaya açık olmadıklarını söyleyebiliriz.

5.4.5. İşlevsiz Görme: Manevi Danışmanlığın Diğer Eğitim Programlarındaki Yeri

Hükümlülerin cezaevindeki davranışların temelinde yatan en görünür motivasyon fayda-zarar hesaplamasıdır. Bu hesaplamaların bileşenlerinden biri de sosyal sermayedir. Bu alt-kodun yoğunlaştığı cevaplar, katılımcıların öncelikleri, somut bir işlev arayışı ve fayda-zarar hesaplamasından ortaya çıkan filtrelerle deneyimlendiğine dair fikir vermektedir. Buna göre, danışmanlık için vakit harcaması durumunda, sonuç itibarıyla somut bir fark koyabilecek bir fayda aranmaktadır: Can sıkıntısı gidermek veya beceri ve para gibi somut bir çıktı.

Can sıkıntısı, cezaevinde uyaran eksikliği ve hükümlülüğün verdiği psikolojik durum nedeniyle manevi danışmanın iyileştirici bir dil, duruş ve yaklaşım beklentisini ortaya koymaktadır. Manevi danışman, cezaevi ortamının sessizliğinden sıyrılmalarına yardımcı olamadığı gerekçesiyle hükümlüler tarafından işlevsiz görülmektedir:

Manevi danışmanlık sıkıcı ya! Burada can sıkıntısı var. Hoca iyi, kötü değil ama tarzı bana göre değil. Burası zaten sessiz, sıkıcı... Biraz eğlenceli, dinamik birisi olması lazım. Bakıyorum, danışman benden de üzgün, morali bozuk. Neden böyle üzgünler? (K17, 48, Bekâr, Yaralama/hırsızlık)

---

³⁹ Hakan Hemşinli, "Dinî Tecrübenin Nesnelliği Üzerine", *Atatürk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 33 (30 Aralık 2010), 119-144; William James, *The Varieties of Religious Experience: A Study in Human Nature* (Londra; New York: Routledge, 2002), 370; Ann Taves, *Religious Experience Reconsidered: A Building-Block Approach to the Study of Religion and Other Special Things* (Princeton, NJ: Princeton University Press, 2009), 7.

⁴⁰ Bkz. Abdurrahman Kurt, "Dindarlığı Etkileyen Faktörler", *Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 18/2 (2009), 1-26; Vejdi Bilgin, "Gelenek, Modernlik ve Din Üç Rekabet Alanı", *Eskiye* 17 (10 Haziran 2010), 19-27.

Yukarıdaki aktarımın yanısıra katılımcıların cezaevi ortamında somut bir çıktı beklentisinin de manevi danışmanlık deneyiminde etkili olduğu görülmektedir. Buna göre, katılımcıların, cezaevinden çıkabilme ve sonrasında iş gücüne katılabileceği ya da sosyal ilişkilerde güven inşasında destek alabileceği bir sertifika veya uygulama beklentisi içinde olduğunu söyleyebiliriz. Bu beklentiyi karşılamadığını düşündükleri için manevi danışmanlık uygulamasının işlevsiz olduğu sonucuna varmaktadırlar:

Manevi danışman benim çocuğuma para mı gönderecek yoksa bana avukat mı tutacak yoksa af mı çıkaracak? Burada bana hitap etmiyor. Mesela deseler ki manevi danışmanım, bu hükümlüyü izledim, her şeyi düzgün, denetimliye bir yıl erken çıksın dese, öyle bir yetkisi olsa, burada herkes derslere hücum eder. Ama öyle olsa bile manevi danışman kaldıramaz. Çok profesyonel değiller bence. (K18, 29, Bekâr, Uyuşturucu madde kullanım ve ticareti)

İşlevsiz görülmesinin diğer bir boyutu ise manevi danışmanlık programının cezaevindeki diğer programlarla karşılaştırılmasıdır. Katılımcılar iş kollarıyla karşılaştırma yaparak, zamanını harcamayı fayda-zarar ilişkisi etrafında değerlendirmektedir. Bu hesaplama neticesinde iş kollarının daha işlevsel olduğu kanısına varılmıştır:

Bu ara psikolojim bozuk, yatamıyorum ya af söylentileri çıktı mı psikolojisinin bozulmamasının imkânı yok. Çalışmak manevi olarak çok iyi geliyor. Çalışmak manevi danışmanla görüşmekten iyi geliyor. (K12, 43, Bekâr, Hırsızlık, Nitelikli dolandırıcılık)

Yozgat Ceza İnfaz Kurumu'nda yapılan bir araştırmada katılımcıların çoğunluğunu (N=200) manevi danışmanlık uygulamasını verimli bulanlar (%56) oluşturmaktadır.⁴¹ Hardy manevi danışmanlık uygulamasının işlevsiz görülmesinin ardında güven problemi olduğunu savunmaktadır. Diğer bir ifadeyle hükümlüler manevi danışmanın, aktardıkları deneyimlerine değer vererek dinleyeceğinden şüphe duymaktadır.⁴² Fakat çalışmamızda, güven problemi ön planda değildir. Diğer bir araştırmada, cezaevinde,

---

⁴¹ Parlak, *Cezaevlerinde Dini Danışmanlık ve Rehberlik Hizmetlerinin Verimliliği (Yozgat Cezaevi Örneği)*, 88.

⁴² Kimberly Hardy, "Perceptions of African American Christians' Attitudes Toward Religious Help-Seeking: Results of an Exploratory Study", *Journal of Religion & Spirituality in Social Work: Social Thought* 31/3 (01 Temmuz 2012), 209-225.

hükümlülerin tercihlerini can sıkıntısının belirlediği iddia edilmiştir.⁴³ Bu çalışmayı doğrulayıcı nitelikte, Birleşmiş Milletler Uyuşturucu ve Suç Ofisi (UNODC)'nin araştırmasında, hükümlülerin beslenme alışkanlığından tütün kullanımına, fiziksel aktivitelerinden gündelik yaşam tercihlerine kadar can sıkıntısının etkili olduğu belirtilmektedir.⁴⁴ Yine benzer şekilde, Danimarka'da gençler için güvenli bakım evlerinde, gündelik hayat tercihlerinde temel etkenin yine can sıkıntısı olduğu aktarılmıştır.⁴⁵ Tez çalışmamızda, bu hizmeti işlevsiz gören katılımcılar için can sıkıntısının, eğitim programlarına katılım motivasyonlarından biri olduğunu söyleyebiliriz. Katılımcılar manevi danışmanlık uygulaması deneyimleri neticesinde, can sıkıntısını yatıştırmadığını belirttiler. Ayrıca, manevi danışmanlığın somut bir katkı sunmadığı şeklindeki düşüncelerinin de bu uygulamaya katılmamalarında etken bir faktör olduğu görülmektedir.

5.5. Manevi Danışmanlık Uygulamasıyla Çatışmacı İlişkiye Sahip Olanlar

Genelde manevi danışmanlık uygulamasıyla, özelde manevi danışman ile çatışmacı bir ilişki inşa eden altı katılımcı vardır (K2, 3, 5, 7, 12, 14). Bu çatışmacı ilişkide, manevi danışmanlık uygulamasının tamamen ortadan kalkmasına yönelik bir beklenti söz konusu değildir. Bahsi geçen çatışmacı ilişkinin odak noktasında Diyanet İşleri Başkanlığı bulunmaktadır. Bu direnç aynı zamanda Diyanet görevlileriyle görüş alış veriş yapmanın “zararlı olduğu” inancından da beslenmektedir. Buna göre, katılımcılar, manevi danışmanın farklı inançları ve gelenekleri kapsayacak bir din dili geliştirmediğini düşünmektedir. Bunun nedenini de Diyanet İşleri Başkanlığı'nın kurumsal vizyonuyla açıklamaktadırlar. Bu iki kodun ortaya çıkardığı deneyimin ortak sosyal sermaye lensinden bahsetmek mümkündür. Bu nedenle bu gruptaki katılımcılar, manevi danışmanlık uygulamasından hem faydalanmamakta hem de kendilerine sunulan deneyim formunu eleştirmektedir.

---

⁴³ Cormac Behan, “Learning to Escape: Prison Education, Rehabilitation and the Potential for Transformation”, *Journal of Prison Education and Reentry* 1/1 (13 Ekim 2014), 20-31.

⁴⁴ Stefan Enggist vd., *Prisons and Health* (Danimarka: United Nations Office on Drugs and Crime, 2014), 83,139.

⁴⁵ Tea Torbenfeldt Bengtsson, “Boredom and Action—Experiences from Youth Confinement”, *Journal of Contemporary Ethnography* 41/5 (01 Ekim 2012), 526-553.

5.5.1. Manevi Danışmanın Din Dili ve Yaklaşımını Deneyimleme

Çalışmamız, sosyal sermayeyi, kültürel ve ekonomik birikimle bağıntılı olarak görmektedir. Bu bağlamdaki verilere göre, hükümlüler, manevi danışmanın kullandığı dili, kendi birikimlerinin alışımından sızdırmaktadırlar. Zira çatışmacı ilişkide bulunanların verdiği cevaplar, manevi danışmanın din dilinde yoğunlaşmaktadır. Din dili, katılımcılar tarafından iki farklı boyutuyla değerlendirilmektedir: Dinî gruplara yönelik din dili ve farklı inançlara yönelik din dili.

Katılımcıların tamamı hiçbir dinî gruba bağlı olmadığını belirtmiştir. Fakat aileden gelen geleneksel dinî unsurlar çerçevesinde cemaat, şeyh vb. unsurlara yönelik olumsuz din diline karşı hassasiyet geliştirdiklerini söyleyebiliriz. Bu durum, katılımcıların sahip olduğu kültürel sermaye ile açıklanabilir:

Hocalar geldiğinde dinliyorum ama ben zaten biliyorum. Saygısızlık etmeyiz, çay ikram ederiz, konuşuruz. Sonuçta misafir. Fakat manevi danışmana özel olarak eğitim için gitmem. Cübbeli dinliyorum. Geçen buradaki hocalardan birisi Menzil hakkında ticarethane demiş. Ondan sonra dinlemeyi bıraktım. Sana mı kaldı onu söylemek? Oraya öyle şey denir mi?... Cemaat ve tarikatlara dil uzatmak büyük günahdır. İnkâr etmezsin ama katılmazsın, mesela.... Ona bakarsan ben de öyleyim. Ama inkâr edersen, bunun nedeni sen Selefsindir. Selefiler çok yayıldı, televizyonda, dernekleri var, ilahiyat fakültelerinde. Böyle hocaları dinlemem. Koğuşa gelir, sessizce köşede dinleriz. Sonra gider, ben aklıma soru gelirse sorarım ama eskisi gibi gidip derslere katılmam (Kuran dersleri). (K3, 38, Evli, Uyuşturucu madde ticareti ve kullanımı)

Yukarıdaki alıntıdan anlaşılacağı üzere, manevi danışmanın dinî gruplara yönelik oluşturduğu dil dinî açıdan “günah”, “kadere inanmamak”, cemaati “inkar etmek”, “selefilik”, “ilahiyat fakülteleri” “Diyanet’e güven olmaz” gibi çatışmacı anahtar kelimeler etrafında deneyimlenmiştir. Bu alıntıdaki katılımcının, “Ben de öyleyim” ifadesi herhangi bir dinî gruba bağlı olmadığına işaret etmektedir. Buna göre, bu kategorideki hükümlülerin manevi danışmanlık uygulamasını cezaevi öncesinden sosyal ve kültürel sermaye lenslerinden deneyimlediğini görmekteyiz. Yukarıdaki alıntıya benzer bir değerlendirme ise objektif bir dil kullanım gerekliliği üzerinden başka bir katılımcı tarafından aktarılmaktadır. Ayrıca manevi danışmanın otorite kurma çabası olduğu düşünülmektedir:

Görüş ayrılıkları cezaevinde daha çok hissediliyor. Mesela hoca diyor, “Cemaati dinleme” diyor. Mesela siz Türk edebiyatını seviyorsunuzdur, ben dünya edebiyatını seviyorumdur. Onda konuştuğunu öbüründe konuşamıyor ama burada bir hocayı sevmiş mesela, hoca bu cemaati dinlemeyin diyor mesela, o zaman gitmek istemiyorlar. Hocalar objektif olduğu kadarıyla ilgi çekiyor, Diyanet’in verdiği kitabı mesela sorgulayanlar oluyor, fiziki olarak değil de dinî olarak otorite olur ya da iş konusunda ustalaşmak. Otorite olmaya çalışıyor, bizim koğuş soft koğuş derler. Bana “Neden namaz kılmıyorsun?” diyorlar, hocayla kavga ettim diyorum, savuşturuyorum, aslında savuşturma yani. (K8, 24, Bekâr, Öldürme)

5.5.2. Diyanet Kurumu

Herhangi bir kurum tarafından verilen hizmet, o kurumun ve hedef kitlenin karşılaşma sahasıdır. Bu karşılaşmanın nasıl olacağına dair ipucu veren emarelerden en önemlisi, kurumun bireylerin sosyal, kültürel ve ekonomik birikimindeki konumudur. Çalışmamız kapsamında bu karşılaşmanın bir boyutunu da kurumla girilen çatışmacı ilişkide gördük. Yani yukarıda bahsedilen din diline benzer bir çatışmacı deneyim, manevi danışmanlığın Diyanet İşleri Başkanlığı tarafından verilmesi nedeniyle de geliştirilmiştir. Bu gruptaki katılımcılara göre, Diyanet, İslâm dinine zarar verecek argümanlar ileri sürmektedir. Burada koğuş içi din otoritesi üzerine içselleştirilmiş bir çatışma ilişkisi olduğunu söyleyebiliriz.

Diyanet ile girilen çatışmacı ilişki, katılımcıların kurumsal objektiflik arayışını değil, aile bireylerinin dinî tercihlerini bir lens olarak ortaya çıkarmaktadır. Diyanet görevlileri, dinî bilgi birikimine zarar verdiği düşünülen din adamlarıyla aynı grupta görülmektedir. Diyanet kurumuna yönelik bu lenslerin cezaevi öncesi sosyal ve kültürel sermayeden geldiğini söyleyebiliriz:

Diyanet’e güven olmaz. Bunlar Süleyman Ateş, Mustafa İslamoğlu’nu savunan insanlar. Süleyman Ateş, “Hz. İsa nasıl gökyüzünde kalacak, oksijen mi var?” diyor. Kadere inanmayan insanlar var. Kocakarı imanın olur, bunların kopardığı yaygara olmadan sessiz sakin bir Müslüman olursunuz. Anneannem, annem namaz kılar, oruç tutar... (K3, 38, Evli, Uyuşturucu madde ticareti ve kullanımı)

Yukarıda bahsi geçen çatışmanın en somut örneklerinden biri, koğuş içinde dinî otoriteyi koruyabilmek adına yüksek öğretim programlarından din eğitimi almaktır.

Böylece koğuş içinde yetkinlik beceri ve kurumsallık açısından denklik elde edilmiş olacaktır:

Şimdi Diyanet'ten gelen hocanın da düşüncesi belli. Büyüklerimize laf söylemesi falan olmaz. Şeyhlere dil uzatılmaz. İlahiyat okuyan arkadaşlar oldu hatta [Kendi dinî otoritesini kurmak için]. Ben de istemişim ama adalet geldi, ilahiyat gelmemişti. İlahiyat alan arkadaşlar Arapçadan dolayı kaldılar. (K5, 39, Bekâr, Öldürme)

Manevi danışmanın din diliyle ve kurumun kendisiyle çatışma deneyimleyen her katılımcının aslında Diyanet İşleri Başkanlığı ile girdiği kültürel ve zihinsel ilişkiyi yansıttığını söyleyebiliriz. Buna göre Diyanet İşleri Başkanlığı'na yönelik geliştirilen tavrın da katılımcıların sahip olduğu sosyal sermayesi hakkında bilgi vermektedir. Zira herhangi bir dinî gruba bağlı olmadığını söyleyen katılımcılar, “büyüklere dil uzatılması”nı dışlayıcı bulmaktadır. Bu deneyimi, Diyanet İşleri Başkanlığı'nın kurumsal politikası ve İlahiyat fakültelerinin din eğitiminin sonucu olarak görmektedirler. Ayrıca, bu durum cezaevlerinde manevi danışmanlık uygulamasına yönelik deneyimi şekillendiren temel taşlardan birinin sosyal sermaye olduğunun en büyük ve somut göstergesidir. Manevi danışmanlar, bu hizmette bütün sosyal ve kültürel lenslerinden arınmış, hazırbulunmuşlukla bekleyen hükümlülerle değil seçici girişkenliğe sahip sosyal sermaye taşıyıcıların eleyici kodlarıyla karşılaşmaktadırlar. Sosyal sermayenin dünya görüşü oluşturma karakteri diğer eğitim ve kültürel programlarıyla olan karşılaşmalarında da maya görevini görmektedir. Bu aktarımlar, din gibi kültürel, sosyal ve ekonomik süreçleri çok katmanlı bünyesinde karmaşık bir düzlemde barındıran bir hizmetin kendisine yönelik bir değerlendirme olamaz. Yani, bu aktarımlar, manevi danışmanlık hizmetinin etkililiğini ölçemez. Zira veriler, katılımcıların deneyimleriyle kısıtlıdır.

Yukarıdaki aktarımlara benzer şekilde Helsinki Yurttaşlar Derneği'nin yaptığı araştırmada, katılımcılar arasında Diyanet İşleri Başkanlığı'nın diğer dinlere mensup vatandaşlara da hizmet etmesi gerektiğine dair görüşün çoğunlukta olduğu

görülmektedir.⁴⁶ Yine Diyanet İşleri Başkanlığı'nın gerçekleştirdiği *Türkiye'de Dinî Hayat Araştırması*'na göre, ailelerinden dinî bilgi alanların oranı yüzde 91,8, camilerdeki hocalardan alanların ise yüzde 43'tür. Ayrıca dinî bilgiyi bireylerin kendi çevresindekilerle ve TV programlarıyla geliştirenler çoğunluktadır. Yine aynı çalışmada, dinî grupların faydalı olduğunu ve kısmen faydalı olduğunu belirtenlerin oranları sırasıyla yüzde 50,5 ve yüzde 19'dur.⁴⁷ Tez çalışmamız kapsamında elde ettiğimiz veriler neticesinde, geleneksel dindarlık kodlarının, hükümlülerin sosyal sermayelerinde etkili olduğunu söyleyebiliriz. Dine yönelik bir hizmet bireylerin ihtiyaçlarına ulaşmadan önce aile, sosyal çevresi ve sahip olduğu apriori bilgilerin tümüne yani sosyal sermayenin ortaya koyduğu özün seçiciliğiyle karşılaşmaktadır.

---

⁴⁶ *Sosyoekonomik Politikalar Bağlamında Diyanet İşleri Başkanlığı Kamuoyununun Diyanet'e Bakışı, Tartışmalar ve Öneriler* (İstanbul: Helsinki Yurttaşlar Derneği, 2014), 109.

⁴⁷ *Türkiye'de Dinî Hayat Araştırması* (Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı, 2014), 113,123,219.

SONUÇ

Cezaevleri suçun nedeni değil, toplumsal ve hukuki sonucudur. İşlenen suçun cezası tayin edildikten sonra, bireylerin özgürlüklerine görece kısıtlama getirilerek uygulanan bir infaz türüdür. Dolayısıyla, bir hükümlü suçun ortaya çıktığı toplumsal bağlamını ve cezaevi alt kültürünü kendi bünyesinde karşılaştırmaktadır. Cezaevlerinde manevi danışmanlık, bu alt kültürün ortaya çıkardığı sosyal atmosferde deneyimlenmektedir. Bu deneyimi, barındırdığı bütün bileşenleriyle anlayabilmek için sosyal sermaye çerçevesinde yaklaştık.

Araştırma verilerine göre, katılımcıların cezaevi öncesi sosyal sermaye deneyimlerine yönelik üç maddede ele alabileceğimiz bir değerlendirme yapmak mümkündür:

1-Katılımcıların suç işlemlerinden önce, sosyal sermayeleri ailedeki baba, büyük baba veya amca gibi erkek otoritesiyle kısıtlıdır. Bu otorite, ailedeki geri kalan bireylerin kendi deneyimlerinden ortaya çıkan güven ilişkilerini inşa etmesine ket vurmaktadır. Dolayısıyla, bu kısıtlama aile için güvenli bir alan oluştursa da sosyal sermayenin hacminin genişlemesini engellemektedir. Suç, katılımcıların bu sosyal sermaye hacmini koruması ya da genişletmeye çalışmasıyla ortaya çıkmaktadır.

2-Hükümlülerin yaşadıkları muhit ile girdikleri güven ilişkileri suç deneyimlerini yansıtmaktadır. Buldukları muhitteki insanlara karşı kendisini koruması ya da onlara kendisini ispat etmesi gerekiyorsa, güç göstergesi olarak yaralama ve öldürme gibi suçlar ortaya çıkabilmektedir. Cezaevi öncesinde ekonomik nedenlerle güven ilişkileri inşa eden hükümlülerin uyuşturucu ve hırsızlık suçu işlediği görülmüştür.

3-Suç tipi, hükümlülerin cezaevi öncesi sosyal sermaye deneyimleri hakkında genel bir fikir verecek sosyal, kültürel ve ekonomik birikimlerini yansıtmaktadır. Ekonomik gelir amaçlı işlenen suçlar, aileden aktarılan sosyal sermayeyi geliştiremeyenlerin illegal yollarla hayat standartlarını değiştirme amacından ortaya çıktığı söylenebilir. Planlama olmaksızın işlenen öldürme veya yaralama gibi suçlar, hayatın olağan akışında gerçekleşse de kullanılan silah, mağdur ve suç nedeni hükümlünün sahip olduğu sosyal sermayesinden kodları taşıdığı düşünülebilir.

Araştırmamızda hükümlülerin, cezaevindeki sosyal sermaye deneyimleri açısından üç kategori altında ele alınabileceği ortaya çıkmıştır:

1-Sosyal sermayesini suça dayalı güven ilişkileri üzerinden inşa etmeyi planlayanlar veya devam ettirenler: Bu kategorideki hükümlüler cezaevi sürecini bir kopukluk değil, içinde buldukları güven ilişkilerinin bir gerekliliği olarak görmektedir. Cezaevi genelinde farklı suç tiplerindeki hükümlüler bu kategoride değerlendirilebilir. Gündelik hayat pratikleri, legal sosyal sermaye edinimi çabasını içermemektedir. Dolayısıyla, bu grupta eğitim programlarına veya iş kollarına katılım gerçekleşmemektedir.

2-Sosyal sermayesine yönelik bir planı bulunmayanlar: Bu gruptaki hükümlüler, 60 yaş üstü olanlar ve uzun süre ceza alanlardır. Cezaevini zamanı doldurma alanı olarak deneyimlemektedirler. Dolayısıyla, sınıf derslerine kendi koşullarındaki ve diğer koşullardaki hükümlülerle vakit geçirme fırsatları olarak bakmaktadırlar.

3-Sosyal sermaye hacimlerini legal alanda genişleterek suça dayalı sosyal sermayeden kendini korumak isteyenler: Bu kategoridekiler, cezaevinde ve sonrasında sosyal sermayelerinin niteliğini değiştirecek ve hacmini genişletecek fırsatları deneyimleme odaklıdırlar. Beceri kazanımı, eğitimler ve sertifika biriktirme yoluyla sosyal çevrelerinde ve iş gücüne katılımında güven ilişkileri inşa etmeyi hedeflemektedirler.

Yukarıdaki çerçevede hükümlülerin manevi danışmanlık deneyimlerini kendi içinde birbirleriyle ilintili dört maddede değerlendirebiliriz:

1-Hükümlüler, manevi danışmanlığı kültürel ve sosyal sermayenin çatışması bağlamında deneyimlemektedir: Bu madde manevi danışmanlıktan faydalanmayanları ve faydalananları aynı anda kapsamaktadır. Çalışmamıza katkı sunan katılımcıların tamamının (2.katılımcı hariç) iş gücüne katılımında, eğitimde ve diğer sosyal alanlarda sosyal sermaye ile bir gerilim ilişkisi deneyimlediği söylenebilir. Bu gerilim sosyal alan ile kültürel birikimin birbirleriyle örtüşmemesinden kaynaklanmaktadır. Pek çok hükümlü cezaevinde çeşitli eğitimlere katılarak bu çatışmayı aşmaya çalışmaktadır. Bu nedenle, cezaevindeki zaman planlamasında önceliğin, sosyal sermaye kapısını açacak somut anahtarda olduğunu görmekteyiz. Diğer bir ifade ile diploma ve

sertifikalı programlar; diğer eğitim ve faaliyetlere göre daha fazla tercih edilme potansiyeline sahiptir.

Manevi danışmanlık uygulamasına katılanların bu çatışmayı hissettiği alan cezaevini de kapsamaktadır. Buna göre, 60 yaş üstü katılımcıların, cezaevi alt kültüründe kendilerine uygun buldukları alanlar ve eğitimler kısıtlıdır. Yaşları nedeniyle cezaevindeki alt kültürle bir gerilim deneyimlemektedirler. Bu nedenle, sınıf derslerini diğer koşullardaki yaşlılarıyla tanışmak ve güven inşa etmek için fırsat olarak görmektedirler.

2-Hükümlüler köprü sosyal sermayenin yoksunluğu bağlamında manevi danışmanlık uygulamasını deneyimlemektedirler: Hükümlülerden 9 ve 14.katılımcıların haricindekiler, sahip oldukları sosyal sermayeden daha çeşitli ve daha hacimli bir seviyeye ulaştıracak köprü sosyal sermayeye sahip olmadıklarını belirtti. Eğitim, mahalle, arkadaş çevresi, iş gücü gerekli sosyal bağları sunacak nitelikte değildir. Dolayısıyla, hükümlüler cezaevi öncesinde kendi sosyal sermaye realitelerinin taşıyıcı olmuştur. Cezaevinde manevi danışmanlık uygulamasına yönelik deneyim de bu bağlamda şekillenmektedir. Buna göre, eğitim programlarına ilgi duyan hükümlüler, öncelikle beceri kazanımı sağlayan programlara vakit ayırmaktadır. Bu beceriler, cezaevindeyken bağ kuran sosyal sermayeye güven ilişkilerini onarmaya yardımcı olurken; cezaevi sonrasında köprü sosyal sermayede yer edinebilmek için bir hazırlık niteliğindedir. Manevi danışmanlıktan faydalanmayanlardan eğitim programlarına katılanlar, uygulamanın böyle bir kapsamı olmaması nedeniyle gündelik yaşam planlamalarındaki önceliği sertifika aldıkları programlara ve iş kollarına vermektedir.

3-Sosyal sermayenin kültürel sermayeyi ötekileştirmesi bağlamında manevi danışmanlık uygulaması deneyimlenmektedir: Etnik köken nedeniyle bu deneyime sahip olan bir katılımcıya rastlanmamıştır. Hükümlülerden daha önceden cezaevi deneyimi olanlar “potansiyel suçlu” olarak görülmüşlerdir. Fakat katılımcılar, zaten bu ötekileştirilmeden önceden de sosyoekonomik olarak sosyal sermaye ediniminde sınıfsal engellerle karşılaşmıştır. Potansiyel olarak suçlu görülmek aslında yeni bir sosyal sermaye ile tanışmalarına neden olmuştur: Suça dayalı sosyal sermaye. Daha önceden cezaevi deneyimi olmayanlar, mevcut durumda sosyal sermayenin

buldukları kültürel ve ekonomik realiteyi kabul etmeyeceği inancıyla mücadele etmektedir. Suça dayalı sosyal sermayedeki ilişkileri devam eden katılımcıların, bu ötekileştirme üzerinden inşa ettiği güven bağlarını sürdürdüğünü söyleyebiliriz. Manevi danışmanlık deneyiminin diğer bir boyutu da bu bağlamda gerçekleşmektedir.

Bursa H Tipi Kapalı Ceza İnfaz Kurumu, birçok eğitim, faaliyet ve iş kolunun aktif olarak uygulandığı bir cezaevidir. Hükümlülerden sahip oldukları kültürel ve ekonomik sermayenin ötekileştirilmesiyle mücadele eden katılımcıların tamamının ekonomik planları bulunmaktadır ve bu planlarına bağlı yeni güven ilişkilerine ihtiyaç duymaktadırlar. Dolayısıyla, bu güvenin teminatı niteliğindeki eğitim ve iş kollarına katılmayı tercih etmektedirler. Böylece, hem cezaevinde çalışma koşullarına adaptasyon sağlayacaklar hem de birçok beceri kazanımıyla güven vereceklerdir. Suça dayalı güven ilişkilerinde ise buna benzer bir eğilim bulunmamaktadır. Dolayısıyla manevi danışmanlık uygulaması, amacı ve doğası gereği araştırmamız özelindeki hükümlülerin odaklandığı bir hizmet olmaktan çıkmaktadır.

4-Hükümlülerin taşıyıcılığını yaptığı habitus bağlamında manevi danışmanlık deneyimlenmektedir: Hükümlülerin tamamının dinî ve kültürel hassasiyetlerinde ailelerinin aktardığı kültürel birikimin kodları vardır. Zira kendi inançları açısından farklı bir eğilime sahip olsalar dahi ailelerinin inanç ve ritüellerine karşı hassasiyet geliştirmişlerdir. Bu inanç ve ritüeller geleneksel kodları taşımaktadır. Bir dinî grup ya da tarikat şeyhine olan intisap, ibadet odaklı dindarlık ve ailelerinden öğretilen dinî unsurları inkâr etmeme üzerine kurulu iman bu kodların temsilidir. Bu inanç aynı zamanda hükümlülerin sahip oldukları dünya görüşünü de yansıtmaktadır. Dolayısıyla manevi danışmanlık uygulamasını ve Diyanet İşleri Başkanlığı'nı bu bağlamda değerlendirmektedirler.

Mevcut çalışmamızda, hükümlülerin manevi danışmanlık deneyimleri, bizi sosyal sermaye araştırmasına sevk etti. Bu konuda Türkiye'deki sosyal bilimlerdeki akademik boşluğun doldurulması adına yeni araştırmaların yapılması gerekmektedir. Öncelikle, her bir suç türüne yönelik analizler cezaevindeki sosyal sermaye ve manevi danışmanlık deneyimlerini anlamak için daha geniş bir çerçeve sunacaktır. Buna ek olarak, hükümlülerin sosyal sermaye ve manevi danışmanlık deneyimleri farklı

cezaevlerindeki eğitim programları, çalışma olanakları, şehir, alt yapı vb. faktörlere bağlı olabilir. Bunun için, cezaevi tiplerine göre karşılaştırmalı nitel analiz ile bu faktörleri ortaya koyan çalışmalara ihtiyaç vardır. Son olarak, suç türü, demografik bilgiler, cezaevi türü, farklı eğitim programları vb. farklı değişkenlerin birbiriyle ilişkisini ortaya koyacak daha büyük örneklemeler üzerinden nicel araştırmalar yapılmalıdır.

BİBLİYOGRAFYA

- “7242 Sayılı Kanuna Göre Hazırlanmış Koşullu Salıverilme Oran”. Erişim 14 Kasım 2021. <http://d.barobirlik.org.tr/2020/kosullusaliverilmeoranlari/9/>
- Adam, Frane vd. *The Challenges of Sustained Development: The Role of Socio-Cultural Factors in East-Central Europe*. Budapest: Central European University Press, 2004.
- Adalet Bakanlığı Ceza ve Tevkif Evleri Genel Müdürlüğü. “Adalet Bakanlığı İle Diyanet İşleri Başkanlığı Arasında Tutuklu ve Hükümlülerin Dini ve Ahlaki Gelişimlerini Sağlamaya Yönelik Protokol”. 2011. <https://cte.adalet.gov.tr/Resimler/Dokuman/292019135514p17.pdf>
- Ahmed, Shamshad vd. “What Does It Mean to Be a Culturally-Competent Counselor?” *Journal for Social Action in Counseling & Psychology* 3/1 (01 Nisan 2011), 17-28. <https://doi.org/10.33043/JSACP.3.1.17-28>
- Aidala, Angela A. “Worldviews, Ideologies and Social Experimentation: Clarification and Replication of ‘The Consciousness Reformation’”. *Journal for the Scientific Study of Religion* 23/1 (1984), 44-59. <https://doi.org/10.2307/1385456>
- Ajouaou, Mohamed - Bernts, Ton. “Imams and Inmates: Is Islamic Prison Chaplaincy in the Netherlands a Case of Religious Adaptation or of Contextualization?” *International Journal of Politics, Culture, and Society* 28/1 (01 Mart 2015), 51-65. <https://doi.org/10.1007/s10767-014-9182-y>
- Al-Azmeh, Aziz. *Islams and Modernities*. Londra: Verso, 1996.
- Altaş, Nurullah. “Din Hizmetleri ve Dini Danışmanlık İlişkisi”. *Dini Danışmanlık ve Din Hizmetleri*. ed. Nurullah Altaş - Mustafa Köylü. 13-34. İstanbul: Ensar, 2. Basım, 2015.
- Anderson, Claudia N. vd. “Social Capital and Its Impacts on Prison Life: Is Visitation a Conduit?” *Crime & Delinquency*, (03 Aralık 2020), 1-40. <https://doi.org/10.1177/0011128720977445>
- Andvig, Ellen vd. “Inmates’ Perceptions and Experiences of How They Were Prepared for Release from a Norwegian Open Prison”. *Nordic Journal of Criminology* 0/0 (13 Kasım 2020), 1-18. <https://doi.org/10.1080/2578983X.2020.1847954>
- Araña, Ray Vincent Edmileo. “Quality of Life of Prison Inmates in Iligan City Jail”. program adı: International Association of Multidisciplinary Research

(IAMURE) World Research Festival 2014, Philippines, 01 Mayıs 2014.
https://www.aseanresearch.org/?fbclid=IwAR3kBZ_JlkUkd5dvvyIhR-iN3JI0ACTtQV1501aFDVWG38hDLcXgCQidLwU

- Arredondo, Patricia vd. "Operationalization of the Multicultural Counseling Competencies". *Journal of Multicultural Counseling and Development* 24/1 (1996), 42-78. <https://doi.org/10.1002/j.2161-1912.1996.tb00288.x>
- Ashby, Homer U. "Values and the Moral Context of Pastoral Counseling". *Journal of Religion and Health* 20/3 (1981), 176-185.
- Atchley, Robert C. "Spirituality, Meaning, and the Experience of Aging". *Generations: Journal of the American Society on Aging* 32/2 (2008), 12-16.
- Atemnkeng, Johannes Tabi. "Household-level Social Capital in Cameroon and Children's Schooling: A Gender Analysis". *Africa Development / Afrique et Développement* 35/4 (2010), 211-236.
- Augé, C. Riley. "Embedded Implication of Cultural Worldviews in the Use and Pattern of Magical Material Culture". *Historical Archaeology* 48/3 (2014), 166-178.
- Aydın, Halil İbrahim. *Sosyal Sermaye ve Kalkınma*. Ankara: Efil Yayınevi, 2016.
- Azhari, Muhammad Nur Aiman Bin Mohd - Mokhtar, Wan Khairul Aiman Wan. "Reconstruction of Repentance Position in Islamic Criminal Law". *International Journal of Academic Research in Business and Social Sciences* 9/11 (27 Kasım 2019), 623-632.
- Banfield, Edward Christie. *The Moral Basis of a Backward Society*. Illinois: The Free Press, 1958.
- Barlow, Hugh D. - Kauzlarich, David. *Explaining Crime: A Primer in Criminological Theory*. Lanham, Md: Rowman & Littlefield Publishers, 2010.
- Baumsteiger, Rachel vd. "The Roles of Religiosity and Spirituality in Moral Reasoning". *Ethics & Behavior* 23/4 (01 Temmuz 2013), 266-277. <https://doi.org/10.1080/10508422.2013.782814>
- Beccaria, Cesare. *Suçlar ve Cezalar Hakkında*. çev. Sami Selçuk. Ankara: İmge Kitabevi, 7. Basım, 2018.
- Becker, Howard S. *Outsiders: Studies in Sociology of Deviance*. New York, NY: The Free Press, 1997.

- Beckford, James A. "Religious Diversity in Prisons: Chaplaincy and Contention". *Studies in Religion/Sciences Religieuses* 42/2 (01 Haziran 2013), 190-205. <https://doi.org/10.1177/0008429813479293>
- Beckford, James A. - Cairns, Ilona C.M. "Muslim Prison Chaplains in Canada and Britain". *The Sociological Review* 63/1 (01 Şubat 2015), 36-56. <https://doi.org/10.1111/1467-954X.12224>
- Behan, Cormac. "Learning to Escape: Prison Education, Rehabilitation and the Potential for Transformation". *Journal of Prison Education and Reentry* 1/1 (13 Ekim 2014), 20-31.
- Belgum, David. "The Practice of Pastoral Care: Revisiting the Generalist". *Journal of Religion and Health* 23/1 (1984), 8-18.
- Bengtsson, Tea Torbenfeldt. "Boredom and Action—Experiences from Youth Confinement". *Journal of Contemporary Ethnography* 41/5 (01 Ekim 2012), 526-553. <https://doi.org/10.1177/0891241612449356>
- Berg, Mark T. - Huebner, Beth M. "Reentry and the Ties that Bind: An Examination of Social Ties, Employment, and Recidivism". *Justice Quarterly* 28/2 (01 Nisan 2011), 382-410. <https://doi.org/10.1080/07418825.2010.498383>
- Bernard, H. Russell. *Research Methods in Anthropology: Qualitative and Quantitative Approaches*. Walnut Creek, Calif: AltaMira, 4. baskı, 2006.
- Bernburg, Jón Gunnar. "Labeling Theory". *Handbook on Crime and Deviance*. ed. Marvin D. Krohn vd. 187-207. Handbooks of Sociology and Social Research. New York, NY: Springer, 2009. https://doi.org/10.1007/978-1-4419-0245-0_10
- Bilgiç, Şükrü. *Hapsedilme, İyileştirme ve Yeniden Suç İşleme*. Ankara: Vadi Yayınları, 2012.
- Bilgin, Vejdi. *Din ve Toplum - Din Sosyolojisine Giriş*. İstanbul: Beyan Yayınları, 2021.
- Bilgin, Vejdi. "Gelenek, Modernlik ve Din: Üç Rekabet Alanı". *Eskiyeni* 17 (10 Haziran 2010), 19-27.
- Bilgin, Vejdi. *İbadet: Şekilsel Sembolik ve Toplumsal*. Bursa: Emin Yayınları, 2. Basım, 2015.

- Bourdieu, Pierre. *Ayrim: Beğeni Yargısının Toplumsal Eleştirisi*. çev. Derya Fırat Şannan - Ayşe Günce Berkkurt. Ankara: Heretik Yayıncılık, 2015.
- Bourdieu, Pierre. "The Forms of Capital". *Handbook of Theory and Research for the Sociology of Education*. ed. John Richardson. New York: Greenwood, 1986.
- Bourdieu, Pierre. *The Political Ontology of Martin Heidegger*. Stanford: Stanford University Press, 1991.
- Box, Steven. *Power, Crime and Mystification*. Oxford: Routledge, 2002.
- Brault, Emily R. "Pastoral Care and Counseling in Prison: What Works?" *Journal of Pastoral Care & Counseling* 68/3 (01 Eylül 2014), 1-10. <https://doi.org/10.1177/154230501406800306>
- Brinig, Margaret F. "Belonging and Trust: Divorce and Social Capital". *BYU Journal of Public Law* 25/ (2011), 271.
- Brittain, John N. "Theological Foundations for Spiritual Care". *Journal of Religion and Health* 25/2 (1986), 107-121.
- Brown, Phillip. "Cultural Capital and Social Exclusion: Some Observations on Recent Trends in Education, Employment and the Labour Market". *Work, Employment and Society* 9/1 (01 Mart 1995), 29-51
- Browning, Don. "Pastoral Theology in a Pluralistic Age". *Pastoral Psychology* 29/1 (1980), 24-35.
- Burgess, Ernest. "The Growth Of The City : An Introduction To A Research Project". *The City: Suggestions for Investigation of Human Behavior in the Urban Environment*. ed. Robert Ezra Park vd. 47-63. Chicago: The University of Chicago Press, 1967.
- Burns, Robert W. - Cervero, Ronald M. "Issues Framing the Politics of Pastoral Ministry Practice". *Review of Religious Research* 45/3 (2004), 235-253. <https://doi.org/10.2307/3512262>
- Burt, Ronald. "The Gender Of Social Capital". *City and Community* 10/1 (1998), 5-46.
- Campbell, Alastair V. "The Politics of Pastoral Care". *Contact* 62/1 (01 Ocak 1979), 2-15. <https://doi.org/10.1080/13520806.1979.11759391>

- Cao, Liqun vd. "Prison Disciplinary Tickets: A Test of the Deprivation and Importation Models". *Journal of Criminal Justice* 25/2 (01 Ocak 1997), 103-113. [https://doi.org/10.1016/S0047-2352\(96\)00054-2](https://doi.org/10.1016/S0047-2352(96)00054-2)
- Carrabine, Eamonn vd. *Criminology: A Sociological Introduction*. Londra ; New York: Routledge, 2. baskı, 2009.
- Cassaniti, Julia L. - Luhrmann, Tanya Marie. "The Cultural Kindling of Spiritual Experiences". *Current Anthropology* 55/S10 (2014), S333-S343. <https://doi.org/10.1086/677881>
- Cebeci, Suat. *Dini Danışma ve Rehberlik*. Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 2012.
- Ceza İnfaz Kurumlarının Yönetimi İle Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı Hakkında Tüzük, (Kanun No. Madde 8). *İkinci Kısım: Ceza İnfaz Kurumlarının Türleri, Ceza İnfaz Kurumlarında Görev Yapan Personelin Yetki Ve Sorumlulukları, Kurulların Oluşumu Ve Çalışmaları* 10218 (20 Mart 2006).
- Chatters, Linda M. - Taylor, Robert Joseph. "The Role of Social Context in Religion". *Journal of Religious Gerontology* 14/2-3 (25 Haziran 2003), 139-152. https://doi.org/10.1300/J078v14n02_04
- Clarke, Ronald - Cornish, Derek. "Classical and Neve Classical Schools of Criminology: Deterrence, Rational Choice, and Situational Theories of Crime". *Explaining Criminals and Crime*. ed. Raymond Paternoster - Ronet Bachman. 23-42. Oxford: Oxford University Press, 2001.
- Clear, Todd R. - Sumter, Melvina T. "Prisoners, Prison, and Religion". *Journal of Offender Rehabilitation* 35/3-4 (04 Aralık 2002), 125-156. https://doi.org/10.1300/J076v35n03_07
- Clebsch, William A. - Jaekle, Charles R. *Pastoral Care in Historical Perspective*. Northvale, N.J.: Jason Aronson, Inc., 1994.
- Cloward, Richard A. - Ohlin, L. E. *Delinquency and Opportunity: A Study of Delinquent Gangs*. Londra: Routledge, 2013.
- Cochran, Joshua C. *Prison Experiences, Social Ties, and Inmate Behavior: Examining Visitation and Its Effects on Incarceration and Reentry Outcomes*. Florida: The Florida State University College of Criminology and Criminal Justice, Doktora Tezi, 2013. <https://diginole.lib.fsu.edu/islandora/object/fsu%3A253324/>

- Cohen, Albert. "The Content of the Delinquent Subculture". *Classics of Criminology*. 201-206. Long Grove: Waveland Press, 1994.
- Coleman, James S. *Equality of Educational Opportunity*. U.S. Department of Health, Education, and Welfare, Office of Education, 1966.
- Coleman, James S. "Social Capital in the Creation of Human Capital". *American Journal of Sociology* 94/3 (1988), 95-120.
- Corman, Hope vd. "Life Shocks and Crime: A Test of the 'Turning Point' Hypothesis". *Demography* 48/3 (10 Haziran 2011), 1177-1202. <https://doi.org/10.1007/s13524-011-0042-3>
- Cox, Robynn Joyce Afi Cox. *An Economic Analysis of Prison Labor*. Amerika Birleşik Devletleri: Georgia Devlet Üniversitesi, Doktora Tezi, 2009.
- Creswell, John. *Qualitative Inquiry and Research Design: Choosing Among Five Approaches*. Londra: Sage, 2007.
- Crewe, Ben vd. "Staff-Prisoner Relationships, Staff Professionalism, and the Use of Authority in Public- and Private-Sector Prisons". *Law & Social Inquiry* 40/2 (2015), 309-344. <https://doi.org/10.1111/lsi.12093>
- Crosnoe, Robert. "Social Capital and the Interplay of Families and Schools". *Journal of Marriage and Family* 66/2 (2004), 267-280.
- Crossley, Nick. "The Phenomenological Habitus and Its Construction". *Theory and Society* 30/1 (2001), 81-120.
- Culbertson, Philip. "Pastoral Counseling to Men". *Encyclopedia of Psychology and Religion*. ed. David A. Leeming. 1303-1309. Boston, MA: Springer US, 2014. https://doi.org/10.1007/978-1-4614-6086-2_9303
- Curtis, Christopher A. vd. "Developing Social Capital Through Postsecondary Correctional Education". *Journal of Offender Rehabilitation* 60/4 (19 Mayıs 2021), 270-290. <https://doi.org/10.1080/10509674.2021.1909200>
- Curtis, Richard. "What Is Spirituality?" *Reclaiming the Sane Society: Essays on Erich Fromm's Thought*. ed. Seyed Javad Miri vd. 101-115. Imagination and Praxis. Rotterdam: SensePublishers, 2014. https://doi.org/10.1007/978-94-6209-607-3_7
- Çetin, Yalçın. "Kur'an'da ve Felsefede Hikmet Kavramı". *Antakiyat* 3/1 (21 Haziran 2020), 1-23.

- Çimen, Adem. “Ceza İnfaz Kurumlarında Sosyalleşme ve İslah İlişkisi”. *Çukurova Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi (ÇÜİFD)* 15/2 (30 Aralık 2015), 159-188.
- Dahlbäck, Olof. *Analyzing Rational Crime — Models and Methods*. Netherlands: Springer, 2003. <https://doi.org/10.1007/978-94-017-0721-3>
- DaVanzo, Julie. “Microeconomic Approaches to Studying Migration Decisions”. *Migration Decision Making*. ed. Gordon F. De Jong - Robert W. Gardner. 90-129. New York: Pergamon, 1981.
- Davis, Lois M. vd. *Evaluating the Effectiveness of Correctional Education: A Meta-Analysis of Programs That Provide Education to Incarcerated Adults*. Kaliforniya: RAND Corporation, 2013.
- Dayringer, Richard. “The Image of God in Pastoral Counseling”. *Journal of Religion and Health* 51/1 (2012), 49-56.
- Demirbaş, Timur. *İnfaz Hukuku*. Ankara: Seçkin Yayıncılık, 2019.
- Desmond, Scott A. vd. “Religiosity, Moral Beliefs, and Delinquency: Does the Effect of Religiosity on Delinquency Depend on Moral Beliefs?” *Sociological Spectrum* 29/1 (05 Aralık 2008), 51-71. <https://doi.org/10.1080/02732170802480527>
- Deutscher, Irwin. “Continuity in Sociological Theory: Some Critical Comments on Cloward and Ohlin’s Delinquency and Opportunity”. *The Journal of Educational Sociology* 36/7 (1963), 296-306. <https://doi.org/10.2307/2264291>
- Dhanagare, Dattatreya Narayan. “Delinquency and Opportunity Theory in the Context of Justification”. *Sociological Bulletin* 16/2 (1967), 39-59.
- Dijk, Jan van vd. “Global Crime Patterns: An Analysis of Survey Data from 166 Countries Around the World, 2006–2019”. *Journal of Quantitative Criminology* (20 Mart 2021). <https://doi.org/10.1007/s10940-021-09501-0>
- Din Hizmetleri Genel Müdürlüğü. “İş Birliği Protokolleri”. Erişim 20 Ağustos 2020. <https://www2.diyenet.gov.tr/DinHizmetleriGenelMudurlugu/Sayfalar/SosyalKulturelIsbirligiProtokolleri.aspx>
- Doehring, Carrie. “The Practice of Relational-Ethical Pastoral Care: An Intercultural Approach”. *Navigating Religious Difference in Spiritual Care and Counseling*. ed. Jill L. Snodgrass. 2/45-70. Essays in Honor of Kathleen J. Greider. Claremont Press, 2019. <https://doi.org/10.2307/j.ctvwrm4c3.7>

- Dorfman, Eran. "Naturalism, Objectivism and Everyday Life". *Royal Institute of Philosophy Supplements* 72/ (Temmuz 2013), 117-133.
<https://doi.org/10.1017/S1358246113000088>
- Dowd, James J. - Dowd, Laura A. "The Center Holds: From Subcultures to Social Worlds". *Teaching Sociology* 31/1 (2003), 20-37.
<https://doi.org/10.2307/3211422>
- Drago, Francesco vd. "Prison Conditions and Recidivism". *American Law and Economics Review* 13/1 (2011), 103-130.
- Duncombe, David C. "The Task of Prison Chaplaincy: An Inmate's View:" *Journal of Pastoral Care* 46/2 (04 Ağustos 2016), 193-203.
<https://doi.org/10.1177/002234099204600211>
- Duriez, Bart - Soenens, Bart. "Religiosity, Moral Attitudes and Moral Competence: A Critical Investigation of the Religiosity-Morality Relation". *International Journal of Behavioral Development* 30/1 (01 Ocak 2006), 76-83.
<https://doi.org/10.1177/0165025406062127>
- Duwe, Grant - Clark, Valerie. "Blessed Be the Social Tie That Binds: The Effects of Prison Visitation on Offender Recidivism". *Criminal Justice Policy Review* 24/3 (01 Mayıs 2013), 271-296. <https://doi.org/10.1177/0887403411429724>
- Düzgüner, Sevde. "Manevi Bakımın Temellerine İlişkin Kültürlerarası Bir Analiz". *Manevi Danışmanlık ve Rehberlik*. ed. Ali Ayten - Nuri Tınaz. İstanbul: Dem, 2016.
- Easteal, Patricia Weiser. "Overseas-Born Female Inmates in Australia: A Prison within a Prison". *Journal of Criminal Justice* 21/2 (01 Ocak 1993), 173-184.
[https://doi.org/10.1016/0047-2352\(93\)90074-W](https://doi.org/10.1016/0047-2352(93)90074-W)
- "Eğitim Servisi Faaliyetleri". Erişim 27 Ocak 2021.
<https://cte.adalet.gov.tr/Home/SayfaDetay/egitim-servisi-faaliyetleri>
- Ellison, Christopher G. - Fan, Daisy. "Daily Spiritual Experiences and Psychological Well-Being among US Adults". *Social Indicators Research* 88/2 (2008), 247-271.
- Endean, Philip. "The Responsibility of Theology for Spiritual Growth and Pastoral Care". *New Blackfriars* 81/947 (2000), 47-56.
- Enggist, Stefan vd. *Prisons and Health*. Danimarka: United Nations Office on Drugs and Crime, 2014.

- Entorf, Horst - Spengler, Hannes. *Crime in Europe: Causes and Consequences*. Berlin Heidelberg: Springer-Verlag, 2002. <https://doi.org/10.1007/978-3-540-24717-3>
- Erdem, Metin - Kesgin, Bedrettin. "Türkiye’de Manevi Destek Hizmetlerinin Kurumsallaşması". *Bingöl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* 8/16 (2018), 69-92.
- Ericksen, Julia A. vd. "The Division of Family Roles". *Journal of Marriage and Family* 41/2 (1979), 301-313. <https://doi.org/10.2307/351698>
- Fabelo, Tony. "The Impact of Prison Education on Community Reintegration of Inmates: The Texas Case". *Journal of Correctional Education* 53/3 (2002), 106-110.
- Fitzgibbon, Eamonn. "Theology in Pastoral Practice". *The Furrow* 66/12 (2015), 642-646.
- Flanagan, Timothy J. "The Pains of Long-Term Imprisonment: A Comparison of British and American Perspectives". *The British Journal of Criminology* 20/2 (1980), 148-156.
- Flowers, Ronald B. *Male Crime and Deviance: Exploring Its Causes, Dynamics and Nature*. Springfield, Ill., Amerika Birleşik Devletleri: Charles C. Thomas Pub Ltd., 2003.
- Forrest, Ray - Kearns, Ade. "Social Cohesion, Social Capital and the Neighbourhood". *Urban Studies* 38/12 (2001), 2125-2143.
- Foskett, John, "The Challenge And Promise of Pastoral Counselling", *Clinical Counselling in Pastoral Settings*, ed. Gordon Lynch. 100-122. Londra: Routledge, 1999.
- Frottier, P. vd. "Deprivation versus Importation: A Model Explaining the Increase of Suicide Rates in Custody". *Fortschritte Der Neurologie-Psychiatrie* 69/2 (Şubat 2001), 90-95. <https://doi.org/10.1055/s-2001-11173>
- Ganapathy, Narayanan. "The Dark Side of Social Capital: Race, Recidivism, and ‘Reintegration’". *Race and Justice*, 21-53. <https://doi.org/10.1177/2153368720974742>
- Gardner, Robert W. "Macrolevel Influences on the Migration Decision Process". *Migration Decision Making*. ed. Gordon F. De Jong - Robert W. Gardner. 59-89. New York: Pergamon, 1981.

- Genç, Fatma Umay. “Mahkûm Olunan Hapis Cezasının Koşullu Salıverilme Öncesinde Denetimli Serbestlik Tedbiri Uygulanarak İnfazı Bakımından 7242 Sayılı Kanun’la Yapılan Değişikliklerin Bir Nedeni Olarak Covid-19”. *Necmettin Erbakan Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi* 4/2 (31 Aralık 2021), 494-531.
- Genia, Vicky. “The Spiritual Experience Index: A Measure of Spiritual Maturity”. *Journal of Religion and Health* 30/4 (1991), 337-347.
- Genovesio, Aldo - Ferraina, Stefano. “The Influence of Recent Decisions on Future Goal Selection”. *Philosophical Transactions of the Royal Society B: Biological Sciences* 369/1655 (05 Kasım 2014), 1-9. <https://doi.org/10.1098/rstb.2013.0477>
- Gerkin, Charles. *An Introduction to Pastoral Care*. Nashville: Abingdon, 1997.
- Gill, Howard B. “The Prison Labor Problem”. *The Annals of the American Academy of Political and Social Science* 157/1 (01 Eylül 1931), 83-101. <https://doi.org/10.1177/000271623115700112>
- Gillespie, Wayne. *Prisonization: Individual and Institutional Factors Affecting Inmate Conduct*. New York: LFB Scholarly Publishing LLC, 2002.
- Goffman, Erving. *Damga: Örselenmiş Kimliğin İdare Edilişi Üzerine Notlar*. çev. Levent Ünsaldı vd. Ankara: Heretik Yayıncılık, 2014.
- Gold, Thomas Gold vd. “An Introduction to the Study of Guanxi”, *Social Connections in China: Institutions, Culture, and the Changing Nature of Guanxi*, ed. Thomas Gold vd. Cambridge: Cambridge University Press, 2004, 3-21.
- Graham, Larry Kent. “Political Dimensions of Pastoral Care in Community Disaster Responses”. *Pastoral Psychology* 63/4 (01 Ağustos 2014), 471-488. <https://doi.org/10.1007/s11089-013-0571-3>
- Guilbaud, Fabrice. “Working in Prison: Time as Experienced by Inmate-Workers”. *Revue Francaise de Sociologie* Vol. 51/5 (06 Temmuz 2010), 41-68.
- Hagan, Jacqueline Maria. “Social Networks, Gender, and Immigrant Incorporation: Resources and Constraints”. *American Sociological Review* 63/1 (1998), 55-67. <https://doi.org/10.2307/2657477>
- Hagen-Zanker, Jessica - Mallet, Richard. *Journeys to Europe: The Role of Policy Migrant Decision-making*. Londra: Odi Insights, 2016.

- Hall, Renee Smiling - Killacky, Jim. "Correctional Education from the Perspective of the Prisoner Student". *Journal of Correctional Education* 59/4 (Aralık 2008), 301-320.
- Hamdan, Hazlina vd. *AMER International Conference on Quality of Life, AicQoL2014KotaKinabalu, The Pacific Sutera Hotel, Sutera Harbour, Kota Kinabalu, Sabah, Malaysia, 4-5 January 2014*. "Social Capital and Quality of Life in Urban Neighborhoods High Density Housing". *Procedia - Social and Behavioral Sciences* 153/ (16 Ekim 2014), 169-179. <https://doi.org/10.1016/j.sbspro.2014.10.051>
- Haney, Lynne A. "Working through Mass Incarceration: Gender and the Politics of Prison Labor from East to West". *Signs: Journal of Women in Culture and Society* 36/1 (01 Eylül 2010), 73-97. <https://doi.org/10.1086/652917>
- Hanson, R. Karl. "Will They Do It Again? Predicting Sex-Offense Recidivism". *Current Directions in Psychological Science* 9/3 (2000), 106-109.
- Hardy, Kimberly. "Perceptions of African American Christians' Attitudes Toward Religious Help-Seeking: Results of an Exploratory Study". *Journal of Religion & Spirituality in Social Work: Social Thought* 31/3 (01 Temmuz 2012), 209-225. <https://doi.org/10.1080/15426432.2012.679838>
- Haugk, Kenneth C. - Hong, Barry A. "Pastoral Care and Counseling: A Survey of Recommended Readings". *Journal of Religion and Health* 14/1 (1975), 58-62.
- Hausmann, Eugene - Spooner, Mary. "Does Pastoral Counseling Work? A Pilot Study of Delinquent Boys". *Journal of Pastoral Care & Counseling* 63/3-4 (01 Eylül 2009), 1-6. <https://doi.org/10.1177/154230500906300304>
- Heath, Sue vd. "Young People, Social Capital and Network-Based Educational Decision-Making". *British Journal of Sociology of Education* 31/4 (2010), 395-411.
- Hebdige, Dick. *Subculture : The Meaning of Style*. Londra ; New York: Routledge, 1979.
- Hemşinli, Hakan. "Dinî Tecrübenin Nesnelliği Üzerine". *Atatürk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 33 (30 Aralık 2010), 119-144.
- Hesmondhalgh, David. "Subcultures, Scenes or Tribes? None of the Above". *Journal of Youth Studies* 8/1 (01 Mart 2005), 21-40. <https://doi.org/10.1080/13676260500063652>

- “Highest to Lowest - Prison Population Total | World Prison Brief”. Erişim 14 Aralık 2018. http://www.prisonstudies.org/highest-to-lowest/prison-population-total?field_region_taxonomy_tid=All
- Hill, E. Wayne - Armstrong, Gloria F. “Integrity in Pastoral Counseling”. *Journal of Religion and Health* 37/2 (1998), 105-113.
- Hirschi, Travis. *Causes of Delinquency*. Berkeley: University of California Press, 1969.
- Hirschi, Travis - Stark, Rodney. “Hellfire and Delinquency”. *Social Problems* 17/2 (1969), 202-213. <https://doi.org/10.2307/799866>
- Hoenig, Martin A. - Gilbreath, Stuart H. “The Counseling and Pastoral Role of the Rabbi in the American Jewish Community”. *Jewish Social Studies* 31/1 (1969), 20-24.
- Hoogerbrugge, Marloes M. - Burger, Martijn J. “Neighborhood-Based Social Capital and Life Satisfaction: The Case of Rotterdam, The Netherlands”. *Urban Geography* 39/10 (26 Kasım 2018), 1484-1509. <https://doi.org/10.1080/02723638.2018.1474609>
- Hornborg, Anne-Christine. “Are We All Spiritual?” *Journal for the Study of Spirituality* 1/2 (2011), 249-268.
- Horwitz, Steven - Lewin, Peter. “Heterogeneous Human Capital, Uncertainty, and the Structure of Plans: A Market Process Approach to Marriage and Divorce”. *The Review of Austrian Economics* 21/1 (01 Mart 2008), 1-21. <https://doi.org/10.1007/s11138-007-0029-x>
- Houck, John B. - Moss, David M. “Pastoral Psychotherapy, the Fee-for-Service Model, and Professional Identity”. *Journal of Religion and Health* 16/3 (1977), 172-182.
- Hulley, Susie vd. “Respect in Prisons: Prisoners’ Experiences of Respect in Public and Private Sector Prisons”. *Criminology & Criminal Justice* 12/1 (01 Şubat 2012), 3-23. <https://doi.org/10.1177/1748895811423088>
- Iii, Carl L. Bankston - Zhou, Min. “Social Capital as Process: The Meanings and Problems of a Theoretical Metaphor”. *Sociological Inquiry* 72/2 (2002), 285-317. <https://doi.org/10.1111/1475-682X.00017>
- Ilan, Jonathan. “Street Social Capital in the Liquid City”. *Ethnography* 14/1 (01 Mart 2013), 3-24. <https://doi.org/10.1177/1466138112440983>

- Irfan, Lamia - Wilkinson, Matthew. "The Ontology of the Muslim Male Offender: A Critical Realist Framework". *Journal of Critical Realism* 19/5 (19 Ekim 2020), 481-499. <https://doi.org/10.1080/14767430.2020.1827346>
- Irwin, John - Cressey, Donald R. "Thieves, Convicts and the Inmate Culture". *Social Problems* 10/2 (01 Ekim 1962), 142-155. <https://doi.org/10.2307/799047>
- Jackson, David vd. "Spirituality, Spiritual Need, and Spiritual Care in Aged Care: What the Literature Says". *Journal of Religion, Spirituality & Aging* 4/28 (2016), 281-295.
- Jacobs, James B. "Race Relations and the Prisoner Subculture". *Crime and Justice* 44/1 (1979), 1-27.
- James, William. *The Varieties of Religious Experience: A Study in Human Nature*. Londra ; New York: Routledge, 2. baskı, 2002.
- Janssen, Heleen J. vd. "Can Inner and Outer Containment Counteract Pulls and Pushes Toward Delinquency? A Test of Walter Reckless's Containment Theory". *European Journal of Criminology* (30 Ocak 2021), 1-23. <https://doi.org/10.1177/1477370820988815>
- Jefferson, Andrew M. - Martin, Tomas Max. "Connecting and Disconnecting: Exploring Prisoners' Relations with the Outside World in Myanmar". *The Cambridge Journal of Anthropology* 38/1 (01 Mart 2020), 105-122. <https://doi.org/10.3167/cja.2020.380108>
- Johnson, Paul E. "A Theology of Pastoral Care". *Journal of Religion and Health* 3/2 (1964), 171-175.
- Jung, Jaehwan vd. "Subculture by Autonomy and Group Cohesion and Its Effect on Job Satisfaction of R&D Professionals in an R&D Organization". *Journal of Management & Organization* 22/2 (Mart 2016), 154-172. <https://doi.org/10.1017/jmo.2015.20>
- Kalmijn, Matthijs. "The Effects of Divorce on Men's Employment and Social Security Histories". *European Journal of Population / Revue Européenne de Démographie* 21/4 (01 Aralık 2005), 347-366. <https://doi.org/10.1007/s10680-005-0200-7>
- Kerlin, Ann. "Pastoral Care: From Past to Present". *Journal for Biblical Ministry* Fall 2014/ (03 Temmuz 2014), 25-43.

- Kılınçer, Hatice. “Manevi Danışmanlık ve Rehberlik (MDR) Üzerine: Psikoloji, İlahiyat ve Tıp Alanlarında Maneviyat ve MDR Algısı”. *Manevi Danışmanlık ve Rehberlik: Teori ve Uygulama Alanları*. ed. Ali Ayten. İstanbul: Dem, 2017.
- Kim, Jaeun. “Migration-Facilitating Capital: A Bourdieusian Theory of International Migration”. *Sociological Theory* 36/3 (01 Eylül 2018), 262-288. <https://doi.org/10.1177/0735275118794982>
- King, Pamela Ebstye vd. “Varieties of Social Experience: The Religious Cultural Context of Diverse Spiritual Exemplars”. *British Journal of Developmental Psychology* 35/1 (2017), 127-141. <https://doi.org/10.1111/bjdp.12181>
- Kirchmaier, Isadora vd. “Religion, Moral Attitudes and Economic Behavior”. *Journal of Economic Behavior & Organization* 148/ (01 Nisan 2018), 282-300. <https://doi.org/10.1016/j.jebo.2018.02.022>
- Kislev, Elyakim. “Social Capital, Happiness, and the Unmarried: A Multilevel Analysis of 32 European Countries”. *Applied Research in Quality of Life* 15/5 (01 Kasım 2020), 1475-1492. <https://doi.org/10.1007/s11482-019-09751-y>
- Klabunde, Anna - Willekens, Frans. “Decision-Making in Agent-Based Models of Migration: State of the Art and Challenges”. *European Journal of Population* 32/1 (01 Şubat 2016), 73-97. <https://doi.org/10.1007/s10680-015-9362-0>
- Koç, Mustafa. “Manevî-[Psikolojik] Danışmanlık ile İlgili Batı’da Yapılan Bilimsel Çalışmaların Tarihi ve Literatürü (1902-2010) Üzerine Bir Araştırma - I”. *Çukurova Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi (ÇÜİFD)* 12/2 (01 Haziran 2012), 201-237.
- Köylü, Mustafa. “Kur’an ve Ruh Sağlığı”. *Dini Danışmanlık ve Din Hizmetleri*. ed. Nurullah Altaş - Mustafa Köylü. 55-81. İstanbul: Ensar, 2015.
- Kurt, Abdurrahman. “Dindarlığı Etkileyen Faktörler”. *Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 18/2 (2009), 1-26.
- Kurt, Abdurrahman. *İşadamlarında Dindarlık ve Dünyevileşme*. Bursa: Emin Yayınları, 2015.
- Lafferty, Lise vd. “Indicators of Social Capital in Prison: A Systematic Review”. *Health & Justice* 3/1 (2015), 1. <https://doi.org/10.1186/s40352-015-0020-8>
- Lafferty, Lise vd. “Unlocking Dimensions of Social Capital in the Prison Setting”. *Health & Justice* 4/1 (2016), 1. <https://doi.org/10.1186/s40352-016-0040-z>

- LaMothe, Ryan. "Pastoral Care and Politics: Introducing a Special Issue". *Pastoral Psychology* 63/4 (01 Ağustos 2014), 373-374. <https://doi.org/10.1007/s11089-013-0559-z>
- Lareau, Anette. "Social Class Differences in Family-School Relationships: The Importance of Cultural Capital". *Sociology of Education* 60/2 (Nisan 1987), 73-85.
- Lartey, Emmanuel Y. *In Living Color: An Intercultural Approach to Pastoral Care and Counseling*. Londra: Jessica Kingsley Publishers, 2003.
- Lartey, Emmanuel Y. "Pastoral Counselling in Multi-Cultural Contexts". *American Journal of Pastoral Counseling* 5/3-4 (17 Eylül 2002), 317-329. https://doi.org/10.1300/J062v05n03_07
- Leclerc, Benoit - Wortley, Richard. "The Reasoning Criminal: Twenty-five Years on". *Cognition and Crime: Offender Decision Making and Script Analyses*. ed. Benoit Leclerc - Richard Wortley. 1-11. UK: Routledge, 2013.
- Lemert, Edwin M. *Social Pathology: A Systematic Approach to the Theory of Sociopathic Behavior*. New York: McGraw-Hill, 1951.
- Lindström, Martin. "Marital Status, Social Capital, Material Conditions and Self-Rated Health: A Population-Based Study". *Health Policy (Amsterdam, Netherlands)* 93/2-3 (Aralık 2009), 172-179. <https://doi.org/10.1016/j.healthpol.2009.05.010>
- Liu, Jianhong. "Social Capital and Covariates of Reoffending Risk in the Chinese Context". *International Criminal Justice Review* 9/1 (01 Mayıs 1999), 39-55. <https://doi.org/10.1177/105756779900900103>
- Locke, Catherine vd. "Migration and Social Reproduction at Critical Junctures in Family Life Course". *Third World Quarterly* 34/10 (2013), 1881-1895.
- Lonborg, Susan D. - Bowen, Neal. "Counselors, Communities, and Spirituality: Ethical and Multicultural Considerations". *Professional School Counseling* 7/5 (2004), 318-325.
- Lynch, Gordon. *Pastoral Care & Counseling*. Londra: Sage Publications, 2002.
- Lynch, Gordon. "Where is The Theology of British Pastoral Counselling?" *Contact* 121/1 (01 Ocak 1996), 22-28. <https://doi.org/10.1080/13520806.1996.11758794>

- Lynch, Thomas. "Social Construction and Social Critique: Haslanger, Race, and The Study of Religion". *Critical Research on Religion* 5/3 (01 Aralık 2017), 284-301. <https://doi.org/10.1177/2050303217732133>
- MacKenzie, Doris Layton - Goodstein, Lynne. "Long-Term Incarceration Impacts and Characteristics of Long-Term Offenders: An Empirical Analysis". *Criminal Justice and Behavior* 12/4 (01 Aralık 1985), 395-414. <https://doi.org/10.1177/0093854885012004001>
- Maguire, Kathleen E. vd. "Prison Labor and Recidivism". *Journal of Quantitative Criminology* 4/1 (1988), 3-18.
- Marcoulatos, Iordanis. "John Searle and Pierre Bourdieu: Divergent Perspectives on Intentionality and Social Ontology". *Human Studies* 26/1 (2003), 67-96.
- Maruna, Shadd vd. "Why God is Often Found Behind Bars: Prison Conversions and the Crisis of Self-Narrative". *Research in Human Development* 3/2-3 (2006), 161-184. https://doi.org/10.1207/s15427617rhd0302&3_6
- Matsueda, Ross L. "Labeling Theory: Historical Roots, Implications, and Recent Developments". *Explaining Criminals and Crime Essays in Contemporary Criminological Theory*. ed. Raymond Paternoster. 223-242. Oxford: Oxford University Press, 2001.
- May, David C. "Victimization and Fear of Crime Among Juveniles". *The Handbook of Juvenile Delinquency and Juvenile Justice*. ed. Marvin D. Krohn - Jodi Lane. West Sussex: Wiley Blackwell, 2015.
- McArthur, J.A. "Digital Subculture: A Geek Meaning of Style". *Journal of Communication Inquiry* 33/1 (01 Ocak 2009), 58-70. <https://doi.org/10.1177/0196859908325676>
- McKay, Henry D. - Shaw, Clifford. "Juvenile Delinquency and Urban Areas: A Study of Rates of Delinquency in Relation to Differential Characteristics of Local Communities in American Cities". *Classics in Environmental Criminology*. ed. Martin Andersen vd. 87-123. Londra: Simon Fraser University Publications, 2010.
- Merton, Robert K. "Social Structure and Anomie". *American Sociological Review* 3/5 (Ekim 1938), 672-682.
- Merton, Robert King. *Social Theory and Social Structure: Toward the Codification of Theory and Research*. Amerika Birleşik Devletleri: Free Press, 1949.

- Meško, Gorazd - Hacin, Rok. "Social Distance Between Prisoners and Prison Staff". *The Prison Journal*. <https://doi.org/10.1177/0032885519877382>
- Mevzuat Bilgi Sistemi. "Ceza İnfaz Kurumları İle Tutukevleri İşyurtları Kurumu Ve İşyurtlarının İdare Ve İhale Yönetmeliği". 2005. Erişim 27 Ocak 2021. <https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuat?MevzuatNo=9735&MevzuatTur=7&MevzuatTertip=5>
- Miller, Bryan Lee. "Social Class and Crime". *The Encyclopedia of Crime & Punishment*. 1-5. New York: Wiley Blackwell, 2015. <https://doi.org/10.1002/9781118519639.wbecpx150>
- Mitchell, Meghan M. vd. "Culture in Prison, Culture on the Street: The Convergence between the Convict Code and Code of the Street". *Journal of Crime and Justice* 44/2 (2021), 145-164. <https://doi.org/10.1080/0735648X.2020.1772851>
- Muller, Chandra - Ellison, Christopher G. "Religious Involvement, Socitecimal Capital, And Adolescents' Academic Progress: Evidence From The National Education Longitudinal Study Of 1988". *Sociological Focus* 34/2 (2001), 155-183.
- Muncie, John. "Labelling, Social Reaction and Social Constructionism". *The Sage Handbook of Criminological Theory*. ed. Eugene McLaughlin - Tim Newburn. 139-152. Los Angeles: Sage Publications, 2010.
- Nahapiet, Janine - Ghoshal, Sumantra. "Social Capital, Intellectual Capital, and the Organizational Advantage". *The Academy of Management Review* 23/2 (1998), 242-266. <https://doi.org/10.2307/259373>
- Okumuş, Ejder. "Toplum Bağlamında Din-Kültür Etkileşimi". *Turkish Studies (Elektronik)* 11/7 (2016), 269-292.
- Oyserman, Daphna. "Culture Three Ways: Culture and Subcultures Within Countries". *Annual Review of Psychology* 68/ (03 Ocak 2017), 435-463. <https://doi.org/10.1146/annurev-psych-122414-033617>
- Özbek, Belgizar. "Cinayet Suçu İşleyen Kadın Hükümlülerde Din Algısı: Ankara Kadın Kapalı Ceza İnfaz Kurumu Örneği". *Türk Din Psikolojisi Dergisi* 1 (30 Haziran 2020), 149-179.
- Özdemir, Şuayip. *Cezaevlerinde Din Eğitimi*. İstanbul: Arı Sanat Yayınları, 2006.

- Pan, Haimin - Wu, Jingyi. "Cognitive Social Capital and Self-Rated Health: Different Outcomes across Elderly Chinese Groups in Rural Areas". *International Social Work* 63/1 (01 Ocak 2020), 87-99. <https://doi.org/10.1177/0020872818776048>
- Pandeli, Jenna vd. "Captive in Cycles of Invisibility? Prisoners' Work for the Private Sector". *Work, Employment and Society* 33/4 (01 Ağustos 2019), 596-612. <https://doi.org/10.1177/0950017018777712>
- Parker, Edward A. "The Social-Psychological Impact of a College Education on the Prison Inmate". *Journal of Correctional Education* 41/3 (1990), 140-146.
- Parlak, Abdurrahman. *Cezaevlerinde Dini Danışmanlık ve Rehberlik Hizmetlerinin Verimliliği (Yozgat Cezaevi Örneği)*. Çorum: Hitit Üniversitesi, Yüksek Lisans Tezi, 2019.
- Paterline, Brent A. - Petersen, David M. "Structural and Social Psychological Determinants of Prisonization". *Journal of Criminal Justice* 27/5 (01 Eylül 1999), 427-441. [https://doi.org/10.1016/S0047-2352\(99\)00014-8](https://doi.org/10.1016/S0047-2352(99)00014-8)
- Pehlivan, Gazi. *Cezaevlerinde Verilen Din ve Ahlak Eğitiminin Mahkumların Davranışları Üzerindeki Etkileri (İzmir Örneği)*. İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi, Yüksek Lisans Tezi, 2019.
- Pew Research Center's Religion & Public Life Project. "What Prison Chaplains Do ... and What They Think They Should Do". 22 Mart 2012. Erişim 13 Temmuz 2021. <https://www.pewforum.org/2012/03/22/prison-chaplains-what-they-do/>
- Phillippi, Julia - Lauderdale, Jana. "A Guide to Field Notes for Qualitative Research: Context and Conversation". *Qualitative Health Research* 28/3 (2018), 381-388. <https://doi.org/10.1177/1049732317697102>
- Piacentini, Laura Francesca. *Work to Live: The Function of Prison Labour in the Russian Prison System*. Birleşik Krallık: Bangor University, Doktora Tezi, 2002.
- Pichler, Florian - Wallace, Claire. "Social Capital and Social Class in Europe: The Role of Social Networks in Social Stratification". *European Sociological Review* 25/3 (01 Haziran 2009), 319-332. <https://doi.org/10.1093/esr/jcn050>
- Porporino, Frank J. - Zamble, Edward. "Coping with Imprisonment". *Canadian Journal of Criminology* 26/ (1984), 403.
- Prandini, Riccardo. "Family Relations as Social Capital". *Journal of Comparative Family Studies* 45/2 (2014), 221-234.

- Prandini, Riccardo. "Reflexive Social Subjectivities". *Engaging with the World*. ed. Margaret Archer - Andrea Maccarini. Londra ; New York: Routledge, 2013.
- Prichard, Stephen G. vd. "Pastoral Counseling". *Journal of Religion and Health* 13/1 (1974), 40-56.
- Pugliesi, Karen - Shook, Scott L. "Gender, Ethnicity, and Network Characteristics: Variation in Social Support Resources". *Sex Roles* 38/3 (01 Şubat 1998), 215-238. <https://doi.org/10.1023/A:1018733116398>
- Putnam, Robert D. *Bowling Alone: The Collapse and Revival of American Community*. New York, NY: Touchstone Books by Simon & Schuster, 2001.
- Putnam, Robert D. vd. *Making Democracy Work: Civic Traditions in Modern Italy*. New Jersey: Princeton University Press, 1994.
- Putnam, Robert D. - Campbell, David E. *American Grace: How Religion Divides and Unites Us*. New York: Simon and Schuster, 2010.
- Randall, Robert L. "Self Psychology in Pastoral Counseling". *Journal of Religion and Health* 28/1 (1989), 7-15.
- Reay, Diane. "'It's All Becoming a Habitus': Beyond the Habitual Use of Habitus in Educational Research". *British Journal of Sociology of Education* 25/4 (2004), 431-444.
- Reckless, Walter C. *The Crime Problem*. Amerika Birleşik Devletleri: Appleton-Century-Crofts, 1967.
- Rentzmann, William. "Prison Philosophy and Prison Education". *Journal of Correctional Education* 47/2 (1996), 58-63.
- Reynolds, Janet - Walther, Carol S. "The Social Capital of Rural Demography of Marriage, Cohabitation, and Divorce". *International Handbook on the Demography of Marriage and the Family*. ed. D. Nicole Farris - A. J. J. Bourque. 139-156. International Handbooks of Population. Cham: Springer International Publishing, 2020. https://doi.org/10.1007/978-3-030-35079-6_10
- Richard, Alan J. vd. "Individual Religiosity, Moral Community, and Drug User Treatment". *Journal for the Scientific Study of Religion* 39/ (01 Haziran 2000), 240-246. <https://doi.org/10.1111/0021-8294.00019>
- Robinson, Vaughan - Segrott, Jeremy. *Understanding the Decision-Making of Asylum Seekers*. Londra: Home Office, 2002.

- Roditi, Edouard. "Sin, Guilt, Repentance and Atonement". *European Judaism: A Journal for the New Europe* 13/1 (1979), 17-19.
- Roebuck, Julian. "A Critique of 'Thieves, Convicts and the Inmate Culture'". *Social Problems* 11/2 (1963), 193-200. <https://doi.org/10.2307/799226>
- Ronco, Daniela vd. "Space, Time and Interactions in the Daily Life of the Italian Prisons". *US China Law Review* 11/9 (2014), 1149-1168.
- Rose, Chris. "Women's Participation in Prison Education: What We Know and What We Don't Know". *Journal of Correctional Education* 55/1 (2004), 78-100.
- Rose, Dina. "Incarceration, Reentry and Social Capital: Social Networks in the Balance". *From Prison to Home: The Effect of Incarceration and Reentry on Children, Families and Communities*. 1-22. Amerika Birleşik Devletleri: U.S. Department of Health and Human Services The Urban Institute, 2001.
- Ross, Alistair. "The Place of Religious Tradition in Pastoral Counselling". *Clinical Counselling in Pastoral Setting*. ed. Gordon Lynch. 30-41. Londra: Routledge, 1999.
- Ross, Catherine E. "The Division of Labor at Home". *Social Forces* 65/3 (1987), 816-833. <https://doi.org/10.2307/2578530>
- Rubin, Ashley T. "Resistance as Agency? Incorporating the Structural Determinants of Prisoner Behaviour". *The British Journal of Criminology* 57/3 (01 Mayıs 2017), 644-663.
- Sackmann, Sonja A. "Culture and Subcultures: An Analysis of Organizational Knowledge". *Administrative Science Quarterly* 37/1 (1992), 140-161. <https://doi.org/10.2307/2393536>
- Savani, Shahnaz. "Reframing Pastoral Counseling: Toward Developing a Model of Pastoral Care within Muslim Communities". *Understanding Pastoral Counseling*. ed. Elizabeth Maynard - Jill Snodgrass. 267-273. New York: Springer Publishing, 2015.
- Schmid, Thomas - Jones, Richard. "Ambivalent Actions: Prison Adaptation Strategies of First-Time, Short-Term Inmates". *Journal of Contemporary Ethnography* 21/4 (01 Ocak 1993), 439-463. <https://doi.org/10.1177/089124193021004002>

- Schuhmann, Carmen - Damen, Annelieke. "Representing the Good: Pastoral Care in a Secular Age". *Pastoral Psychology* 67/4 (01 Ağustos 2018), 405-417. <https://doi.org/10.1007/s11089-018-0826-0>
- Schull, Kent F. *Prisons in the Late Ottoman Empire: Microcosms of Modernity*. Edinburg: Edinburgh University Press, 2014.
- Scimecca, Joseph A. "Labeling Theory and Personal Construct Theory: Toward the Measurement of Individual Variation". *The Journal of Criminal Law and Criminology (1973-)* 68/4 (1977), 652-659. <https://doi.org/10.2307/1142426>
- Sedgley, Norman H. vd. "Prison's Dilemma: Do Education and Jobs Programmes Affect Recidivism?" *Economica* 77/307 (2010), 497-517.
- Shariff, Azim F. "Does Religion Increase Moral Behavior?" *Current Opinion in Psychology* 6/ (01 Aralık 2015), 108-113. <https://doi.org/10.1016/j.copsyc.2015.07.009>
- Shoemaker, Donald J. *Theories of Delinquency: An Examination of Explanations of Delinquent Behavior*. Oxford, New York: Oxford University Press, 2010.
- Shover, Neal - Hochstetler, Andrew. *Choosing White-Collar Crime*. Cambridge: Cambridge University Press, 2005. <https://doi.org/10.1017/CBO9780511803482>
- Siegmunt, Olga. *Neighborhood Disorganization and Social Control: Case Studies from Three Russian Cities*. Springer, 2016.
- Silke, Andrew - Morrison, John. *What is Recidivism? And what is it not? Re-Offending by Released Terrorist Prisoners: International Centre for Counter-Terrorism*, 2020. <https://www.jstor.org/stable/resrep26131.4>
- Skawińska, Katarzyna. "Phenomenon of Subculture". *Krakowskie Studia Międzynarodowe* 2008/1 (2008), 309-319.
- Sklar, Monica vd. "Beyond Subculture the Meaning of Style: Chronicling Directions of Scholarship on Dress since Hebdige and Muggleton". *Fashion Theory* 0/0 (11 Ağustos 2021), 1-21. <https://doi.org/10.1080/1362704X.2021.1954834>
- Snodgrass, Jill. "Why Pastoral Counseling". *AAPC.org*. 2015. Erişim 03 Eylül 2017. <<http://www.aapc.org/page/WhyPastoral>

- Sosyoekonomik Politikalar Bağlamında Diyanet İşleri Başkanlığı Kamuoyununun Diyanet'e Bakışı, Tartışmalar ve Öneriler*. İstanbul: Helsinki Yurttaşlar Derneği, 2014.
- Soucheray, Kate Walsh. "A White Counselor in a Multicultural World: Understanding the Need for a Spiritual, Multicultural Counseling Course". *Spiritual Psychology and Counseling* 5/2 (15 Haziran 2020), 203-218.
- Southard, Samuel. "Pastoral Counseling in a Settled Community." *Pastoral Psychology* 26/3 (01 Mart 1978), 168-177. <https://doi.org/10.1007/BF01759739>
- Söylev, Ömer Faruk. *Türkiye'de Dini Danışma ve Rehberlik: Alanları, İmkanları ve Yöntemleri (Diyanet İşleri Başkanlığı Örneği)*. Bursa: Uludağ Üniversitesi, Doktora Tezi, 2014
- Stanton-Salazar, Ricardo D. - Dornbusch, Sanford M. "Social Capital and the Reproduction of Inequality: Information Networks among Mexican-Origin High School Students". *Sociology of Education* 68/2 (1995), 116-135. <https://doi.org/10.2307/2112778>
- Staveren, Irene van - Knorringa, Peter. "Unpacking Social Capital in Economic Development: How Social Relations Matter". *Review of Social Economy* 65/1 (01 Mart 2007), 107-135. <https://doi.org/10.1080/00346760601132147>
- Steiner, Benjamin - Wooldredge, John. "Inmate Versus Environmental Effects On Prison Rule Violations". *Criminal Justice and Behavior* 35/4 (01 Nisan 2008), 438-456. <https://doi.org/10.1177/0093854807312787>
- Sturgis, Paul W. - Baller, Robert D. "Religiosity and Deviance: An Examination of the Moral Community and Antiasceticism Hypotheses Among U.S. Adults". *Journal for the Scientific Study of Religion* 51/4 (2012), 809-820.
- Sweeney, Allison M. - Culcea, Ileana. "Does a Future-Oriented Temporal Perspective Relate to Body Mass Index, Eating, and Exercise? A Meta-Analysis". *Appetite* 112/ (01 Mayıs 2017), 272-285. <https://doi.org/10.1016/j.appet.2017.02.006>
- Takumasa, Senno. "Where are we going now? Subculture in East Asian cities and the heart of youth". *Cultural Studies* 34/2 (03 Mart 2020), 208-234. <https://doi.org/10.1080/09502386.2019.1709520>

- Tanrıverdi, Hasan. “Din-Kültür İlişkisi Üzerine Bir Değerlendirme”. *Ordu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi* 8/3 (27 Kasım 2018), 595-601.
- Taşçı, Nurbanu. *Denetimli Serbestlik Tedbiri Altındaki Hükümlülerin Rehabilitasyonu ve Mükerrer Suçun Önlenmesinde Manevi Danışmanlık ve Rehberlik Hizmetleri (Dindarlık ve Suç İlişkisi Üzerine Araştırma)*. Bursa: Bursa Uludağ Üniversitesi, Yüksek Lisans Tezi, 2021.
- Taves, Ann. *Religious Experience Reconsidered: A Building-Block Approach to the Study of Religion and Other Special Things*. Princeton, NJ: Princeton University Press, 2009.
- Taylor, Ian. *The New Criminology*. Londra: Routledge, 1973.
- Tecim, Erhan. “Cezaevlerinde Dinî Yaşantı ve Din Algısı”. *Selçuk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi* 22 (01 Aralık 2009), 61-86.
- Tecim, Erhan. *Cezaevlerinde Dini Yaşantı ve Din Algısı: Konya Örneği*. Konya: Selçuk Üniversitesi, Yüksek Lisans Tezi, 2006.
- Tekir, Hasan Hüseyin Akkaş-Osman. *Demokrasinin Gelişmesi ve Sürdürülebilirlikte Sosyal Sermaye*. Ankara: Kadim Yayınları, 2013.
- Thomas, Charles W. “Theoretical Perspectives on Prisonization: A Comparison of the Importation and Deprivation Models”. *The Journal of Criminal Law and Criminology* (1973-) 68/1 (1977), 135-145. <https://doi.org/10.2307/1142482>
- Thomas, Charles W. - Foster, Samuel C. “The Importation Model Perspective on Inmate Social Roles: An Empirical Test”. *The Sociological Quarterly* 14/2 (1973), 226-234.
- Thompson, Gregory A. “Labeling in Interactional Practice: Applying Labeling Theory to Interactions and Interactional Analysis to Labeling”. *Symbolic Interaction* 37/4 (2014), 458-482.
- Thorstad, Robert - Wolff, Phillip. “A Big Data Analysis of the Relationship between Future Thinking and Decision-Making”. *Proceedings of the National Academy of Sciences* 115/8 (20 Şubat 2018), E1740-E1748. <https://doi.org/10.1073/pnas.1706589115>
- Tibbetts, Stephen. “Traits and States of Selfconscious Emotions in Criminal Decision Making”. *Affect and Cognition in Criminal Decision Making*. ed. Jean-Louis van Gelder vd. 221-238. Londra ; New York: Routledge, 2013.

- Tittle, Charles. "Control Balance". *Explaining Criminals and Crime*. ed. Raymond Paternoster - Ronet Bachman. 315-335. New York: Oxford University Press, 2001.
- Tonry, Michael H vd. *Human Development and Criminal Behavior: New Ways of Advancing Knowledge*. New York: Springer-Verlag, 1991.
- Toprakkale Açık Ceza İnfaz Kurumu. "İşyurdu Müdürlüğü". Erişim 13 Temmuz 2021. <https://toprakkaleacik.adalet.gov.tr/isyurdu-mudurlugu>
- Trammell, Rebecca. "Values, Rules, and Keeping the Peace: How Men Describe Order and the Inmate Code in California Prisons". *Deviant Behavior* 30/8 (09 Eylül 2009), 746-771. <https://doi.org/10.1080/01639620902854662>
- Trulson, Chad. "The Social World of the Prisoner". *Prisons: Today and Tomorrow*. ed. Ashley G. Blackburn vd. 83-117. Burlington: Jones & Bartlett Publishers, 2014.
- Türkiye’de Dini Hayat Araştırması*. Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı, 2014.
- Türkiye Cumhuriyeti İçişleri Bakanlığı. "Türkiye’nin Nüfus Haritası". 10 Temmuz 2021. Erişim 14 Kasım 2021. <https://www.icisleri.gov.tr/turkiyenin-nufus-haritasi-10072021>
- Türkiye İstatistik Kurumu. "Adalet İstatistikleri". 2019. Erişim 31 Aralık 2018. <http://www.tuik.gov.tr/UstMenu.do?metod=kategorist>
- Ulu, Mustafa - Tekeş, Abdulnafi. "Hükümlülerin Duygu Durumlarına Manevi Danışmanlık ve Rehberliğin Etkisi Üzerine Bir Grup Çalışması". *Cezaevi Hizmetlerinde Manevi Danışmanlık ve Rehberlik*. ed. Mahmut Zengin vd. 359-374. İstanbul: DEM, 2019
- Ustabaşı Keseli, Nimet. *Cezaevlerinde Yürütülen Din Hizmetlerinin Mahkumlar Üzerindeki Psiko - sosyal Etkisi: Çanakkale Cezaevleri Örneği*. Çanakkale: Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, Yüksek Lisans Tezi, 2015.
- Ünalın Turan, Sümeyra - Bilgin, Vejdi. "Toplumsal Cinsiyet Ekseninde Din ve Aile İçi Roller". *Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 29/2 (26 Aralık 2020), 459-493.
- Vandenbergh, Frédéric. "‘The Real is Relational’: An Epistemological Analysis of Pierre Bourdieu’s Generative Structuralism". *Sociological Theory* 17/1 (1999), 32-67.

- Vellenga, Sipco - De Groot, Kees. "Securitization, Islamic Chaplaincy, and the Issue of (de)Radicalization of Muslim Detainees in Dutch Prisons". *Social Compass* 66/2 (01 Haziran 2019), 224-237. <https://doi.org/10.1177/0037768619833313>
- Visher, Christy A. - Travis, Jeremy. "Life on the Outside: Returning Home after Incarceration". *The Prison Journal* 91/3_suppl (01 Eylül 2011), 102S-119S. <https://doi.org/10.1177/0032885511415228>
- Vyncke, Veerle vd. "Does Neighbourhood Social Capital Aid in Levelling The Social Gradient in the Health and Well-Being of Children and Adolescents? A Literature Review". *BMC Public Health* 13/1 (23 Ocak 2013), 65. <https://doi.org/10.1186/1471-2458-13-65>
- Walker, Terrance - Tracey, Terence. "The Role of Future Time Perspective in Career Decision Making". *International Studies in Time Perspective*. ed. Victor Ortuno - Pedro Cordeiro. 169-175. Portekiz: Coimbra University Press, 2013.
- Wang, Zhan vd. "The Role of Social Capital and Culture on Social Decision-Making Constraints: A Multilevel Investigation". *European Management Journal* 37/2 (01 Nisan 2019), 222-232. <https://doi.org/10.1016/j.emj.2018.04.004>
- Ward, Mark vd. "Social Capital and Quality of Life among Urban and Rural Older Adults. Quantitative Findings from the Irish Longitudinal Study on Ageing". *Applied Research in Quality of Life*. <https://doi.org/10.1007/s11482-020-09820-7>
- Ward, Sarah J. - King, Laura A. "Religion and Moral Self-Image: The Contributions of Prosocial Behavior, Socially Desirable Responding, and Personality". *Personality and Individual Differences* 131/ (01 Eylül 2018), 222-231. <https://doi.org/10.1016/j.paid.2018.04.028>
- Watson, P. J. - Morris, Ronald J. "Spiritual Experience and Identity: Relationships with Religious Orientation, Religious Interest, and Intolerance of Ambiguity". *Review of Religious Research* 46/4 (2005), 371-379. <https://doi.org/10.2307/3512167>
- Weiss, Paul. "Religious Experience". *The Review of Metaphysics* 17/1 (1963), 3-17.
- Wellford, Charles. "Labelling Theory and Criminology: An Assessment". *Social Problems* 22/3 (1975), 332-345. <https://doi.org/10.2307/799814>
- Whipp, Margaret - Byrne, Michael. *SCM Studyguide Pastoral Theology*. Hymns Ancient and Modern Ltd, 2013.

- Wilkinson, Matthew vd. "Prison as a Site of Intense Religious Change: The Example of Conversion to Islam". *Religions* 12/3 (Mart 2021), 162. <https://doi.org/10.3390/rel12030162>
- Wilson, Michael. "Personal Care and Political Action". *Spiritual Dimensions of Pastoral Care*. ed. David Willows - John Swinton. 158-169. Londra: Jessica Kingsley Publisher, 1985.
- Wilson, Paul N. "Social Capital, Trust, and the Agribusiness of Economics". *Journal of Agricultural and Resource Economics* 25/1 (2000), 1-13.
- Wood, Lisa vd. "Streets Apart: Does Social Capital Vary with Neighbourhood Design?" Research Article. *Urban Studies Research*. Hindawi. Hindawi. 02 Eylül 2012. Erişim 10 Şubat 2021. <https://doi.org/10.1155/2012/507503>
- World Crime Trends And Emerging Issues And Responses in The Field of Crime Prevention and Criminal Justice*. Commission on Crime Prevention and Criminal Justice. Viyana: United Nations Economic and Social Council, 07 Mayıs 2017.
- World Prison Brief. "Highest to Lowest - Prison Population Total". Erişim 31 Aralık 2018. http://www.prisonstudies.org/highest-to-lowest/prison-population-total?field_region_taxonomy_tid=All
- Worley, Vidisha Barua - Worley, Robert M. *American Prisons and Jails: An Encyclopedia of Controversies and Trends [2 Volumes]*. Amerika Birleşik Devletleri: ABC-CLIO, 2018.
- Wright, Kevin N. "A Study Of Individual, Environmental, And Interactive Effects In Explaining Adjustment To Prison". *Justice Quarterly* 8/2 (01 Haziran 1991), 217-242. <https://doi.org/10.1080/07418829100091011>
- Wright, Kevin N. "Race and Economic Marginality in Explaining Prison Adjustment". *Journal of Research in Crime and Delinquency* 26/1 (01 Şubat 1989), 67-89. <https://doi.org/10.1177/0022427889026001004>
- Yinger, J. Milton. "Contraculture and Subculture". *American Sociological Review* 25/5 (1960), 625-635. <https://doi.org/10.2307/2090136>
- Yusoff, Muhammad Arif vd. "Implementation of Repentance: The Basic Changes in Drug Addicts". *International Journal of Academic Research in Business and Social Sciences* 8/4 (08 Mayıs 2018), 692-701.

Zamble, Edward. "Behavior and Adaptation in Long-Term Prison Inmates: Descriptive Longitudinal Results". *Criminal Justice and Behavior* 19/4 (01 Aralık 1992), 409-425. <https://doi.org/10.1177/0093854892019004005>

EKLER

Ek:1. Görüşme Formu

Katılımcıya ait demografik bilgiler:

Yaş:

Medeni Durumu:

Meslek:

Eğitim Durumu:

Hanedeki birey sayısı:

Aylık geliri:

Mahkûmiyete sebep olan suç ve verilen ceza:

Cezaevinde geçirdiği süre:

1. Cezaevine gelmeden önceki;
  - a. Aile hayatınızdan bahseder misiniz?
  - b. Eğitim hayatınızdan bahseder misiniz?
  - c. Çalışma hayatınızdan bahseder misiniz?
  - ç. Bir gününüz nasıl geçirdi?
  - d. Yaşadığınız mahalle-muhit deneyimlerinizden bahseder misiniz?
  - e. Buraya gelmeden önce cezaevi deneyiminiz var mıydı?
  - f. Cezaevine gelmeden önceki arkadaş, akraba gibi güven ilişkilerinizden bahseder misiniz?
2. Cezaevine gelmeden önceki dini yaşantınızdan bahseder misiniz?
  - a. Bireysel olarak, ailenizden veya herhangi bir kurumdan din eğitimi aldınız mı? Deneyimlerinizi anlatır mısınız?
3. Cezaevine gelme sürecinizden bahseder misiniz?
4. İlk geldiğiniz günlerden bahseder misiniz? Ne zaman alıştığınızı düşündünüz? Bunu nasıl deneyimlediniz.
5. Buradaki bir gününüz nasıl geçiyor?
6. Hangi konularda manevi desteğe ihtiyaç duyuyorsunuz? Manevi konularda konuşmak istediğiniz konular nelerdir? Manevi konularda danışmayı tercih edeceğiniz kişi, grup ve kurumlar var mı? Manevi konularda danışmaktan çekineceğiniz kişi, grup ve kurumlar var mı?
7. Manevi danışmanlık uygulamasıyla ilk defa ne zaman karşılaştınız? Hizmet aldınız mı?

(Hizmet aldıysa)

8. *Danıştığınız konu hakkında nasıl bir desteğe ihtiyacınız vardı? Aldığınız hizmeti anlatır mısınız? Bunun nasıl bir etkisi oldu?*
9. *Manevi danışmanlık uygulamasının olumlu, yeterli, olumsuz ve yetersiz yönleri nelerdir? Bu uygulamadan beklentileriniz nelerdir? İleriye dönük planlarınızda manevi danışmanlığa yer var mı?*

(Hizmet almadıysa)

8. *Manevi danışmanlık uygulamasından neden hizmet almadınız? Sizce nasıl bir uygulama? Beklentileriniz nelerdir?*
9. *Manevi danışmanlık uygulamasının olumlu, yeterli, olumsuz ve yetersiz yönleri nelerdir? Bu uygulamadan beklentileriniz nelerdir?*

Ek:2. Etik Kurul İzin Belgesi

ULUDAĞ ÜNİVERSİTESİ
ARAŞTIRMA VE YAYIN ETİK KURULLARI
(Sosyal ve Beşeri Bilimler Araştırma ve Yayın Etik Kurulu)
TOPLANTI TUTANAĞI

OTURUM TARİHİ
27 Nisan 2018

OTURUM SAYISI
2018-04

KARAR NO 27: Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü'nden alınan Felsefe ve Din Bilimleri Anabilim Dalı Doktora öğrencisi Merve Reyhan BAYGELDİ'nin "Türkiye'de Manevi Danışmanlık Uygulamasının Sosyolojik Boyutları: Algı ve Beklentiler" başlıklı tez çalışması kapsamında uygulanacak anket sorularının değerlendirilmesine geçildi.

Yapılan görüşmeler sonunda; Sosyal Bilimler Enstitüsü Felsefe ve Din Bilimleri Anabilim Dalı Doktora öğrencisi Merve Reyhan BAYGELDİ'nin "Türkiye'de Manevi Danışmanlık Uygulamasının Sosyolojik Boyutları: Algı ve Beklentiler" başlıklı tez çalışması kapsamında katılımcılara uygulanacak anket sorularında yer alan "Ad-Soyad" kısımlarının çıkarılması koşuluyla, fikri, hukuki ve telif hakları bakımından metot ve ölçeğine ilişkin sorumluluğu başvurusuza ait olmak üzere uygun olduğuna oybirliği ile karar verildi.

Prof. Dr. Mehmet YUCE
Kurul Başkanı

ÖZGEÇMİŞ

Adı-Soyadı	Merve Reyhan		Baygeldi
Doğum Yeri ve Yılı	Seyhan		1988
Bildiği Yabancı Diller	İngilizce		
Eğitim Durumu	Başlama - Bitirme Yılı		Kurum Adı
Lise	2003	2007	Balakgazi Lisesi
Lisans	2007	2012	Orta Doğu Teknik Üniversitesi
Yüksek Lisans	2013	2015	Bursa Uludağ Üniversitesi
Doktora	2015		Bursa Uludağ Üniversitesi
Çalıştığı Kurum (lar)	Başlama - Ayrılma Yılı		Çalışılan Kurumun Adı
1.	2020	Devam Ediyor	Polis Akademisi
Üye Olduğu Bilimsel ve Meslekî Kuruluşlar			
Katıldığı Proje ve Toplantılar	<p>Proje: Suriye’de Güvenli Bölgelerin Geleceği: Kapsamlı Bir Yol Haritası, Türkiye Cumhuriyeti İletişim Başkanlığı, 2019. (Araştırmacı)</p> <p>Proje: KYK Yurtlarında Eğitim Programları ve Uluslararası Öğrenciler, Gençlik ve Spor Bakanlığı, 2019. (Araştırmacı)</p> <p>Proje: Yusufeli Barajı'nın Sosyal Politika Perspektifi: Sorunlar, Fırsatlar ve Beklentiler, Yusufeli Belediyesi, 2019. (Proje Asistanı)</p> <p>Proje: Akademi Değerler Eğitimi (Tezler ve Makaleler/ 1989-2017), DEM, 2019 (Proje Asistanı)</p> <p>Toplantı: Radikalleşme ve Şiddete Varan Aşırıçılıkla Mücadele Çalıştayı (Kapalı), ORSAM, Ankara, 2 Mayıs 2019</p>		

Yayınlar:	<p>Baygeldi, Merve Reyhan- Bilgin, Vejdi “Hükümlülerin Sosyal Sermaye Deneyimlerinde Manevi Danışmanlık: Bursa H ve E Tipi Cezaevleri Örneği”, Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi 30/2 (27 Aralık 2021), 517-546.</p> <p>Baygeldi, Merve Reyhan vd. , "Cezaevi Kültüründe Maneviyat: Sincan F Tipi Cezaevi Örneği," II. Uluslararası Manevi Danışmanlık ve Rehberlik Kongresi , İstanbul: DEM, 2018.</p> <p>Baygeldi, Merve Reyhan, “İç Güvenlik Yaklaşımları ve Modeller”, <i>İç Güvenlik Yönetimi ve Polislik</i>. Ed. İbrahim İrdem, Ankara: Polis Akademisi Yayınları, 2020.</p> <p>Baygeldi, Merve Reyhan, Adalet Değeri ile Televizyon Dizilerindeki Şiddet Arasında Kadın İzleyiciler, <i>Medyada Din ve Değerler</i>, Ed. Hasan Meydan, İstanbul: DEM, 2021</p>
Diğer:	<p>Baygeldi, Merve Reyhan. <i>Modern Sorunlara Dini Bir Çözüm Olarak Manevi Danışmanlık: Mevcut Durum ve Öneriler</i>, Ankara: SETA, 2018.</p>
İletişim (e-posta):	
	<p style="text-align: right;">Tarih: İmza: Adı-Soyadı:</p>